

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
Казахский национальный педагогический университет имени Абая
Abai Kazakh national pedagogical university

ХАБАРШЫ

ВЕСТНИК

BULLETIN

Серия «Международная жизнь и политика»
Хабаршысы, «Халықаралық өмір және саясат» сериясы
Series of «International Affairs and Politics»
№3 (66), 2021

Алматы, 2021

**Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
Казахский национальный педагогический университет имени Абая
Abai Kazakh national pedagogical university**

ХАБАРШЫ ВЕСТНИК BULLETIN

**Серия «Международная жизнь и политика»
Хабаршысы, «Халықаралық өмір және саясат» сериясы
Series of «International Affairs and Politics»
№3 (66), 2021**

Алматы, 2021

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті

ХАБАРШЫ

«Халықаралық өмір және саясат»
сериясы №3(66), 2021 ж.

Шығару жиілігі - жылына 4 нөмір.
2002 ж. бастап шығады.

Бас редактор:

т.ғ.к., доцент

Н.Ш. Жамансарин

Бас ред. орынбасары:

т.ғ.к. аға оқытушы

С.Ә. Жұман

Редакция алқасы:

з.ғ.д., профессор А.А. Сабитова,

з.ғ.к., аға оқытушы

О.Б. Хусаинов,

ф.ғ.д., доцент Ш.А. Сабитова,

з.ғ.к., доцент М.А. Канабекова,

проф. Victor Pou (Испания),

з.ғ.д., проф. Р.Ф. Мамедов

(Әзірбайжан),

з.ғ.д., проф. Л.Д. Тимченко

(Украина),

з.ғ.д., проф. Barbara Janusz-Pawletta

(Германия),

з.ғ.д., профессор Е.Н. Бегалиев,

з.ғ.д., проф. Е.Н. Щербак (Ресей)

Жауапты хатшы:

оқытушы А.Т. Исламова

© Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, 2021

Қазақстан Республикасының мәдениет және ақпарат министрлігінде 2009 жылы мамырдың 8-де тіркелген №10105 – Ж

Басуға 20.12.2021 қол қойылды.
Пішімі 60x84 1/8. Көлемі 15,75 е.б.т.
Таралымы 300 дана. Тапсырыс 326.

050010, Алматы қаласы,
Достық даңылы, 13.
Абай атындағы ҚазҰПУ

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің «Ұлағат» баспасы

**МАЗМҰНЫ
СОДЕРЖАНИЕ
CONTENT**

**ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАРДЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ
АСПЕКТІЛЕРІ
ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ МЕЖДУНАРОДНЫХ
ОТНОШЕНИЙ
LEGAL ASPECTS OF INTERNATIONAL RELATIONS**

- Сарсенбаев Б.С.** Первый военно-политический союз между кыргызами и казахами..... 5
- Сарсенбаев Б.С.** Кыргыздар мен казактар арасындағы алғашқы әскери-саяси одақ
- Sarsenbayev B. S.** The first military-political union between kyrgyz and Kazakhs
- Сабитова А.А., Хусаинов О.Б.** Сущность и содержание профессиональных рисков преподавателей высшего учебного заведения в современных условиях..... 11
- Сабитова А.А., Хусаинов О.Б.** Қазіргі жағдайдағы жоғары оқу мектебі оқытушыларының кәсіби тәуекелдерінің мәні және мазмұны
- Sabitova A.A., Khussainov O.B.** Essence and content of professional risks of teachers of a higher education institution in modern conditions
- Сабитова Ш.А., Ермекбаева А.С.** Презумпция знания законов: проблема реализации..... 15
- Сабитова Ш.А., Ермекбаева А.С.** Заңдарды білу презумпциясы: іске асыру мәселесі
- Sabitova Sh.A., Yermekbayeva A.C.** Presumption of knowledge of laws: the problem of implementation
- Исагалиев К.И., Хусаинов С.О.** Сравнительно-правовой анализ уголовного и уголовно-процессуального законодательства Египта и законодательства Республики Казахстан..... 21
- Исагалиев К.И., Хусаинов С.О.** Египеттің қылмыстық және қылмыстық процессуралдық заңнамасын Қазақстан Республикасы заңнамасымен салыстырмалы құқықтық талдау
- Isagaliev K.I., Khussainov S.O.** Comparative legal analysis of criminal and procedural legislation of Egypt with the legislation of the Republic of Kazakhstan
- Ахметова А.Б.** Теоретическо-правовые аспекты реализации инклюзивного образования в Республике Казахстан..... 29
- Ахметова А.Б.** Қазақстан Республикасында инклюзивті білім беруді теориялық-құқықтық аспектілері
- Akhetova A.B.** Theoretical and legal aspects of the implementation of inclusive education in the Republic of Kazakhstan
- Гімін Қ., Нурғалым К.С.** Заңсыз иммиграцияның алдын аду саласындағы халықаралық ынтымақтастық..... 34
- Гімін Қ., Нурғалым К.С.** Международное сотрудничество в области профилактики нелегальной иммиграции
- Gimin K., Nurgalym K.S.** International cooperation in the field of prevention of illegal immigration
- Сабитова А.А., Молотов Ф.Х.** Анализ защиты прав верующих-мусульман в законодательстве Республики Казахстан и зарубежных стран..... 39
- Сабитова А.А., Молотов Ф.Х.** Дінге сенуші мұсылмандардың құқықтарын қорғауды Қазақстан Республикасы және шет елдердің заңнамаларында талдау

Казахский национальный педагогический университет имени Абая

ВЕСТНИК

Серия
«Международная жизнь и политика»
№3 (66), 2021 г.

Периодичность – 4 номера в год.
Выходит с 2002 года.

Главный редактор:
к.и.н., доцент

Жамансарин Н.Ш.

Зам. гл. редактора:
к.и.н., старший преподаватель
Жуман С.Ә.

Члены редколлегии:

д.ю.н., профессор Сабитова А.А.,
к.ю.н., ст.преподаватель

Хусайнов О.Б.,

д.ф.н., доцент Сабитова Ш.А., к.э.н.,
доцент Канабекова М.А.

проф. Victor Rou (Испания),
д.ю.н., проф. Р.Ф. Мамедов

(Азербайджан),

д.ю.н., проф. Л.Д. Тимченко (Украина),
д.ю.н., проф. Barbara Janusz-Pawletta

(Германия),

д.ю.н., профессор Бегалиев Е.Н.,
д.ю.н., проф. Щербак Е.Н.

(Ресей)

Ответственный секретарь:
Преподаватель Исламова А.Т.

© Казахский национальный педагогический университет им. Абая, 2021

Зарегистрировано в Министерстве культуры и информации Республики Казахстан
8 мая 2009 г. №10105-Ж

Подписано в печать 20.12.2021.
Формат 60x84 1/8.

Объем 15,75 уч.-изд.л. Тираж 300 экз.
Заказ 326.

050010, г. Алматы, пр. Достык,
пр. Достык, 13. КазНПУ им. Абая
Издательство «Ұлағат»

Казахского национального педагогического университета имени Абая

Sabitova A.A., Molotov F.M. Analysis of the protection of the rights of Muslim believers in the legislation of the Republic of Kazakhstan and foreign countries

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАРДЫҢ ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ ЖҮЙЕСІН ТРАНСФОРМАЦИЯЛАУ
ТРАНСФОРМАЦИЯ СОВРЕМЕННОЙ СИСТЕМЫ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ
TRANSFORMATION OF THE MODERN SYSTEM OF INTERNATIONAL RELATIONS

Ауесхан А., Матакбаева Л.Х. Геосаяси контекстегі сирия қактығысы: себебі және салдары..... 43

Ауесхан А., Матакбаева Л.Х. Сирийский конфликт в геополитическом контексте: причины и последствия

Auyeskhan A., Matakbayeva L.X. The Syrian conflict in the geopolitical context: causes and consequences

Оңғарова Е. Тоқаевтың сыртқы саясаттағы негізгі бағыттарына салыстырмалы талдау..... 47

Оңғарова Е. Сравнительный анализ основных направлений внешней политики Токаева

Ongarova Y. Comparative analysis Tokayev's fundamental routes in foreign policy

Қуатова Х.Қ., Ахапов Е.А. Роботехника – Жапониядағы демографиялық ахуалды шешу жолының басты нысаны..... 52

Қуатова Х.Қ., Ахапов Е.А. Робототехника-основной инструмент решения демографической ситуации в Японии

Kuatova Kh.R., Akhaporov E.A. Robotics is the main tool for solving the demographic situation in Japan

Гиш Н., Чумаченко Т.Н. Проблемы обеспечения государственного суверенитета РК в цифровую эпоху..... 60

Гиш Н., Чумаченко Т.Н. Цифрлық дәуірдегі ҚР мемлекеттік егемендігін қамтамасыз етудің мәселелері

Gish N., Chumachenko T.N. Problems of ensuring state sovereignty of the RK in the digital era

Әлен Ж.Д., Сембинов М.К. Қазіргі заманғы франко-қазақстандық ынтымақтастықтың мәдени және әлеуметтік алғышарттар..... 67

Әлен Ж.Д., Сембинов М.К. Культурные и социальные предпосылки современного франко-казахстанского сотрудничества

Alen D.Zh., Sembynov K.M. Cultural and social prerequisites of modern french-kazakh cooperation

Шойынбаев А.М., Канафина Г.Е. Глобализация и проблема психоактивных веществ..... 71

Шойынбаев А.М., Канафина Г.Е. Жаһандану және психоактивті заттар мәселесі

Shoyunbaev A.M., Kanafina G.E. Globalization and the problem of psychoactive substances

Эчин В.Е., Мартикян А.С., Саматов А.К., Муратбеков Т.Т. Теоретические основы интеграции технических средств охраны границы (радиолокационные станции) в единую систему безопасности..... 78

Эчин В.Е., Мартикян А.С., Саматов А.К., Муратбеков Т.Т. Шекараны қорғаудың техникалық құралдарын (радиолокациялық станциялар) бірыңғай қауіпсіздік жүйесіне интеграциялаудың теориялық негіздері

Echin V.E., Martikyan A.S., Samatov A.K., Muratbekov T.T. Theoretical bases of integration of technical means of border protection (radar stations) into a unified security system

Abai Kazakh national pedagogical university
BULLETIN

«Bulletin Abai Kazakh national pedagogical university»
(series of «International Affairs and Politics») №3 (66), 2021

Periodical – 4 no. per year
Published since 2002

Zhamansarin N.Sh.
candidate of Historical Sciences, Docent

Zhuman S.A. doctor of Historical Sciences, senior lecturer

Members of the editorial board:
doctor of legal Sciences, Professor

Sabitova A.A.,
candidate of legal Sciences, senior lecturer

Khusainov O.B.,
doctor of philological Sciences, associate Professor **Sabitova Sh.A.**,

Ph. D Economical Sciences., associate Professor **Kanabekova M.**,

Viktor Pou professor (Spain),

Mamedov R.F. doctor of legal Sciences, Professor (Azerbaijan),

Timchenko L.D. doctor of legal Sciences, Professor (Ukraine),

Barbara Janusz-Pawletta Doctor of Law professor (Germany),

Doctor of Law, Professor **E.N.Begaliev**,
Sherbak E.N. Doctor of Law, Professor (Russia)

Executive Secretary: Islamova A.T.,
educator

© **Kazakh National Pedagogical University**
named after Abai, 2021

Registered in the Ministry
of Culture and Information of the
Republic of Kazakhstan
May 8, 2009 №10105-Zh

Signed in print 20.12.2021.
Format 60x84 1/8

Volume 15,75 teaching and publishing lists
Number of copies 300. Order 326.

050010, Almaty, Dostyk avenue 13,
Abai Kazakh national pedagogical

Publishing house “Ulagat” of Abai Kazakh
national pedagogical university

Мұстафақызы К., Матакбаева Л.Х. Қазіргі әлемдік саясаттағы Азия- тынық мұхиты аймағының рөлі..... 88
Мұстафақызы К., Матакбаева Л.Х. Роль Азиатско-Тихоокеанского региона в современной мировой политике
Mustafakyzy K., Matakbayeva L.Kh. The role of the Asian-Pacific region in modern world politics

Шокенов Б.С. Бейбітшілік жолындағы бедел..... 93
Шокенов Б.С. Репутация на пути к миру
Shokenov B.S. Authority on the path of peace

Койлыбаева Н.Т., Сембинов М.К. Экологические проблемы в системе современного научного знания и глобальные проблемы человечества..... 96

Койлыбаева Н.Т., Сембинов М.К. Қазіргі ғылыми білім жүйесіндегі экологиялық мәселелер және адамзаттың жаһандық мәселелері

Koilybaeva N.T., Sembinov M.K. Environmental problems in the system of modern scientific knowledge and global problems of mankind

Гольцев М., Исламова А.Т., Сембинов М.К. Средний восток и Малая Азия: причины и следствия войны..... 102

Гольцев М., Исламова А.Т., Сембинов М.К. Таяу шығыс және Кіші Азия: соғыс себептері мен салпары

Goltsev M., Islamova A.T., Sembinov M.K. The middle East and Asia minor: causes and consequences of war

ПЕДАГОГИКА PEDAGOGY

Шолтай С.Ш. Білім алушылардың тұлғалық қасиеттерін қалыптастырудың жолдары..... 109

Шолтай С.Ш. Пути формирования личностных качеств обучающихся

Sholtay S.Sh. Ways of formation of personal qualities of students

ПУБЛИКАЦИИ ЗАРУБЕЖНЫХ КОЛЛЕГ ШЕТЕЛДІК ӘРІПТЕСТЕРДІҢ БАСЫЛЫМДАРЫ PUBLICATIONS OF FOREIGN COLLEAGUES

Хусаинов О.Б., Баон Этьен Опыт Великобритании в организации предупреждения и раскрытия карманных краж, совершаемых в общественных местах..... 115

Хусаинов О.Б., Баон Этьен Қоғамдық орындарда жасалатын қалта ұрлықтарының алдын алуды және ашуды ұйымдастырудағы Ұлыбританияның тәжірибесі

Khussainov O.B., Baon Etyen The UK'S experience in organizing the prevention and disclosure of pickpocketing committed in public places

Авторлар туралы мәлімет..... 120

Сведения об авторах..... 122

About authors..... 124

Білім және ғылым саласындағы комитетінің шешімі негізінде (Қосымша 1 Білім және ғылым министрлігінің 2012 жылдың 10 шілдесінің №1082 бұйрығына сәйкес) Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің Хабаршысының “Халықаралық өмір және саясат” сериясы саяси ғылымдар бойынша диссертациялардың негізгі ғылыми нәтижелерін жариялау үшін басылымдар тізіміне ұсынылған.

На основании решения Комитета по контролю в сфере образования и науки (Приложение 1 к Приказу МОН РК от 10 июля 2012 года за №1082) Вестник КазНПУ им. Абая, серия «Международная жизнь и политика» внесен в перечень изданий для публикаций основных научных результатов диссертаций по политическим наукам.

In accordance of the decision of the Committee on the control in the field of Education and Science (Annex 1 to the Order of MES RK from 10 July 2012 Order No. 1082) Bulletin KazNPU named after Abai, a series of "International Affairs and Politics" is included into the list editions for publication main scientific results of dissertations on Political Sciences

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАРДЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ
ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ
LEGAL ASPECTS OF INTERNATIONAL RELATIONS

УДК 323.1
МРНТИ 23.00.02

Сарсенбаев Б.С. ¹

¹кандидат исторических наук, ЧПП РК
Председатель Правления НАО “Центра
Н.Назарбаева по развитию межконфессионального
и межкультурного диалога” г.Нур-Султан, Казахстан

**ПЕРВЫЙ ВОЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ СОЮЗ МЕЖДУ
КЫРГЫЗАМИ И КАЗАХАМИ**

Аннотация

Золотая Орда оказала значительное влияние на геополитическую расстановку сил в Восточной Европе и Азии. В процессе распада Золотой Орды правители отдалённых частей улуса приобрели самостоятельность. В 1465 году образовалась Казахское ханство и к первой половине 16 в. формирование единой казахской нации завершилось. Под руководством ханов Джаныбека и Керей удалось сохранить государственную мощь и территориальную целостность Казахского ханства, с соответствующей политической структурой и разделением племен на три жуза.

С перекочевкой на Тянь-Шань кыргызы попали в окружение сильных государств как Могулистан, Джунгарское и Казахское ханства, государство Шейбанидов. В начале 16 вв. тянь-шанские кыргызы были независимыми и вели равноправные взаимоотношения с соседними ханствами. В борьбе за гегемонию они пытались заручиться поддержкой кыргызов в обмен на их внутреннюю самостоятельность. Борьба Тагай-бия/Мохаммед-Кыргыза за объединение кыргызских племен в единое государство обеспечило ему большой авторитет среди кыргызов и соседей. А возвышение роли ислама стала апогеем деятельности Мохаммед-Кыргыза и формирования кыргызской народности.

Кыргызы выступили против кашгарцев вместе с войском казахского хана Хак-Назара. Кыргызско-казахское соглашение о военно-политическом союзе, несмотря на отдельные срывы, продолжалось до 2-й половины 16 века

Ключевые слова: Кыргызский улус; тянь-шанские кыргызы; Мохаммед-Кыргыз/Тагай-би; кыргызско-казахские отношения; государственность; каганат.

Б.С.Сарсенбаев ¹ т.ғ.к., ҚР ТӨЕ,
«Конфессияаралық және өркениетаралық диалогты
дамыту жөніндегі Н.Назарбаев орталығы»
КЕАҚ Басқарма төрағасы, Нұр-Сұлтан, Қазақстан

**ҚЫРҒЫЗДАР МЕН ҚАЗАҚТАР АРАСЫНДАҒЫ
АЛҒАШҚЫ ӘСКЕРИ-САЯСИ ОДАҚ**

Аңдатпа

Алтын Орда Шығыс Еуропа мен Азиядағы күштердің геосаяси жағдайына айтарлықтай әсер етті. Алтын Орданың ыдырауы кезінде бірқатар ұлыстардың билеушілері өз бетіне бөлек билік құра бастады. 1465 жылы Қазақ хандығы құрылып, 16 ғ-дың бірінші жартысында біртұтас қазақ ұлтының қалыптасуы аяқталды. Жәнібек пен Керей хандарының

басшылығымен үш жүзден тұратын Қазақ хандығының саяси құрылымын, мемлекеттік күші мен аумақтық тұтастығын сақтауға мүмкіндік туды.

Тянь-Шаньға қоныс аударған қырғыздар Моғолстан, Жоңғар және Қазақ хандықтары, Шейбанидтер мемлекеті сияқты мықты мемлекеттердің ортасына түсті. 16 ғасырдың басында Тянь-Шань қырғыздары тәуелсіз болып, көрші хандықтармен тең құқылы қарым-қатынас орнатты. Гегемония үшін күресте қырғыздардың ішкі тәуелсіздігіне кепіл бере отырып олардың қолдауына жүгінуге тырысты. Тағай бидің қырғыз тайпаларын біртұтас мемлекетке біріктіру күресі оған қырғыздар мен көршілер арасында үлкен бедел берді. Ал ислам дінінің таралуы мен рөлінің артуы Мұхаммед-қырғыздың қызметі мен қырғыз ұлтының қалыптасуының шарықтау шегі болды.

Қырғыздар қашқарлықтарға Қазақ ханы Хак-Назар әскерімен бірге қарсы шықты. Жекелеген келіспеушіліктерге қарамастан, әскери-саяси одақ туралы Қырғыз-қазақ келісімі 16 ғ-дың 2-жартысына дейін жалғасты.

Түйінді сөздер: *Қырғыз ұлысы; Тянь-шань қырғыздары; Мохаммед-Қырғыз/Тағай-би; қырғыз-қазақ қатынастары, мемлекеттілік, қағанат.*

Sarsenbayev B.¹

*¹candidate of Historical Sciences, Ambassador
Extraordinary and Plenipotentiary of Kazakhstan
Chairman of the N. Nazarbayev Center for the Development
of Interfaith and Intercivilization Dialogue,
Nur-Sultan, Kazakhstan*

THE FIRST MILITARY-POLITICAL UNION BETWEEN KYRGYZ AND KAZAKHS

Abstract

The Golden Horde had a significant impact on the geopolitical balance of power in Eastern Europe and Asia. In the process of the disintegration of the Golden Horde, the rulers of the distant parts of the Ulus acquired independence. In 1465, the Kazakh Khanate was formed and by the first half of the 16th century. The formation of a single Kazakh nation was completed. Under the leadership of the khans Dzhanybek and Kerey, it was possible to preserve the state power and territorial integrity of the Kazakh Khanate, with an appropriate political structure and division of tribes into three theses.

With the migration to the Tien Shan, the Kyrgyz found themselves surrounded by strong states like Moghulistan, the Dzungar and Kazakh kaganates, the Sheibanid state. At the beginning of the 16th century. The Tien Shan Kyrgyz were independent and had equal relations with neighboring kaganates. In the struggle for hegemony, they tried to enlist the support of the Kyrgyz in exchange for their internal independence. Tagay-biy's struggle to unite the Kyrgyz tribes into a single state provided him with great authority among the Kyrgyz and neighbors. And the rise of the role of Islam became the apogee of the activities of Mohammed-Kyrgyz and the formation of the Kyrgyz people.

The Kyrgyz opposed the Kashgarians together with the army of the Kazakh Khan Khak-Nazar. The Kyrgyz-Kazakh agreement on a military-political alliance, despite some breakdowns, lasted until the 2nd half of the 16th century.

Keywords: *Kyrgyz ulus; Tien Shan Kyrgyz; Mohammed-Kyrgyz / Tagay-bi; Kyrgyz-Kazakh relations, statehood, kaganate.*

Древняя и средневековая история кыргызов написана на основе нарративных китайских, персидских, древнетюркских, уйгурских и арабских письменных источников, в которых мало

сведений об их государственном устройстве, политике. А государство у кочевников Центральной Азии, осуществляемое местными квазиинститутами, не совсем правомерно отождествлять ни с восточным, ни с западным типом государственности. Это были не совсем классические и стабильные государства, присущие оседлым цивилизациям, что давало основание западным и советским ученым в свое время отрицать наличие государственности у казахов или кыргызов, считать их “внеисторическими народами”, неспособными на историческое творчество и самостоятельное развитие.

Большая часть нынешнего Казахстана вошла в состав Джучиева улуса (Золотой Орды). А казахские ханы впоследствии стали чингизидами и получили прерогативу на верховную власть в пределах чингисхановой империи. Золотая Орда оказала значительное влияние на геополитическую расстановку сил в Восточной Европе и Азии.

На основе общей ментальности и образа жизни начался процесс консолидации народов кочевой степи, образовываться первые казахские ханства. К первой половине 16 в. формирование единой казахской нации завершилось.

В первые века своего существования Казахскому ханству под руководством ханов Джаныбека и Керей удалось сохранить государственную мощь и территориальную целостность. Была разработана правовая система, отражавшая нормы кочевого быта и взаимоотношения между различными слоями казахского общества. Казахский народ оформился как мусульманский этнос с соответствующей системой образования, письменности и кочевого воспитания. Казахстан представлял собой образец своеобразной «кочевой демократии» с соответствующей политической структурой и разделением племен на три жуза – Старший, Средний и Младший. В геополитическом плане, зажатый между двумя крупнейшими государствами – Цинским Китаем и Российской империей - кочевой Казахстан, стал объектом их постоянных политических и военных притязаний.

Государственность древних кыргызов существовала в форме неустойчивых и нестабильных кочевых государств в виде аморфных и недолговечных союзов и конфедераций племен и родов, которые часто возникали, выживали, но могли тут же распаться [1, 137-151 стр.].

Особенностью кыргызов являлось то, что на протяжении своей длительной истории они подозрительно относились к любым попыткам создания централизованного государства, т.к. связывали это с возможностью усиления одного племени, рода, клана в ущерб остальным. Поэтому системе единого государства они предпочитали более гибкую структуру в виде союза или федерации родов и племен, организованных на паритетных началах и с неограниченной внутренней автономией. Такой порядок приводил к тому, что государственность у кыргызов никогда не исчезала, а трансформировалась, в зависимости от политической и военной целесообразности, в разные гибкие системы, принимая то форму добровольного союза с другими народами, то форму насильственного объединения [2, 33-34, 37 стр.].

Кочевой образ жизни способствовал консервации родоплеменных отношений. А это оказывало сильное влияние на устройство кочевой государственности – монархий с высокой ролью представительных органов (советов вождей, советов старейшин, народных собраний, курултаев и т.д.). Их власть, вплоть до права смещения и переизбрания, ограничивалась советом знати (вождей, старейшин) и народным собранием (курултаем). Со временем, в связи с необходимостью захвата новых земель, они трансформировались в централизованные военные империи с высокой ролью военного предводителя. Самым выдающимся периодом в истории кыргызов являлось образование могущественного Кыргызского каганата. Государства, которое по своей величине входит в 20 самых крупных государств в мировой истории. Его историю можно разделить на три периода.

Первый – 2 пол. 1-го тысячелетия Минусинская котловина стала колыбелью енисейских кыргызов. Здесь археологи находят остатки обширных ирригационных сооружений, что говорит о развитии у них плужного орошаемого земледелия. Занимались кыргызы

разведением овец, верблюдов и лошадей. В восточных летописях сообщается, что они специально разводили «бойцовых» лошадей, которые ценились в кавалерии.

Немалую роль в хозяйстве кыргызов играла охота, рыболовство. Ученые полагают, что земледельческие навыки и склонность к оседлым поселениям привели к созданию кыргызской государственности. Кыргызы активно участвовали в разрушении Тюркского каганата и получили полную независимость. Источники сообщают, что в 648 г. танский Китай встречал их первое посольство [3, 138 стр.].

Кыргызы в 6-8 вв. постоянно подвергались атакам южных соседей и нередко терпели поражения. Каганат даже терял независимость. Но со временем каганат превратился в мощную державу, существенно влиявшую на судьбы народов Центральной Азии. Он представлял собой сложное этнополитическое объединение, включавшее «титальное», элитарное население (собственно, кыргызов) и разные подчинённые группы кыштымов (иноплеменников).

Со временем кыргызская армия стала разноплеменной. В китайских источниках отмечается, что когда кыргызы «набирают и отправляют войско, то выступает весь народ и все вассальные поколения».

В первый период (эпоху Чаа-гас) кыргызы установили торговые и дипломатические связи с земледельческими государствами Средней и Юго-Восточной Азии (Танский Китай, Согд, Тибет, Восточный Туркестан). С кочевыми народами они враждовали, часто неудачно. Политика на этом этапе носила оборонительный характер.

Второй период 9-10 вв. получил название эпохи Великодержавия. Это было время славных побед и триумфа. Тяжёлая конница кыргызов вместе с отрядами кыштымов вышла на просторы Центральной Азии. Границы каганата расширились до верховьев Амура на востоке и восточных склонов Тянь-Шаня на западе, он объединил под своей властью Приобье, Алтай, Восточный Казахстан, Тыву, Монголию, Забайкалье. Но, «звёздный час» оказался непродолжительным. Вскоре каганат вновь уменьшился, часть боевых отрядов откочевала на Тянь-Шань (на территорию современного Кыргызстана). Основная же масса кыргызов возвратилась на историческую родину в Минус.

Третий период в истории енисейских кыргызов (11-12 вв.) был эпохой оборонительных войн против киданей и найманов. Кыргызы поредели и были расплётены по огромным территориям, не могли оказать серьёзного сопротивления. В это же время кыргызы, вероятно, утратили руническую письменность.

Государство слабело и дробилось, мелкие князьки один за другим объявляли о своей независимости, враждовали с соседями. История могучей кыргызской державы завершилась. В Монгольскую эпоху, кыргызские княжества добровольно вошли в империю, окончательно утратив свою самостоятельность. Боевые отряды кыргызов влились в состав армии Чингисхана [4].

В 15 в. часть енисейских кыргызов переселилась на опустошённые Тамерланом земли Притяньшанья (Ала-Тоо)¹. Они ассимилировали местные племена и народы и стали ядром новой этнической общности – тяньшаньских кыргызов. А регион, спустя некоторое время, когда кыргызы вооружённым путем отстаивали свои новые земли перед завоевателями, впервые получил политическое название - Кыргызстан.

С перекочевкой на Тянь-Шань кыргызы попали в окружение сильных государств как Могулистан, Джунгарское и Казахское ханства, государство Шейбанидов. В борьбе за гегемонию они пытались заручиться поддержкой кыргызов в обмен на их внутреннюю самостоятельность. Это позволило им в течение длительного времени сохранять свою свободу, жить по своим законам и обычаям, не ассимилироваться и сохранить свой древний этноним «кыргыз».

---

¹ Большинство исследователей все же стоят на концепции переселения енисейских кыргызов на Тянь-Шань, что и взято в нашем исследовании за основу.

В период среднего и позднего феодализма кыргызы продолжали жить разрозненно. Автономное существование кыргызских родов и племен, господствовавшее патриархальное хозяйство так и не привели к созданию устойчивых политических, экономических и культурных связей между ними, образованию единого государства. В силу этого кыргызы регулярно впадали в прямую или номинальную зависимость то одного, то другого соседнего государства. После развала монгольской державы они входили в состав государства Могулистан и империи Тимуридов.

В связи со сказанным встает вопрос, как и откуда возникли союзнические отношения между кыргызами и казахами. Исторические источники дают ответ и на этот важный для истории взаимоотношений двух народов вопрос.

Первый кыргызско-казахский союз состоялся в 14 вв. Историки предполагают, что это произошло тогда, когда енисейские кыргызы переселились на Тянь-Шань, а по соседству с ними за р. Или жили казахи. Так, вероятно, начались первые прямые контакты казахов и кыргызов как субъектов международных отношений.

В сер. 14 в. на территории современного юго-восточного Казахстана (к югу от озера Балхаш) и Кыргызстана (побережье озера Иссык-Куль) в результате распада Чагатайского улуса возникло государство Могулистан, в котором правило племя дулат. На трон правителя дулаты фиктивно сажали представителей династии чагатаидов, которые были недовольны своим формальным положением. В 1514 г. Саид-хану удалось нанести поражение дулатам и вернуть власть чагатаидам. Государство получило новое название «Кашгар» со столицей в Яркенде.

Это был важный рубеж в истории кыргызско-казахских отношений, свидетельствующий о том, как между ними сложился первый военно-политический союз. Кыргызы и предки казахов и до этого часто ходили в совместные походы, но под чужими знаменами и лидерами. В данном случае они впервые участвовали в военно-политическом союзе как субъекты международного права.

В конце 15 - начале 16 вв. тянь-шанские кыргызы были независимыми и вели равноправные взаимоотношения с соседними ханствами.

В 1484-1504 гг. правителем кыргызов стал Ахмет-хан (Алача-хан). Власть от него перешла к Халил Султану, которого персы в своих документах называли «царем кыргызов».

В 1514-1533 гг. борьбу кыргызов против великих моголов и шейбанидов возглавил предводитель иссык-кульских кыргызов Тагай-бий, известный еще и как Мухаммед-Кыргыз. Персы называли его «падишахом кыргызов». Территория, находившаяся под его управлением, называлась «Кыргызским улусом».

Он обладал высоким титулом бека (эмира). Бек - это аристократический титул у некоторых народов Ближнего Востока и Средней Азии. Синоним арабского титула «эмир», соответствующий титулам князь, властитель, господин. Эти титулы носили лидеры государственных образований, имевшие неограниченную власть, но не являвшиеся «чингизидами».

Согласно историческим записям, у эмиров в Туркестане, Ташкенте и Сайраме «не было сил, могущих оказать сопротивление в случае нашествия» Мухаммеда-Кыргыза. В это время увеличилось количество внешних врагов, претендовавших на кыргызские земли и богатства. Самыми сильными из них были моголы, которые снова усилились за счет захвата новых территорий.

Могольский хан Султан-Саид начал готовиться захватить Кыргызский улус. В 1517 г. началась ожесточенная война, в которой кыргызы потерпели поражение. Мухамед-Кыргыз был взят в плен и в течение 5 лет томился в кашгарской тюрьме. В 1522 г. его освобождают и снова признают «эмиром кыргызов». По возвращении домой, он начинает тайную подготовку к войне против моголов.

В 1524 г. он снова ведёт переговоры о союзе с казахским султаном Тахиром. Но об этом становится известно моголам. Мухаммед-Кыргыз снова был взят в плен, где вскоре умирает.

Несмотря на это было положено начало антимогольскому кыргызско-казахскому военно-политическому сотрудничеству и союзу.

Борьба Тагай-бия за объединение кыргызских племен в единое государство обеспечило ему большой авторитет среди кыргызов и соседей. А возвышение роли исламского кыргызского государства Хайду стало апогеем деятельности Мохаммед-Кыргыза и формирования кыргызской народности.

Все попытки Саид-хана вновь установить свою власть в Кыргызстане наталкивались на активное сопротивление кыргызов и казахов.

Моголы продолжили захватнические войны против кыргызов во времена хана Рашида, правившего с 1533 по 1559 гг. В одном из походов в 1537 г. кыргызы убили его сына - султана Абд-ал Латифа. Снова разгорелась кровопролитная война. Кыргызы выступили против кашгарцев вместе с войском казахского хана Хак-Назара. В некоторых источниках его называют «главой казахов и кыргызов». Наследник Рашид-хана Абд ал-Карим-бий (1560-1591) был вынужден признать суверенитет кыргызских земель. Кыргызско-казахское соглашение о союзе, несмотря на отдельные срывы, продолжалось до 2-й половины 16 в. [5]. Сообща они очистили территорию Семиречья и предгорий Тянь-Шаня от могольских войск.

В результате войн с казахами и кыргызами Кашгария потеряла много сил. Власть их правителей ослабла и к управлению пришли религиозные группировки исламских ходжей.

После поражений в середине 16 в. кашгарцы перешли к обороне и прекратили попытки вернуть Семиречье. Казахи и кыргызы стали полновластными хозяевами своих земель [6]. Но вскоре территория Кашгара привлекла внимание джунгаров, а затем и империи Цинь.

В последующем между кыргызами и казахами имело место охлаждение отношений, военные стычки, конфликты и даже небольшие войны. Такова диалектика исторической действительности, которая развивается по законам единства и борьбы противоположностей. Но ненависти и фанатизма, жажды крови и мести не было ни у одной из сторон. Как только спорные вопросы регулировались, доброжелательные отношения восстанавливались. Судя по сохранившимся историческим источникам, кыргызы и казахи бережливо относились к друг другу, ценили свое родство, которое в условиях традиционного общества считалось высшей ценностью. Конфликты за территории, сельскохозяйственные угодья и пастбища, водные ресурсы, торговые пути и т.д. в кочевых обществах имели место, но принципы родства стояли гораздо выше. Этот социальный и культурный феномен необходимо всемерно беречь, охранять и развивать дальше, передавать следующим поколениям.

Список использованной литературы:

1. Курманов И. Законодательная власть Кыргызской Республики в глобализирующемся мире: эволюция, проблемы, перспективы. – Бишкек: 2012.

2. Джунушалиев Д.Д. Исторические истоки современной нестабильности. В кн.: Апрельская народная революция: уроки истории и взгляд в будущее Кыргызстана. - Бишкек: Бийиктик, 2011.

3. А.И. Соловьев. Оружие и доспехи сибирское вооружение: от каменного века до средневековья. – Новосибирск: «ИНФОЛИО-пресс» 2003. - 138 с. – книга.

4. А.И. Соловьев. «Сибирское вооружение: от каменного века до средневековья» // [Электрон.ресурс] – 2003 – URL: <http://history.novosibdom.ru/node/30>.

5. Кыргызы Тенир-Тоо и Сибири 16 в. и первой половины 18 в. Кыргызско-казахский военный союз в Тенир-Тоо (1524-1550) // [Электрон.ресурс] URL: <http://www.welcome.kg/ru/history/en/khj/>.

6. Сарсенбаев Е. О том как казахи и кыргызы стали братскими народами // [Электрон.ресурс] – 2019. – URL: <https://zen.yandex.ru/media/erkinsarsenbaev/o-tom-kak-kazahi-i-kyrgyzy-stali-bratskimi-narodami-5d8f5dac32335400b4b35-632-?fbclid=IwARIT18n0HdDHxuEaeY-LtgNgTZdN7IPe235K6pcjdOTUJ4b0>

УДК 37.088.2

Сабитова А.А.¹, Хусаинов О.Б.¹.

¹Институт Сорбонна-Казахстан КазНПУ имени Абая

СУЩНОСТЬ И СОДЕРЖАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ РИСКОВ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ВЫСШЕГО УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

Аннотация

В настоящей статье исследуются вопросы теоретико-методологического анализа профессиональных рисков преподавателей высшей школы. Раскрыта сущность и содержание профессиональных рисков преподавателей высших учебных заведений Республики Казахстан. Перечислены факторы формирования профессиональных рисков преподавателей высшей школы в современных условиях. Обозначены основные признаки риска. Дано понятие риска и его обозначение в законодательстве Республики Казахстан, в частности в трудовом кодексе

Ключевые слова: высшая школа, высшее учебное заведение, преподаватель, профессиональный риск, образование, образовательная деятельность, высшее образование.

А.А. Сабитова ¹, О.Б. Хусаинов ¹.

¹Абай атындағы ҚазҰПУ, Сорбонна-Қазақстан институты
Алматы қ, Қазақстан

ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙДАҒЫ ЖОҒАРЫ ОҚУ МЕКТЕБІ ОҚЫТУШЫЛАРЫНЫҢ КӘСІБИ ТӘУЕКЕЛДЕРІНІҢ МӘНІ ЖӘНЕ МАЗМҰНЫ

Аңдатта

Бұл мақалада жоғары білім беру оқытушыларының кәсіби тәуекелдерін теориялық және әдістемелік талдау мәселелері қарастырылған. Қазақстан Республикасы жоғары оқу орындары оқытушыларының кәсіби тәуекелдерінің мәні мен мазмұны ашылды. Қазіргі жағдайда жоғары білім беру оқытушыларының кәсіби тәуекелдерін қалыптастыру факторлары келтірілген. Тәуекелдің негізгі белгілері көрсетілген. Тәуекел түсінігі және оны Қазақстан Республикасының заңнамасында, атап айтқанда Еңбек кодексінде белгілеу берілген.

Түйінді сөздер: Жоғары оқу орны, жоғары оқу орны, оқытушы, кәсіби тәуекел, білім беру, білім беру қызметі, жоғары білім.

Sabitova A.A.¹, Khussainov O.B.¹

¹Abay KazNPU, Institute Sorbonne Kazakhstan

ESSENCE AND CONTENT OF PROFESSIONAL RISKS OF TEACHERS OF A HIGHER EDUCATION INSTITUTION IN MODERN CONDITIONS

Abstract

This article examines the issues of theoretical and methodological analysis of professional risks of higher education teachers. The essence and content of professional risks of teachers of higher educational institutions of the Republic of Kazakhstan is disclosed. The factors of the formation of professional risks of higher education teachers in modern conditions are listed. The main signs of

risk are indicated. The concept of risk and its designation in the legislation of the Republic of Kazakhstan, in particular in the Labor Code, is given.

Key words: Graduate school, higher education institution, teacher, occupational risk, education, educational activities, higher education.

Стремительные перемены, происходящие в экономике, производстве и бизнесе в условиях глобализации, оказывают существенное влияние на сферу высшего образования. Ускорение научно-технологического прогресса, усиление зависимости темпов развития общества от образования, быстрое накопление новых научных данных, сближение образовательных систем разных стран порождают трансформационные процессы в сфере российского высшего образования.

В условиях, когда оно выступает драйвером экономического развития страны, определяет ее возможности в конкурентной борьбе и положение в мировом сообществе, возникает необходимость привести высшую школу в соответствие с новыми требованиями, ориентирующими на формирование у студентов и преподавателей способности к саморазвитию, самообразованию в учебной и научно-исследовательской работе.

Реформаторские процессы, происходящие в настоящее время в высшем образовании Казахстана, иногда создают ситуацию неопределенности, в которой субъекты, вовлеченные в образовательный процесс, вынуждены принимать решения при неясных, не всегда четко обоснованных последствиях предпринимаемых действий, создавая новые риски. Они возникают у преподавателей, студентов, руководителей вуза, работодателей, других участников образовательного процесса.

Высшее образование в период реформирования безусловно создает новые риски у профессорско-преподавательского состава высших учебных заведений, так как они должны принять определенные решения, касаемо своей профессиональной деятельности, не зная, к какому исходу приведет выбор той или иной альтернативы действия в конкретной ситуации. Кроме этого, эти решения, риски, возникающие у преподавателей, приведут к образованию соответственно, новых рисков у студентов. Они вызваны тем, что успешное освоение ими новых требований к самостоятельной работе, контролю результатов приобретения всей совокупности зависит от того, насколько преподаватели готовы к перестройке своей работы.

Преподаватель всегда был ключевой фигурой образовательной сфере, и от желания и подготовленности которого принять новшества и участвовать в их развитии в качестве нормы зависит успешность перемен в казахстанском образовании. Для понимания специфики профессиональных рисков преподавателей необходимо обратиться к изучению риска как социального феномена, его ключевым характеристикам.

В связи с этим, основными приоритетами являются изучение явления и предмета рисков, возникающих у преподавателей в условиях переосмысления казахстанского высшего образования, внешних и внутренних условий, ведущих к их улучшению или ухудшению, способов преодоления рисков различными группами преподавателей.

Понятие «риск» активно используется как в научной, так и в обыденной речи. При этом не сложилось его однозначной интерпретации.

При этом не сложилось его однозначной интерпретации. Несмотря на довольно длительную историю существования данного термина, наиболее активное изучение риска начинается лишь в конце XIX – начале XX вв. Проявление риска во всех областях деятельности человека повлекло за собой многочисленные его трактовки[1,с.165].

Анализ научных взглядов на природу и содержание риска показывает, что попытка сформулировать определение этого понятия с научной точки зрения представляется несколько проблематичной. К 60-м гг. XX в. сформировалось общенаучное понимание риска как образа действия в неопределенной обстановке[2,с.11].

Нарушение привычных условий создает ситуацию неопределенности, в которой сложно однозначно выделить возможные последствия происходящих изменений. Появляется необходимость приспособления к новым условиям, что так же порождает неопределенность успешности решения этой задачи. Следовательно, выделяются два вида неопределенности: во-первых, неопределенность последствий происходящих событий, во-вторых, неопределенность степени успешности освоения новых форм поведения человека в изменившихся условиях среды.

Также следует подчеркнуть, что в рамках социологии были обозначены основные признаки риска, отражающие его особенности как социального феномена:

- риск всегда связан с принятием решения по поводу будущих действий;
- он сопряжен с неопределенностью последствий принимаемых решений, является свойством действия субъекта, а не характеристикой среды. При этом именно внешние условия (их изменение) служат причиной возникновения неопределенности и порождаемых ею новых рисков;

- понятие «риск» применимо к анализу различных периодов развития отдельных обществ, однако именно в современном существенно возросла степень неопределенности, так как оно характеризуется отсутствием устойчивости функционирования, предсказуемости технологических, экономических, политических событий;

- риск неотделим от проблемы распределения ответственности между субъектами за принятые решения и проблемы доверия как способа оптимального его преодоления[3,с.22].

Следовательно, риск представляет собой процесс, в который включается социальный субъект при появлении изменений, требующих отказа от стереотипов конкретного вида жизнедеятельности, когда возникшая неопределенность будущего побуждает к поиску соответствующего имеющимся условиям и возможностям поведения, позволяющего обеспечить его самосохранение и саморазвитие.

В деятельности преподавателей вузов в условиях трансформации высшего образования существуют определенные риски. Их следует отнести к профессиональным рискам, одна из трактовок которых приведена в Трудовом кодексе Республики Казахстан. Так, статья 1, пункта 51-1 гласит: «Профессиональный риск - риск утраты трудоспособности (либо смерти) работника при исполнении трудовых (служебных) обязанностей»[4]

На данный момент основные намерения, направленные на результат этих целей, принимаются на уровне Министерства образования и науки Республики Казахстан должны перестроить свою работу в соответствии с новыми требованиями. Поэтому преподаватели сталкиваются с вынужденными рисками, возникающими в процессе современных изменений в сфере отечественного образования. Добровольные же риски образуются, как правило, при определении вариантов применения их, к новым условиям в работе преподавателей: определении деятельности своего дальнейшего профессионального развития, содержания и форм научной активности, способности к самоанализу и коррекции своего поведения и т.п.

Говоря о рисках преподавателей вузов, необходимо отметить, что некоторые риски включены в профессиональный характер преподавателей – значит, являются традиционными рисками. К традиционным рискам преподавателей можно отнести выбор приемов и методов обучения.

К индустриальным рискам в деятельности преподавателей относится, к примеру, решение о работе в нескольких вузах. Понимая, что работа в одном вузе не обеспечит определенный уровень дохода, преподаватель может выбрать путь совместительства, которое в данном контексте выступает формой страхования, то есть определенным образом защищает от финансовых трудностей. Однако нужно учитывать, что есть и «потери» от такого варианта – а именно, слишком высокий уровень нагрузки, нехватка времени на отдых и восстановление сил. В указанной ситуации решение принимается после предварительной оценки возможных выгод и издержек.

По сферам деятельности риски делятся на трудовые, бытовые, политические, культурные. В соответствии с приведенной типологией профессиональные риски преподавателей относятся к трудовым рискам (так как в вузе они занимаются особым видом труда), а также к культурным, поскольку риски преподавателей происходят в сфере образования, которое тесно связано с воспроизводством ценностей, смыслов человеческой деятельности, образцов научного мышления, нормативного поведения[4,с.48].

Среди профессиональных рисков можно выделить те, которые характерны для многих профессий в современных условиях, и те, которые присущи именно преподавателям высших учебных заведений. К первой группе относятся, например, риски потери работы, низкого качества освоения новых технических средств, несвоевременного включения в процесс реализации новых требований к труду.

В профессии преподавателя вуза в настоящее время происходят существенные изменения и преобразования. К нему предъявляется требование умелого владения всеми педагогическими методами, обеспечивающими нужный уровень сформированности общекультурных, общепрофессиональных и профессиональных компетенций у студентов. Научная деятельность, которая прежде рассматривалась как дополнительная, обеспечивающая развитие у готовых к исследовательской работе студентов соответствующих навыков, становится ведущей.

Например, в институте Сорбонна-Казахстан, при очередных выборах на должность прежде всего учитываются знание и владение иностранными языками, и прежде всего французского. Немаловажным является публикации в отечественных и зарубежных базах данных. Качество преподавания не выясняется, достижения в методической работе либо не учитываются, либо являются только дополнительным фактором при возникновении конкурса. В результате у части преподавателей, которые в первую очередь стремятся постоянно совершенствовать свою образовательную деятельность, возникают риски потери работы.

Следующей особенностью рисков преподавателей является усиление зависимости их профессиональной деятельности от новых требований, предъявляемых работодателями к молодым специалистам, только окончившим вуз. С одной стороны, преподаватели всегда учитывали заказ тех учреждений, организаций, на которых станут трудиться выпускники. Однако его содержание было представлено в государственных стандартах, разрабатываемых самими вузовскими работниками на основе общих данных о том, какие знания, умения нужны молодому специалисту, чтобы успешно справляться с требованиями производства. Такая ситуация устраивала работодателей и сохранялась до тех пор, пока темпы изменения содержания, технического оснащения многих видов профессиональной деятельности человека существенно не возросли. Появились новые требования к выпускникам вузов.

В настоящее время, **во-первых**, работодателям нужны специалисты, которые могут работать в сфере цифровых технологий, а с появлением ковид-19, в 2020 году, это еще работа в удаленном режиме on-lain.

Востребован выпускник вуза, способный за короткий срок приобрести новые для него знания, обеспечивающие успешное выполнение его профессиональных обязанностей.

В подтверждение этого, состоявшая расширенная коллегия 15 марта 2021 года МОН РК: «Об изменениях в сфере образования и итогах деятельности министерства». Основной доклад об итогах деятельности министерства озвучил глава ведомства Асхат Аймагамбетов, который подчеркнул, что в ближайшее время появится все больше технологий искусственного интеллекта, способов виртуальной реальности, облегчающих образовательный процесс, а также новых IT-инфраструктур, которые сделают онлайн-обучение доступным[5].

Во-вторых, говоря о выпускниках института Сорбонна-Казахстан многие учреждения, организации работают с иностранными партнерами, и все это требует знания не одного иностранного языка, а нескольких.

В-третьих, высокие темы научно-технического прогресса формируют запрос на специалиста, способного к постоянному самообразованию, профессиональному саморазвитию. Преподаватели сталкиваются с риском того, что используемые ими методы подготовки молодых специалистов не позволят в полной мере сформировать востребованного современными работодателями профессионала. Нужно создавать новую систему взаимодействия преподавателей с работодателями, чтобы обеспечить высокое качество обучения студентов.

Подводя итог, отметим, что нами было сформулировано определение риска, на которое будем опираться в дальнейшем. Его особенность заключается в понимании риска как процесса (это распределенные во времени действия субъекта, направленные на снижение уровня неопределенности и успешную адаптацию к новым условиям). Установлено, что профессиональные риски преподавателей вузов, возникшие в настоящее время, являются результатом новых требований, предъявляемых к их профессиональной деятельности глобализацией, трендами развития как отечественного, так и мирового образования, требованиями работодателей к качеству подготовки молодых специалистов.

Список использованных источников:

1. Трудовой кодекс Республики Казахстан от 23 ноября 2015 года № 414-V (с изменениями и дополнениями по состоянию на 31.03.2021 г.)
2. Матвеев Ю. И. Современные подходы к изучению риска // Известия Тульского государственного университета. Гуманитарные науки. 2012. № 1. С. 165-173.
3. Джус И.В. Политические риски: оценка, анализ и управление. М., ИМЭМО РАН, 2004, 92 с.
4. Шманцарь М.В. Профессиональные риски преподавателей вузов в условиях трансформации российского образования. Дисс. канд. юр. наук / Уральский федеральный университет имени первого Президента России Б.Н. Ельцина. Екатеринбург. 2018г. 165с.
5. Расширенная коллегия МОН РК: "Об изменениях в сфере образования и итогах деятельности министерства" от 15 марта 2021 года. [https:// primeminister.kz/ru/news/rasshirennaya-kollegiya-mon-rk-ob-izmeneniyah-v-sfere-obrazovaniya-i-itogah-deyatelnosti-ministerstva-1625649](https://primeminister.kz/ru/news/rasshirennaya-kollegiya-mon-rk-ob-izmeneniyah-v-sfere-obrazovaniya-i-itogah-deyatelnosti-ministerstva-1625649)

УДК 323.28
МРНТИ 11.25.41

Сабитова Ш.А.¹, Еремекбаева А.С.¹

¹Научный руководитель: д.ф.н., профессор кафедры Международного права, Институт Сорбонна-Казахстан при КазНПУ им. Абая, г. Алматы

¹студент 2 курса, специальность «Международное право», Институт Сорбонна-Казахстан при КазНПУ им. Абая

ПРЕЗУМПЦИЯ ЗНАНИЯ ЗАКОНОВ: ПРОБЛЕМА РЕАЛИЗАЦИИ

Аннотация

В настоящей статье проанализированы положения презумпции знания законов. Исследована её правовая природа, методы её реализации, а также её законодательное оформление. Рассмотрен порядок опубликования законов, их доступность для реализации презумпции знания законов, также рассмотрены меры правовой ответственности за невыполнение требований закона. На основе проведенного анализа, выявлена проблематика и методы её решения.

Ключевые слова: презумпция знания законов, незнание законов, опубликование нормативных правовых актов.

Ш.А. Сабитова¹, А.С. Ермекбаева¹

¹Ғылыми жетекшісі: ф.ғ.д., Сорбонна-Қазақстан институтының Халықаралық құқық кафедрасының профессоры, Абай атындағы ҚазҰПУ

¹Сорбонна-Қазақстан институтының Халықаралық құқық мамандығының 2 курс студенті, Абай атындағы ҚазҰПУ

ЗАҢДАРДЫ БІЛУ ПРЕЗУМПЦИЯСЫ: ІСКЕ АСЫРУ МӘСЕЛЕСІ

Аңдатпа

Бұл мақалада заңдарды білу презумпциясының ережелері айқындалып, талданған. Оның құқықтық табиғаты, оны жүзеге асыру әдістері, сондай-ақ заңнамалық нысаны зерттелген. Заңдарды жариялау тәртібі, олардың заңдарды білу презумпциясын жүзеге асыру үшін қолжетімділігі қарастырылып, заң талаптарын орындамағаны үшін құқықтық жауапкершілік шаралары да қарастырылған. Талдау негізінде өзекті мәселе мен оны шешу әдістері анықталған.

Түйінді сөздер: заңдарды білу презумпциясы, заңдарда білмеу, нормативтік құқықтық актілерді жариялау.

Sh.A. Sabitova¹, A.C. Yermekbayeva¹

¹Scientific supervisor: d.f.s., professor, department of International Law, Sorbonne-Kazakhstan Institute at KazNPU named after Abay

¹2nd year student, specialization International Law, Sorbonne-Kazakhstan Institute at KazNPU named after Abay

PRESUMPTION OF KNOWLEDGE OF LAWS: THE PROBLEM OF IMPLEMENTATION

Abstract

This article analyzes the provisions of the presumption of knowledge of the laws. Its legal nature, methods of its implementation, as well as its legislative formalization are investigated. The procedure for the publication of laws, their accessibility for the implementation of the presumption of knowledge of laws, also considered measures of legal responsibility for non-compliance with the requirements of the law. Based on the analysis, the problems and methods of its solution are identified.

Keywords: presumption of knowledge of laws, ignorance of laws, publication of regulatory legal acts.

Презумпция знания законов – это общеправовая презумпция, то есть принятая во всех отраслях права, которая предполагает, что всякий человек знает законодательство Республики Казахстан. Подобные основополагающие юридические техники являются важнейшей частью всего права и законодательства, в частности, так как они позволяют полнее и детальнее регламентировать общественные отношения, что лишь подчеркивает их постоянную актуальность. Однако, принимая во внимание несовершенство любых явлений, столь же актуальным будет и анализ любых основ права, а значит, настоящая работа, посвященная анализу именно общеправового, основополагающего принципа – презумпции знания законов, является в той же мере актуальной.

В законодательстве Республики Казахстан презумпция знания законов не закреплена прямым образом, однако, косвенное её наличие усматривается даже в Конституции РК, а именно в статье 34, которая гласит: «Каждый обязан соблюдать Конституцию и законодательство Республики Казахстан...». В данной формулировке усматриваются две проблемы: 1) неполнота; 2) категоричность.

Так, ввиду того, что предусматривается обязанность соблюдать лишь Конституцию и законодательство Республики Казахстан, международные договора и соглашения остаются вне этого положения. Может показаться, что понятие «законодательство» включает также и инкриминированные нормы международного права, и это будет верным, однако, речь идет исключительно об инкриминированных нормах, которые нашли отражение в положениях законодательства РК. Другие же международные правовые акты, например, решения судов иностранных государств, признанных в Республике Казахстан, остаются без соответствующего требования о необходимости их соблюдения.

Помимо этого, категоричный характер положения выставляет некий ультиматум в плоскости знания законов: раз обязан соблюдать, то должен и знать, иного не дано. Однако, подобная категоричность не совсем корректна в случае, когда мы касаемся презумпции знания законов, так как презумпция есть всего лишь предположение, которое считается истинным до тех пор, пока она не будет опровергнута. Таким образом, мы приходим к некоторой ошибочности законодательного оформления настоящего принципа: да, каждый обязан соблюдать законодательство, но, не всякий знает законодательство, а значит, не вполне может соблюдать то, что ему неизвестно. В этой связи правильным было бы оформить презумпцию знания законодательства отдельной статьей, которая регламентировала бы настоящее положение прямым образом, дабы отсеять двоякие выводы.

Так, например, в Конституции Республики Коста-Рика указано, что «Никто не может ссылаться на незнание закона, за исключением случаев, когда это разрешает сам закон» [7], такая формулировка более состоятельна, нежели положения, принятые казахстанским законодателем. Однако костариканская норма также грешит явными усложнениями. Так, не совсем понятно, для чего делать норму отсылочной, что лишь усложняет понимание закона. Более правильным, на наш взгляд, было бы оформить норму в следующей форме: «Знание законодательства и международных правовых актов предполагается априори, пока иное не будет доказано». Такое простое и лаконичное предложение полностью характеризует суть презумпции знания законов.

Далее, переходя к исследованию сущности презумпции знания законов, предоставив краткий анализ правовому регламентированию, становится совершенно очевидно, что презумпция знания закона должна быть очерчена конкретными рамками общеправового характера. Можно согласиться с тем, что всякий человек обязан знать общеправовые сведения и, напротив, не всякий человек имеет возможность и, следовательно, должен углубленно разбираться в праве. Такого же мнения придерживался М.С. Строгович, который писал: «Гражданин может не знакомиться специально с данным законом, но он очень хорошо может понимать законность или незаконность тех или иных действий, поступков» [2]. Иными словами, презумпция знания законов выражается не в действительном понимании всего множества деталей и особенностей того или иного нормативного правового акта, а лишь в общем понимании характера отношения общества к тому или иному деянию. То есть законодатель не ожидает от каждого человека юридического понимания законов, что вполне рационально, но, законодатель ожидает от каждого человека общего, поверхностного понимания законодательства.

Можем ли мы считать, что всякое явление в обществе подлежит пониманию исключительно через общие положения? Очевидно, что нет. Для примера возьмем статьи 152 и 153 ГК РК: ст.152 ГК РК устанавливает необходимость заключения некоторых сделок в письменной форме – положение этой статьи можно уяснить посредством общих положений, ведь известно, что всякое утверждение должно подкрепляться доказательствами, а значит, и факт заключения сделки должен чем-то доказываться. Но, ст.153 ГК РК устанавливает лишение права ссылаться на свидетелей при несоблюдении письменной формы сделки - это положение никак не вывести из общих положений, это положение можно лишь знать, так как никакие поверхностные знания законов не подскажут человеку о возможном существовании

такого положения. Ведь нельзя предположить, что человек, зная о необходимости доказывания тех или иных утверждений в суде, сможет уяснить, что некоторые утверждения не подлежат доказыванию посредством свидетелей. Таким образом, мы приходим к выводу, что не все нормативные правовые акты основываются на общих положениях, а значит, не всякий человек может их знать. Такое же утверждение мы находим у В.А. Туманова: «Значительно чаще презумпция знания закона не может основываться на общих представлениях, а требует знания содержания конкретных нормативных актов» [3]. Таким образом, суть некоторых законов можно уяснить не просто знанием общих положений и поверхностных выдержек, к коим и обязывают каждого человека, а только глубоким анализом законов, которые переплетаются между собой в сложную паутину, в которой даже опытный юрист может запутаться.

Следовательно, презумпция знания законов, будучи именно презумпцией (предположением), может быть опровергнута. А значит, чрезмерная категоричность не свойственна презумпции знания законов, что опровергает бытующее в обществе мнение о том, что «незнание законов не освобождает от ответственности». Правильным было бы использовать другое латинское выражение: «*ignorantia juris, quod quisque tenetur scire non excusat* (незнание закона, знание которого предполагается, не служит извинением для лица, нарушившего закон)».

Естественно, нельзя говорить об опровержении презумпции знания законов, когда дело касается не только правовых запретов, но и общечеловеческих принципов морали, так как в таких случаях является неопровержимым предположение, что любой дееспособный человек обязан понимать опасность своего деяния. К таким случаям можно отнести: убийства, кражи, грабежи и иные деяния.

Но, если мы разбираем деяния иного характера, противоправность которых не диктуется общими принципами морали, а положения не выводятся из общих основ законодательства, то опровержение презумпции знания законов вполне возможно. К таким деяниям можно отнести, например, налоговые правонарушения.

Так, п.3 ст.8 Кодекса Республики Казахстан от 25 декабря 2017 года № 120-VI ЗРК «О налогах и других обязательных платежах в бюджет (Налоговый кодекс)» устанавливает, что нарушение налогового законодательства, допущенное в соответствии с предварительно полученным индивидуальным письменным разъяснением налогового органа, не наказываются начислением штрафов и пени. В этом случае наглядно проявляется опровержение презумпции знания законов: налогоплательщик нарушил налоговое законодательство, однако, наказания не понес, потому что он не знал настоящего положения налогового законодательства, ввиду неправильного разъяснения налоговым органом. Иными словами, он освобождается от ответственности закона, ввиду его незнания.

Разобрав теоретические положения, перейдем к реализации данной презумпции на практике:

Естественно, как и всякое явление, презумпция знания законов со временем развивалась в своем качестве. Наглядно увидеть развитие этого принципа можно в разрезе истории. Так, архаичные методы реализации настоящей презумпции ярко отражены в словах Г.Ф. Дормидонтова: «Английские юристы пришли действительно к тому, что предполагают всякого англичанина присутствующим в парламенте в лице своих представителей, а отсюда выводят, что нет надобности в обнародовании закона и что законы должны считаться известными во всем королевстве с того момента, как они одобрены обеими палатами и санкционированы королем» [1]. Подобная реализация даже соответствует принципу законности: всякий гражданин имеет избранного представителя в парламенте, который участвует в правотворческой деятельности, это означает, что он осведомлен о любых изменениях и дополнениях национального законодательства, это также означает, что те лица, чьи интересы он представляет, также могут ознакомиться с внесенными изменениями. Но,

несмотря на кажущуюся законность и логичность, в действительности же эта норма не реализует презумпцию знания законов, и была составлена именно для оставления «черни» в незнании. Поэтому такие способы «реализации» остались в архаичном прошлом.

Далее, обращаясь к иным методам реализации настоящей презумпции, мы обнаружим следующее важнейшее положение, которое лежит в основе всей презумпции: «Никто не может быть подвергнут мерам правовой ответственности за невыполнение требований закона, который не был опубликован для всеобщего сведения». Иными словами, если закон, постановление, правила и иное положение нормативного правового акта было опубликовано, то оно априори становится известным для всякого человека и гражданина. Безусловно, порядок опубликования законов, их доступность имеют важное значение для реализации презумпции знания законов. Так, если мы обратимся к истории, то обнаружим, что советский законодатель исходил именно из этих целей, внося чёткую регламентацию порядка опубликования законов. Например, декрет СНК РСФСР от 30.10.1917 "О порядке утверждения и опубликования законов" устанавливал, что законы государства вступали в силу только со дня опубликования их в «Газете Временного рабочего и крестьянского правительства».

Но, на одних опубликованиях и возможностях ознакомиться с правовыми предписаниями советские праведы не остановились. Так, реализация презумпции знания законов также предусматривала участие граждан в правотворческой и правоприменительной деятельности. Предполагалось, что человек, будучи более вовлеченным в дела общества, участвуя в решениях государственных вопросов через те или иные правотворческие и общественные организации, сможет полнее понять суть существующих нормативных правовых актов. Например, в советский период практиковалось вынесение наиболее важных законопроектов на всеобщее обсуждение, к таким можно отнести: Основы законодательства Союза ССР и союзных республик о браке и семье, Основы земельного законодательства Союза ССР и союзных республик, Основы трудового законодательства Союза ССР и союзных республик и т.д. [4].

Однако, если мы взглянем полнее на реализацию принципа, то найдем явную проблематику, которая выражается в отсутствии возможности ознакомиться с положениями того или иного нормативного правового акта.

Так, проблема реализации презумпции знания законов глубоко освящалась в Советском Союзе. Ещё В.И. Ленин в статье «О промышленных судах» писал: «Обыкновенно рабочие в своей массе не знают законов и не могут знать их, хотя с них, тем не менее, взыскивают чиновники и чиновнические судьи за незнание законов. Если рабочий, когда ему чиновник укажет на закон, ответит, что он не знал о таком законе, то чиновник либо засмеется, либо обругается: «отговариваться незнанием закона никто не имеет права» - вот что говорит основной закон», «На самом деле рабочему, который с малых лет забирается на фабрику, едва-едва выучившись грамоте, законов узнать некогда и не от кого...», «Буржуазные классы, которые обвиняют рабочих в незнании законов, сами ровно ничего не сделали для того, чтобы облегчить рабочим приобретение такого знания.» [5]. Выявленные В.И. Лениным проблемы стали основной для преобразования презумпции знания законов в советский период, которые мы кратко описали ранее. Суть этих проблем выражается в недоступности законов: как человек может знать то, к чему у него нет доступа. Причём доступность – это не просто публикация, это именно физическая возможность усвоения положений нормативного правового акта. Так, опубликование акта на языке «крючкотворства» вряд ли можно считать доступным обычным гражданам, равно как и опубликование акта в усложненных условиях, без какой-либо категоризации, в условиях невозможной путаницы – также нельзя считать доступными.

Помимо этого, стоит также указать на труднодоступность отдельных нормативных правовых актов:

Так, Лоскутов И.Ю., изучив практику публикаций нормативных правовых актов на ресурсах государственных органов, пришел к следующим выводам [6]:

- нормативные правовые акты публикуются бессистемно, без соблюдения хронологии и без соответствия срокам публикации;
- нормативные правовые акты публикуются в разброс, без какого-либо деления по тематике регулируемых общественных отношений, без какой-либо структуры, без каких-либо разделов и т.д.;
- тексты нормативных правовых актов не актуализируются, то есть не вносятся изменения, не отмечаются как утратившие силу и т.д.;
- отсутствует единообразная форма публикаций (в некоторых ресурсах нормативные правовые акты публикуются как документы, в других как изображения, в третьих как текст);
- зачастую одни и те же нормативные правовые акты публикуются по несколько раз, что лишней раз вызывает путаницу.

Таким образом, проблемы с публикациями нормативных правовых актов, влекут проблемы с реализацией презумпции знания законов, так как возможность знания законов напрямую зависит от доступности нормативных правовых актов.

В этой связи, было бы правильным полнее контролировать публикации нормативных правовых актов на ресурсах государственных органов, ввести полный электронный архив, к которому был бы общий доступ. В общем и целом, практика публикаций нормативных правовых актов требует серьезного переосмысления и реформирования.

Подводя итоги, можно отметить, что сущность любых юридических техник, к коим и относится презумпция знания законов, любых основ и начал права, любых теоретических выдержек и положений всецело зависят от практической реализации, без которой их смысл полностью утрачивается. В то время как реализация принципов и правовых презумпций будет осуществляться архаичными способами, которые приводят лишь к фикции законности, никакое положение закона не будет всецело реализовано. Поэтому крайне важно уяснить, что законодатель должен не просто «переписывать» законы, а стремиться к практической реализации вышедших из-под его пера правовых норм.

Список использованных источников:

1. Дормидонтов Г. Ф. *Классификация явлений юридического быта, относимых к случаям применения фикций.* // Казань, 1895г. – с.31;
2. Строгович М. С. *Учение о материальной истине в уголовном процессе.* // М., 1947г. – с.207;
3. Туманов В.А. *Вступление в силу норм советского права.* // «Ученые записки ВЮЗИ», вып.7. М., 1958г – с.104;
4. Бабаев В.К. *Презумпции в советском праве.* // Горьковская высшая школа МВД СССР, 1974г. – с.124;
5. Ленин В.И. *О промышленных судах.* // Полное собрание сочинений. Издание 5-е. т.4. Издательство политической литературы. Москва, 1967г. – с.565;
6. Лоскутов И.Ю. *Проблемы доступа к правовой информации на интернет-ресурсах государственных органов Казахстана* // Электронный ресурс – ИС Параграф «Юрист». (URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31389004#pos=4;-73) Режим доступа: 01.11.2021;
7. Хабриева Т.Я. *Конституции государств Америки: В 3-х т. // т.1: Северная и Центральная Америка.* М., 2006г. – с.428.

УДК 34 (4/9)
ВАК 12.00.01

*Исағалиев К.И.,¹ Хусаинов С.О.¹.
Институт Сорбонна-Казахстан, КазНПУ им. Абая
г. Алматы, Казахстан*

СРАВНИТЕЛЬНО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ УГОЛОВНОГО И УГОЛОВНО-ПРОЦЕССУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА ЕГИПТА И ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Аннотация

В данной статье даны понятия преступлений в Арабской Республике Египет в сравнении с законодательством Республики Казахстан. Проведен исторический анализ развития уголовного права в Египте. Дан анализ уголовного законодательства Египта и перечислены основные разделы Уголовного кодекса данной страны. В сравнение этому также перечислены основные разделы Уголовного кодекса республики Казахстан. Отдельно перечислены уголовные деяния в Египте, за которые назначается наказание в виде смертной казни. Дан анализ уголовно-процессуального кодекса Египта и перечислены органы ведущие расследование, а так же в сравнении даны такие же категории в уголовно-процессуальном кодексе Республики Казахстан. Кроме этого, исследованы вопросы задержания и применения мер пресечения в данных странах

Ключевые слова: Преступление, проступок, уголовный кодекс, Египет, Республика Казахстан, наказание, смертная казнь, анализ, мусульманское право.

*К.И.Исағалиев.,¹ С.О.Хусаинов¹.
¹Абай атындағы ҚазҰПУ, Сорбонна-Қазақстан институты
Алматы қ., Қазақстан*

ЕГИПЕТТІҢ ҚЫЛМЫСТЫҚ ЖӘНЕ ҚЫЛМЫСТЫҚ ПРОЦЕССУРАЛДЫҚ ЗАҢНАМАСЫН ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЗАҢНАМАСЫМЕН САЛЫСТЫРМАЛЫ ҚҰҚЫҚТЫҚ ТАЛДАУ

Аңдатпа

Бұл мақалада Қазақстан Республикасының заңнамасымен салыстырғанда Египет Араб Республикасындағы қылмыстардың түсінігі берілген. Египеттегі қылмыстық құқықтың дамуына тарихи талдау жасалған. Египеттің қылмыстық заңнамасына талдау жасалып, осы елдің Қылмыстық кодексінің негізгі тараулары келтірілген. Салыстырмалы түрде Қазақстан Республикасы Қылмыстық кодексінің негізгі тараулары да келтірілген. Мысырдағы қылмыстық әрекеттер жеке тізімде көрсетілген, олар үшін өлім жазасы тағайындалады. Мысырдың Қылмыстық іс жүргізу кодексіне талдау жасалып, тергеуді жүзеге асыратын органдардың тізімі берілген, сондай-ақ салыстыру кезінде Қазақстан Республикасының Қылмыстық іс жүргізу кодексінде де сол санаттар берілген. Сонымен қатар, аталған елдерде ұстау және бұлтартпау шараларын қолдану мәселелері де тексерілді.

Түйінді сөздер: Қылмыс, теріс қылық, қылмыстық кодекс, Египет, Қазақстан Республикасы, жаза, өлім жазасы, талдау, мұсылман құқығы.

Isagaliyev K.I.¹, Khussainov S.O.¹

*¹Sorbonne-Kazakhstan Institute, KazNPU named after Abay
Almaty, Kazakhstan*

COMPARATIVE LEGAL ANALYSIS OF CRIMINAL AND PROCEDURAL LEGISLATION OF EGYPT WITH THE LEGISLATION OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Abstract

This article provides the concept of crimes in the Arab Republic of Egypt in comparison with the legislation of the Republic of Kazakhstan. The historical analysis of the development of criminal law in Egypt is carried out. The analysis of the criminal legislation of Egypt is given and the main sections of the Criminal Code of this country are listed. In comparison, the main sections of the Criminal Code of the Republic of Kazakhstan are also listed. Criminal acts in Egypt are listed separately, for which the death penalty is imposed.

Keywords: crime, misconduct, criminal code, Egypt, the Republic of Kazakhstan, punishment, death penalty, analysis, Muslim law.

Уголовное право в разных странах имеют как общие точки соприкосновения, так и свои черты или особенности. Например, в понятийном аппарате, видах уголовных правонарушений, категориях и, конечно же, в плане наказаний, а в ней - отношения к смертной казни. Естественно, здесь играет роль национальная и религиозная особенности, нравы, уровень преступности и другие условия, иногда присущие только этой стране или группе стран.

Если говорить по теме нашего исследования, то во многих странах уголовное право сложилось под влиянием различных правовых систем. Например, действующий УК Египта 1937 года – это сочетание систем уголовного права Франции и Англии. Кодекс содержит 395 статей и делится на 4 книги: первая – общие вопросы преступления и наказания (11 глав), вторая – преступления и проступки против публичных интересов (17 глав), третья – преступления и проступки против интересов личности (14 глав), четвертая – нарушения (деление на главы не предусмотрено, но есть 8 разделов с подзаголовками)[1].

Проводя сравнительно-правовой анализ с уголовным законодательством Республики Казахстан, мы обратим внимание, что отечественное законодательство строится в основном на романо-германской правовой системе. В уголовном законодательстве Республики Казахстан систематизированы такие понятия, как преступление и проступок, даны и разъяснены категории преступлений, вопросы приготовления, покушения, добровольного отказа от совершения преступления, и другие. Не обойдены стороной и вопросы наказания. И, в свою очередь казахстанский законодатель разделил уголовное законодательство на общую и особенную части, что создает понимание и какую то, «облегченность» в анализе деликтов.

Если провести ретроспективный анализ уголовного законодательства Египта, то необходимо вернуться в 1875 год, когда основы современного уголовного права были заложены в данном государстве, когда были изданы Уголовный и Уголовно-процессуальный кодексы для смешанных судов, составленные на основе европейских правовых моделей. В 1883 г. приняты почти текстуально совпадающие с данными кодексами законы и для "национальных судов". Однако и после этого продолжало сохраняться некоторое влияние мусульманского права: ни одна статья уголовных законов не должна была умалять прав и привилегий граждан, предусмотренных мусульманским правом. В частности, формально сохранялось право на выкуп за кровь, и смертный приговор

мусульманину мог быть приведен в исполнение лишь после консультации с верховным муфтием страны. Вместе с тем конкретные нормы мусульманского права об ответственности за определенные преступления перестали применяться.

Уголовный кодекс Арабской республики Египет 1937 г. перенял французскую систему – деление на нарушение, проступок и преступление; согласно данному Кодексу меры безопасности применены быть не могут; в Кодексе присутствуют положения о возможном смягчении наказания до определенного, предусмотренного в законе минимума; предусматривается возможность условного осуждения и досрочного освобождения и т.п. К слову, уголовная ответственность в Египте предусматривается с 7 лет. Тогда как в Республике Казахстан она наступает с 16 лет согласно части 1 статьи 15 УК РК). Однако за ряд преступлений перечисленной в части второй ст.15 УК РК, уголовная ответственность наступает с 14 лет[2]

Основными видами наказаний являются штраф, простое заключение, каторжные работы и смертная казнь. В отличие от Казахстана, где предусмотрен мораторий на применение смертной казни, в Египте смертная казнь не отменялась, которая предусмотрена за следующие деяния:

- умышленное убийство;
- убийство в связи с совершением другого, менее тяжкого преступления;
- поджог, повлекший чью-либо смерть;
- соучастие в убийстве;
- причинение смерти ребенку путем оставления его в опасности или в пустынном месте;
- дача свидетелем ложных показаний, которые привели к исполнению несправедливого смертного приговора;
- причинение смерти путем создания опасного положения на общественном транспорте.

Должностное лицо, давшее распоряжение о пытках задержанного, которые повлекли смерть последнего, или само осуществлявшее их, может быть приговорено к смертной казни.

Кроме того, с 1976 г. преступлением, за которое может быть назначена смертная казнь, стал угон воздушного судна, с 1980 г. - изнасилование, с 1985 г. - контрабанда наркотиков. Также это наказание предусмотрено за ряд преступлений против внутренней и внешней безопасности государства и воинских преступлений.

Уголовное право Египта является более суровым, чем казахстанское или, например, российское. Ни в том, ни в другом не присутствует смертная казнь, в то время как в Египте она применяется в качестве наказаний за достаточно широкий круг преступлений. Кстати, в 2020 году в Египте было вынесено более 400 смертных приговоров и проведено около 107 казней [4].

В 1970-1980 гг. в парламент неоднократно вносились предложения изменить уголовное законодательство в духе мусульманского права, которые не получили поддержки депутатов. Вместе с тем сам УК 1937 г. в принципе допускает возможность применения норм мусульманского права, устанавливая, что его статьи ни в коем случае не затрагивают личных прав граждан, закрепляемых шариатом (ст.7).

В рамках изучения данной темы, нельзя не обойти вниманием некоторые особенности уголовно-процессуального законодательства Египта.

Так, основным источником уголовно-процессуального права является УПК 1950 г. Уголовный процесс сочетает черты французской, английской и мусульманской моделей.

Расследование преступлений представляет собой вид предварительной судебной процедуры. Его проводит прокуратура, находящаяся в системе Министерства юстиции, которой помогает полиция.

В Республике Казахстан глава 8 Уголовно-процессуального кодекса РК дает исчерпывающий список государственных органов и должностных лиц, осуществляющих функции уголовного преследования.

В отличие от Египта в Республике Казахстан к таковым относятся:

- Прокурор (ст.58 УПК РК)
- Начальник следственного отдела (ст.59 УПК РК)
- Следователь (ст.60 УПК РК)
- Орган дознания (ст.61 УПК РК)
- Начальник органа дознания (ст.62 УПК РК)
- Дознаватель (ст.63 УПК РК)[5].

Ранее, в своей научной статье мы провели некоторый сравнительно-правовой анализ наказания и ее видов в законодательстве Египта и Республике Казахстан.

Что касается уголовно-процессуального законодательства Арабской Республики Египет, то смертный приговор может быть вынесен только в уголовном суде единогласным решением 3 судей. Такое решение должно быть одобрено муфтием верховным лицом мусульманской власти в Египте. Если у муфтия нет возражений, смертный приговор считается одобренным. Апелляция автоматически направляется в Кассационный суд; осужденный может также на данной стадии подать прошение о пересмотре приговора. После того как судебные меры исчерпаны, министр юстиции передает материалы дела Президенту Республики, который имеет право помилования. Если Президент в течение 14 дней не помилует и не прикажет смягчить приговор, он может быть приведен в исполнение[3].

Закон о чрезвычайном положении 1958 г. предусмотрел специальные судебные процедуры для некоторых категорий дел, затрагивающих государственную безопасность. Этот Закон, в частности, разрешает задерживать лиц без предъявления им обвинения и соблюдения обычных процессуальных гарантий на период расследования. Только через 30 дней задержанное лицо имеет право обратиться в Суд государственной безопасности. Подобная практика применяется, в частности, в отношении исламских экстремистов[3].

В Республике Казахстан Раздел IV - полностью раскрывает меры процессуального принуждения, куда входит Глава 17 «Задержание подозреваемого» и Глава 18 «Меры пресечения» [5].

Что же касается специальных процедур для некоторых категорий дел, то в статье 139 Уголовно-процессуального кодекса Республики Казахстан дан исчерпывающий перечень преступлений и применение мер пресечения до вынесения постановления о квалификации деяния, подозреваемого[5].

Таким образом, подводя итоги исследования, уголовного и уголовно-процессуального законодательства Арабской Республики Египет, необходимо констатировать, что это симбиоз правовых систем Франции, Англии и мусульманского права. На данную систему повлияло, конечно же, исторические факты и религиозная принадлежность египетского государства. Можно отметить как, ряд правовых мер европейского характера, так и некоторые особенности преобладания религиозных обычаев в законодательстве.

Список использованных источников

1. Ермолаева Е.Л., Грибина Г.А., Илюшина Е.С., Кокарева М.Е., Федосеева Л.А. Особенности Уголовного права Грузии, Египта и Бразилии // *Современные научные исследования и инновации*. 2019. № 7 [Электронный ресурс]. URL: <https://web.snauka.ru/issues/2019/07/89882> (дата обращения: 29.10.2021).

2. Уголовный кодекс Республики Казахстан от 3 июля 2014 года № 226-V (с изменениями и дополнениями по состоянию на 02.07.2021 г.) [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://online.zakon.kz/Document>

3. Гражданское право и законы Египта [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.bibliotekar.ru/3-1-31-pravovye-sistemy/149.htm>, свободный – (29.10.2021).

4. Смертные приговоры Amnesty International – глобальный доклад и казни 2017 [Электронный ресурс]. Режим

доступна: <https://www.amnesty.org/download/Documents/ACT5079552018RUSSIAN.PDF>, свободный – (29.10.2021).

5. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан от 4 июля 2014 года № 231-V (с изменениями и дополнениями по состоянию на 04.09.2021 г.) [Электронный ресурс]. Режим доступа: / [https://online.zakon.kz/Document/? doc_id=31575852&doc_id=31575852#activate doc=2&pos=78;-98&pos2=1608;-91](https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31575852&doc_id=31575852#activate doc=2&pos=78;-98&pos2=1608;-91)

УДК 34 (4/9)
ВАК 12.00.01

*Исағалиев К.И.,¹ Хусаинов С.О.¹.
Институт Сорбонна-Казахстан, КазНПУ им. Абая
г. Алматы, Казахстан*

СРАВНИТЕЛЬНО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ УГОЛОВНОГО И УГОЛОВНО-ПРОЦЕССУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА ЕГИПТА И ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Аннотация

В данной статье даны понятия преступлений в Арабской Республике Египет в сравнении с законодательством Республики Казахстан. Проведен исторический анализ развития уголовного права в Египте. Дан анализ уголовного законодательства Египта и перечислены основные разделы Уголовного кодекса данной страны. В сравнение этому также перечислены основные разделы Уголовного кодекса республики Казахстан. Отдельно перечислены уголовные деяния в Египте, за которые назначается наказание в виде смертной казни. Дан анализ уголовно-процессуального кодекса Египта и перечислены органы ведущие расследование, а так же в сравнении даны такие же категории в уголовно-процессуальном кодексе Республики Казахстан. Кроме этого, исследованы вопросы задержания и применения мер пресечения в данных странах

Ключевые слова: Преступление, проступок, уголовный кодекс, Египет, Республика Казахстан, наказание, смертная казнь, анализ, мусульманское право.

*К.И.Исағалиев,¹ С.О.Хусаинов¹.
¹Абай атындағы ҚазҰПУ, Сорбонна-Қазақстан институты
Алматы қ., Қазақстан*

ЕГИПЕТТІҢ ҚЫЛМЫСТЫҚ ЖӘНЕ ҚЫЛМЫСТЫҚ ПРОЦЕССУРАЛДЫҚ ЗАҢНАМАСЫН ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЗАҢНАМАСЫМЕН САЛЫСТЫРМАЛЫ ҚҰҚЫҚТЫҚ ТАЛДАУ

Аңдатпа

Бұл мақалада Қазақстан Республикасының заңнамасымен салыстырғанда Египет Араб Республикасындағы қылмыстардың түсінігі берілген. Египеттегі қылмыстық құқықтың дамуына тарихи талдау жасалған. Египеттің қылмыстық заңнамасына талдау жасалып, осы елдің Қылмыстық кодексінің негізгі тараулары келтірілген. Салыстырмалы түрде Қазақстан Республикасы Қылмыстық кодексінің негізгі тараулары да келтірілген. Мысырдағы қылмыстық әрекеттер жеке тізімде көрсетілген, олар үшін өлім жазасы тағайындалады. Мысырдың Қылмыстық іс жүргізу кодексіне талдау жасалып, тергеуді жүзеге асыратын

органдардың тізімі берілген, сондай-ақ салыстыру кезінде Қазақстан Республикасының Қылмыстық іс жүргізу кодексінде де сол санаттар берілген. Сонымен қатар, аталған елдерде ұстау және бұлтартпау шараларын қолдану мәселелері де тексерілді.

Түйінді сөздер: Қылмыс, теріс қылық, қылмыстық кодекс, Египет, Қазақстан Республикасы, жаза, өлім жазасы, талдау, мұсылман құқығы.

Isagaliev K.I., Khussainov S.O.¹

*¹Sorbonne-Kazakhstan Institute, KazNPU named after Abay
Almaty, Kazakhstan*

COMPARATIVE LEGAL ANALYSIS OF CRIMINAL AND PROCEDURAL LEGISLATION OF EGYPT WITH THE LEGISLATION OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Abstract

This article provides the concept of crimes in the Arab Republic of Egypt in comparison with the legislation of the Republic of Kazakhstan. The historical analysis of the development of criminal law in Egypt is carried out. The analysis of the criminal legislation of Egypt is given and the main sections of the Criminal Code of this country are listed. In comparison, the main sections of the Criminal Code of the Republic of Kazakhstan are also listed. Criminal acts in Egypt are listed separately, for which the death penalty is imposed.

Keywords: crime, misconduct, criminal code, Egypt, the Republic of Kazakhstan, punishment, death penalty, analysis, Muslim law.

Уголовное право в разных странах имеют как общие точки соприкосновения, так и свои черты или особенности. Например, в понятийном аппарате, видах уголовных правонарушений, категориях и, конечно же, в плане наказаний, а в ней - отношения к смертной казни. Естественно, здесь играет роль национальная и религиозная особенности, нравы, уровень преступности и другие условия, иногда присущие только этой стране или группе стран.

Если говорить по теме нашего исследования, то во многих странах уголовное право сложилось под влиянием различных правовых систем. Например, действующий УК Египта 1937 года – это сочетание систем уголовного права Франции и Англии. Кодекс содержит 395 статей и делится на 4 книги: первая – общие вопросы преступления и наказания (11 глав), вторая – преступления и проступки против публичных интересов (17 глав), третья – преступления и проступки против интересов личности (14 глав), четвертая – нарушения (деление на главы не предусмотрено, но есть 8 разделов с подзаголовками)[1].

Проводя сравнительно-правовой анализ с уголовным законодательством Республики Казахстан, мы обратим внимание, что отечественное законодательство строиться в основном на романо-германской правовой системе. В уголовном законодательстве Республики Казахстан систематизированы такие понятия, как преступление и проступок, даны и разъяснены категории преступлений, вопросы приготовления, покушения, добровольного отказа от совершения преступления, и другие. Не обойдены стороной и вопросы наказания. И, в свою очередь казахстанский законодатель разделил уголовное законодательство на общую и особенную части, что создает понимание и какую то, «облегченность» в анализе деликтов.

Если провести ретроспективный анализ уголовного законодательства Египта, то необходимо вернуться в 1875 год, когда основы современного уголовного права были заложены в данном государстве, когда были изданы Уголовный и Уголовно-

процессуальный кодексы для смешанных судов, составленные на основе европейских правовых моделей. В 1883 г. приняты почти текстуально совпадающие с данными кодексами законы и для "национальных судов". Однако и после этого продолжало сохраняться некоторое влияние мусульманского права: ни одна статья уголовных законов не должна была умалять прав и привилегий граждан, предусмотренных мусульманским правом. В частности, формально сохранялось право на выкуп за кровь, и смертный приговор мусульманину мог быть приведен в исполнение лишь после консультации с верховным муфтием страны. Вместе с тем конкретные нормы мусульманского права об ответственности за определенные преступления перестали применяться.

Уголовный кодекс Арабской республики Египет 1937 г. перенял французскую систему – деление на нарушение, проступок и преступление; согласно данному Кодексу меры безопасности применены быть не могут; в Кодексе присутствуют положения о возможном смягчении наказания до определенного, предусмотренного в законе минимума; предусматривается возможность условного осуждения и досрочного освобождения и т.п. К слову, уголовная ответственность в Египте предусматривается с 7 лет. Тогда как в Республике Казахстан она наступает с 16 лет согласно части 1 статьи 15 УК РК). Однако за ряд преступлений перечисленной в части второй ст.15 УК РК, уголовная ответственность наступает с 14 лет[2]

Основными видами наказаний являются штраф, простое заключение, каторжные работы и смертная казнь. В отличие от Казахстана, где предусмотрен мораторий на применение смертной казни, в Египте смертная казнь не отменялась, которая предусмотрена за следующие деяния:

- умышленное убийство;
- убийство в связи с совершением другого, менее тяжкого преступления;
- поджог, повлекший чью-либо смерть;
- соучастие в убийстве;
- причинение смерти ребенку путем оставления его в опасности или в пустынном месте;
- дача свидетелем ложных показаний, которые привели к исполнению несправедливого смертного приговора;
- причинение смерти путем создания опасного положения на общественном транспорте.

Должностное лицо, давшее распоряжение о пытках задержанного, которые повлекли смерть последнего, или само осуществлявшее их, может быть приговорено к смертной казни.

Кроме того, с 1976 г. преступлением, за которое может быть назначена смертная казнь, стал угон воздушного судна, с 1980 г. - изнасилование, с 1985 г. - контрабанда наркотиков. Также это наказание предусмотрено за ряд преступлений против внутренней и внешней безопасности государства и воинских преступлений.

Уголовное право Египта является более суровым, чем казахстанское или, например, российское. Ни в том, ни в другом не присутствует смертная казнь, в то время как в Египте она применяется в качестве наказаний за достаточно широкий круг преступлений. Кстати, в 2020 году в Египте было вынесено более 400 смертных приговоров и проведено около 107 казней [4].

В 1970-1980 гг. в парламент неоднократно вносились предложения изменить уголовное законодательство в духе мусульманского права, которые не получили поддержки депутатов. Вместе с тем сам УК 1937 г. в принципе допускает возможность применения норм мусульманского права, устанавливая, что его статьи ни в коем случае не затрагивают личных прав граждан, закрепляемых шариатом (ст.7).

В рамках изучения данной темы, нельзя не обойти вниманием некоторые особенности уголовно-процессуального законодательства Египта.

Так, основным источником уголовно-процессуального права является УПК 1950 г. Уголовный процесс сочетает черты французской, английской и мусульманской моделей.

Расследование преступлений представляет собой вид предварительной судебной процедуры. Его проводит прокуратура, находящаяся в системе Министерства юстиции, которой помогает полиция.

В Республике Казахстан глава 8 Уголовно-процессуального кодекса РК дает исчерпывающий список государственных органов и должностных лиц, осуществляющих функции уголовного преследования.

В отличие от Египта в Республике Казахстан к таковым относятся:

- Прокурор (ст.58 УПК РК)
- Начальник следственного отдела (ст.59 УПК РК)
- Следователь (ст.60 УПК РК)
- Орган дознания (ст.61 УПК РК)
- Начальник органа дознания (ст.62 УПК РК)
- Дознаватель (ст.63 УПК РК)[5].

Ранее, в своей научной статье мы провели некоторый сравнительно-правовой анализ наказания и ее видов в законодательстве Египта и Республике Казахстан.

Что касается уголовно-процессуального законодательства Арабской Республики Египет, то смертный приговор может быть вынесен только в уголовном суде единогласным решением 3 судей. Такое решение должно быть одобрено муфтием верховным лицом мусульманской власти в Египте. Если у муфтия нет возражений, смертный приговор считается одобренным. Апелляция автоматически направляется в Кассационный суд; осужденный может также на данной стадии подать прошение о пересмотре приговора. После того как судебные меры исчерпаны, министр юстиции передает материалы дела Президенту Республики, который имеет право помилования. Если Президент в течение 14 дней не помилует и не прикажет смягчить приговор, он может быть приведен в исполнение[3].

Закон о чрезвычайном положении 1958 г. предусмотрел специальные судебные процедуры для некоторых категорий дел, затрагивающих государственную безопасность. Этот Закон, в частности, разрешает задерживать лиц без предъявления им обвинения и соблюдения обычных процессуальных гарантий на период расследования. Только через 30 дней задержанное лицо имеет право обратиться в Суд государственной безопасности. Подобная практика применяется, в частности, в отношении исламских экстремистов[3].

В Республике Казахстан Раздел IV - полностью раскрывает меры процессуального принуждения, куда входит Глава 17 «Задержание подозреваемого» и Глава 18 «Меры пресечения» [5].

Что же касается специальных процедур для некоторых категорий дел, то в статье 139 Уголовно-процессуального кодекса Республики Казахстан дан исчерпывающий перечень преступлений и применение мер пресечения до вынесения постановления о квалификации деяния, подозреваемого[5].

Таким образом, подводя итоги исследования, уголовного и уголовно-процессуального законодательства Арабской Республики Египет, необходимо констатировать, что это симбиоз правовых систем Франции, Англии и мусульманского права. На данную систему повлияло, конечно же, исторические факты и религиозная принадлежность египетского государства. Можно отметить как, ряд правовых мер европейского характера, так и некоторые особенности преобладания религиозных обычаев в законодательстве.

Список использованных источников

1. Ермолаева Е.Л., Грибина Г.А., Илюшина Е.С., Кокарева М.Е., Федосеева Л.А. Особенности Уголовного права Грузии, Египта и Бразилии // *Современные научные исследования и инновации. 2019. № 7 [Электронный ресурс]. URL: <https://web.snauka.ru/issues/2019/07/89882> (дата обращения: 29.10.2021).*

2. Уголовный кодекс Республики Казахстан от 3 июля 2014 года № 226-V (с изменениями и дополнениями по состоянию на 02.07.2021 г.) [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://online.zakon.kz/Document>

3. Гражданское право и законы Египта [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.bibliotekar.ru/3-1-31-pravovye-sistemy/149.htm>, свободный – (29.10.2021).

4. Смертные приговоры Amnesty International – глобальный доклад и казни 2017 [Электронный ресурс]. Режим доступа <https://www.amnesty.org/download/Documents/ACT5079552018RUSSIAN.PDF>, свободный – (29.10.2021).

5. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан от 4 июля 2014 года № 231-V (с изменениями и дополнениями по состоянию на 04.09.2021 г.) [Электронный ресурс]. Режим доступа: / [https://online.zakon.kz/Document/? doc id=31575852&doc id2=31575852# activate doc=2&pos=78; -98&pos2=1608;-91](https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31575852&doc_id2=31575852#activate_doc=2&pos=78;-98&pos2=1608;-91)

УДК 34:009

Ахметова А.Б.¹

*¹магистрант Академии правоохранительных органов
при Генеральной прокуратуре Республики Казахстан*

ТЕОРЕТИЧЕСКО-ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ РЕАЛИЗАЦИИ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Аннотация

В работе рассматриваются этапы развития инклюзивного образования в Республике Казахстан. Исследованы национальные и международные нормативные правовые акты, регламентирующие защиту прав лиц с инвалидностью. Проанализированы проблемы социальной интеграции и адаптации инвалидов в общество, перспективы обучения детей с особыми образовательными потребностями. Отмечены недостатки профессионального инклюзивного образования, а также отдельных документов, регулирующих процедуру привлечения педагога-ассистента к процессу обучения ребенка с особыми образовательными потребностями в общеобразовательной среде. Приведены сведения о коррупционных рисках, выявленных при взаимодействии представителей учреждений образования с родителями детей с особыми образовательными потребностями.

Ключевые слова: право, право на качественное образование, равные возможности, занятость, профессиональное образование, дети с особыми образовательными потребностями, лица с инвалидностью, инклюзивное образование, педагог-ассистент.

Ахметова А.Б.¹

*¹Қазақстан Республикасы Бас Прокуратурасы
жанындағы Құқық қорғау органдары академиясының магистранты*

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДІ ТЕОРИЯЛЫҚ-ҚҰҚЫҚТЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ

Аңдатпа

Мақалада Қазақстан Республикасында инклюзивті білім беруді дамыту кезеңдері қарастырылады. Мүгедек адамдардың құқықтарын қорғауды реттейтін ұлттық және халықаралық нормативтік құқықтық актілер зерттелді. Мүгедектердің қоғамға әлеуметтік интеграциясы мен бейімделу проблемалары, ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар

балаларды оқыту перспективалары талданды. Кәсіптік инклюзивті білім берудің, сондай-ақ жалпы білім беру ортасында ерекше білім беру қажеттіліктері бар баланы оқыту процесіне педагог-ассистентті тартуды реттейтін жекелеген құжаттардың кемшіліктері атап өтілді. Білім беру мекемелері өкілдерінің ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар балалардың ата-аналарымен өзара іс-қимылы кезінде анықталған сыбайлас жемқорлық тәуекелдері туралы мәліметтер келтірілген.

Түйінді сөздер: құқық, сапалы білім алу құқығы, тең мүмкіндіктер, жұмысқа орналасу, кәсіптік білім беру, ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар, мүгедектер, инклюзивті білім беру, оқытушы-көмекші.

Akhmetova A.B.¹

*¹Master's student at the Academy of Law Enforcement Agencies
under the General Prosecutor's Office of the Republic of Kazakhstan*

THEORETICAL AND LEGAL ASPECTS OF IMPLEMENTING INCLUSIVE EDUCATION IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Abstract

The article considers the stages of the development of inclusive education in the Republic of Kazakhstan. National and international normative legal acts regulating the protection of the rights of persons with disabilities are studied. The problems of social integration and adaptation of disabled people into society, the prospects of teaching children with special educational needs are analyzed. The shortcomings of professional inclusive education, as well as individual documents regulating the procedure for involving a teacher-assistant in the process of teaching a child with special educational needs in a general education environment are noted. The article provides information about corruption risks identified during the interaction of representatives of educational institutions with parents of children with special educational needs.

Key words: right, right to quality education, equal opportunities, employment, vocational education, children with special educational needs, persons with disabilities, inclusive education, teacher-assistant.

По данным Всемирной организации здравоохранения, около 10 процентов населения мира имеют ограничения жизнедеятельности в связи с состоянием своего здоровья.

Эксперты ВОЗ предостерегают дальнейшее увеличение количества инвалидов в связи с все больше ухудшающейся экологической обстановкой, ростом хронических заболеваний [1]

Данная тенденция имеет место и в Казахстане. Особую тревогу вызывает факт ежегодного возрастания количества детей такой категории, в последствие признаваемыми инвалидами.

В целях защиты прав лиц с инвалидностью, а также законодательного закрепления механизмов реализации государственных мер поддержки, мировым сообществом, в том числе Республикой Казахстан принят ряд нормативных правовых документов, регламентирующих права и свободы лиц с инвалидностью.

Статья 28 Конституции Республики Казахстан гарантирует гражданину Республики Казахстан социальное обеспечение в случае инвалидности [2].

Одновременно, важное значение в системе основополагающих прав лиц с инвалидностью придается праву на обучение в соответствии со своими возможностями.

По сведениям Министерства образования и науки Республики Казахстан в стране проживает более 139 тысяч детей с особыми образовательными потребностями, из которых 6 420 обучаются в организациях профессионального и высшего образования [3].

Перспективы развития таких детей не определены, поскольку как свидетельствует статистика, лишь часть из них смогут трудоустроиться в будущем.

Из доклада бывшего министра труда и социальной защиты населения Республики Казахстан Б. Нурымова о ходе исполнения Национального плана по обеспечению прав и защиты лиц с инвалидностью следует, что по итогам 2020 года из 430 тысяч трудоспособных лиц с инвалидностью, количество занятых граждан составило лишь 100 тысяч или 23,3% [4].

Очевидно, что существующее положение не способно удовлетворить потребности лиц с ограниченными возможностями в вопросах трудоустройства, что порождает зависимость от мер государственной социальной поддержки.

Для решения указанной проблемы ежегодно в рамках действующих программ по занятости населения выделяются существенные средства для обучения, переобучения и дальнейшего трудоустройства лиц с ограниченными возможностями.

В то время как мировая практика свидетельствует о том, что сравнительно низкие затраты государства на обучение «особенных» детей в школьном возрасте наиболее эффективны, в сравнении с расходами на их последующую поддержку в будущем.

Таким образом, возрастает значимость раннего инклюзивного обучения детей, основополагающие принципы которого провозглашены в Конвенции ООН от 13 декабря 2006 года «О правах инвалидов». Отмечается, что реализация этого права осуществляется без дискриминации путем создания условий для инклюзивного обучения на всех уровнях и обучения в течение всей жизни [5].

Основываясь на принципах равенства и индивидуальных способностей лиц с инвалидностью, приведенные документы заложили фундамент казахстанской модели инклюзивного образования.

Реализуя последовательную политику в области обучения лиц особыми образовательными потребностями, Министерство образования и науки Республики Казахстан приняло нормативные правовые акты, внедрившие механизм и принципы инклюзивного обучения («Об утверждении комплекса мер по дальнейшему развитию системы инклюзивного образования в Республике Казахстан на 2015-2020 годы» - приказ МОН РК №534 от 19.12.2014 года, «Об утверждении концептуальных подходов к развитию инклюзивного образования в Республике Казахстан» - приказ МОН РК №345 от 01.06.2015 года), а также ряд стратегических документов, предусматривающих увеличение числа учреждений образования с инклюзивным обучением (Государственные программы развития образования на 2011-2020 годы и 2020-2025 годы).

Принятие указанных документов направлено в первую очередь на удовлетворение стремлений детей с особыми образовательными потребностями жить полноценной, независимой, насыщенной жизнью.

Выделяются значительные государственные средства, увеличиваются меры социальной поддержки семьям, воспитывающим детей-инвалидов.

Вместе с тем заявленные стратегические цели реализуются с существенными недостатками. В частности, дети с особенностями в развитии зачастую не имеют возможности получить профессиональное образование по месту жительства, что обусловлено как отсутствием специалистов, так и отсутствием учреждений образования, способных организовать инклюзивное обучение для детей всех категорий.

Следующая проблема - обучение специальностям, невостребованным на современном рынке труда, что в дальнейшем порождает необходимость профессиональной переориентации.

На сегодня ситуация такова, что профессиональное образование доступно в большинстве случаев лицами с нарушениями зрения, слуха, речи, двигательной системы и нетяжелых интеллектуальных нарушений. Дети с сочетанными нарушениями, ментальными проблемами лишены возможности реализации своего права на образование.

Имеется ряд проблем в системе дошкольного, начального, среднего и послесреднего образования.

Основная из них - недостаточная подготовленность организаций образования к принятию таких детей как в вопросах материально-технического обеспечения (отсутствие приспособленных помещений для обучения и передвижения, специальных программ профессионального образования), так и дефицит специалистов (тьюторы, дефектологи, логопеды, тифлопедагоги, сурдопедагоги).

Стоит отметить и негативное отношение родителей здоровых детей к совместному обучению с «особенным» ребенком, порождающее социальную стигматизацию, дискриминацию и осуждение таких детей в социуме.

Профильным министерством для решения указанных проблем принимаются определенные меры [6]. Одной из которых стало введение должности педагога-ассистента в дошкольных, средних организациях образования, а также организациях технического и профессионального, послесреднего образования.

Педагог-ассистент – одна из ключевых позиций в кабинете поддержки инклюзии. Он является сопровождающим лицом ученика с особыми образовательными потребностями в школе – как в кабинете поддержки инклюзии, так и в общеобразовательном классе [7].

Педагог-ассистент адаптирует программу обучения, подготавливает индивидуальные учебные материалы, способствует вовлечению подопечного ребенка в образовательный процесс, помогает наладить контакт со сверстниками.

Должностные обязанности педагога-ассистента закреплены в «Типовых квалификационных характеристиках должностей педагогических работников и приравненных к ним лиц». Вопрос о необходимости назначения педагога-ассистента решается комиссионной психолого-медико-педагогической консультацией на основании комплексного обследования [8].

Также имеется ряд пробелов, препятствующих успешному внедрению помощи педагога-ассистента в процесс обучения.

В частности, «Типовыми правилами деятельности психолого-медико-педагогической консультации» не предусмотрен перечень заболеваний, при которых детям с ограниченными возможностями рекомендуется сопровождение педагога-ассистента [9].

Изложенное не только порождает непонимание и дискуссии между родителями и членами комиссии о потребности ребенка в сопровождающем педагоге, но и создает определенные коррупционные риски в вопросах назначения педагога-ассистента.

Кроме того, не раскрыта сущность психолого-педагогического сопровождения ребенка, какое конкретно участие принимает педагог-ассистент в обучении детей.

Учитывая небольшую практику нововведений, зачастую участие педагога-ассистента выражается в физическом сопровождении ребенка при передвижении по зданию образовательного учреждения либо в его направлении в специализированный кабинет для снятия напряжения и стабилизации психологического состояния.

В то время как ассистент – это второй учитель ребенка, помогающий усвоить общую программу обучения путем уменьшения, упрощения либо исключения отдельных заданий.

Из личного опыта автора статьи следует отметить и неготовность организаций образования к приему «особенных» детей, дефицит обученных ассистентов, отсутствие у них опыта работы с детьми с особыми образовательными потребностями.

Исходя из вышеуказанного видится необходимым:

- внесение дополнений в действующие нормативные правовые акты с определением конкретного перечня задач педагога-ассистента и его функциональных обязанностей;
- предусмотреть перечень заболеваний и нарушений деятельности, при которых обязательно назначение педагога-ассистента для обучения ребенка с особыми образовательными потребностями в инклюзивном порядке.

Полагаем, что отмеченные меры способствуют созданию равного доступа к качественному образованию детей и формированию толерантного отношения к лицам с ограниченными возможностями

Список использованной литературы:

1. «Обзор статистической практики стран СНГ и других стран мира по вопросам инвалидности», Межгосударственный статистический комитет Содружества Независимых государств; Москва 2020 год, http://www.cisstat.org/life_quality/obzor_inv_2020.pdf
2. Конституция Республики Казахстан, 30 августа 1995 года// <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K950001000>
3. «МОН РК: в Казахстане проживают 139 887 человек с особыми образовательными потребностями», <https://www.primeminister.kz/ru/nemon-rk-v-kazahstane-prozhivayut-139887-chelovek-s-osobymi-obrazovatelnyimi-potrebnostyami-211499>
4. «В Казахстане реализуется Национальный план по обеспечению прав и улучшению качества жизни лиц с инвалидностью до 2025 года», <https://primeminister.kz/ru/news/v-kazahstane-realizuetsya-nacionalnyy-plan-po-obespecheniyu-prav-i-uluchsheniyu-kachestva-zhizni-lic-s-invalidnostyu-do-2025-g-b-nurymbetov-2113943>
5. «Конвенция о правах инвалидов», принята [резолюцией 61/106](https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/disability.shtml) Генеральной Ассамблеи от 13 декабря 2006 года//https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/disability.shtml
6. Постановление Правительства Республики Казахстан №326 от 28.05.2019 года «Об утверждении Национального плана по обеспечению прав и улучшению качества жизни лиц с инвалидностью в Республике Казахстан до 2025 года».
7. Формирование безбарьерной образовательной среды для учащихся с ограниченными возможностями здоровья (методическое пособие). – Астана: Национальная академия образования им. И. Алтынсарина, 2014.
8. Приказ МОН РК №388 от 13.07.2009 года «Об утверждении Типовых квалификационных характеристик должностей педагогических работников и приравненных к ним лиц»
9. Приказ МОН РК №66 от 14.02.2017 года «Об утверждении Типовых правил деятельности видов специальных организаций образования», приложение №7 «Типовые правила деятельности психолого-медико-педагогической консультации»

УДК 323.28
МРНТИ 11.25.41

Гімің Қ.¹, Нурғалым К.С.¹

¹Абай атындағы ҚазҰПУ, Сорбонна-Қазақстан институтының Халықаралық құқық мамандығының 2 курс магистранты

¹Саяси ғылымдардың кандидаты, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, «Сорбонна – Қазақстан институты», Халықаралық құқық кафедрасының доценті

ЗАҢСЫЗ ИММИГРАЦИЯНЫҢ АЛДЫН АДУ САЛАСЫНДАҒЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ

Аңдатпа

Аталған жұмыста Орталық Азия елдері көші-қон қызметі мен салаға қатысты әлемдік бірқатар сайттардың деректеріне негізделіп, пайымдау және ақпараттық талдау әдістерін қолдана отырып зерттелген. Орталық Азияда заңсыз көші-қон қимылымен қоса ләңкестік қаупі де күн санап артып келеді. Бұл Қазақстанды қамтыған Орталық Азия елдерінің алаңдаушылығын тудыруда. Босқындарының арасында ләңкестік топтардың мүшелері болуы мүмкін деген болжам. Орталық Азия елдерінің ұлттық қауіпсіздігінің басты мәселелерінің біріне айналуға. Орта Азия елдері тап болған заңсыз көші-қон мәселесі мен аймақтық геосаяси жағдайлар жайлы шолу жасалған сонымен бірге мақалада халықаралық өзекті мәселелер талданады.

Түйінді сөздер: Орталық Азия, иммиграция, иммигранттар, халықаралық құқық, саясат, халықаралық қатынас, Ауғанстан және аймақтық тұрақсыздық.

К.Гимин¹, К.С.Нурғалым¹

¹магистрант 2-курса кафедрасы международного право Института Сорбонна-Казахстан КазНПУ им. Абая,

¹Научный руководитель: Кандидат политических наук, доцент, преподаватель кафедры международного права в Институте Сорбонна-Казахстан КазНПУ им. Абая, г. Алматы, Казахстан

МЕЖДУНАРОДНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО В ОБЛАСТИ ПРОФИЛАКТИКИ НЕЛЕГАЛЬНОЙ ИММИГРАЦИИ

Аннотация

В данной работе были исследованы страны Центральной Азии на основе данных ряда мировых сайтов, касающихся миграционной службы и отрасли, с использованием методов рассуждений и информационного анализа. В Центральной Азии наряду с незаконной миграцией все больше возрастает угроза летальности. Это вызывает обеспокоенность стран Центральной Азии, охвативших Казахстан. Предполагалось, что среди беженцев могут быть террористы это одной из главных проблем национальной безопасности стран Центральной Азии. В статье представлен обзор проблем нелегальной миграции и региональных геополитических ситуаций, с которыми сталкиваются страны Средней Азии, а также анализируются актуальные международные проблемы.

Ключевые слова: Международное сотрудничество в области предотвращения нелегальной иммиграции Центральная Азия, иммиграция, иммигранты, международное право, политика, международные отношения, Афганистан и региональная нестабильность.

K. Gimin¹, K.S.Nurgalym¹

*¹The 2nd year master's student of International Law of
the Institute Sorbonne-Kazakhstan at AbaiKazNPU*

*¹scientific supervisor: Candidate of Political Sciences, Associate Professor, Lecturer,
Department of International Law the Institute of Sorbonne-Kazakhstan
at Abai KazNPU, Almaty, Kazakhstan*

INTERNATIONAL COOPERATION IN THE FIELD OF PREVENTION OF ILLEGAL IMMIGRATION

Abstract

In this paper, the countries of Central Asia were studied on the basis of data from a number of world sites related to the migration service and the industry, using methods of reasoning and information analysis. In this paper, the countries of Central Asia were studied on the basis of data from a number of world sites related to the migration service and the industry, using methods of reasoning and information analysis. In Central Asia, along with illegal migration, the threat of mortality is increasing more and more. This is of concern to the Central Asian countries that have engulfed Kazakhstan. It was assumed that there could be terrorists among the refugees, which is one of the main national security problems of the Central Asian countries. The article provides an overview of the problems of illegal migration and regional geopolitical situations faced by the countries of Central Asia, as well as analyzes current international problems.

Keywords: International cooperation in preventing illegal immigration Central Asia, immigration, immigrants, international law, politics, international relations, Afghanistan and regional instability.

Заңсыз көші-қон қимылы заңсыз иммигранттарға, сондай-ақ контрабандистер, қылмыскерлер және құжатсыз иммигранттарға бағытталғаны белгілі. Шекарадан заңсыз өтетін иммигранттар қазіргі таңда әлемдегі өзекті мәселелердің бірі ретінде халықаралық қауымдастықтың назарын аударып келеді. Заңсыз көші-қон қимылы көптеген әлеуметтік мәселелерді тудырады, мысалы, экономика, әлеуметтік қамсыздандыру, білім беру, қылмыс, әлеуметтік әл-ауқат, медициналық сақтандыру, адам құқықтары және т.б. Сондықтан да аталмыш тақырып барлық мемлекеттердің ортақ күресетін негізгі мәселесі болып табылады.

Заңсыз иммигранттар көбінесе экономикалық табысы жоғары елдерді таңдайды, бірақ кейбір соғыстан зардап шеккен елдердің азаматтары елден контрабандалық жолмен кетуді де таңдайды. Мақсатты елге жету барысында олар түрлі тәуекелдерге барады, оған итермелейтін көптеген факторларды да атауға болады, айталық, өмір сүруді қамтамасыз ететін қажеттіліктердің толық болмауы немесе шекара сарбаздарының тосқауылына тап болу, т.б. Кейбір дамыған елдер мен аймақтарда қалу үшін әдетте, даму үстіндегі елдің азаматы студенттік визасының мерзімі біткеннен кейін сол жерде қалып, жұмыс істей бастайды, бұл да заңсыз көші қон қимылдарының бірі болып саналады.

Заңсыз көшпенділер әдетте төмен деңгейдегі жұміспен айналысады және табысы жергілікті тұрғындарға қарағанда төмен, бірақ соның өзінде табыстары өз еліндегі табысымен салыстырғанда жоғары болып келеді. Жұмыс таба алмаған жағдайда кейбір иммигранттардың ұрлық, тонау секілді қылмыстық әрекеттерді таңдайтыны белгілі. Бұл сол елдегі қоғамдық тәртіп пен қауіпсіздікке кері әсер етеді.

Заңсыз иммигранттарды төмендегідей бірнеше топтарға бөлуге болады:

- Заңсыз кірушілер – жергілікті жерге заңсыз кірушілер немесе осындай тәсілмен шекара бұзушылар.

- Рұқсат мерзімі өтіп кеткендер – заңды жолмен келгенімен заңсыз жүргендер болып саналады; мысал ретінде елге турист ретінде кіру, заңды мерзімі өткеннен кейін сол елде қалып қалғандар[1].

Бірінші топтағы заңсыз иммигранттардың көпшілігі шекарадан өту үшін көп АҚШ жұмсайтынын деректерден байқауға болады. Басым көбінің мақсаттары АҚШ табуға бағытталған. Заңсыз көші-қонның қоғамға болған объективті ықпалы. Жергілікті тұрғындар үшін заңсыз иммигранттар дәстүрлі мәдениетке қауып төндіреді. Себебі, олар қылмыс деңгейін жоғарылатады, қоғамдық нысандарды иемденеді, салық төлемей, мемлекеттік шығындарды едәуір арттырады немесе аз ғана адамдар салық төлейді және арзан жұмыс күшінің соққысына айналады. Жергілікті тұрғындар үшін олар төлейтін салықтарға қатысты, заңсыз иммигранттар саны артқан сайын олардың әлеуметтік төлемдері де азайады. Егер заңсыз иммигранттар негізінен ер адамдар болса, бұл қоғамдық қауіпсіздікке, әсіресе әйелдердің қауіпсіздігіне кері әсерін тигізеді.

Субъективті әсері тұрғысынан. дамушы елдер немесе аймақтар үшін заңсыз иммиграция экономикаға елеулі үлес қосуы мүмкін. Олардың көпшілігі жұмыстың ең төменгі деңгейімен айналысатындықтан, өз адамдарының құрбан болу деңгейі төмендеді, олардың жұмысының жылдамдығы белгілі бір елдердің жылдам дамуына мүмкіндік берді. Алайда, заңсыз иммигранттар заңды мәртебеге ие болмағандықтан, әлеуметтік төлемдердің көп бөлігін олар пайдалана алмайды. Депортация немесе сотталудан қорқып, апат орын алса да, олар әдетте полицияға хабарласқысы келмейді. Кейбір жұмыс берушілер заңсыз иммигранттардың осындай психологиясын пайдалана отырып, арзан, тіпті кейде тегін жұмысқа тартуы да мүмкін. Бұған қоса заңды мәртебесі болмағандықтан, үкіметке оларды бақылау және басқару қиынға соғады. Сондықтан жергілікті биліктің әдеттегі шешімі – натурализация немесе репатриацияға жақын болып келеді.

Заңсыз көші-қон қимылдарының негізгі себептері. Соңғы жылдары дамушы елдер экономиканы дамытуға қол жеткізу үшін көптеген шаралар қабылдады, осылайша жаһандандудың артықшылықтарын түсінді. Алайда, ішкі нарықтың тез ашылуы біліктілігі жоқ жұмыс күшінің өздігінен бәсекеге қабілеттілігі жоғалтты. Бұл бостықты толтыру үшін ағылған заңды-заңсыз иммиграция толқыны пайда болды[2]. Заңсыз иммиграцияның келіп шығуындағы негізгі себептері қатарында мыналарды атауға болады: Кедейлік; дамыған елдермен салыстырғанда табыстың төмендігі; отбасылық себептер; соғыс немесе түрлі әлеуметтік тұрақсыздықтар.

Мемлекет шекарасын заңсыз кесіп өту жолдары: Кейбір контрабандистер шекараға кіру және шығу үшін шекараны заңсыз кесіп өтеді. Бұндай әдіс АҚШ-Мексика шекарасында жиі кездеседі. Мексикадан АҚШ-қа заңсыз иммигранттардың келуі де АҚШ-Мексика шекара қорғанының тұрғызылуына себеп болып отыр[3]. Бұл әдістің тарихи мысалдарына Берлин қабырғасы салынғанға дейін Батыс Берлинге қоныс аударуға тырысқан Шығыс Берлин немістері жатады, қоныс аударуға себеп болған, материалдық жағдайды жақсартып жұмысқа орналасу, тұрғын жай мәселелері оң шешілуі, әлеуметтік көмек берулер жатады. Бұдан тыс, кейбір шекара кесушілер ұшақтардың ішіне, қондырғыларының арасына жасырыну арқылы шекара аттайтын жайттерде кездеседі. Бұндай тәсілді әлем жұртшылығы жақында ғана Ауғанстан билігі тәліптердің қолына өткенде куә болған елі. Дегенмен, тәуекелі жоғары мұндай тәсіл бұған дейін де болған. Алайда, қауіп барынша жоғары болғандықтан, оған тәуекел ететін заңсыз иммигранттардың саны аз болып келеді. Заңсыз иммигранттар қолданатын әдіс-тәсілдер қатарына жоғарыда аталғандардан тыс кешіктірілген визаны өңдеу, жалған неке куәлігі, саяси баспанаға қиянат жасау секілді тәсілдер де бар. Кейбір адамдар өздерін «диссидентпіз», «сепаратисты» немесе «жаңа дінді

ұстанамыз» және «қуғынға ұшырадық» деп мәлімдеп, келесі елден саяси баспана сұрайды. АҚШ үкіметі мұндай әрекетті 2018 жылы шектеді.

Орталық Азияда заңсыз көші-қон қимылымен қоса ләңкестік қаупі де күн санап артып келеді. Бұл Қазақстанды қамтыған Орталық Азия елдерінің алаңдаушылығын тудыруда. Босқындарының арасында ләңкестік топтардың саны Орталық Азия елдерінің ұлттық қауіпсіздігінің басты мәселелерінің біріне айналуда. Яғни Орта Азия елдері қазіргі таңда заңсыз көшіқон мәселесімен қоса, Ауғанстандағы босқындар мәселесіне де дүп келіп отыр.

Ауғанстандағы жағдай тез өзгеруде, ішкі және сыртқы қатысушылардың көптігі оқиғаларды болжауды қиындатады және бақылаудан тыс дамудың қосымша тәуекелдерін тудырады. Ауғанстанмен көршілес елдердің ішінде Орталық Азия елдері сыртқы тұрақсыздыққа ең тұрақсыз және осал болып табылады, саяси мәселелерде оң шешім жоқ. Орталық Азия – бұл қақтығыстар тізбегін болжайтын күрделі аймақ. Тәуекел факторларына Өзбекстан, Қырғызстан және Тәжікстан арасындағы шекаралық мәселелердің шешілмеуі, күрделі этникалық қатынастар, су мен жердің жетіспеушілігі, діни экстремизмнің көріністері, есірткі саудасы, байлықтың қатал стратификациясы және сапасыз әлеуметтік қызметтер жатады[4]. Коронавирус эпидемиясының теріс әсері жағдайды күрделілендірді. Шекараның жабылуы Ресейге көшіп келгендердің санына әсер етті, сонымен қатар радикалды исламистердің Таяу Шығыста жүруін қиындатты.

Аймақтағы қауіпсіздік саласындағы маңызды оқиғаларға 1990 жылдардағы Тәжікстандағы азаматтық соғыс, Қырғызстан мен Өзбекстан арасындағы этносаралық қақтығыс және жақында Ферғана ойпатында Қырғызстан мен Тәжікстан арасындағы шекаралық жанжал жатады. Орталық Азиядағы Ауған дағдарысының ең айқын салдарының бірі – ауған азаматтарының көптеп келуі. Олардың кейбіреулері Орта Азияға қоныстанған немесе қоныстанатын болады. Содан кейін аймақ елдерінде, негізінен Қазақстан мен Қырғызстанда, АҚШ-қа адал және талибанды шінімен жек көретін адамдардың тағы бір тобы болуы мүмкін. Ауғандықтарды АҚШ - тың аймақтағы мәселелерін шешудің құралы ретінде пайдалануға болады. Немесе коледж ЖОО студенттері, белсенділер мен тәжірибелі насихатшылар тобы құпия ақпаратты жинауға қатысуы мүмкін.

Босқын анықтамасы, «Нәсіліне, дініне, ұлтына байланысты әлеуметтік топқа жататын немесе белгілі бір саяси пікірі бар өз елінен тысқары жерде тұратын, я болмаса белгілі бір саяси пікірі бар және осы қорқыныштан сол елмен қорғалғысы келмейтін немесе азаматтығы жоқ және жоғарыда айтылған мәселелерге байланысты бұрын тұрып жатқан елден тыс жерде болған және қазыр жоғарыда айтылған қорқыныштан сол елге орала алмайтын адам». Тағы бір жағдай – эвакуацияланған адамдарды қабылдаушы елде ақпарат жинау. Информатор қызметін атқаратын ауғандықтар үшін бұл қиын емес. Жаңа тұрғылықты жерде байланыс орнату үшін 3-5 жыл қажет, және қаржылық қолдау да тапсырманы жеңілдетуі мүмкін.

Босқындар толқыны әртүрлі салдарға әкелуі мүмкін. бұл бірінші кезекте иммигранттар санына байланысты. 2019 жылдың соңындағы мәлімет бойынша, әлемде күштеп қоныс аударғандар саны 79,5 миллионға жетті. Олардың ішінде 26 миллионға жуығы босқындар, ал, олардың жартысы 18 жасқа толмаған (20,4 миллион босқын БҰҰ БЖКБ және 5,6 миллион палестиналық босқындар). Сонымен қатар, 45,7 миллион ішкі қоныс аударушылар, 4,2 миллион пана іздегендер және 3,6 миллион елден тыс жерлерге қоныс аударған. Бұған қоса, азаматтығы жоқ және білім алу, медициналық қызмет көрсету, жұмысқа орналасу және қозғалыс бостандығы сияқты негізгі құқықтарын жүзеге асыра алмайтын ондаған миллион азаматтығы жоқ адамдар бар, олардың мәселелерін халқаралық келісім негізінде, қосылған мемлекеттермен талқылап шешу, халқаралық конвенцияларды орындау мәселесі өзекті. БҰҰ БЖКБ 1950 жылы 14 желтоқсанда Бас Ассамблеямен құрылды[5]. Бастапқыда барлық жұмыстарды үш жылдың ішінде аяқтау жоспарланған, содан кейін таратылды. Келесі жылдың 28 шілдесінде БҰҰ-ның «босқындар мәртебесі туралы конвенциясы» қабылданды,

ол босқындарға көмек көрсетудің және БҰҰ БЖКБ негізгі жұмысына басшылық етудің құқықтық негізі болды. Содан бері БҰҰ БЖКБ босқындарға қолдау көрсету жұмыстарын жүргізді.

Конвенциясы 1997 ж. № 181 Конвенциялар көптеген ХЕҰ елдерінде ратификацияланған. Сонымен бірге бұл Конвенциялар мәжбүрлі түрде мигранттарды еңбекке итермелеуге қарсы бірден бір пайдалы заңдар болып табылады. Адам саудасы мәжбүрлі еңбекпен тікелей байланысты болғандықтан, сонымен қатар мемлекеттік жұмыспен қамту органдары шет елдік мигранттарды жұмыспен қамтудан бас тартқандықтан 1919 жылы құрылғаннан бері ХЕҰ бұл іспен сол кезден бері айналысып келе жатырғаны сөзсіз. Өйткені, ХЕҰ мақсаты сол мигранттарға жұмыс тауып беру.

ЕО 2002 жылы 19 шілдеде Адам саудасына күрес шектеулі шешімі ЕО аймағындағы қылмыстық құқықтық стандарттар унификациясы болып табылады. Негізгі мақсаты иммигранттардың құқтары сақталуы, адамдардың саудасына қарсы күшейтулер енгізу. 3 бабында қылмыс жасаушыларға 8 жылдай бас бостандығынан айыру жөнінде қарастыруы сұралған.

2006 жылы 28 қарашада ТМД – ның сегіз елінің басшылары (Өзірбайжан Республикасы, Армания Республикасы, Белорусь Республикасы, Қазақстан Республикасы, Қырғызстан Республикасы, Ресей Федерациясы, Тәжікстан Республикасы, Украина) 2007-2010 жылғы Тәуелсіз мемлекеттер достастығының адам саудасына қарсы күрес бірлестігін құрды. 2007 жылы 30 қазанда терроризм және наркобизнеспен күресуші ТМД – ұйымы бұл құжаттарды мойындады.

Босқындарға арналған жаһандық келісім 2018 жылдың 17 желтоқсанында Біріккен Блттар Ұйымының Бас Ассамблеясы «Босқындар туралы жаһандық келісімді» қабылдады. келісімшарт жауапкершілікті неғұрлым болжамды және әділ бөлісуге негіз береді, әрі босқындар жағдайына тұрақты шешімдер халықаралық ынтымақтастықпен мойындайды. Егер босқындар саны бірнеше мыңнан асса, бұл аймаққа әсері одан да зор болады. Ауғанстанда 3 миллионнан астам тәжік бар (нақты саны белгісіз, соңғы санақ 40 жыл бұрын жүргізілген), түрікмендер, өзбектер мен қырғыздар да бар. Тәжіктердің немесе өзбектердің көп мөлшерінің Орталық Азия елдеріне қоныс аударуы бұл елдердің этникалық құрамының өзгеруіне әкелуі мүмкін және одан да шиеленісті тудыруы мүмкін. Ең нашар жағдайда бұл этносаралық қақтығыстарды тудыруы, шекаралық қақтығыстарды күшейтуі және қылмыстық топтардың ықпал ету аймағына шоғырлануы мүмкін. Сондай-ақ екі елдің азаматтығы жағдайы бар босқындар, Орталық Азия елінің азаматтығын алады және Ресейге толыққанды азамат ретінде әр түрлі мәселелермен бара алады.

Қорыта айтқанда, заңсыз иммиграция мәселесі тек экономикалық ғана емес, сонымен қатар саяси мәселе болып табылады. Ол әлеуметтік толқулар тудырады және дәстүрлі емес қауіпсіздікке жасырын қауіп төндіреді, кейбір сыртқы күштердің қызығушылығын тудырады. Заңсыз иммиграцияны тиімді түрде қалай азайтуға болады деген мәселеде, барлық қатысушы елдердің ортақ мүдесін ескерген өзара іс-қимылдардың маңызы айқындала түседі. Аймақтық тұрақтылық пен халықаралық қауымдастықтың бейбітшілігін сақтау үшін әр елдердің экономикалық, әлеуметтік және саяси тұрақтылығы мен дамуына өзара тұрақты түрде жардемдесуі арқылы осы мәселені түбегейлі шешуге болады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. *Циу Юнчжэн, Ху Цзинян. Содырлар Қытай-Қырғызстан шекарасын бұзып өтіп, барлығы өлтірілді [N]. Global Times, 2014-01-24:002.*
2. *Чу Жаоэн. Батыстағы антижаһандандудың қазіргі толқыны — себептері мен болашақ тенденциялары [J]. Халық форумы: Академиялық шекаралар, 2017, (02).*

3. Чжан Минжуо құрастырды Британдық депортация: ИМ Ұлыбританияда Париждік шабуыл жасауды жоспарлап отыр [Батыстың өмір салтына [EB/OL]. Global Network, 2016-03-08.

4. Ли Сируо «9.11» оқиғасынан кейін АҚШ-тың антитеррорлық стратегиясының эволюциясы [J]. Халықаралық деректер туралы ақпарат, 2008, (1).

5. Моенс Александр және Коллакотт. Мартин (ред.) Канада мен Америка Құрама Штаттарындағы иммиграциялық саясат және террорлық қауіп (R).

УДК 340.11

Сабитова А.А.¹, Молотов Ф.Х.¹

¹Научный руководитель: доктор юридических наук, профессор, директор Института Сорбонна-Казахстан КазНПУ им. Абая

¹Магистрант 1 курса кафедры международного права Института Сорбонна-Казахстан при КазНПУ им. Абая

АНАЛИЗ ЗАЩИТЫ ПРАВ ВЕРУЮЩИХ-МУСУЛЬМАН В ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН И ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАН

Аннотация

Статья посвящена особенностям и проблемам законодательства Республики Казахстан и зарубежных стран в области защиты прав верующих-мусульман. Особое значение в работе занимает оценка и юридический анализ нормативно-правовых актов Республики в области регулирования прав и свобод верующих на соответствие со статьей 1 Конституции РК и со всем текстом основного закона государства.

Предметом исследования является защита прав верующих-мусульман в виду особой распространенности религии Ислам на территории Казахстана и Центральноазиатского региона и особенной формой обязательной переодической религиозной практики.

Ключевые слова: политика, демократия, светскость, идеология, совесть, вероисповедание, свобода.

А.А. Сабитова¹, Ф.Х. Молотов¹

¹ Ғылыми жетекшісі: заң ғылымдарының докторы, профессор, Абай атындағы ҚазҰПУ, Сорбонна-Қазақстан институтының директоры

¹ Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті жанындағы Сорбонна-Қазақстан институты халықаралық құқық кафедрасының 1 курс магистранты

ДІНГЕ СЕНУШІ МҰСЫЛМАНДАРДЫҢ ҚҰҚЫҚТАРЫН ҚОРҒАУДЫ ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЖӘНЕ ШЕТ ЕЛДЕРДІҢ ЗАҢНАМАЛАРЫНДА ТАЛДАУ

Аңдатпа

Мақала Қазақстан Республикасы және Шет мемлекеттерде дінге сенуші мұсылмандардың құқығын қорғау саласындағы заңнамаларда орын алатын келелі мәселелер мен ерекшеліктеріне арналған. Жұмыстың ең маңызды тұсы дінге сенушілердің Қазақстан Республикасы Заңының 1-бабына, сонымен қатар мемлекеттің негізгі заңының барлық мәтініне сәйкес келетін бостандығы мен құқықтарын реттеу саласындағы Республиканың нормативті-құқықтық актілерін заң жүзінде талдау және бағалау болып табылады.

Зерттеу нысаны - Қазақтан аумағы мен Орталық Азия аймақтарында Ислам дінінің ерекше таралуы және міндетті мерзімдік діни тәжірибенің өзгеше түрі ретінде дінге сенушілердің құқықтарын қорғау.

Түйінді сөздер: саясат, демократия, зайырлық, идеология, ождан, дінге сену, бостандық

Sabitova A.A.¹, Molotov F.M.¹

*¹Scientific supervisor: Doctor of Law, professor,
Director of the Institute Sorbonne-Kazakhstan*

*¹The 1st year master's student of International Law
of the Institute Sorbonne-Kazakhstan at Abai KazNPU*

ANALYSIS OF THE PROTECTION OF THE RIGHTS OF MUSLIM BELIEVERS IN THE LEGISLATION OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN AND FOREIGN COUNTRIES

Abstract

The article is dedicated to the particularities and problems of the legislation of the Republic of Kazakhstan and Foreign countries in the field of protecting the rights of Muslim believers. Of particular importance in this work is the assessment and legal analysis of the Republic's laws and regulations governing the rights and freedoms of believers in relation to Article 1 of the Republic of Kazakhstan and the entire text of the basic law of the state. The subject of the research is the protection of the rights of Muslim believers in view of the particular prevalence of the religion of Islam on the territory of Kazakhstan and the Central Asian region and the particular form of mandatory periodic religious practice.

Keywords: politics, democracy, secularism, ideology, conscience, religion, freedom.

За годы независимости Республике Казахстан (далее по тексту РК) успешно удалось создать систему национально-идеологических ценностей в основе которых лежит единство различных народов и конфессий на территории государства. Одной из причин межэтнического и религиозного согласия в Казахстане является создание Ассамблеи народа Казахстана по инициативе первого президента РК Нурсултана Назарбаева. Основной задачей данного органа выдвигается защита прав и свобод граждан Республики вне зависимости от их происхождения и духовных убеждений. По итогам 2 квартала 2020 года в республике насчитывается 18 конфессий и 3816 официально зарегистрированных религиозных объединений. [1]

Самой распространённой религией в Казахстане считается ислам суннитского толка и ханафитского мазхаба. Мусульмане Республики составляют свыше 70% населения страны. Но главным отличием последователей данной конфессии от остальных адептов религиозных течений представляется соблюдение мусульманами обязательной 5-кратной молитвы – намаза в строго определённое время в течение суток вне зависимости от их распорядка дня за исключением вынужденных ситуаций. Именно этот факт послужил причиной написания данной статьи для определения уровня значимости защиты прав верующих 19 миллионного государства.

Конституция РК гласит: «Запрещаются создание и деятельность общественных объединений, цели или действия которых направлены на насильственное изменение конституционного строя, нарушение целостности Республики, подрыв безопасности государства, *разжигание социальной, расовой, национальной, религиозной, сословной* и *родовой розни*, а также создание не предусмотренных законодательством военизированных формирований.»[2]

Рассмотрев вышеуказанную редакцию статьи основного закона страны, мы убеждаемся в гарантии Государством защиты прав и свобод верующих, однако если проанализировать некоторые нормативно-правовые акты такие как Закон "О религиозной деятельности и религиозных объединениях", Закон "О воинской службе и статусе военнослужащих" и др. мы сталкиваемся с частичным ограничением прав лиц, находящихся на государственной службе, а также лиц исполняющих воинскую службу в РК.

К примеру, подпункт 1) статьи 8 Закона "О воинской службе и статусе военнослужащих" определяет следующие ограничения прав военнослужащих:

Военнослужащий не может быть депутатом представительных органов и членом органов местного самоуправления, состоять в политических партиях, профессиональных союзах, *религиозных объединениях*, выступать в поддержку какой-либо политической партии. [3]

Безусловно, политические мотивы военнослужащего могут стать острым фактором в риске его государственной измены. Но если воспринимать текст статьи в буквальном смысле, то возникает вопрос, неужели гражданин Республики Казахстан, проходящий воинскую службу лишён фундаментального права на свободное вероисповедание и участие в религиозном объединении?

Если же в более ранней версии Закона "О воинской службе и статусе военнослужащих" (утратил силу 25.02.2012 года) призывникам, имеющим духовный сан предоставлялась отсрочка по службе в армии на период осуществления религиозной деятельности, то сейчас статья 35 упомянутого Закона не предусматривает такого вида отсрочки от воинского призыва.

Если рассмотреть зарубежный законодательный опыт касательно данного вопроса, то, к примеру Федеральный закон от 26 сентября 1997 г. N 125-ФЗ "О свободе совести и о религиозных объединениях" Российской Федерации гласит: «Гражданин Российской Федерации в случае, если его убеждениям или вероисповеданию противоречит несение военной службы, имеет право на замену ее альтернативной гражданской службой». [4], По нашему мнению, данная формулировка является исчерпывающей и сбалансированной как для соблюдения законов об обязательной воинской либо иной службе, так и для защиты прав верующих граждан государства.

В Законе РК "О религиозной деятельности и религиозных объединениях" упоминается, что не допускается проведение богослужений, религиозных обрядов, церемоний и (или) собраний, а также осуществление миссионерской деятельности на территории и в зданиях Вооруженных Сил, других войск и воинских формирований, судебных и правоохранительных органов, других служб, связанных с обеспечением безопасности, защитой жизни и здоровья физических лиц. [5]

Не углубляясь в крайности касательно соблюдения религиозной практики работниками государственных учреждений на рабочем месте, отмечаем, что в случаях, когда религиозная практика препятствует выполнению обязанностей, направленных на обеспечение безопасности в виду *кризисных ситуаций*, то безусловно положения Закона «О религиозной деятельности и религиозных объединениях» являются оправданными. Но при этом, вышеупомянутый законодательный акт не предоставляет ни единой возможности соблюдения религиозной практики верующими в стенах государственных органов.

В официальных комментариях Закона о Гражданских правах 1964 года, являющимся важнейшим нормативно-правовым актом Соединённых штатов Америки в области Трудового и Гражданского права напротив же указано: «Раздел VII требует, чтобы работодатель, как только он осознает, что необходимо религиозное помещение, разместил работника, чьи искренне исповедуемые религиозные убеждения, практика или соблюдение не противоречат требованиям работы, если только это не создаст неоправданных трудностей. Поэтому, когда политика или предпочтения работодателя в отношении одежды и ухода за

собой вступают в противоречие с известными религиозными убеждениями или обычаями работника, работодатель должен сделать исключение, разрешающее религиозную практику, если это не создаст неоправданных трудностей для ведения бизнеса работодателя.» [6]

Основной задачей юристов в области законотворческой деятельности в Республике Казахстан является разработка и модификация Законов и иных нормативно-правовых актов для создания благоприятной атмосферы для полноценного соблюдения прав и свобод различных групп граждан и народа РК, а также для построения и укрепления независимого, транспарентного государства. Таким образом, подводя итоги всему вышеописанному в данной статье мы приходим к выводу, что Национальная законодательная база Казахстана является одной из успешных и развитых систем регулирования прав верующих, но с учётом потребностей и тенденций международно-правовых парадигм нуждается в модификациях и дополнениях в законодательные акты в сфере обеспечения защиты прав представителей различных мировых конфессий.

Список использованных источников

1. *Какие религии исповедуют в Казахстане и почему важна свобода вероисповедания?* // Алматы, 10 июля 2020 г. [Электронный ресурс] URL: <https://informburo.kz/special/kakie-religii-ispoveduyut-v-kazahstane-i-pochemu-vazhna-svoboda-veroispovedaniya.html> (дата обращения 10.11.2021 г.)
2. *Конституция Республики Казахстан (принята на республиканском референдуме 30 августа 1995 года) (с изменениями и дополнениями по состоянию на 23.03.2019 г.)*. [Электронный ресурс] URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K950001000>
3. *Закон Республики Казахстан от 16 февраля 2012 года № 561-IV ЗПК «О воинской службе и статусе военнослужащих»* [Электронный ресурс] URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1200000561>
4. *Федеральный закон от 26 сентября 1997 г. N 125-ФЗ "О свободе совести и о религиозных объединениях" Российской Федерации* [Электронный ресурс] URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_16218/
5. *Сорокин Г. Служба в армии и вероисповедание. Материалы электронного ресурса defacto.kz* // 05 апреля 2020 г. [Электронный ресурс] URL: <https://defacto.kz/ru/content/sluzhba-v-armii-i-veroispovedanie-0> (дата обращения 11.11.2021 г.)
6. *Religious Garb and Grooming in the Workplace: Rights and Responsibilities* // 03 июня 2014 г. [Электронный ресурс] URL: <https://www.eeoc.gov/laws/guidance/religious-garb-and-grooming-workplace-rights-and-responsibilities> (дата обращения 13.11.2021 г.)

**ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАРДЫҢ ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ ЖҮЙЕСІН
ТРАНСФОРМАЦИЯЛАУ
ТРАНСФОРМАЦИЯ СОВРЕМЕННОЙ СИСТЕМЫ МЕЖДУНАРОДНЫХ
ОТНОШЕНИЙ
TRANSFORMATION OF THE MODERN SYSTEM
OF INTERNATIONAL RELATIONS**

УДК 327.56

МРНТИ 23.00.04; 12.00.10

А. Ауесхан¹, Л.Х.Матакбаева¹

¹Абай атындағы Қазақ Ұлттық Педагогикалық Университеті, Сорбонна-Қазақстан институтының 2-курс магистранты

*¹Абай атындағы ҚазҰПУ, Сорбонна-Қазақстан институты, халықаралық қатынастар кафедрасы, саяси ғылымдар докторы, профессор
Алматы қ., Қазақстан*

**ГЕОСАЯСИ КОНТЕКСТЕГІ СИРИЯ ҚАҚТЫҒЫСЫ:
СЕБЕБІ ЖӘНЕ САЛДАРЫ**

Аңдатпа

Бұл мақалада автор Сирия мемлекетіне және оның географиялық жағдайына қысқаша шолу жасалынып, қақтығыс себептері, салдары және ертеңі туралы ой қозғады. Башар Асадтың жүргізіп отырған саясатына, ұстанған бағытына, діни сеніміне түсініктеме берілген. Сирия қақтығысының пайда болу себептері әртүрлі болып келеді. Сирия қақтығысы біздің алдымызда көптеген қақтығыстардың жиынтығы ретінде яғни әлеуметтік, діни, ұлтаралық, ішкі саяси және сыртқы саяси факторлардың әсерінен пайда болғандығы айтылды. Халықаралық аренада Сирия қақтығысы жылдарында «екі майдан» құрылды, олардың біріншісі әскери интервенцияны жақтаушылар (АҚШ, Ұлыбритания, Франция, Израиль, Сауд Арабиясы, Катар, Түркия) жақтайды. Екіншісі – (Қытай, Ресей, Египет, Иран, Ливан, Иордания, Ирак) әскери интервенцияға қарсы болды. Мақалада осы мемлекеттердің Сирия қақтығысына қатысушы ретіндегі рөлі баяндалды.

Түйінді сөздер: Сирия, қақтығыс, себебі, салдары, ішкі және сыртқы факторлар

Ауесхан А.¹, Матакбаева Л.Х.¹

*¹магистрант 1-курса Института Сорбонна-Казахстан
при КазНПУ имени Абая*

*¹доктор политических наук, профессор кафедры
международных отношений Института Сорбонна-Казахстан
КазНПУ имени Абая г.Алматы, Казахстан*

**СИРИЙСКИЙ КОНФЛИКТ В ГЕОПОЛИТИЧЕСКОМ КОНТЕКСТЕ:
ПРИЧИНЫ И ПОСЛЕДСТВИЯ**

Аннотация

В этой статье автор отмечает краткий обзор сирийского государства и его географического положения, а также причин, последствий и будущего конфликта. Объясняются политика, ориентация и религиозные убеждения Башара Асада. Причины сирийского конфликта разные. Было сказано, что сирийский конфликт возник как

совокупность многих конфликтов, то есть под влиянием социальных, религиозных, межэтнических, внутривнутриполитических и внешнеполитических факторов. На международной арене за годы сирийского конфликта сформировались «два фронта», первый из которых - сторонники военной интервенции (США, Великобритания, Франция, Израиль, Саудовская Аравия, Катар, Турция). Вторые (Китай, Россия, Египет, Иран, Ливан, Иордания, Ирак) выступили против военной интервенции. В статье описывается роль этих стран как участников сирийского конфликта.

Ключевые слова: Сирия, конфликт, причины, последствия, внутренние и внешние факторы.

Auyeskhan A.¹, Matakbayeva L.X.¹

¹2nd year master of the Institute of Sorbonne-Kazakhstan at Abay KazNPU

*¹Doctor of Political Science, Professor of the Institute of Sorbonne-
at Abay KazNPU Almaty, Kazakhstan*

THE SYRIAN CONFLICT IN THE GEOPOLITICAL CONTEXT: CAUSES AND CONSEQUENCES

Abstract

In this article, the author notes a brief overview of the Syrian state and its geographic location, as well as the causes, consequences and future of the conflict. Explains the politics, orientation and religious beliefs of Bashar al-Assad. The reasons for the Syrian conflict are different. It was said that the Syrian conflict arose as a combination of many conflicts, that is, under the influence of social, religious, interethnic, domestic and foreign political factors. In the international arena, over the years of the Syrian conflict, "two fronts" have formed, the first of which are supporters of military intervention (USA, Great Britain, France, Israel, Saudi Arabia, Qatar, Turkey). The latter (China, Russia, Egypt, Iran, Lebanon, Jordan, Iraq) opposed military intervention. The article describes the role of these countries as participants in the Syrian conflict.

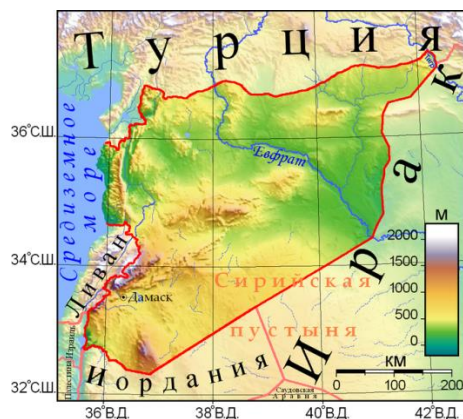
Keywords: Syria, conflict, cause, consequences, internal and external factors.

Қақтығыс – қоғам дамуының негізінде жатқан адамзат тарихындағы тұрақты фактор. Халықаралық конфликт – халықаралық қатынастар жүйесіндегі екі және/немесе одан да көп тараптардың бір-бірін жоққа шығаратын әртүрлі мақсаттарды көздейтін қақтығысы. Айта кету керек, қақтығыстар проблемалары бұрыннан шетелдік және отандық ғалымдардың назарын аударып келеді. Бұл мәселені зерттеудің тамыры ғылыми білім тарихына терең енеді, бұл қақтығыс мәселесін зерттеуді философтар Гераклит, Платон, Гегель және басқалардың жазбаларында бастағандығымен дәлелденеді [1].

1945 жылдан бері әлемде 1000-нан астам халықаралық саяси қақтығыстар болды, оның үш жүзден астамы қарулы болды. XX ғасырдағы ең ұзаққа созылған оқиғалардың бірі КСРО мен Америка Құрама Штаттары арасындағы соғыстан кейінгі қақтығыс болды, кейін ол қырғи-қабақ соғыс деп аталды. Бұл қақтығысқа қатысушы тараптардың әрқайсысы әлемдік саяси оқиғаларға ықпал етуге ұмтылды. Халықаралық қақтығыстар көбінесе әскери конфронтация түрінде болады. «Екінші дүниежүзілік соғыс» деп аталатын, қандай да бір жолмен барлық континенттердің мемлекеттері қатысқан өзінің ауқымы мен жойқын салдары бойынша ең ірі әскери-саяси қақтығыс 1939 жылдан 1945 жылға дейін созылды. Сол сияқты қазіргі кезде әлем назарын аударған 2013 жылдан бастап орын алып отырған ол Сирия қақтығысы. Қазіргі халықаралық қатынастарда бұл қақтығыс әлі күнге дейін шешімін таппай отыр деп айтсақ болады. Елдің мұңы мен қираған қала, халқының қайғыдан көз ашпауы, аштыққа тап болуы, күн сайын мыңдаған өлімнің болуы қазір Сирияның бет бейнесін кескіндеуде.

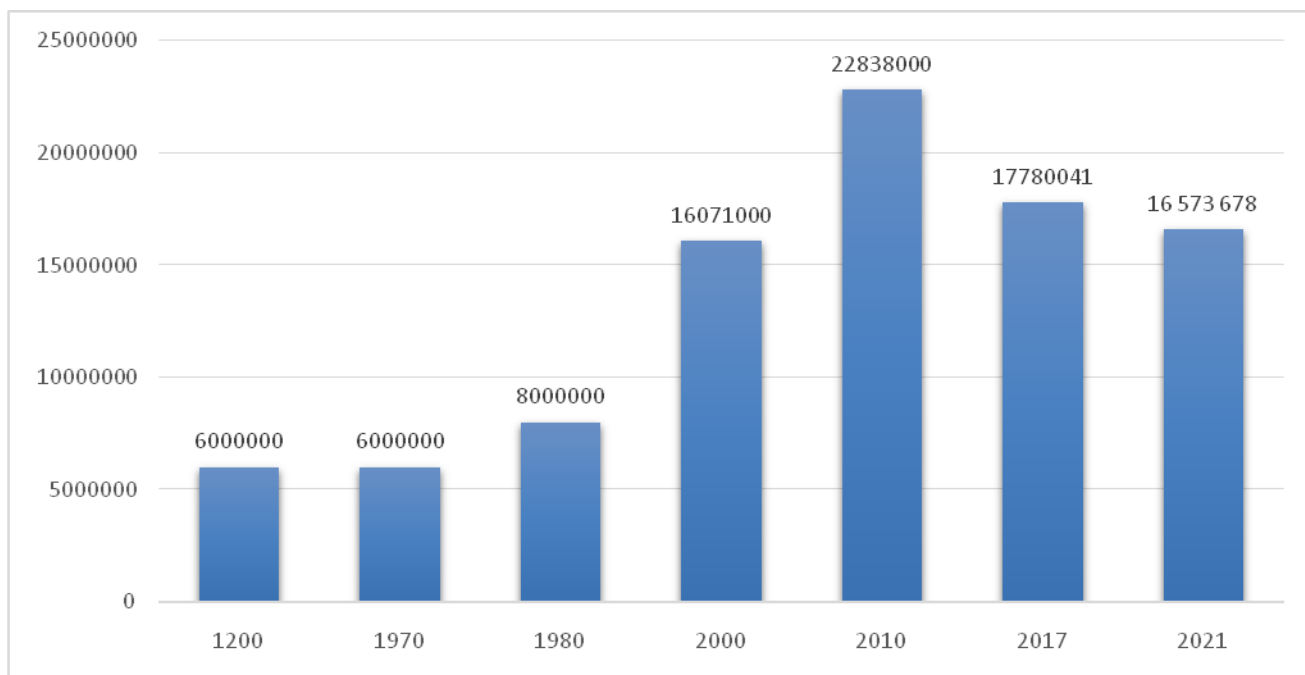
Сириядағы қақтығыс немесе " Сирия соғысы " біздің алдымызда барлық қақтығыстардың жиынтығы ретінде пайда болды: әлеуметтік, діни, ұлтаралық, ішкі саяси және сыртқы саяси. Жанжалды жағдай елдегі күрделі экономикалық жағдаймен, халықтың дифференциациясының жоғары деңгейімен және, әрине, араб көктемінің өткен тәжірибесімен толықтырылды. Сирия қақтығысының мәнін сипаттамас бұрын, біз мемлекетке, оның географиялық жағдайына жалпы сипаттама берейік. Сирияның толық атауы – Сирия Араб Республикасы (қысқаша-САР). Мемлекет Таяу Шығыста орналасқан және Ливан, Израиль (оңтүстік-батыс шекара), Иордания (оңтүстік шекара), Ирак (Шығыс шекара), Түркия (Солтүстік шекара) сияқты елдермен шектеседі.

Оның картасы 1 суретте көрсетілген.

Сирияның қазіргі мемлекеттілігі 70 жылдан асады, бірақ өркениет біздің дәуірімізге дейінгі IV мыңжылдықта пайда болды. Астанасы — Дамаск, әлемдегі ең көне тұрақты қалалардың бірі болып саналады. Сонымен қатар, Дамаск әлемдегі барлық заманауи астаналардың ішіндегі ең көнесі болып табылады.

Көптеген ғасырлар бойы мемлекет халқы өсті, бірақ соңғы сегіз жылдағы әскери-саяси қақтығыстың салдарынан кері, төмендеу үрдісі байқалды.

2-сурет. Сирия халқының динамикасы,

"Сирия қақтығысы" ұғымын анықтау және оның себептері мен алғышарттарын егжей-тегжейлі қарастыру үшін екі жағынан қарастыруға болады. Ішкі және сыртқы. Ішкі деңгейге демократияның әлсіз даму деңгейін, экономикалық проблемаларды (жұмыссыздықтың жоғары деңгейі, елге тартылатын инвестициялардың төмен деңгейі) және саяси жүйенің "Тоқырауын" жатқызуға болады, өйткені Асад әулеті мен "Баас" партиясы Сирияны 40 жылдан астам үздіксіз басқарып келеді. Сириялықтардың діни көзқарастарындағы айырмашылықтарды бар. Халықтың көп бөлігін сунниттер құрайды, ал ел басшыларының едәуір бөлігі, соның ішінде оның жетекшісі-шииттер-алавиттер. Біріншіден, Асад – Сириядағы азшылық топтың –алауиттер әулетінің өкілі, азаматтық соғыс басталғанға дейін саны басым сунниттер тұратын мемлекетті басқарып келді. Егер сыртқы арандатушы күштердің, әсіресе, көршілес Сауд Арабиясы сияқты бақталас елдердің астыртын ықпалы болмаса, мейлі, ол Башар болсын, басқа болсын, алауиттер билік басында одан әрі салтанат құруды жалғастыра берер ме еді. Екіншіден, кез келген мемлекетте ресми билікке қарсы оппозицияшыл күштер болады. Башар Асадтың жүргізіп отырған саясатына, ұстанған бағытына, тіпті діни сеніміне, т.б. толып жатқан себептерге байланысты оны президенттіктен кетіруді тілейтін топтың болуы заңды. Ендеше, өзі азшылықтың өкілі болса әрі авторитарлы жүйе құруға бейім болса, Башар Асадтың саяси бітіспес қарсыластары болуы әбден заңды. Бірақ Башар Асадты билік басынан кетіру сол елдегі ішкі оппозицияшыл күштерден гөрі Батыстық мемлекеттерге керегірек болған сияқты. АҚШ, Германия, Франция т.б. мемлекет басшылары «Башар Асадты президенттік өкілеттігінен айыру керек» деген мәлімдемені ашықтан-ашық айтып жүр. Осыған орай «Неге?» деген сұрақ туады. Себебі «Башар Асад – авторитарлы мемлекет басшысы, Сирия халқының демократия жолымен дамуына кедергі келтіріп, адам құқығы мен сөз бостандығын шектейді» деген жауап айтылады [2].

Сыртқы факторларға Сирияның Батыс елдерімен, Израильмен және Парсы шығанағы монархияларымен күрделі қарым-қатынасы жатады.

Батысқа қарсы жақтастар Сириядағы жағдайды тұрақсыздандырудағы АҚШ-тың одақтастары – Парсы шығанағындағы бай монархиялардың рөлін жиі атап өтеді. Сириядағы үкіметке қарсы әрекеттер ең алдымен Сауд Арабиясының бастамасымен және қолдауымен жүзеге асырылады деген пікір бар. Арабия мен Катар және Америка Құрама Штаттары халықаралық аренада өздерінің саяси мүдделері үшін қойылым қояды деп айтсақ артық етпес. Яғни– халықаралық аренада әртүрлі мемлекеттер өз мүдделерін, өз мақсаттарын жүзеге асыру үшін Сирия мемлекетін ойын алаңына айналдырды. Кейбіреулері, әсіресе Америка Құрама Штаттары Башар Асад кетуі керек, онымен ешқандай келіссөз жүргізілмейді, сырттан қарулы араласу қажет дейді. Басқалары, әсіресе Ресей мен Қытай, зорлық-зомбылық сыртқы араласусыз екі соғысушы мемлекет арасындағы саяси диалог арқылы аяқталуы керек деп санайды. Бұл ретте Ресей Сирияға тұрақты түрде қару-жарақ сатады. НАТО-ға мүше елдер мен Араб мемлекеттері лигасының мүшелері әскери техниканы/бейбіт ресурстарды/ қару-жарақтарды қарсылық пайдасына өтеусіз жеткізуді жариялайды немесе олардың тоқтатылуын жариялайды. Осы себепті халықаралық аренада Сирия қақтығысы жылдарында «екі майдан» құрылды, олардың біріншісі әскери интервенцияны жақтаушылар (АҚШ, Ұлыбритания, Франция, Израиль, Сауд Арабиясы, Катар, Түркия) жақтайды. Екіншісі – (Қытай, Ресей, Египет, Иран, Ливан, Иордания, Ирак) әскери интервенцияға қарсы болды. Бірақ «халықаралық реакцияның» басқа субъектілері бар, мысалы, халықаралық ұйымдар. Сирия үкіметіне қысым көрсету үшін кейбір халықаралық ұйымдар Сирияның өз құрылымдарына қатысуын тоқтатты. Осылайша, 2011 жылдың 12 қарашасында Араб мемлекеттері лигасы ел үкіметінің демонстранттарға күш көрсетуіне жол берілмейді деп, Сирияны ұйымнан шығарды [3].

Ресей үкіметке қарсы наразылықтардың басынан бастап Сирия Араб Республикасының бірлігі мен тұтастығын сақтауды және заңды билікпен диалогты жақтады. Бірақ САР президенті Ресей Федерациясының қолдауына қарамастан, Б.Асад бүкіл қақтығыс кезінде

«Сирия халқы Сирияның тағдырын, оның ішінде болашақ саяси жүйе мәселесін шешуі керек» деген қағиданы ұстанды. Бұған қоса, Ресей тараптардың бірінің айрықша қолдауы мен екіншісінің сынына қарама-қайшы, әрқашан инклюзивті (яғни, барлық мүдделі тараптарды қоса алғанда) саяси реттеуді жақтады [4].

Ресей дипломатиясы «Ливиялық сценарийдің» (2011 жылы АҚШ пен оның одақтастарының әскери араласуы нәтижесінде М. Каддафи режимі құлатылып, ел хаосқа ұшыраған) қайталануына жол бермеуге бағытталды. Осы стратегиядан кейін Сириядағы қақтығысты реттеудегі ресейлік дипломатияның алдағы барлық бағытын алдын ала белгіледі. САР-ға шетелдік араласудың алдын алу үшін Ресей (БҰҰ Қауіпсіздік Кеңесінің тұрақты мүшесі ретінде) Сирия мәселесі бойынша қарар жобаларына бірнеше рет вето қойды. Сонымен бірге, бұл шешімді Мәскеу мен Пекин де қолдап отырды.

Қорытындылай келе, Сирияның келешегіне қатысты әртүрлі қарама-қайшы болжамдар бар. Оқиғалардың немен тәмамдалары әлі де анық емес. Сирия режимі мәселенің тек қақтығыс арқылы шешілетіндігіне сеніп, билікті сақтап қалу үшін соңына дейін қарсыласу саясатын ұстана береді. Сирияда болып жатқан оқиғалардың көмескі және жабық болуы ел ішінен сенімді ақпарат алуды қиындатып отыр. Сириядағы жағдай әлі де толық болжап болмайтындай күрделі деңгейде.

Пайданылған әдебиеттер тізімі:

1. *Гражданская война в Сирии. Аспект-Пресс, Москва, 2017.-стр.87-94*
2. *Я. С. Никулина «причины и перспективы развития конфликта в Сирии».*

Международная научно-практическая конференция, 2020. – с.102

3. *Матакбаева Л.Х., «Ближний Восток: Кризис Социальных Ожиданий Или Новый Мировой Порядок» Вестник КазНПУ -2017.*

4. *Алисова Р. А., Чешенова Н. В. Современные конфликты и их причины / Материалы XVI Межвузовской научно-практической конференции «Наука и знание». – Издательство: Краснодарский центр научно технической информации (Краснодар), 2014. – С. 231–235.*

ҒТАМР 11.15.23

Е.Оңгарова¹

*¹Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университеті,
Қазақстан, Алматы қ.
e-mail:aidmukas@mail.ru*

**ТОҚАЕВТЫҢ СЫРТҚЫ САЯСАТТАҒЫ НЕГІЗГІ БАҒЫТТАРЫНА
САЛЫСТЫРМАЛЫ ТАЛДАУ**

Аңдатпа

Аталмыш мақалада Қ.Тоқаевтың негізгі сыртқы саяси бағыттары қарастырылған. Н.Назарбаев саяси аренада өзінен кейін Қ.Тоқаевты тағайындады. Биліктің ауысуымен қатар саяси аспектілер де өзгертіндей болып көрінді. Бірақ Н.Назарбаев Қ.Тоқаевты өз билігінен кейінгі лидер ретінде тағайындауы да өз көзқарасына сәйкес көшбасшы іздегенін және тапқанын көрсетеді. Екі лидер жылдар бойы бір саяси аренада ортақ әрекет етіп және бір-біріне қолдау көрсетіп келеді. Яғни олар бір-бірін жақын танитындығын айта кету керек. Н.Назарбаевтың билігі кезеңінде Қ.Тоқаев сыртқы істер министрі сияқты маңызды позицияларда қызмет атқарды. Сонымен қатар саяси жағдайларда ортақ шешімдерде ақылдаса әрекет етті. Екі лидердің тағдыры Қазақстан тәуелсіздік алған жылдардан бастап тоғысқан еді. Сонымен қатар Қазақстанның саяси нормалары мен стандарттары арасында үйлесімділікті қамтамасыз етуге бағытталған бастамаларды бірге жүзеге асырды. Екі лидер

министрлік деңгейіндегі мәселелерді де ортақ ымыраға келе отырып шеше білген. Сонымен қатар шетел өкілдерімен ұйымдастырылған кездесулерге ортақ атсалысқан. Тіпті Каспий теңізінің мәртебе мәселесі сияқты маңызды мәселелер аясында ортақ позицияны ұстанған. Талдау нәтижесі Қ.Тоқаевтың Н.Назарбаевтың көз-қарасын қолдайтын көшбасшы ретінде көрсетеді. Бұл көп векторлылық пен интеграцияға негізделген әртүрлі диалогқа ашық екенін көрсетеді. Сонымен қатар демократия мен сөз бостандығына негізделген қағидаларды ұстана отырып әрекет ететінін дәлелдейді.

Түйінді сөздер: Қазақстан, билік, саясат, Орта Азия, Н.Назарбаев, К.Тоқаев, көшбасшы.

Е. Онгарова¹

*¹Казахский Национальный университет
имени аль-Фараби, Қазақстан, г.Алматы
e-mail:aidmukas@mail.ru*

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ОСНОВНЫХ НАПРАВЛЕНИЙ ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКИ ТОКАЕВА

Аннотация

Нурсултан Назарбаев назначил после себя на политической арене К. Токаева. Со сменой власти, казалось, изменились и политические аспекты. Однако назначение Н. Назарбаевым К. Токаева следующим лидером показывает, что он искал и нашел лидера соответствующий со своими взглядами. Два лидера годами работали вместе и поддерживали друг друга на одной политической арене. То есть они очень хорошо знают друг друга. Во время правления Н. Назарбаева К. Токаев занимал важные должности, такие как министр иностранных дел. Он также действовал в консультации по общим решениям в политических ситуациях. Судьбы двух лидеров переплелись со времен независимости Казахстана. Они также совместно реализовали инициативы, направленные на обеспечение совместимости политических норм и стандартов Казахстана. Лидеры двух стран смогли решить вопросы на министерском уровне. Они также приняли участие во встречах с иностранными представителями. Они даже заняли общую позицию по такому важному вопросу, как статус Каспийского моря. Результаты анализа показывают, что К. Токаев является лидером, поддерживающим взгляды Н. Назарбаева. Это говорит о том, что он открыт для различных диалогов, основанных на многовекторности и интеграции. Он также придерживается принципов демократии и свободы слова.

Ключевые слова: Казахстан, власть, политика, Средняя Азия, Н.Назарбаев, К.Токаев, лидер.

Y. Ongarova¹

*¹al-Farabi Kazakh National University,
Almaty, Kazakhstan, e-mail:aidmukas@mail.ru*

COMPARATIVE ANALYSIS TOKAYEV'S FUNDAMENTAL ROUTES IN FOREIGN POLICY

Abstract

N.Nazarbayev after himself in the political arena left K.Tokayev. Political aspects seemed to change with the transition change of power. But N.Nazarbayev was looking for a leader as K.Tokayev as in common with his approaches. Both leaders have acted jointly in the same political field for years and supported each other. It should be emphasized that he knows they know each other very well. During the period of N.Nazarbayev K.Tokayev assumed the position of Minister of

Foreign Affairs. However many politicians acted in consultation during the negotiations. Relations between the two leaders started with the independence of Kazakhstan. It has also carried out initiatives aimed at ensuring harmonization between the political regulations of Kazakhstan and the new legal norms and standards. The planned talks between the two sides were conducted at the ministerial level. At the same time it has organized different meetings between the representatives of foreign countries of Kazakhstan. The even agreed on serious issues such as the Caspian Sea status negotiations. According to the results of the research K.Tokayev emerges as a leader who continues N.Nazarbayev's political views. It leaves a clear impression to any dialogue based on multi-vectorism and integration. It acts by taking into account the principles of freedom and democracy.

Keywords: Kazakhstan, power, politics, Central Asia, N.Nazarbayev, K.Tokayev, leader.

Кіріспе. 2019 жылы 19 наурызда елді отыз жыл басқарған Нұрсұлтан Назарбаев президент өкілетінен бас тартқаннан кейін Тоқаев мемлекет басшысы қызметіне кіріскен еді. Сәуірдің тоғызы күні Тоқаев республикалық арналар эфирінен мәлімдеме жасап, Қазақстанда кезектен тыс президент сайлауы биылғы маусымның тоғызында өтетінін жариялаған. Өзін ақылды саясаткер ретінде көрсеткен Тоқаев халық арасында абырой биік тұлға. Назарбаев сияқты елдің болашағын болжай алатын тұлға ретінде сыртқы саясатта қақтығыс болдырмай тәуелсіздікті сақтай отырып саясатын жалғастыруға сенімді саясаткер. Осыған байланысты, сыртқы саясатта оның көзқарастары Назарбаевтың көзқарастарымен бірдей сызықтықта орын алған.

Тоқаев BBC ағылшын телеарнасының «Hard Talk» бағдарламасына 2018 жылы 21 маусымда берген сұхбатында «Назарбаев кетсе де ішкі және сыртқы саясатқа ықпалы болады» деген. (Тоқаев К., 2021) Кейінірек 23 сәуірде «Нұр Отан» съезінде партия лидері Нұрсұлтан Назарбаев Қасым-Жомарт Тоқаевты партия атынан алдағы президент сайлауына кандидат ретінде ұсынды. Назарбаев ең алдымен, көпвекторлы сыртқы саяси курсты табысты жалғастыра алатын адамды іздеді. Елдің әл-ауқаты да осы курсты ұстануға байланысты. Еуразияның қақ ортасындағы елдің аумағы, тіпті әлемдік өлшеммен алғанда да, ұлан-ғайыр, бірақ халқы аз. Қазақстанның қос қапталында орналасқан Ресей мен Қытай секілді алпауыт елдер, оңтүстігіндегі жағалай Орталық Азия Қазақстанды қалай да бейбіт жолды іздеуге итермелейді. «Біз шиеленістердің болуына мүлде жол бере алмаймыз», - деп жауап берді Алматы қаласының Қоғамдық кеңес мүшесі, саясаттанушы Марат Шибұтов. (Қаз Ақпарат., 2021)

«Ұлттық зерттеу институты» ҮЕҰ-ның директоры Бөріхан Нұрмұхамедов «30 жылға жуық уақыт ішінде жалғыз Назарбаев басқарған елде бір сарынды өмір ырғағы мен тұрақты саяси басқару жүйесі орнығып қалған». «Егер Елбасы лауазымды Тоқаевқа сеніп тапсыруды ойлаған болса, демек оны аз уақытқа ғана техникалық кандидат ретінде қарастырмағаны анық. Меніңше, 2024 жылға дейін Қазақстандағы жоғары биліктің ауысуы туралы тақырып жабық күйінде тұрады», - дейді Марат Шибұтов. (Қаз Ақпарат., 2021) Нұрсұлтан Назарбаев «Nur Otan» партиясының съезінде: «Мен саналы шешім қабылдадым. Сондықтан Қасым-Жомарт Тоқаев бүкіл қазақстандықтар үшін тең құқық пен достық саясатын ұстанатын адам деп сеніммен айтамын» (Қаз Ақпарат., 2021) Сондықтан жаңа президент ретінде Қ.Тоқаев саяси бағытта Назарбаев дәстүрін жалғастырушы болып табылады. Өйткені Наурыздың 20-сы күні ҚР Президенті Қ. Тоқаев уақытша президент міндетін атқаруға кіріскеннен кейін қысқа мерзімде өзін Назарбаевтың мүддесін қорғайтын кандидат ретінде дәлелдеді. Өз сөзінде Тоқаев: «Елбасының жолын жалғастыруды мәртебелі міндет санаймын. Байтақ елімізді бекемдеп, болашағымыздың бағдарын бекітіп берген Елбасы аманаты бізді биік белестерге жетелейді. Біз осы бақты бағалай білсек қана асқар асуларды бағындыра аламыз» (Қаз Ақпарат., 2021)

Егемен Қазақстан газетіне берген сұхбатында Тоқаев: «Бүгінгі халықаралық аренадағы ахуал күрделі. Алдағы уақытта еліміздің сыртқы саясатында қандай бағыт ұстанбақсыз? Сұрағына: «Көпвекторлы саясат – Қазақстанның географиялық орналасуынан, геоэкономикасынан туындайды. Бұл – ұзақ мерзімді стратегиялық бағыт. Тәуелсіздік алғаннан бастап Елбасы осы жолды ұстанды. Бұл стратегияның нәтижесінде біз мемлекетаралық қақтығыстардан, аймақтық текетірістерден алыс болдық. Әлем бізді бітімгер мемлекет ретінде таныды. Бітімгерлік миссиясы бүгінде еліміздің сыртқы саясатының басымдығына айналды. Қазақстанды Азиядағы бейбітшілік платформасы деп айтуға толық негіз бар. Қазақстан өзінің сыртқы саясатында Ресей, Қытай, Еуропа, АҚШ, Орталық Азия, Ислам әлемі елдерімен ынтымақтастыққа баса мән береді. Оған қоса, Қазақстан тәуелсіздік жылдарында біршама интеграциялық үдерістерге бастамашы болды. Бұл бағытта дәстүр сабақтастығы сақталады, саясатымыз өзгермейді. Көпвекторлы стратегия алдағы уақытта да Қазақстан дипломатиясының басым бағыты болып қала береді» деп жауап берген еді Тоқаев. (Тоғызбаев К., 2021)

«Елінің ертеңін ойлаған Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Есілдің бойына жаңа елордамызды орнатты. Бүгінде Нұр-Сұлтан қаласы дүниежүзі өкілдерінің басын қосып, ауқымды мәселелерді талқыға салатын жаһандық орталықтардың бірі ретінде қалыптасты. Рухани бай мұраларымыз зерделі ұрпақтың зейінін ашып, көне тарихты қайта жаңғыртты. Сондықтан, Тұңғыш Президентіміздің жеңісті, жемісті жолын жалғастыруды мен аса мәртебелі міндет әрі қасиетті парыз деп санаймын! Елбасымыз айқындаған стратегиялық бағыт әрқашан біздің айнымас бағдарымыз, адастырмас темірқазығымыз болады!», - деді ҚР Президенті Қ. Тоқаев. (Ғаббасов Р., 2021)

Нұрсұлтан Назарбаев «Нұр Отан» партиясының Төрағасы ретінде Қасым-Жомарт Тоқаевты «Нұр Отан» партиясының президенттікке кандидатурасы ретінде ұсынды. «Мен съезде Қасым-Жомарт Кемелұлы Тоқаев Қазақстан Республикасы Президентінің лауазымына тағайындау мәселесін қарауға ұсындым. Көп жылдан бері оны бірге жұмыс істеп келемін, білемін. Мен бүгінгі таңда оны елдегі осы жоғары лауазымға лайықты кандидат деп санаймын» деді Н.Назарбаев «Нұр Отан» партиясының 19-шы кезектен тыс съезінде. (Қыдырәлі Д., 2021)

Орталық Азиядағы демократияны дамыту қорының директоры, саясаттанушы Толғанай Үмбетәлиева «қазір билікке Нұрсұлтан Назарбаевтың мүддесін барынша қорғайтын кандидат керек. Осы тұрғыдан алғанда, ол лайықты кандидат болуы мүмкін.» дейді ол. «Альтернатива» өзекті зерттеулер орталығының директоры, саясаттанушы Андрей Чеботарев: «Тоқаев осыған дейін барлық шешімдерді қабылдарда Нұрсұлтан Назарбаевпен ақылдасып келген. Тоқаев сыртқы саясатты кәсіби деңгейге көтеруге күш салып, басқа елдермен қарым-қатынастарда ұлттық мүддені қорғауға мән беруі мүмкін. Бірінші кезекте көпвекторлы саясат сақталады» дейді ол. (Сабеков С., 2021)

Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев республикалық «Egemen Qazaqstan» газеттеріне берген сұхбатында өзінің президент лауазымындағы алғашқы сапары киелі Түркістаннан басталу себесін былай сипаттады: «Түркістан тек қазақ халқының ғана емес, күллі түркі жұртының қасиетті мекені. Түркістан – сан ғасырлық адамзат шежіресінің куәгері және өркениет жауһары. Қарап отырсаңыз, халқымыздың арғы-бергі тарихында ел бастаған, қол бастаған тұлғаларымыз да аса жауапты сәттерде, күрделі саяси шешімдер қабылдайтын уақыттарда Түркістанға тағзым ете барған. Тұңғыш Президентіміз – Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев та осы киелі топыраққа жиі ат басын бұратынын білесіздер. Соның біздің заманымыздағы жарқын бір көрінісі – Елбасымыздың Түркістан облысын құрғаны. Өңірге киелі мекеннің атын бере отырып, Тұңғыш Президент тарихи әділеттілікті қалпына келтірді, мемлекеттің іргесін мығымдап, жалпы ұлттық сәйкестік пен береке-бірлігімізді еселеп нығайтты. Менің де Президент ретіндегі негізгі ұстанымым мен өмірлік көзқарасым осы бағыттан ауытқымайды» деді Тоқаев. (Санат О.Ә., 2021)

3 сәуір күні Тоқаев президент ретінде бірінші ресми сапарын Мәскеуден бастап, Ресей президенті Владимир Путинмен кездесті. Келіссөздер кезінде ол Путинге Назарбаевтың сәлемін жеткізіп, «ұлт көшбасшысының» саясатын жалғастыратынын мәлімдеді. Путин Тоқаевқа Қазақстанда Ресей технологиясымен атом электр станциясын салу туралы ұсыныс жасады. Бұл ұсыныс Қазақстан қоғамында қызу талқыланып, сынға ұшырады. 14 сәуір күні Ташкентке ресми сапармен барған Тоқаев Өзбекстан президенті Шавкат Мирзияевпен кездесуде Назарбаев саясатын жалғастыратынын тағы қайталады. Сыртқы саясатта да Назарбаевтың жолымен президент ретіндегі алғашқы сапарын Қасым-Жомарт Тоқаев Өзбекстан мен Ресейге жасады. Аталған елдермен жақсы қарым-қатынас болмаса, Қазақстан тұрақты дами алмайды. Қасым-Жомарт Тоқаев Путинмен де, Шавкат Мирзиеевпен де жақсы таныс. Кешегі сапарлар да мұны дәлелдеді: Қазақстанның осы екі көршісімен қарым-қатынастары дами бермек. (Қыдырәлі Д., 2021) Дипломатиялық хаттама тілінде алғашқы мемлекеттік сапар қай елге жоспарланса сол ел стратегиялық маңызды одақтас болып есептеледі. (ИСРИ., 2021)

ҚР Президентінің алғашқы мемлекеттік сапарынан қандай қорытынды жасауға болады? саясаттанушы, сыртқы саясат және экономикалық зерттеулер институтының жетекшісі Олжас Беркінбаевтың ойынша, ҚР Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев ең алғашқы мемлекеттік сапарын Өзбекстаннан бастады. Бұл кездейсоқ емес. Нұр-Сұлтан мен Ташкенттің өзара байланысы соңғы екі жылда жаңа деңгейге көтерілді. Қасым-Жомарт Кемелұлының Мәскеуден соң, Ташкентке сапар шегуі көп векторлы саясат ұстанатын Қазақстанның Орталық Азия интеграциясына ерекше мән беріп отырғандығының дәлелі секілді. Сапар барысында, Таяу Шығыс пен Ауғанстан, аймақтағы өзекті мәселелер мен су-энергетикасы және сауда-экономикалық салаларды дамыту туралы сөз қозғалды. (Беркінбаев О., 2021)

Қарастырылған дерек көздеріне сүйенсек сыртқы саясатта Тоқаев Назарбаевтың саяси жолын жалғастырады. Сондықтан, Қ.Тоқаевты Назарбаевтың саяси бағытта дәстүрлі ізбасары дей аламыз. Сонымен қатар Өзбекстанға және Ресейге табысты өткен сапарлары көрші елдермен бейбітшілікті сақтау мақсатында көп векторлы саясатын жалғастыруға бағытталғанын көреміз. Түркістандағы Бекет ата мен Қожа Ахмет Яссауи қабіріне баруының артында қазақ халқының дініне, мәдениетіне және тарихына деген құрмет жатыр. Осылайша бір жағынан Түркі әлемінің қасиетті орындарына бару арқылы Түркі әлемінің жанында екенін жеткізсе екінші жағынан, қасиетті дәстүрге деген адалдығын көрсетеді. Жалпы алғанда сырқы саясатта көп векторлылық жалғасады. Сонымен қатар, интеграциялық процестерді қамтыған ынтымақтастыққа негізделген бастамаларға ашық болады. Бұл тұрғыда бейбітшілікті қорғау принципі Тоқаевтың сыртқы саясатының басымдығы болады. Сондықтан көршілес елдермен және аймақтықтан тыс елдермен достық қарым-қатынаста болады. Елдің тәуелсіздігі мен қауіпсіздігіне байланысты сырқы саясатты қақтығыссыз достық түсінікке негізделген толеранттылық бағытта жүргізетін болады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. *Қасымжомарт Тоқаев, Назарбаев кетсе де ішкі және сыртқы саясатқа ықпалы болады. Сілтеме: <https://kaz.365info.kz/tokhaev-nazarbaev-ketse-de-ishki-zhane-syrtkhy-sayasatkha-ukhpaly-bolady-320554>, дата: 21.01.2021*

2. *Назарбаев Қазақстанның екінші президентіне неліктен Тоқаевты ұсынды? Қазақпарат газеті, 23-сәуір 2019 ж басылым.*

3. *Қазис Тоғызбаев, Президент Назарбаевсыз отыз күн, Азаттық газеті, 19-сәуір 2019 ж басылым.*

4. *Руслан Ғаббасов, Елбасының жолын жалғастыруды мәртебелі міндет санаймын, Қазақпарат газеті, 23-сәуір 2019 ж басылым.*

5. Дархан Қыдырәлі, Президент: «Барымыз да, бағымыз да- тәуелсіздік», Егемен Қазақстан газеті, 2-сәуір 2019 ж басылым.

6. Серік Сабеков, Нурсұлтан Назарбаев предложил кандидатуру Касым-Жомарта Токаева в качестве кандидата В Президенты от партии «Нур Отан», КазИнформ, выпуск 23-апрель 2019 г.

7. Санат Орын Али, Назарбаевтың мүддесін қорғайтын кандидат, Азаттық газеті, 23-сәуір 2019 ж басылым.

8. ИСРИ, К оценкам визита Президента Республики Казахстана а Узбекистан, сілтеме:<https://www.isrs.uz/>, дата: 21.01.2021

9. Олжас Беркінбаев, ҚР Президентінің алғашқы мемлекеттік сапарынан қандай қорытынды жасауға болады? ҚазАқпарат газеті, 21-сәуір 2019 ж басылым.

МРНТИ 06.77.02

Х.Қ.Қуатова¹, Е.А.Ахапов¹
¹әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-ның магистранты
¹Ph.D., доцент м.а., әл-Фараби атындағы ҚазҰУ
Алматы қ., Қазақстан
E-mail:khani.hime@gmail.com

РОБОТЕХНИКА – ЖАПОНИЯДАҒЫ ДЕМОГРАФИЯЛЫҚ АХУАЛДЫ ШЕШУ ЖОЛЫНЫҢ БАСТЫ НЫСАНЫ

Аңдатпа

Мақалада Жапонияда қазіргі таңда глобалды мәселе ретінде қалыптасқан депопуляция жайлы толық көрсетіледі. Оны шешу жолдарының әртүрлі тәсілдері мен реформалары қалыптасқанымен де, экономикасы кең етек жайған, жоғары технологиялы Жапония үшін робототехника бірден бір шешім болып есептелінеді. Бұдан да бөлек иммиграциялау, яғни шетелдік жұмысшыларды көбейту, қарттар үшін зейнетақы қорын реттеу және медицинаны дамыту арқылы қарттарға қамқорлық жасау тәрізді әртүрлі реформалар мен шешімдер жүргізілген болатын. Соның ішінде робототехниканы Жапониядағы депопуляцияны шешудің негізгі факторы ретінде көрсету мақаланың өзектілігі ретінде қарастырылады. Осы күнге дейін әртүрлі шешуші реформалар болғанымен де, экономиканың депопуляцияны шешу тұрғысынан тигізген әсерін көрсете отырамыз. Әсіресе, Жапониядағы қазіргі таңдағы және ХХ ғасырда орын алған өзгерістер, даму және артта қалушылық суреттеледі. Мақалада жалпы статистикалық жолмен, көрсеткіштер көрсетілген. Жастарға мүмкіндік беру, қарттардың жағдайын толыққанды жүйеде шешу жапондықтар үшін басты міндет болып есептелінеді. Сонымен қатар әр салаға сәйкес роботтардың жасалынуы қарттар үшін ғана емес, жастарға да толыққанды жұмыс атқарып дамуы үшін үлкен қызмет атқарады. Мақаланың негізгі факторы ретінде депопуляцияның саяси, әлеуметтік тұрғыдан әсерін анықтау арқылы белгілі шешу нысанын ұсыну болып табылады.

Түйінді сөздер: Жапония, демография, депопуляция, роботтар, экономика, әлеуметтік мәселелер

Қуатова Х.Р.¹, Ахапов Е.А.¹

¹магистрант, КазНУ имени аль-Фараби

¹Ph.D., и.о. доцента, КазНУ имени аль-Фараби

г.Алматы, Казахстан E-mail:khani.hime@gmail.com

РОБОТОТЕХНИКА-ОСНОВНОЙ ИНСТРУМЕНТ РЕШЕНИЯ ДЕМОГРАФИЧЕСКОЙ СИТУАЦИИ В ЯПОНИИ

Аннотация

В статье подробно рассказывается о депопуляции, которая сложилась в Японии в настоящее время как глобальная проблема. Для высокотехнологичной Японии, с обширной экономикой, где сформировались различные подходы и реформы ее решения, робототехника является решением. Кроме того, были проведены различные реформы и решения, такие как иммиграция, то есть увеличение иностранных работников, регулирование Пенсионного фонда для пожилых людей и забота о пожилых людях через развитие медицины. В том числе демонстрация робототехники как ключевого фактора для решения депопуляции в Японии рассматривается как актуальность статьи. Несмотря на то, что до сих пор существуют различные решающие реформы, мы продолжим демонстрировать влияние экономики с точки зрения решения депопуляции. Особенно иллюстрируются изменения, развитие и отставание в Японии в настоящее время и в XX веке. В статье в целом статистически выражены показатели. Предоставление возможности молодежи, решение ситуации пожилых людей в полноценной системе. Кроме того, создание роботов в соответствии с каждой отраслью служит большой заслугой не только для пожилых людей, но и для молодежи, чтобы они могли полноценно работать и развиваться. Основным фактором статьи является представление определенной формы решения путем определения политического, социального влияния депопуляции.

Ключевые слова: Япония, демография, депопуляция, роботы, экономика, социальные проблемы

Kuatova Kh.R.¹, Akhapor E.A.¹

¹Master degree`s student, KazNU named after al-Farabi

¹Ph.D., associate professor, KazNU named after al-Farabi

Almaty, Kazakhstan E-mail:khani.hime@gmail.com

ROBOTICS IS THE MAIN TOOL FOR SOLVING THE DEMOGRAPHIC SITUATION IN JAPAN

Abstract

The article describes in detail about depopulation, considered in Japan as a problem that has worsened at the present time. For high-tech Japan, with a vast economy, where various approaches and reforms have been formed to solve it, robotics is the only solution. In addition, various reforms and solutions have been carried out, such as immigration, that is, the increase of foreign workers, the regulation of the Pension Fund for the Elderly and the care of the elderly through the development of medicine. Including the demonstration of robotics as a key factor for solving depopulation in Japan is considered as the relevance of the article. And so far, despite various crucial reforms, we still reflect the impact of the economy. Especially the changes, development and lag in Japan at the present time and in the XX century are illustrated. In the article, In general statistical terms, the indicators can grow. Providing opportunities for young people, solving the situation of the elderly in a full-fledged system. In addition, the creation of robots in accordance with each industry is a great merit not only for the elderly, but also for young people, so that they

can fully work and develop. The main factor of the article is the presentation of a certain form of solution by determining the political, social impact of depopulation.

Key words: Japan, demography, depopulation, robotics, economics, social problems

Жапония - тез қартаю үдерісіндегі ел. Бұл аралдық мемлекеттегі қарттар саны басқа елдермен салыстырғанда едәуір басым. Халықтың 28,7%-ы 65 жастан асқан, олардың көпшілігі әйелдер қауымы болып есептелінеді. Сондай-ақ, елде жүзден асқан адамдардың рекордтық саны - 80 000 адам болып қалыптасты. 2036 жылға қарай 65 жастан асқан адамдар халықтың үштен бірін құрайды деп күтілуде. 2011 жылдан бастап Жапония халқы біршама азайды: бұл елдің сирек кездесетін жағдайы бола тұра, оның жалпы халқы гүлденген және бейбіт уақытта азайуы үлкен ерекшелігі болып табылады. Жапония халқы 2015 жылғы 127 миллионнан 2065 жылға қарай 88 миллионға дейін азаяды деп күтілуде. Жапониядағы демографиялық дағдарыс екі фактордың үйлесімінің салдары болып табылады: өмір сүру ұзақтығының жоғарылығы және туудың төмен деңгейі. 2018 жылы Жапония өмір сүру ұзақтығы бойынша әлемде екінші орынға ие болды. Сонымен бірге, 1970 жылдардан бастап ел туу деңгейін халықтың көбею деңгейіне дейін көтере алмады. Еңбек мәдениеті, жас ерлер мен әйелдердің жұмысқа орналасу мүмкіндіктерінің әлсірей бастауы, дәстүрлі гендерлік еңбек бөлінісі - бұл үрдістің мүмкін түсіндірмелері еді[1].

Ел халқының қартаюы мен азаюының салдары экономикалық дағдарыс, бюджеттік проблемалар, еңбек нарығындағы қысым және ауылдық жерлердің депопуляциясы болып табылады. Осы уақытта экономика өркендеп келеді және Жапония жұмыс күшінің төмендеуіне қарсы тұру және қарт адамдарға қамқорлық жасау үшін роботтарды дамытудың алдыңғы қатарында келе жатқан ел болып табылады. Алайда Үкіметтің демографиялық дағдарысты жеңуге бағытталған әрекеттері әлі сәтсіз аяқталды және иммиграция шектеулі болды. Ол сондай-ақ Оңтүстік-Шығыс Азия мемлекеттері қауымдастығының (АСЕАН) өңіріне ерекше назар аудара отырып, қартаю мәселелері бойынша халықаралық ынтымақтастыққа белсенді қатысады. ЕО(Еуропа Одағы, келесі -ЕО)-ның өзінің қартайған қоғамы Жапониядан қаларлық емес. Ол Жапонияның тәжірибесін және демографиялық мәселелерге қатысты барлық аспектілерде, соның ішінде "agetech" барлығына ыңғайлы ұзақ өмір сүруге мүмкіндік беретін технологияны зерттеу арқылы керекті мағлұматтарға ие бола алып отыр[1]. Орта есеппен 48 жас, әлемдегі ең жылдам қартаю елі ретінде статистикаға кіріп отыр. Бұл елді “aging society” ретінде анықтауға болады, яғни әрбір бесінші тұрғыны 65 жастан асқан. Жапонияда, шын мәнінде, 65 жастан асқандар – халықтың 28,7%, бұл 36,17 миллион адам (Польша халқы дерлік), 2020 жылдың қыркүйегінде жарияланған үкіметтік статистикаға сәйкес: бұл Жапонияны қазіргі кездегі ең қарт адамдар көп бар елге айналдырады. 2019 жылы ЕО бойынша орташа көрсеткіш 20,46% - ды құрады. Жапонияда әрбір үшінші әйел 65 жастан асқан (31,6 %). 70 жастан асқан адамдар жалпы халықтың 22,2%-ын құрайды және қазіргі уақытта әрбір төртінші әйел осы жас ауқымына кіреді (25,4%). 90 жастан асқан халық 2017 жылы екі миллионға жетті. Жапонияда жүзжылдықтардың рекордтық саны бар, яғни 80 000-нан астам. 2050 жылға қарай бұл көрсеткіш 440 000-ға дейін өседі деп күтілуде. Жапонияның ұзақ өмір сүрушілерінің көпшілігі (шамамен 88%) әйелдер. 2019 жылдың қараша айында Жапонияда 150 адам өмір сүрді (110 жастан асқан адамдар)[2].

Кесте 1. Әлемдегі 65 жастан асқан қарттар қоғамы, 2019ж. (%-дық өлшеммен)

№	Елдер	65+ (%)
1	Жапония	28.00
2	Италия	23.

	01	
3	Португалия	22.
		36
4	Финляндия	22.
		14
5	Грекия	21.
		94
6	Германия	21.
		56
7	Болгария	21.
		25
8	Франция	20.
		39
9	Латвия	20.
		34
1	Барлық елдер	9.1
0		0

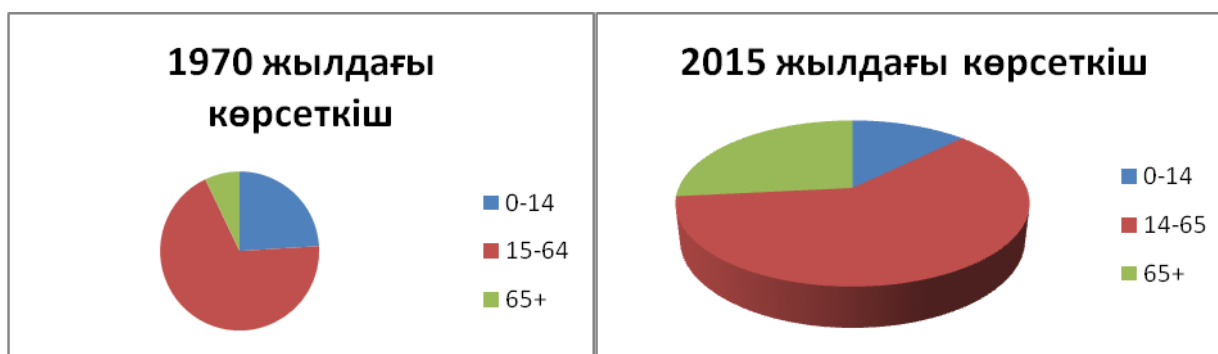
Дереккөз: *European Parliamentary Research Service, 2020*

Жапонияның “демографиялық пирамидасы” 1990 жылдары құрылымдық өзгеріс орта және үлкен жастағы халықтың өсуіне әкелген кезде өзінің формасын жоғалтты. Екінші дүниежүзілік соғыстан кейін Жапонияда baby boom болды, бірақ ол басқа елдерге қарағанда әлдеқайда қысқа мерзімді уақытта болды (1947 жылдан 1949 жылға дейін). Екінші baby boom 1971 жылдан 1974 жылға дейін болды. Алайда, 1974 жылдан бастап ел туу коэффициентін халықтың көбею деңгейіне дейін көтере алмады. Бұл проблема 1990 жылы "шок 1,57" деп аталып, Жапонияда туу деңгейі төмендеген кезде бүкіл елдің назарын аударды. 2018 жылы бұл көрсеткіш бір әйелге 1,42 бала болды (Мысалы, ЕО-да ол 1,55, Мальтада 1,23-тен Францияда 1,88-ге дейін). 2011 жылдан бастап Жапония халқы азайып келе жатты: 2019 жылы ол 47 префектураның 40-ына қысқарып, 276000 адамға азайды. Егер біз тек жапон азаматтарын қарастыратын болсақ, онда халық саны 487 000-ға азайды, яғни иммиграция жергілікті жапондар санының азаюын ішінара өтейді. 2020 жылдың қазан айындағы болжам бойынша халық саны 125,59 миллион адамды құрады[2]. Жапония халқының саны туралы болжамдар ерекше алаңдаушылық тудырады. 2017 жылы Ұлттық халықты зерттеу және әлеуметтік қамсыздандыру институты Жапонияның халқы 2015 жылғы 127 миллионнан 2040 жылға қарай шамамен 111 миллионға дейін төмендеп, 2053 жылға қарай 100 миллионнан төмен түсіп, 2065 жылға қарай 88 миллионға дейін азаяды деп есептеді. Бұл болжамдар орташа туу сценарийін қарастырады; туу деңгейі төмен сценарий жағдайында 2065 жылға қарай халықтың саны 82 миллионға дейін азаяды. 2036 жылға қарай 65 жастан асқан адамдардың саны халықтың үштен бірін құрайды. Олардың саны 2042 жылдан кейін төмендей бастайды деп күтілсе де, 2060 жылдары олардың популяциядағы үлесі 38%-ға дейін артады. ЕО - да 2060 жылға қарай әрбір үшінші адам 65 жастан асады Сонымен қатар, Жапония Қарттарға құрмет күні (Keigo no hi) - 1966 жылдан бастап ұлттық мерекесін қалыптастыра өткен болатын. Қазіргі уақытта ол қыркүйектің үшінші сейсенбісінде атап өтіледі.

Сурет 1. Жапониядағы 1970-2015 жылдар аралығындағы әйелдер мен ер адамдар саны

	1970 жыл	2015 жыл
Ер адамдар	51 369 177	61 841 738
Әйел адамдар	53 295 994	65 253 007
Барлығы	104 665 171	127 094 745

Дереккөз: stat.go.jp[3]

Жоғарыда көрсетілген статистикалық деректерге сүйене отырасақ, 1970-2015 жылдар аралығында едәуір өзгерістің болғандығын байқай аламыз. 1970 жылда әйел адамның саны ер адамға қарағанда едәуір көбірек болса, 2015 жылы да дәл сондай көрсеткішті көрсетті. Яғни, әйелдердің ер адамдарға қарағанда саны көбірек болды. Ал жалпы көрсеткішке келетін болсақ, 1970 жылы 0-14 жас аралығында 24,0% көрсетсе, 2015 жылы 12,6%, яғни, бала санының, туу көрсеткішінің төмендегенін байқауға болады. 15-64 жас аралығына мән беретін болсақ, 1970 жылы 68,9%, ал 2015 жылы 60,7% көрсеткіш болған болатын. Жалпы, 45 жыл аралығында 8,2% айырмашылықты байқауға болады. Ал, 65 жастан адамдар санына көз жүгіртетін болсақ, 1970 жылы 7,1%, 2015 жылы 26,6% көрсетті. 45 жыл аралығында қарттар саны біршама көбейгендігі осы статистикалық мәліметтерден анық көрсетіледі[3].

Демографиялық ахуалдың белең алуы қазіргі таңда қоғамға әкелген пайдасы мен зияны неде деген сұрақ туындайды. Ең алдымен, артықшылықтарына тоқтала өтсек: Жапонияда орын алған демографиялық ахуал шетелдіктер үшін өз пайдасын тигізді. Жабық саясатты ұстанатын жапондықтар шетелдік студенттер мен жұмысшыларды бірден қабылдай бермейді. Бірақ, осы себепке байланысты, иммиграцияланған жастар саны Жапонияда кең етек алуда. Бұл Жапонияның саяси жүйесінің өзгеруіне әкеліп соқты[5,66].

Сонымен қатар, экономикада робототехниканың үлкен рөл алуына да демографиялық ахуал әсерін тигізді. Себебі, робототехниканы бұл мәселені шешу жолының бір құралы ретінде де қарастыра аламыз. Ал минустарына тоқтала өтетін болсақ, халықтың қартаюы жергілікті және ұлттық экономикаға, сондай-ақ зейнетақы жүйесіне, денсаулық сақтау жүйесіне және ұзақ мерзімді күтім жүйесіне әсер етеді. Еңбекке қабілетті халық санының азаюы және қарт жұмыс істемейтін ересектер санының көбеюі экономикалық өсуге кедергі келтіреді және зейнетақы жүйесіне қиындық тудырады. 1961 жылы Жапония Мемлекеттік зейнетақы және медициналық сақтандырумен жаппай қамтуға қол жеткізді[6,4276].

Жастың ұлғаюына байланысты әртүрлі аурулардан жиі зардап шегетін қарт адамдар ұзақ мерзімді емдеу шығындарының өсуіне және жұмыс күшінің жетіспеуіне әкеледі. Денсаулықты нығайту, мүгедектіктің алдын-алу және танымдық тұрғыдан психологиялық ауруларға ұшыраған адамдарға қамқорлық жасау маңызды саяси және зерттеу принцип болып табылады. Шетелдік жұмысшылардың көшіп келуі ұзақ мерзімді күтім салаларында, сондай-ақ басқа салаларда даулы, бірақ маңызды мәселе болады. Осы уақытқа дейін

Жапонияның Еуропа елдерінен айырмашылығы Еңбекпен қамтамасыз ету министрлігі шетелдік жұмысшыларды белсенді түрде тартпады. Тек реформаға сәйкес керекті жұмысшыларды ғана алдырту арқылы медициналық жәрдем және қамқорлық көрсетіп отырды. [6,4296].

Үшінші бір кемшілік ретінде көрсете алатынымыз, еңбекке қабілетті жасты төмендету. Атап айтқанда, болжам бойынша, 30 жасқа дейінгі жастар саны 2015 жылға қарай шамамен 50 млн-ға, 30%-ға және болашақта 30-59%-ға қысқарады. Үкімет болашақта шетелдік жұмысшыларға сүйену немесе жұмыс істейтін әйелдерге өздерінің жұмыс орнынан шықпай-ақ балалары болуға мүмкіндік беру туралы саяси шешімдер қабылдауы тиіс. Әйтпесе, еңбек нарығы тоқтауы мүмкін. Бұдан әрі экономикалық ауқымның қысқаруы жүріп жатыр. 30 жасқа дейінгі жас қызметкерлер санын қысқарту тұтынушы ретінде төмен болып табылады және тұтыну нарығын қысқарту да үлкен әсер етеді[7].

Ал, Жапонияда кең етек жайған мәселені шешу үшін әртүрлі реформаларды көрсете аламыз. Бірақ қазіргі таңдағы экономикалық үдерісте алға шыққан робототехника негізгі көзі болып есептелінеді. Оған мысал ретінде көрсете кететін болсақ, IoT(Internet of things)-тың белең алуы тек жастарға ғана емес қарт жандарға да өз әсерін тигізді. Бәрімізге мәлім, жапондықтар жұмысқа бейім өте еңбекқор халық. Соған байланысты зейнетақы жасына шыққан қарттар үшін технологияны қолдану арқылы еңбек етуге жағдай жасалған[8]. Қарттарға жұмыс жасауға рұқсат берілуі және оларды физикалық күш жұмсаудан сақтауға тырысты. Себебі, қарттар үшін ол қиынға соғып, денсаулықтарына кінәрат келтіруі мүмкін. Яғни, қазіргі таңда бұрынғымен салыстырғанда технологиялық құрылғылар дамыған заман болғандықтан, қарттарды да заманнан тыс қалдырмауда. Оларды компьютерлік сауаттылыққа үйретіп, жұмыс жасап, одан әрі дамуына үкімет тарапынан да қолдау көрсетілуде. Жалпы айтқанда, компьютерлік сауаттылық - жазу және оқи білу қабілеттілігі. Оны қарттарға да қолжетімді етіп, интернет құрылғыларын, ақпараттарды эффективті түрде қолдануға әсер етілуде [9.193,194,1956].

Сонымен қатар робототехника балалардың дамуына да өз әсерін тигізуде. Роботты қолдану кезінде зейінді арттыруға ынталандыру - бұл баланың даму кезеңдеріне әсер ететін адамның психологиялық аспектілері. Балалар роботтарды оңай антропоморфизациялай алады, оларға әдетте адамдармен байланысты сипаттамаларды береді. Роботтың антропоморфталған түрі балалармен қарым-қатынасты жеңілдетеді, әсіресе робот адамның ерекшеліктерін көрсеткенде пайдасы зор. Сонымен қатар, адамдардың әлеуметтік топтарға бірігуге бейімділігі, осылайша тұлғааралық қатынастардың дамуына ықпал ету балаларда айқын көрінеді. Роботпен табиғи өзара әрекеттесу мүмкіндігі балалардың қызығушылығы мен назарын роботтың өзара әрекеттесуі кезінде жүзеге асыратын іс-әрекеттеріне аударады, бұл әлеуметтік-танымдық және лингвистикалық дағдыларды дамыту сәті болуы мүмкін. Бала мен робот арасында қалыптасқан әлеуметтік қатынастар сонымен бірге баланың өз ойыншысына бере алатын сенімділігінің белгілі бір деңгейімен сипатталады[10,4576].

Келесідегідей, қарттар санының көп болуы мәселе болғанымен де олардың ұзақ жасауы халық санын баланста ұстап отырады. Сондықтанда жалғыз тұратын қарттар үшін де, мүмкіндігі шектеулі жандарға да мүмкіндіктерді беру үшін роботтар көмекке келген болатын. Жалғыз тұратын және қамқорлыққа мұқтаж қарт адамдардың саны өсіп, дамыған елдердің (мысалы, Еуропа, АҚШ, Жапония, Австралия) басты әлеуметтік проблемаларының біріне айналды. Шынында да, табысы жоғары елдерде халықтың ең ескі профильдері бар: халықтың 20% - дан астамы 2050 жылы 65 жастан асады деп болжануда, бұл кезде 80 жастан асқан азаматтардың саны бүгінгіден үш есе көп болады. Бұл әлеуметтік қамсыздандыру жүйелері үшін қиын мәселе, олар қазіргі уақытта бюджеттеріндегі шектеулерге және жаңа білікті жұмысшыларды жалдау қиындықтарына байланысты осал ересектерге көмекке деген сұранысты қанағаттандыру үшін күресуде. Әлеуметтік көмек роботтары көбінесе жаңа технологиялардың бірі ретінде қарастырыады. Шынында да, ғылыми зерттеулер егде

жастағы пайдаланушыларды қолдау мен сүйемелдеудің нақты мақсатымен егде жастағы адамдарға қызмет көрсетуге бағытталған роботты платформалардың дамуына әкелетін мүмкіндік ретінде көрсетіледі.

Тағы бір шешу реформасын көрсете отыратын болсақ, Жапония дәстүрлі медициналық көмек көрсету үшін қажетті жүздеген мың адам жетпейтіндігін түсінеді. Өйткені оның халқы қартаю үстінде және жастар саны қысқаруда. Шешімнің бір бөлігі әйелдердің жұмыс істеу көзін көтермелеу және шетелдік қызметкерлерді пайдалануды кеңейту-денсаулық сақтау саласындағы бос жұмыс орындарын толтырудың классикалық тәсілі болып табылады. Бірақ "кареботалар" және басқа да роботтандырылған көмекшілер тек қарт пациенттер үшін ғана емес, сонымен қатар күтушілердің өздері үшін де әзірленуде. Жапониядағы медицина қызметкерлерінің денсаулығы 70% дейін зардап шегуі мүмкін. Себебі олар пациенттерді жиі көтереді немесе қозғалтып орынан ауыстыру т.б. тәрізді физикалық тұрғыдағы іс-қимылымен көп күш жұмсап отырады. Cyberdyne және Panasonic сияқты компаниялар әзірлейтін роботталған құралдар отырғыштарға пациенттерге емін еркін қолдануға негізделген [11].

Сонымен қатар, қарттарға өзіндік бизнесін қалыптастыру үшін SOHO жүйесі болды. (*SOHO-small office home office*) Қарттарға өзіндік бизнесін қалыптастыру үшін жасалынған болатын. а) жұмыс күшін, жүйесін өздері шеше алады, яғни физикалық күшіне сәйкес жұмыс атқару; б) жұмысқа бару қажеттілігі болмағандықтан артық күш жұмсалмайды. Жапондықтар осылайша толыққанды жұмыс атқара алады. Болашақта роботтардың жұмыс атқаруы арқылы әйел адамдарға да уақыт үнемдеп, отбасын бірінші орынға қоятындай жағдайлар күтілуде. Медициналық тұрғыдан бөлек, роботтар адамның күнделікті өміріне де септігін тигізуде. Тағы бір ерекше мысал келтіре өтсек, соңғы жылдары робот технологиясының қарқынды дамуы адамдардың роботтарды қарттарға күтім жасау мен еріп жүруге деген қызығушылығын оятты. Роботтар қарт адамдарға көмектесуде маңызды рөл атқарады. Мысалы, Жапонияда жасалынған итбалық робот *Paro* ауруханалардағы қарттардың, әсіресе деменциясы бар адамдардың психологиялық және серіктестік қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін жасалған. Роботтар қарт адамдарға тамақ дайындауға, ауыр заттарды көтеруге, серіктестік құруға, әлеуметтік қарым-қатынасты жеңілдетуге және емдік құрал ретінде қызмет етуге көмектеседі. Гуманоидты робот *Zora* мен *Double* роботының дамуы серіктестікке, өзара әрекеттесуге және емдеуге арналған[13]. Сонымен қатар, роботтар қарттарға физикалық күтім, әлеуметтік және медициналық көмек көрсете алады, сондай-ақ дәрігерлерге көмектеседі. Мысалы, роботтар тәрбиешілерге төсек тартып жатқан науқастарды көтеруге көмектесе алады. *Broadbent* зерттеуі роботтардың телефон қоңыраулары мен қан қысымын өлшеуде де пайдалы екеніне назар аударды. Сонымен қатар *Safero* көпфункционалды мобильді роботы телефон қоңыраулары, бақылау, дәрі - дәрмектерді басқару сияқты техникалық қызметтерінің арқасында егде жастағы адамдарға көмек көрсетуде қолданылды. Автоматты шомылатын және басқа да функциялары бар робот ваннасы әзірленді. *Broekens* зерттеу әдебиеттерінде роботтарды қарттарға күтім жасауда қолдану қарттардың қысымын төмендететінін, олардың қарым-қатынасын арттыратынын, жалғыздықты төмендететінін, қарттардың денсаулығын жақсартатынын және физикалық жағдайға оң әсер ететінін көрсететін сапалы және сандық дәлелдер болды. Роботтар қарт адамдарға, туыстары мен күтушілеріне қолдау көрсете алады. Сондықтан қартаюдың ұлғаюы жағдайында роботтар күнделікті өмірге, үйде күтім жасауға, ауруханаға, компанияға және т.б. байланысты мәселелерді шешудің негізгі факторы болып табылады[12].

Қорытынды

Жапониядағы депопуляцияның орын алу үдерісі қазірге кезде ахуалды мәселенің біріне айналып отыр. Жалпы, Жапонияда осыған орай бұл мәселеден шығудың бірнеше реформалары ұсынылды. Қарттар мәселесін шешу реформаларын негіз ете отырып, жалпы

халық санын әйел және ер адамдарға бөліп қарастыру арқылы Жапонияның қазіргі таңдағы бейнесін көрсетеді. Жалпы, Жапония демографиялық ахуалды шешу барысында тек өз реформаларын ғана емес, шетелдік тәжірибелерге де жүгінуді жөн көріп отыр. 1970 жылдармен салыстырмалы түрде қарайтын болсақ, қарттар саны көбейіп жастар саны бірнеше есе азайғаны белгілі болды. Сонымен қоса, Жапонияда болашақтағы көрсеткіш те қуантарлық емес, себебі демографиялық ахуал әлі де жалғасады деп болжамдануда. Нақтырақ көрсете отыратын болсақ, 2011 жылдан бастап Жапония халқы азайып келеді. Жапония халқы 2015 жылғы 127 миллионнан 2065 жылға қарай 88 миллионға дейін азаяды деп күтілуде. Жапониядағы демографиялық дағдарыс екі фактордың үйлесімінің салдары болып табылады: өмір сүру ұзақтығының жоғарылығы және туудың төмен деңгейі. 2018 жылы Жапония өмір сүру ұзақтығы бойынша әлемде екінші орынға ие болды. Ел халқының қартаюуы мен азаюының салдары экономикалық дағдарыс, бюджеттік проблемалар, еңбек нарықтарындағы қысым және ауылдық жерлердің депопуляциясы болып табылады. Жапония жұмыс күшінің төмендеуіне қарсы тұру және қарт адамдарға қамқорлық жасау үшін роботтарды дамытудың алдыңғы қатарында. Алайда Үкіметтің демографиялық дағдарысты жеңуге бағытталған әрекеттері әлі сәтсіз аяқталды және иммиграция шектеулі болды. Робототехниканы қолдана отырып керекті қарт жандарға көмек көрсету арқылы белгілі бір тұрақтылықты сақтай алады, жұмыс күшінде де шетелдіктер орнына роботтарды қолдану жапондықтар үшін тиімді шарт болып есептелінді. Қазіргі таңда әр салаға сәйкес роботтардың рөлі анықталған. Біреуі медициналық тұрғыдан көмек беру шарттарын қалыптастырса, екінші жағынан жас қоғамға да жұмысшы тап өкілі ретінде септігін тигізуде. Бірақ, робототехниканың да кем тұстарын көрсетіп жатқан тұстары да кездеседі. Яғни, қорытынды ретінде соңғы деректерге сүйенсек робототехниканың дамуы тек экономиканың байыған көрінісі емес, осындай әлеуметтік мәселелерді шешудің бір стимулы болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. *EPRS | European Parliamentary Research Service Author: Enrico D'Ambrogio Members' Research Service PE 659.419 – December 2020*
2. *Y. Kobayashi, Good Chemistry for KAITEKI: A Challenge to a Sustainable, Healthy and Comfortable Society. Tokyo, Japan: The KAITEKI Institute, Inc., 2011.*
<https://dashboard.e-stat.go.jp/en/pyramidGraph?screenCode=00570&regionCode=00000&pyramidAreaType=2>
3. *Makoto Atoh, Noriko Tsuya., (Aging society of Japan) - "The Japanese Journal of Population", 2004. - 222 p.*
4. *Internal Affairs and Communications Ministry, August 11, 2009 cited in The Daily Yomiuri, August 13, 2009*
5. *Naoko Muramatsu, Hiroko Akiyama., Japan: Super-Aging society preparing for the future., Published by Oxford University Press on behalf of The Gerontological Society of America, 2011.*
6. *Fujiwara Mikiko., The impact on Japan's economy and the aging population: Research Institute of Economy, Trade and Industry. – 2002.*
[URL:https://www.rieti.go.jp/jp/events/bbl/02111501.html](https://www.rieti.go.jp/jp/events/bbl/02111501.html)
7. *Bradley J, Willcox, M.D.,D Craig Willcox., PhD., and Makato Suzuki, M.D. The Okinawa Program: How the World's Longest-Lived People Achieve Everlasting Health--And How You Can Too: Foreword by Andrew Weil, M.D, 2002. – 496 p.*
8. *Di Nuovo, A.; Broz, F.; Cavallo, F.; Dario, P. New Frontiers of Service Robotics for Active and Healthy Ageing. Int. J. Soc. Robot. 2016, 8, 353–354.*
9. *金弥今村、自助努力で乗り切れる、富士総合研究所。-1994. 140-197 pp*

10. Belpaeme, T.; Baxter, P.; De Greeff, J.; Kennedy, J.; Read, R.; Looije, R.; Neerincx, M.A.; Baroni, I.; Zelati, M.C. *Child-robot interaction: Perspectives and challenges. In Proceedings of the International Conference on Social Robotics, Bristol, UK, 27–29 October 2013; pp. 452–459.*

11. N CREIGHTON CAMPBELL., *Healthcare | How the Medical Industry is Improving Life for Japan: Harvard Business Review.* –2018.

12. Flandorfer, P. *Population Ageing and Socially Assistive Robots for Elderly Persons: The Importance of Sociodemographic Factors for User Acceptance. Int. J. Popul. Res.* **2012**, 1–13.

13. Johnson, D.O.; Cuijpers, R.H.; Pollmann, K.; van de Ven, A.A.J. *Exploring the Entertainment Value of Playing Games with a Humanoid Robot. Int. J. Soc. Robot.* **2016**, 8, 247–269.

МРНТИ 11.25.67, 11.01.29

УДК 327:339,9,32:002.6

Гиш Н.¹, Чумаченко Т.Н.¹

¹Студентка 2 курса специальности международные отношения (ДОТ)

ИСК Каз НПУ им. Абая

¹К.полит.н., ст. преподаватель кафедры международных отношений

ИСК Каз НПУ им. Абая, Алматы, Казахстан

ПРОБЛЕМЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ГОСУДАРСТВЕННОГО СУВЕРЕНИТЕТА РК В ЦИФРОВУЮ ЭПОХУ

Аннотация

Статья посвящена актуальной проблеме внедрения цифровых технологий во все сферы жизни общества. Автор анализирует законодательное обеспечение защиты суверенитета в информационном пространстве Республики Казахстан, как возможность технологически и юридически обеспечить и защитить независимость государства, граждан в информационном пространстве, а также контроль над происходящим в информационном пространстве. События, происходящие на его территории, являются важной составляющей национальной безопасности любого государства. Как и другие страны, Казахстан поставил перед собой задачу по развитию цифровизации.

В данной статье рассматриваются современные проблемы, связанные с развитием информационных технологий, выявляются положительные и отрицательные факторы, связанные с этим процессом. Большое внимание уделяется влиянию Интернета на формирование личности и последствиям этого процесса. Поэтому любое государство, заинтересованное в сохранении своего суверенитета и стабильного общества, должно разработать методы противодействия и защиты от распространения негативных процессов.

Ключевые слова: государственный суверенитет, национальная безопасность, цифровизация, формирование идентичности.

Н.Гиш¹, Т.Н Чумаченко.¹

¹Халықаралық қатынастар мамандығының 2 курс студенті
Сорбонна-Қазақстан институты, Абай атындағы ҚазҰПУ
¹ с.ғ.к., халықаралық қатынастар кафедрасының аға оқытушысы
Сорбонна-Қазақстан институты, Абай атындағы ҚазҰПУ
Алматы, Қазақстан

ЦИФРЛЫҚ ДӘУІРДЕ ҚР МЕМЛЕКЕТТІК ЕГЕМЕНДІГІН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУДІҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Аңдатпа

Мақала қоғамның барлық салаларына цифрлық технологияларды енгізудің өзекті тақырыбына арналған. Автор Қазақстан Республикасындағы ақпараттық кеңістікте егемендікті қорғауды заңнамалық қамтамасыз етуді талдайды, өйткені мемлекеттің, ақпараттық кеңістіктегі азаматтардың тәуелсіздігін технологиялық және заңнамалық тұрғыдан қамтамасыз ету және қорғау мүмкіндігі, сондай-ақ ақпараттық кеңістікте не болып жатқанын бақылау. оның кеңістігінде болып жатқан оқиғалар кез келген мемлекеттің ұлттық қауіпсіздігінің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Басқа шет елдер сияқты Қазақстан да цифрландыруды дамыту міндетін қойды.

Бұл мақалада ақпараттық технологиялардың дамуымен байланысты заманауи қиындықтар қарастырылады, осы процеске байланысты оң және теріс факторлар анықталды. Интернеттің жеке тұлғаның қалыптасуына ықпалына және осы процестің салдарына көп көңіл бөлінеді. Сондықтан да өзінің егемендігін, тұрақты қоғамын сақтауға мүдделі кез келген мемлекет теріс процестердің таралуына қарсы тұру және қорғау әдістерін әзірлеуі қажет.

Түйінді сөздер: мемлекет егемендігі, ұлттық қауіпсіздік, цифрландыру, жеке басын қалыптастыру

Gish N.¹, Chumachenko T.N.¹

¹Student of the 2nd year of the specialty international relations (DOT)
ISK Kaz NPU them. Abay

¹Candidate of Political Science, senior Lecturer at the Department of International Relations
ISK Kaz NPU them. Abay,
Almaty, Kazakhstan

PROBLEMS OF ENSURING STATE SOVEREIGNTY OF THE RK IN THE DIGITAL ERA

Abstract

The article is devoted to the actual topic of the introduction of digital technologies in all spheres of society. The author analyzes the legislative support for the protection of sovereignty in the information space in the Republic of Kazakhstan, since the ability to technologically and legislatively ensure and protect the independence of the state, citizens in the information space from threats, and control of what is happening in its space is an important component of the national security of any state. Kazakhstan, like other foreign countries, set itself the task of developing digitalization/

This article examines the modern challenges associated with the development of information technology, identifies both positive and negative factors associated with this process. Much attention is paid to the influence of the Internet on the formation of personal identity and the consequences of this process. Therefore, any state interested in preserving its sovereignty, a stable

society, needs to develop methods of protection and counteraction to the spread of negative processes.

Key words: state sovereignty, national security, digitalization, identity formation

Стремительное внедрение цифровых технологий происходит во всех сферах жизни общества. По Организации Объединенных Наций «внедрение цифровых технологий происходит быстрее, чем внедрение любых других инновационных разработок в истории человечества».[1] Использование новых технологий несет за собой массу положительных эффектов. Цифровая инфраструктура и коммуникации позволили сблизить мир в период локдауна, не прерывать общения, продолжить производственные процессы. Посредством этих технологий происходит не только общение пользователей, через сети Интернет, осуществляется управление территориями, транспортом и логистика, люди получают доступ к государственным, банковским и медицинским услугам, управление обороноспособностью также находится в этой сфере. Естество, что защита этих сетей лежит в плоскости интересов национальной безопасности государства.

Если посмотреть на глобальные процессы последних лет, то можно заметить замедление темпов глобализации и переориентирование глобальных центров силы. Подобное стало возможным с развитием цифровых технологий. Цифровые коммуникации формируют сеть подобную нейронной. Глобальный цифровой разрыв, который характеризовал отставание «Юга» от «Севера», сейчас сглаживается в Азии вследствие использования широкополосного доступа в Интернет. Развитие экономики в Азии стремительно растет, это дает азиатским странам возможность обойти старые информационные технологии и инфраструктуру, создать собственные и расширить к ним доступ.

Потенциал Востока нарастает не только в сфере экономики, но и в сфере человеческого капитала, западные стандарты постепенно утрачивают свое влияние. Мир постепенно входит в эпоху постглобализации. В этой связи огромное значение приобретают процессы, происходящие в информационном пространстве, вопросы, связанные с развитием коммуникативных технологий, защитой информации, защитой личных данных, формирование личности и социума под влиянием создающейся информационной среды.

Законодательное обеспечение защиты суверенитета в информационном пространстве.

Защита суверенитета - основная задача, которая стоит перед государством. Современная реальность такова, что мир начинает стремительно меняться. Поступательное развитие глобализационных процессов на протяжении ряда лет, сменяющиеся геополитические векторы, борьба за мировое господство сверхдержав, интеграция, тенденция появления надгосударственных органов управления, все это ведет к ущемлению национального суверенитета, вынужденному его ограничению.

Суверенитет определяется как независимость государства во внешних делах и верховенство государственной власти во внутренних делах.

Статья 2. пункт 2 Конституции РК закрепляет следующее: «Суверенитет Республики распространяется на всю ее территорию. Государство обеспечивает целостность, неприкосновенность и неотчуждаемость своей территории». [2]

Таким образом, защита суверенитета является приоритетом национальной безопасности. Защита суверенитета распространяется не только в плоскостях суши, моря, космоса, но и в плоскости информационного пространства, которое на настоящий момент формирует «инфосферу», обогащающую своим существованием «биосферу» Вернадского.

Закон «О национальной безопасности Республики Казахстан» определяет защиту информационного пространства Республики Казахстан, как один из видов национальной безопасности: *«информационная безопасность – состояние защищенности информационного пространства Республики Казахстан, а также прав и интересов человека и гражданина, общества и государства в информационной сфере от реальных и*

потенциальных угроз, при котором обеспечивается устойчивое развитие и информационная независимость страны» ст.4 п.5.[3]

В Стратегии национальной безопасности Республики Казахстан на 2021-2025гг. важное значение отводится информационной безопасности, которая необходима для осуществления противодействия возможным киберугрозам, защите персональных данных граждан, информационной инфраструктуры, стратегических объектов, повышению защищенности национального информационного пространства.[4]

В связи с нарастанием объема предоставляемых услуг гражданам страны посредством использованием цифровых технологий, это доступ к государственным, банковским, медицинским услугам, услугам связи и т.д. Большое количество конфиденциальной информации находится в сети. Тиражирование этих данных, несанкционированный доступ к ним ведет к подрыву доверия общества к государству в сфере защиты основных прав и свобод граждан. Регулирование отношений в сфере защиты персональных данных определяется Законом о защите персональных данных: *«Персональные данные подлежат защите, которая гарантируется государством и осуществляется в порядке, определяемом Правительством Республики Казахстан.» ст.20 п.1.[5]*

Правовые отношения и законодательное определение понятий в сфере информатизации регулируются Законом Республики Казахстан об информатизации. Законом закрепляется, что оперативный центр информационной безопасности: *«осуществляет деятельность по обнаружению, оценке, прогнозированию, локализации, нейтрализации и профилактике угроз информационной безопасности информационно-коммуникационной инфраструктуры, объектов информатизации, подключенных к оперативному центру информационной безопасности»*, ст.7-2, п.1.[6]

Таким образом, Казахстан объективно вовлечен в процесс становления глобального информационного общества, защита информации стало играть существенную роль в национальной безопасности. Были внесены немало изменений и дополнений в законодательные акты Республики Казахстан по вопросам информационной безопасности в сфере информатизации.[7]

Таким образом, защита информационного пространства - как части суверенитета государства, персональных данных граждан - как основных прав и свобод является одними из приматов государства.

Современные вызовы, связанные с информационными технологиями.

Регион Центральная Азия занимает одно из ведущих мест в современных геополитических концепциях, в основе которых заложена геополитическая идея «сердцевины земли». Геополитические интересы многих стран к региону объясняются наличием большого энергетического и транспортно-коммуникационного потенциала.

При этом только Казахстан, рассматривается как «центр силы» в мировой политике. Такой статус для государства обеспечила продуманная внешняя политика, базирующаяся на принципах равноправия, уважения суверенитета и территориальной целостности, взаимного доверия, неприятия действий, нарушающих международные нормы и право. А методами ведения межгосударственных отношений являются сбалансированность, прагматизм, взвешенность и конструктивизм.

Республика Казахстан стремится занять лидирующее положение в регионе, а добиться этого не возможно без поступательного развития всех сфер жизни, приведение к мировым стандартам и гармонизации с ними формирующегося информационного пространства страны. Реализация информационно-коммуникационного потенциала страны имеет геополитическое значение. В своем ежегодном Послании Главы государства Касым-Жамарта Токаева народу Казахстана 2021 года Президент отметил, что на современном этапе «одним из главных факторов конкурентоспособности государства является глубинная цифровизация», для чего важны трансферт новейших цифровых технологий, и подготовка

мотивированных и квалифицированных специалистов IT – сектора, полная «цифровая перезагрузка» государственного сектора.[7]

И такие задачи перед страной ставятся и в различных странах мира. Например, в России «Цифровая трансформация» является одной из пяти национальных целей развития Российской Федерации на период до 2030 года[8]

Свои технологические стратегии постоянно совершенствуют страны пользующиеся авторитетом в IT сфере. Великобритания проводит активную целенаправленную политику при совместном взаимодействии науки, промышленности и органов государственного управления, развитию в области искусственного интеллекта, маркетплейса технологических инициатив, масштабное использование цифровых технологий в различных направлениях.

А в Канаде действует и успешно выполняется до 2022 План действий, нацеленный на создание открытого цифрового правительства, при этом жители непосредственно вовлечены в процесс разработки «цифровых» политик.[9]

В Китае ставится задача создания « умного сообщества» и стратегия развития цифрового правительства Китая входит в «Четырнадцатую пятилетку» национального плана информатизации.

По пути упрощения форм взаимоотношений граждан и государства идет Индия в рамках Стратегии «Цифровая Индия».[10]

Но современный мир бросает вызовы, и они, прежде всего, связаны со смещением векторов силы, вооруженными конфликтами в регионе, борьбой соседних государств за политическое, военное и экономическое превосходство. И информационная сфера становится пятой территорией ведения войны, после суши, моря, воздуха и космоса.

Современные цифровые технологии стали неотъемлемой частью ведения производственных и бизнес-процессов, управления и контроля в области обороны, медицины, управления территориями, транспортом и коммуникациями, банковской сферы. Отсюда становится понятным, что защита этих сетей, их функционирование, является, на настоящий момент, жизненно необходимой для общества. За последние десятилетие возрастает количество хакерских атак, направленных на дестабилизацию работы этих сетей. Осуществление подобных атак можно отнести к категории информационно-технологической войны. Подобные атаки не только затрудняют работу, но могут привести к техногенным катастрофам, утрате информации, похищении личных данных пользователей, их сбережений и т.д.

Воздействие на общество посредством цифровых технологий осуществляется через интернет-СМИ, социальные сети, интернет каналы, а объектом этого воздействия являются различные сегменты массового сознания :

- национальная идентичность, национальная воля, интеллект, историческая память, поведенческие стереотипы, ценностные установки, мировоззренческая и эмоциональная сферы.

Одним из серьезных вызовов планетарного масштаба стала пандемия коронавирусной инфекции. Кризис, связанный с этим явлением, можно сравнить с «третьей мировой» по степени серьезности потерь в различных сферах жизни, которые он принес за собой и обострил геополитические проблемы и противоречия. Но, кроме этого, кризис повлек шквал информационного воздействия в виде фейковых вбросов и этот феномен получил название «инфодемии». Активный вброс противоречивой информации о болезни, вакцинации, мерах защиты, вызывают волны протеста по всему миру. Протестные движения выливаются в акты гражданского неповиновения, демонстрации. Искаженные сведения о вреде вакцин, распространяемые через соцсети идеи «ковид диссидентства», провоцируют в обществе противодействие продвижению государственных программ по вакцинации и мер защиты от распространения инфекции. А преувеличенные сведения о количестве больных и

смертности, неспособности органов здравоохранения бороться с этой болезнью ведет к подрыву доверия государству в обществе.

И это далеко неполный перечень угроз, которые несет за собой использование информационного пространства в преступных, идеологических, экстремистских целях. Все эти угрозы ведут к подрыву безопасности страны, замедлению экономического развития, формирования общества с правильными установками.

Влияние Интернета на формирование личностной идентичности.

Хотелось бы остановиться на одной из существующих угроз, связанных с проникновением в цифровое пространство, эта угроза информационного влияния на массовое сознание общества. Важность противодействия, этой угрозе определяется прежде всего, в ее скрытом характером и длительностью оказываемого влияния. Если угрозы техногенного характера устраняются путем использования специальных технологий в сфере защиты информации, то угрозы на уровне психологического воздействия, идеологического давления, не всегда четко определяются и их можно быстро устранить. А именно подобного рода воздействия может оказать значительное влияние на формирование настроений в обществе, его приверженность ценностям государства, его политическую стабильность и возможность защиты суверенитета.

Согласно Закону РК об информатизации: *«Интернет – всемирная система объединенных сетей телекоммуникаций и вычислительных ресурсов для передачи электронных информационных ресурсов»*. [11] Современный мир невозможен без использования сети Интернет. Из сети мы получаем новостную информацию, информацию из соцсетей по интересующим нас проблемам, ведем диалоги и дискуссии. Но вся активность в сети подвергается тщательному анализу.

Анализ предпочтений индивидов интересен маркетологам, рекламодателям, СМИ. А высказывания, позиции в отношении каких-либо вопросов, мировоззренческие установки интересны представителям организаций в чьи интересы входит сбор подобной информации, анализ и формирование представления о пользователях, выделения целевых групп, на которых можно осуществлять воздействие.

На основе собранной информации формируется некая социальная панель, в которой выделяются целевые группы, на которые осуществляется нужное влияние.

Методами подобного воздействия являются: метапрограммирование, медиавирусное заражение, когнитивные подмены. На настоящий момент широко применяется использование ботов, специальных программ, которые имитируют диалог, сообщают сведения, формируют некий собирательный образ. Боты внедряемые в соцсети выкладывают информацию в различных контекстах, и не всегда эта информация может быть объективной, воздействие таких ботов способно изменить оценки пользователей на текущие события. Тролли в сети также искажают информацию, заставляют пользователей вступать в ненужные дискуссии и вызывать конфликты. Хайпы, как «наркотические вспышки», вбросы яркой, подчас с провокационным подтекстом информации, основной целью которых является отвлечение внимания общества. Посредством подобного воздействия заинтересованная сторона может повлиять на массовое сознание, заставить пользователей конфликтовать между собой, отвлечь пользователей на малозначительную информацию, привить пользователям новые нормы нравственности и морали.

Следствием воздействия является формирование «псевдоличности», которая подавляет собственное «Я» и поддается внешнему контролю. Разрушительный феномен такого процесса обусловлен деструктивным воздействием на сознание индивида.

Так как основная масса пользователей сети — это представители молодого поколения подобное воздействие в будущем сформирует общество, в котором преобладает клиповое мышление, социум, чьи традиционные и нравственные ценности обесцениваются «фейковым» контентом. А хайп, и все что связано с этим явлением, становится нормой.

Как любое другое явление в мире цифровизация имеет позитивные и негативные стороны. Неоспоримым является прогресс, связанный с этим явлением. Но негативные факторы, сопровождающие этот процесс имеют также значительное влияние. Поэтому любому государству, заинтересованному в сохранении своего суверенитета, стабильного общества, которое формируют зрелые личности, способные правильно воспринять и отреагировать на информационные вбросы и влияние, необходимо вырабатывать методы защиты и противодействия распространению негативных процессов.

Список использованной литературы:

1. *Последствия использования цифровых технологий. Доклад ООН к 75 летию ООН*// <https://www.un.org/ru/un75/impact-digital-technologies> (дата обращения 2.12.2021)
2. *Конституции Республики Казахстан, - Нур-Султан, 2019.- Статья 2. пункт 2*
3. *Закон о национальной безопасности Республики Казахстан// Казахстанская правда. - 2012, - 6 января .- ст.4 п.5*
4. *Указ «Об утверждении Стратегии национальной безопасности Республики Казахстан на 2021-2025 годы»// Казахстанская правда.- 2021.- 21 июня*
5. *Законом о защите персональных данных РК (с поправками на 14 апреля 2021)// Казахстанская правда .-2021.- 2021.- 14 апреля*
6. *Закон об информатизации РК (от 24 ноября 2015) ст.7-2, п.1.// <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1500000418>(дата обращения 2.12.2021)*
7. *Хасый А.Е. , Жамансарин Н.Ш. Развитие законодательства о защите информации как элемент системы национальной безопасности// Вестник Каз НПУ им. Абая Серия Международная жизнь и политика.- 2020.- №3.- С.139*
8. *Послание Главы государства Касым-Жомарта Токаева народу Казахстана// Казахстанская правда. -2021.- 1 сентября*
9. *Указ № 474 О цифровой экономики Российской Федерации// Министерство цифрового развития, связи и массовых коммуникаций (официальный сайт)// <https://digital.gov.ru/ru/activity/directions/858/#section-docsz> (дата обращения 2.12.2021)*
10. *Стратегия цифровой трансформации: написать, чтобы выполнить / под ред. Е. Г. Потаповой, П. М. Потеева, М. С. Шклярчук. — М.: РАНХиГС, 2021.— С.21*
11. *Digital India// <https://csc.gov.in/digitalIndia#:~:text=Digital%20India%20is%20a%20flagship,Prime%20Minister%20Shri%20Narendra%20Modi.> (официальный сайт Министерства Электроники и информационных технологий Индии. Дата обращения 2.12.2021)*
12. *Закон об информатизации РК (от 24 ноября 2015) ст.7-2, п.1.// <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1500000418>*

УДК 327.55
МРНТИ 23.00.04

Әлен Ж.Д¹., Сембинов М.К¹.

¹Абай атындағы Қазақ Ұлттық Педагогикалық Университеті, Сорбонна-Қазақстан институтының 2-курс магистранты

¹Ғылыми жетекші: тарих ғылымы кандидаты, доцент, Абай атындағы Қазақ Ұлттық Педагогикалық Университеті, Сорбонна-Қазақстан институтының халықаралық қатынастар кафедрасының профессоры
Алматы қ., Қазақстан

ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ ФРАНКО-ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚТЫҢ МӘДЕНИ ЖӘНЕ ӘЛЕУМЕТТІК АЛҒЫШАРТТАРЫ

Аңдатпа

Бұл мақала Қазақстан мен Франция арасындағы әлеумет және мәдениет саласындағы ынтымақтастыққа арналған. Мақалада екі ел арасындағы білім және мәдениет саласындағы екіжақты қарым-қатынастардың қарқынды дамуы қарастырылады. Автор екі елдің мәдени және білім беру саласындағы ынтымақтастығының маңызды оқиғалары мен ерекшеліктеріне көңіл бөледі. Мақалада автор Қазақстанның Францияға деген қызығушылығын атап өтеді, бұған қазақстан-француз ынтымақтастығын кеңейту процесі дәлел бола алады. Франция және Қазақстан университеттерінің бірлескен серіктестігіне, студенттер мен оқытушылардың ғылыми және мәдени алмасуына көңіл бөлінеді. Мәдениет саласында Франция мен Қазақстанның сенімді қарым-қатынастарын қолдау үшін іс-шараларды ұйымдастыру және өткізу зерттеледі.

Түйінді сөздер: Қазақстан, Франция мәдениет, білім, тіл

Әлен Ж.Д¹., Сембинов М.К¹.

¹магистрант 2 курса, Института Сорбонна-Казахстан при КазНПУ им. Абая,

¹Научный руководитель: кандидат исторических наук, доцент ВАК, профессор кафедры международных отношений в Институте Сорбонна-Казахстан при КазНПУ им. Абая
г.Алматы, Казахстан

КУЛЬТУРНЫЕ И СОЦИАЛЬНЫЕ ПРЕДПОСЫЛКИ СОВРЕМЕННОГО ФРАНКО-КАЗАХСТАНСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА

Аннотация

Данная статья посвящена актуальному на сегодняшний день сотрудничеству между Казахстаном и Францией в социокультурной сфере. В статье рассматривается динамичное развитие двусторонних отношений в области образования и культуры между двумя странами. Автор указывает значимые события и особенности сотрудничества двух стран в культурной и образовательной сфере. Также автор отмечает интерес Казахстана к Франции, о чем свидетельствует процесс расширения казахстанско-французского сотрудничества в социокультурной сфере. Значительное внимание уделяется совместному партнерству французских и казахстанских университетов, научному и культурному обмену студентов и преподавателей. В культурном плане исследуется организация и проведение мероприятий для поддержания доверительных отношений Франции и Казахстана.

Ключевые слова: Казахстан, Франция, культура, образование, язык.

D.Zh.Alen¹, K.M. Sembynov¹

¹master of 2 year of the Institute Sorbonne-Kazakhstan at Abai KazNPU

¹Scientific supervisor, assistant professor of historical sciences, Professor of the Department of International Relations at the Institute Sorbonne-Kazakhstan at Abai KazNPU

CULTURAL AND SOCIAL PREREQUISITES OF MODERN FRENCH-KAZAKH COOPERATION

Abstract

This article is devoted to the current cooperation between Kazakhstan and France in the socio-cultural sphere. The article examines the dynamic development of bilateral relations in the field of education and culture between the two countries. The author points out significant events and features of cooperation between the two countries in the cultural and educational sphere. The author also notes Kazakhstan's interest in France, as evidenced by the process of expanding Kazakh-French cooperation in the socio-cultural sphere. Considerable attention is paid to the joint partnership of French and Kazakh universities, scientific and cultural exchange of students and teachers. Culturally, the organization and holding of events to maintain trusting relations between France and Kazakhstan is being investigated.

Keywords: Kazakhstan, France, culture, education, language

1992 жылы Франция Республикасы Қазақстанның тәуелсіздігін мойындады. Бұл екі ел ынтымақтастығының бастамасы болды. Екіжақты қарым-қатынастарды дамытудағы маңызды кезең, 1992 жылғы қыркүйекте Н.Ә. Назарбаевтың Францияға ресми сапарымен басталады. Бұл сапар екі суверенді мемлекеттер басшыларының Н.А. Назарбаев пен Ф. Миттеранның алғашқы кездесуі, сондай — ақ барлық бағыттар бойынша екіжақты қарым-қатынастардың негізгі қағидаларын айқындайтын негіз қалаушы “Достық” құжаты мен өзара түсіністік және ынтымақтастық туралы шартқа қол қоюымен ерекшеленеді. Осылайша, алғашқы ресми сапар екіжақты кооперацияны іс жүзінде іске асыруға серпін берді. Қол қойылған шарт, Қазақстан мен Франция арасындағы қатынастардың берік құқықтық негіздерін қалады, ол түрлі салалардағы ынтымақтастықтың барлық тараптарын қамтиды [1].

Егемен Қазақстанның сыртқы саясатының қалыптасуының басынан бастап еуропалық векторға үлкен мән беріледі. Бұл аймақтағы экономикалық және саяси интеграцияның жоғары деңгейіне байланысты. Қазақстанның Еуропадағы негізгі серіктестері бастапқыда Великобритания, ФРГ және Франция болды. Үш елдің ішінде арасында, Франция Еуропа континентіндегі саяси белсенді және экономикалық ойыншы ретінде ерекше орын алады. Франция әлемдік саяси және экономикалық көшбасшылардың бірі бола отырып, көптеген мемлекеттердің қызығушылығын тудырады. 1992 жылы наурызда Қазақстандағы Франция Елшілігі, ал 1993 жылы шілдеде Франциядағы ҚР Елшілігі ашылды [2].

Бүгінде Қазақстанда 40-қа жуық француз кәсіпорындары жұмыс істейді, олардың ішінде: "Тоталь", "Альстом", "Нексанс" және т.б. ірі компаниялар ластанған аймақтарды қалпына келтіру, Қазақстандағы экологиялық ахуалды жақсарту бойынша бірлескен жобаларға қатысады. Екі жақты қатынастардағы мәдениет тууды жақындастыратын байланыстырушы буын ретінде әрекет етеді. Қазақстан мен Францияның мәдени байланыстары 1925 жылы, Парижде, вокалистер байқауында әнші Әміре Қашаубаевтың өзара құрметке ие болған кезінен бастау алады. Аңызға айналған Кристиан Диордың сүйікті моделі Алла Ильчун, Dior сән үйінде 20 жылға жуық қызмет етеді. Қазақтандық ару, өзінің қылдай жіңішке белімен Кристиан Диордың көзіне түскен. Кристиан Диорға Алланың дене бітімі, көз қарасы ерекше шабыт сыйлаған. Шығыстың маржаны, Диордың бойтұмары, Диордың музасы деп әлемге

танылған. 1950 жылдары қазақ қызының аты танымал әнші, актрисалармен қатар аталған. 1991 жылы Алматы және Ренн қалаларының бауырластығы туралы шартқа қол қойылды[4].

Өнер саласындағы тығыз өзара іс-қимылдың бірі, ол халықаралық франкофония апталығының Қазақстанда жыл сайын атап өтілуі. Айта кету керек, Қазақстанда, яғни француз тілінде сөйлемейтін елде, франкофония апталығы ерекше көлемде жыл сайын 20 наурызда атап өтіледі. Қазақстанда бұл француз тілі мен мәдениетін сүйетіндер үшін ең күтілетін оқиғалардың бірі және оны франкофондық көктем деп атайды, себебі Қазақстанда бұл күн Наурызды тойлаумен сәйкес келеді[5]. 2006 жылы А.Моруа, Ж. Кокто және Г. де Мопассан шығармалары бойынша құрылған "Я тебя люблю" француз пьесасы, Қарағанды театрында франкофония аптасын ашты. 2007 жылы осы мерекенің құрметіне Қазақстанға француздық "l'odeur des gens" тобы келіп, өнер көрсетті. Бұл топтың концерттері шетелдік факультеттердің студенттері мен Француз шансонын тамашалауға келген адамдар арасында үлкен қошемет тудырды. Осындай іс-шаралар жыл сайын франкофония апталығы аясында Қазақстандағы Франция Елшілігі мен Француз Альянстарының қолдауымен өткізіледі.

2010 жылы ұзақ уақыт бойы Жоңғар Алатаудың алма тарихын зерттеген, француз режиссері Катрин Пештің "Яблоко, от эдемских садов до Г.М.П." атты деректі фильмінің тұсаукесері өтті. Қазақстандық іс-шаралар Францияда да табысты өтуде. Мысалы, 1997 жылы Францияда М. О. Әуезовтің 100 жылдығы атап өтілді. 1998 және 1999 жылдары "Франциядағы қазақ мезгілдері" - классикалық және қазақ халық музыкасы орындаушыларының концерттері өтті. 1998 жылдың күзінде Парижде қазақ киносының апталығы өтті. 2001 жылы наурыз айында Алматы қаласындағы "Қазақконцерт" залында, Қазақстандық музыканттар Ж.Әубәкірова, Ж.Ерманов және Франциядан келген виолончелист Жан Гиена Кейраздың қатысуымен камералық музыка концерті өтті. Францияның шығыс тілдері және өркениеттері Ұлттық институтының басшылығымен, өмірінің соңғы жылдарын Францияда өткізген Мұстафа Шоқай мұрағатынан тарихи материалдар мен құжаттардың көшірмелерін Қазақстан Үкіметіне беру туралы уағдаластыққа қол жеткізілді. 2006 жылы Қазақстан Республикасының Франциядағы Елшілігінің жәрдемімен Парижде, Еуропада тұратын қазақтардың Кіші құрылтайының өткізілуі екі жақты мәдени қарым-қатынастардағы маңызды сәт болды. Білім саласында ынтымақтастық, 1994 жылы ұлттық жоғары мемлекеттік басқару мектебі (ҰЖМБМ) құрылумен басталды[3].

2017 жылы Францияда алғашқы "Қорқыт" қазақ мәдени орталығы құрылды, оның құрылтайшылары музыканттар Әйгерім Ерсайнова мен Әйгерім Матаева. Орталық кең ауқымды іс-шаралар арқылы француз халқын қазақ музыкасымен және дәстүрімен таныстыруға ұмтылады. Орталықтың мақсаты Еуропада кәсіби қазақ музыканттары мен суретшілерінің желісін құру, қазақстандық атақты тұлғалармен көрмелер, конференциялар, концерттер мен кездесулер ұйымдастыру, Францияда тұратын қазақтардың жаңа ұрпағы мен француздар асырап алушы отбасыларында тұратын Қазақстандық балалар арасында қазақ тілі мен мәдениетін қолдау және дамыту болып табылады. Орталық сондай-ақ Францияда тұратын қазақтар үшін, әсіресе онда асырап алынған балаларға қазақ тілін оқыту бойынша тегін курстар ұсынады. Қазақ тілін үйренгісі келетіндердің арасында қазақтардың өздері ғана емес, сонымен қатар қазақ балаларды асырап алушы ата-аналары болып табылатын француздар да бар [5].

Осы орталықтың тең құрылтайшысы-Әйгерім Матаева соңғы уақытта қазақ мәдениеті мен тіліне қызығушылық танытқандар саны Димаш Құдайбергеновтің шығармашылығы арқасында артқанын мойындады. Білім берудегі жаһанданудың бір көрінісі - студенттердің ұтқырлығы. Көптеген заманауи білім беру бағдарламаларының арқасында, біздің қазақстандық студенттер шетелде оқи алады. Campus France, Француз Альянсы және Қазақстанның түрлі қалаларында оқу орындарының ашылуының арқасында Францияда Қазақстандық студенттердің саны ұдайы өсіп келеді. Қазақстандағы білім беру жобаларының

кеңеюін атап өту қажет, олардың бірі Алматыдағы Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық Университетімен ынтымақтаса отырып, Сорбоннадағы көне университеттің филиалының Қазақстанда ашылуы. Сорбонна-Қазақстан институтында сабақтардың басым бөлігін Францияның жетекші профессорлары жүргізеді. Студенттер екі жылдық білімін аяқтағаннан кейін қос диплом алады. Қазақстан Республикасы Білім және Ғылым Министрлігі мен Еуропа Министрлігі мен Француз Республикасының Сыртқы істер министрлігінің "Абай–Верн" бірлескен бағдарламасын іске асырудың арқасында, француз тілін оқып жатқан студенттер саны едәуір артты. Осы бағдарламаны іске қосудың бірінші жылында тек 68 студент Францияның жоғары оқу орындарында білім алу гранттарын жеңіп алды, дегенмен бұл бағдарлама аясында 100 стипендия қарастырылған (90-магистранттар үшін және 10-докторанттар үшін), мамандықтарды таңдау шектелмейді.

Мәдениет-бұл халықтарды жақындастырудың және елдер арасындағы достық байланыстарды нығайтудың ең жақсы тәсілі екені ешкімге құпия емес. 2018 жылы Мәдени дипломатия аясында басталған "Франциядағы Қазақстан күзі" әлеуметтік-мәдени жобасына француз жұртшылығының қызығушылығы жылдан жылға артып келеді. Осы жылдары өткізілген іс-шаралар француздарға Қазақстанның мәдениетімен оның барлық алуан түрлілігімен жақсы танысуға мүмкіндік берді.

Бұл сонымен қатар біздің еліміздің әртүрлі аймақтарына Француз туристерінің ағынын арттыруға ықпал етті. Жалпы, екі елдің арасындағы тұрақты байланыстардың арқасында барлық деңгейлерде достық, сенімді, сындарлы және прагматикалық диалог орнатылды. Тарих әрқашан Қазақстан мен Францияның жақындасуына септігін тигізгенін байқаймыз.

Қорыта келе, кез келген ел үшін экономикалық өсудің неғұрлым жоғары сатысына көшу, яғни оны жаңғырту, білім беру және мәдениет саясат құралдарымен іске асырылады. Ұлттық мәдени әлеуетті арттыру, бұл Қазақстанды әлемдік мәдени кеңістікке интеграциялау және тиімді халықаралық ынтымақтастықты жолға қою мүмкіндіктерінің бірі.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. *Договор о дружбе, взаимопонимании и сотрудничестве между Республикой Казахстан и Французской Республикой сентября 1992 года* // <http://www.base.zakon.kz>
2. *О сотрудничестве с Национальной школой администрирования Франции* // <http://www.apa.edu.kz/?lang=ru&iid=8>
3. *TSGA RK g. Almaty. – F. 404. Op. 1. D. 12. L. 81[in Russian]*
4. *Франкофонная весна пройдет в Казахстане, 2020* // *электронный ресурс:* [\[https://tengrinews.kz/music/frankofonnaya-vesna-proydet-v-kazahstane-39287\]](https://tengrinews.kz/music/frankofonnaya-vesna-proydet-v-kazahstane-39287)
5. *La page Facebook du Centre Culturel Kazakh en France «Korkut» sur le lien:* https://www.facebook.com/pg/Centre-Culturel-Kazakh-en-France-Korkut-227435931027286/posts/?ref=page_internal

МРНТИ: 06.39.02.

Шойынбаев А.М.¹, Канафина Г.Е.¹

*¹студент 3-его курса Международные Отношения
Института Сорбонна-Казахстан.*

*¹к.п.н., старший преподаватель кафедры
международных отношений КазНПУ имени Абая*

ГЛОБАЛИЗАЦИЯ И ПРОБЛЕМА ПСИХОАКТИВНЫХ ВЕЩЕСТВ

Аннотация

Актуальность выбранной темы обусловлена необходимостью осветить проблему, табуированную в обществе, но имеющую большое влияние в процессах глобализации. В статье обосновывается положение о том, что глобализация, которая включает такие аспекты, как открытие новых стран, политика колонизации отсталых народов промышленно развитыми государствами и развитие общества на основе индустриализации, тесно связана с веществами, обладающими наркотическим действием (наркотиками). Показано, что глобализация является объективным фактором, способствующим массовому распространению потребления людьми веществ, вызывающих состояние опьянения, которое облегчает человеку существование в чуждом ему мире, но взамен уничтожает его социальную (родовую) сущность. Это позволяет уяснить, как вещества-наркотики становятся объектом, из-за которого сталкиваются интересы как различных социальных объединений, государств и народов, так и отдельных людей. Автор указывает, что современное человечество на уровне каждого общества фактически разделяется на две противоположные стороны: на тех, кто «против» наркотиков, и тех, кто «за» наркотики. Исходя из авторского понимания современной геополитической наркоситуации, сформулированы задача российской государственной политики и призыв к российским ученым, изучающим современные процессы глобализации.

Ключевые слова: глобализация, наркотики, наркопотребление, конфликт.

А.М.Шойынбаев¹, Г.Е.Канафина¹

*¹Сорбонна-Қазақстан институтының халықаралық қатынастар
мамандығының 3 курс студенті*

*¹с.з.к., Абай атындағы ҚазҰПУ халықаралық қатынастар
кафедрасының аға оқытушысы*

ЖАҢАНДАНУ ЖӘНЕ ПСИХОАКТИВТІ ЗАТТАР МӘСЕЛЕСІ

Аңдатпа

Таңдалған тақырыптың өзектілігі қоғамда тыйым салынған, бірақ жаһандану процестеріне үлкен ықпал ететін проблеманы көрсету қажеттілігімен байланысты. Мақалада жаһанданудың ашылуы сияқты аспектілерді қамтитын ұстанымы негізделеді. Жаңа елдер, артта қалған халықтарды өнеркәсіптік дамыған мемлекеттердің отарлау саясаты және қоғамды индустрияландыру негізінде дамыту есірткі әсері бар заттармен (есірткілер) тығыз байланысты. Жаһандану адамның өзіне жат дүниеде өмір сүруін жеңілдететін, керісінше оның әлеуметтік (жалпы) күйін бұзатын, мас күйін тудыратын заттарды тұтынудың жаппай таралуына ықпал ететін объективті фактор екені көрсетілген. Мәні. Бұл есірткі заттарының объектіге айналуын түсінуге мүмкіндік береді, соның салдарынан әртүрлі қоғамдық

бірлестіктердің, мемлекеттер мен халықтардың, жеке тұлғалардың мүдделері соқтығысады. Автор қазіргі заманғы адамзат әр қоғам деңгейінде іс жүзінде екі қарама-қарсы жаққа бөлінгенін атап көрсетеді: есірткіге «қарсы» және есірткіге «жақтағандар». Автордың қазіргі геосаяси нашарлық жағдайын түсіну негізінде Ресей мемлекеттік саясатының міндеті және қазіргі жаһандану процестерін зерттейтін ресейлік ғалымдарға үндеу тұжырымдалған.

Түйінді сөздер: жаһандану, есірткі, есірткіні қолдану, конфликт.

Shoyunbaev A.M.¹, Kanafina G.E.¹

¹3rd year student in International Relations, Institute the Sorbonne-Kazakhstan

*¹Candidate of political sciences, Senior Lecturer of the Department
of International Relations of KazNPU named after Abai*

GLOBALIZATION AND THE PROBLEM OF PSYCHOACTIVE SUBSTANCES

Abstract

The relevance of the chosen topic is due to the need to highlight the problem that is taboo in society, but has a great influence in the processes of globalization. The article substantiates the position that globalization, which includes such aspects as the discovery of new countries, the policy of colonization of backward peoples by industrialized states and the development of society on the basis of industrialization is closely related to substances that have a narcotic effect (drugs). It is shown that globalization is an objective factor contributing to the massive spread of human consumption of substances that cause a state of intoxication, which makes it easier for a person to live in a world alien to him, but instead destroys his social (generic) essence. This makes it possible to understand how drug substances become an object, because of which the interests of various social associations, states and peoples, and individuals collide. The author points out that modern humanity at the level of each society is actually divided into two opposite sides: those who are “against” drugs, and those who are “for” drugs.

Based on the author's understanding of the modern geopolitical drug situation, the task of Russian state policy and an appeal to Russian scientists studying modern processes of globalization are formulated.

Key words: globalization, drugs, drug use, conflict.

Современное человечество состоит из множества различных социальных образований, которые можно объединить в четыре группы: предобщество (например, аборигенные народы Африки, Северной Америки, Юго-Восточной Азии), общество — государство традиционного типа (например, Китай, Индия, Россия, Франция), общество — союз государств (например, Европейский Союз, исламский мир) и сверхобщество (например, СССР или рыночно-капиталистическая цивилизация Запада, которую известный социальный мыслитель А. А. Зиновьев назвал «западнистским сверхобществом»). Глобализация, как исторический этап перехода человечества через управление конфликтами к новому мировому порядку, с этнической точки зрения, по мнению А. А. Игнатова, завершится «появлением в течение 200–250 лет единого “планетарного” этноса». По нашему мнению, путь к этому этносу может пролегать не просто через легализацию химических средств, способных путем одурманивания на некоторое время облегчать человеку существование в чуждом ему мире, но и через активное навязывание их потребления той части человечества, которая по каким-либо критериям (бедность, безработица, неприспособленность к рыночной экономике, иное понимание «прав человека» и т. Д.) не будет вписываться в новый глобальный порядок. Этому способствует и то, что головной мозг человека беззащитен по отношению к наркотикам, а ожидания того, что

«эволюционный отбор делает человека неуязвимым для наркотиков, следует расценивать как вредное заблуждение».

Исследователи справедливо констатируют, что «наркотики — это то, о чем все слышали, причем слышали ужасные вещи, то, о чем все знают, и тем не менее никто не может определить», и пытаются разобраться в причинах сложившейся ситуации. Не имея возможности воспроизвести здесь убедительную логику их рассуждений, ограничимся только выводом, значимым в контексте рассматриваемой нами темы. «Таким образом, определение “наркотик” не очень помогает ясности мысли. Но кто сказал, что функция слов ограничивается разъяснением? Слова — это действительные средства манипуляции и должны рассматриваться в соответствии с историческим контекстом. Потому, если слово “наркотик” оказалось нагруженным целым комплексом ассоциаций, связанных с большой опасностью, с точки зрения контролирурующих организаций является целесообразным подвести под такое определение как можно больше всего, подлежащего контролю. База для этого была создана в процессе борьбы против опиума и морфина. Именно тогда враг получил имя и был описан. Позднее появились другие вещества с прямо противоположными эффектами, которые тем не менее надо было контролировать, или вещества с похожими эффектами, которые контролировать как раз и не хотели. Однако важно было слово. Слово превратилось в данном случае в оружие. Если удавалось прицепить это слово к какому-либо веществу, против этого вещества тут же объявлялась боевая готовность номер один. И наоборот, те вещества, которые должны были оставаться в обычном употреблении и не подлежать контролю, следовало оберегать от ярлыка “наркотик”». В соответствии с этой позицией Н. Кристи

И К. Бруун убедительно доказывают: «Наркотиков не существует. Их не существует как логической категории, которая бы объединяла вещества с одинаковым воздействием на человека и исключала бы вещества без такого воздействия»

Глобализация и опиум. Глобализация и опиум (героин). Условия для формирования масштабной международной торговли опиумом сформировались вслед за географической глобализацией. В 1610 г. Китайцы перенимают у голландцев, торговавших на острове Яве, привычку курить опиум ради удовольствия. Китай с его 300-миллионным населением является огромнейшим потенциальным рынком сбыта. К началу XVIII в. португальские корабли уже регулярно перевозят опиум в Китай. Для Китая начинается новая эпоха — эпоха столкновения с западной колониальной экспансией, жадной и напористой. Вот как характеризует Алексей Дельнов произошедшие в Европе перемены, ставшие для экономически отсталого Китая причиной поражения в двух войнах, вошедших в историю как опиумные. «В основе их лежало то, что составляло коренное отличие западной цивилизации от восточной. Утвердившийся со времен античных полисов принцип: на первом месте — индивидуальный интерес, а то что называется общим благом (или общественным интересом) — это создание условий для оптимальной реализации суммы частных интересов. Вся западная история вертелась, пусть с отклонениями и заскоками, вокруг стержневой индивидуалистической доминанты. С ее понятиями о неприкосновенности частной собственности и защищенности законом прав личности (“пусть гибнет мир, но торжествует закон”). А уж со времен начала бурного развития капитализма (в Англии — где-то с середины XVIII в., в Голландии — еще раньше, но она маленькая) — о чем и говорить. Государство превращается даже не в “ночного сторожа” господ буржуев (как читаем у Маркса), а в могучее оружие (как читаем у Ленина).

И начинает складываться, глобализация и крепкий алкоголь. Представляется, что вследствие глобализации на земле постепенно останутся только те этносы и народы, культура которых будет способна противостоять злоупотреблению наркотиками, и прежде всего крепкими спиртными напитками. С одной стороны, это утверждение основывается на исторических фактах, на которые обратил внимание еще Фридрих Энгельс: «Когда арабы

научились дистиллировать алкоголь, им в голову не приходило, что они создали одно из главных орудий, при помощи которого будут истреблены коренные жители тогда еще даже не открытой Америки». Сегодня уже достоверно известно, что представители северных народностей совершенно беззащитны перед алкоголем (вследствие отсутствия традиций, регламентирующих и ограничивающих потребление спиртного, ориентации на предельные ощущения и т. Д.). С другой стороны, нельзя не заметить, что международные и внутригосударственные органы контроля демонстрируют заметную выборочность в своих мерах по борьбе с наркотиками, и прежде всего это относится к алкоголю. Н. Кристи и К. Бруун отмечают, что еще в 1884 г., когда эпоха работорговли подходила к концу, в Брюсселе был подписан международный договор, запрещающий торговлю алкоголем в Африке.

В начале XX в. Во многих странах «звучали голоса в пользу запрещения алкоголя, но чтобы обеспечить соблюдение запрета хотя бы в своей собственной стране, необходима международная поддержка». Однако Лига Наций, получив задание заняться этим вопросом, не разработала даже проекта запрета. По-чему ВОЗ, столь авторитетная международная организация, до настоящего времени не включила алкоголь в список запрещенных наркотиков? Ответ, по нашему мнению, следующий. Во-первых, это было не выгодно буржуазии индустриально развитых стран. Ведь еще Фридрих Энгельс отметил, что пролетариат в условиях интенсивного труда на износ объективно испытывает «жизненную потребность в водке». Во-вторых, алкоголь в странах европейской культуры выполняет ту же роль, что опиум или каннабис на Востоке, где их потребление исторически не подвергалось запрету и считалось вполне допустимым. По данным социологов Б. М. и М. Б. Левиных, большинство жителей европейских стран периодически принимают алкоголь, не впадая при этом в зависимость от него. Именно потому возникшие в рамках глобализации вопросы отношения к наркотикам были разрешены при доминировании интересов индустриальных стран. «Чтобы там себе ни думали индусы и арабы, но на коноплю наложили полный запрет, а алкоголь продолжил свое победное индустриальное шествие»

Глобализация и каннабис. Отношение к другому наркотику, а именно к каннабису (конопля или продукты ее механической переработки, такие как марихуана или гашиш), было и остается противоречивым. Например, в Индии, благодаря своему расслабляющему и галлюциногенному воздействию, каннабис получил признание в качестве священной травы, а в Европе отношение к нему было осторожным вплоть до начала XIX в. Заслуживает доверия информация о том, что «взаимоотношения западного человека с каннабисом неоднократно менялись, то становясь предметом нравственных спекуляций, то касаясь вопросов экономической выгоды». После колонизации Индии и вторжения Наполеона в Египет интерес к каннабису в Европе возрастает. Именитые литераторы из Парижа увлекаются употреблением этого вещества, и благодаря им гашиш становится широко известен в европейской культурной традиции. В противовес этой тенденции власти Египта, из-за того что многие жители из низших классов употребляют гашиш, в 1864 г. запрещает использование конопли, а в 1890 г. гашиш признается незаконным властями Турции и Греции. Несмотря на это, к 1960 г. конопля завоевывает в Европе широкую популярность, когда 80 ее заново привозят путешественники из Соединенных Штатов. В 1961 г. в рамках ООН государствам удалось выработать Единую конвенцию о наркотических средствах, в которой в самую строгую категорию наркотиков, кроме героина, попадает и конопля. Индия, Пакистан и Бирма сопротивлялись объявлению запрета на коноплю, однако их мнение было проигнорировано. А вот мнение США об опасности употребления конопли и о наличии прямой связи между курением марихуаны и совершением насильственных преступлений было услышано. ВОЗ со своей стороны также поддержала аргументы США, а индийский и пакистанский опыт полностью проигнорировала. Как, впрочем, проигнорировала и полученные в Африке доказательства того, что «потребление марихуаны не вызывает тяги к насилию», и наличие системы государственной монополии на торговлю коноплей в Тунисе.

Воткак об этом пишут Н. Кристи и К. Бруун: «Индию, Пакистан и Тунис никто и слушать не хотел. Многие другие страны также выступили на стороне противников запрета, не в последнюю очередь из-за тревоги, что коноплю заменит более опасный, по их мнению, наркотик — алкоголь»

Вывод: глобализация расколола общество на стороны «против» и «за» наркотики. Обобщая изложенную информацию, можно сделать вывод о том, что глобализация, включающая такие аспекты, как открытие новых стран, политика колонизации отсталых народов промышленно развитыми государствами и развитие общества на основе индустриализации, тесно связана с веществами, которые обладают наркотическим действием (наркотиками). Она же является объективной причиной их глобального распространения и немедицинского потребления, облегчающего человеку существование в чуждом ему мире, но взамен уничтожающего в нем егосоциальную (родовую) сущность. В процессе глобализации наркотики становятся объектом, вокруг которого сталкиваются интересы как различных социальных объединений, государств и народов, так и отдельных людей. При этом человечество на уровне каждого общества фактически разделяется на две противоположные стороны: на тех, кто «против» наркотиков, и тех, кто «за» наркотики.

Эту точку зрения поддерживает и Р. Дейвенпорт-Хайнс, который пишет: «Вот ответ на тенденции новой индустриальной эпохи в начале XIX в. зависимость от наркотиков стала все теснее отождествляться с пороком и созданием собственных невыносимых условий существования. Наркоманов представляли как терзающих самих себя дьяволов, обреченных на вечное проклятие. Изменения в отношении наркотикам имели долговременное влияние на политику и поведение человека.

Они развивались в европейской культуре, где представители правящих классов (король, лорды) не вызывали недоверия, когда употребляли опиум, в то время как беднейшие слои попадали под подозрение».

На наличие в современном обществе стороны «против» наркотиков и стороны «за» наркотики указывают Н. Кристи и К. Бруун. «Поскольку проблема наркотиков превратилась в главную общественную проблему, все оказались вынужденными принять какую-то точку зрения». Большинство не употребляющих наркотики людей легко могут идентифицировать себя со стороной «против» наркотиков, так как им удалось противостоять агрессивному давлению наркосреды. Но для значительной части населения это не так. «Они употребляют наркотики и знают об этом. Они знают, какое представление о наркотиках бытует у окружающих... Заглядывая в зеркало, они спрашивают: кто мы? И получают ясный ответ: наркоманы или бывшие наркоманы». Так идентифицируют себя люди, относящиеся к стороне «за» наркотики. Анализируя отношения между этими сторонами, Н. Кристи и К. Бруун совершенно справедливо отмечают, что особое значение приобретают не только наркотики, но и конфликт с обществом. «Не только для властей эти молодые изгои представляют собой удобных врагов. Правило работает и в противоположном направлении — власти представляют собой удобного врага для молодых изгоев. Они помогают им объединиться для совместного противодействия властям. Как борьба с наркоманами и наркоманией мобилизует государственный аппарат на несвойственные ему в обычное время подвиги, так и государственный аппарат мобилизует действие на наркоманов и отвлекает их от других проблем... Наркотики становятся смыслом жизни и в то же время связующим звеном внутри маленького сообщества наркоманов. Так образуется саморазвивающаяся система противостояния, выгодная обеим сторонам».

Мы рассмотрели достаточно аргументов, свидетельствующих о том, что именно глобализация породила множество столкновений интересов по поводу наркотиков. Для систематизации этих явлений попытаемся дифференцировать их по уровням, исходя из масштаба социальных субъектов, интересы которых сталкиваются в связи

с наркотиками или их контролем. Для нас совершенно очевидно, что дальнейшая глобализация будет сопровождаться нарушением соотношения сил сторон на всех уровнях столкновения интересов, связанных с наркотиками. Можно уверенно предположить, что легализация потребления каннабиса в Европе и в большинстве штатов США произойдет уже в первой половине этого столетия. Подтолкнут к этому не только очередные финансовые кризисы, но и желание государств пополнить свои бюджеты посредством продажи марихуаны, подобно тому как они пополняют их с помощью торговли табачными изделиями и алкогольной продукцией. Если согласиться с мнением председателя Государственного антинаркотического комитета России Виктора Иванова о том, что «наркоденьги являются базисом современной финансовой системы», нетрудно представить масштабы «выгоды», которую получают государства от легализации продажи наркотиков.

Кроме экономической «выгоды» власть получит и политическую «пользу». Ведь в интересах как власти, так и бизнеса, с одной стороны, снизить протестные настроения различных слоев населения, предоставив им возможность забываться в дыму сигареты с марихуаной (ср. эксперимент, начатый в Голландии в 1976 г., и опыт Израиля, начавшего масштабно продавать марихуану в качестве лекарства), а с другой стороны, устойчиво связать безработных не только социальным пособием, но и «обществом досуга», допускающим разнообразные наркотизирующие практики.

С учетом того, что на всех уровнях человечества в процессе глобализации возникли силы, заинтересованные в расширении одурманивания населения с помощью веществ, противостоять потреблению которых человек, узнавший эффект их воздействия на психику, не может, даже понимая, какой вред они причиняют здоровью, наш прогноз по теме «наркотики» в условиях глобализации заключается в следующем.

Человечество, исторически возникшее благодаря труду, развивается таким образом, что на определенном этапе (XIX–XX вв.) приоритетное значение в процессе глобализации приобретают средства производства: именно уровень их развития определяет, какие страны становятся лидерами глобализации, а какие отстают. Достигнутый лидерами глобализации уровень экономического развития превращается в тот фундамент, на основе которого решающим фактором глобализации становятся средства коммуникации (конец XX — начало XXI в.): на их основе капитализм обретает «второе дыхание», а лидеры глобализации получают возможность управлять эволюцией человечества в выгодном для них направлении, т. е. устанавливая единый мировой порядок, закрепляющий их лидирующее положение в мировом сообществе.

Такая логика развития современного человечества позволяет обоснованно предполагать, что в ближайшем будущем (уже в XXI в.) решающим фактором глобализации станут средства наркотизации: контролируемое и массовое их распространение обеспечит капитализму «третье дыхание», а «малочисленным» благополучным лидерам глобализации позволит сохранять свое господство над «многочисленным» неуспешным большинством. Конечно, средствами наркотизации станут не только вещества-наркотики, но и новые технологии получения удовольствия и наслаждения без приложения личностью каких-либо развивающих ее усилий. Однако это уже больше вопрос технический, а значит, выходящий за рамки данной статьи.

Какова будет судьба Казахстана?

В обществе из-за неэффетктивности государства ограничить внутри себя коррупцию и ответственно действовать в интересах благополучия человека в настоящее время формируются социальные условия для легализации наркотиков. Эти условия будут реакцией на отсутствие достижений силовиков в «войне с наркотиками», которую в принципе нельзя выиграть, если сражаться с последствиями, а не с причинами явления. Главная задача государственной политики должна заключаться в том, чтобы не превратиться в страну-

аутсайдера. История глобализации учит тому, что в рамках сопровождающих ее экономических, информационных и эволюционных войн способность наркотиков быть «оружием самоистребления» автоматически используется против всех отсталых народов и слабых государств, так как сильные остаются по отношению к ним сравнительно неуязвимыми. Не повторить в XXI в. горький опыт индейцев США, среди которых доля алкоголиков сейчас составляет около 60%, — не такая простая задача для России, как может показаться на первый взгляд. Сообщество ученых, изучающих современные процессы глобализации, просто обязано включить в повестку дня тему «Глобализация, наркотики и конфликт» как одну из приоритетных, а главное — позволяющих иметь объективный критерий благополучия и здоровья общества и государства.

Список использованной литературы:

1. Зиновьев А. А. Западнистская сверхцивилизация // Зиновьев А. А. Логическая социология:
2. Избр. Соч. / сост. Ю. Н. Солодухин. М.: Астрель, 2008. 260 с.
3. Галанкин Л. Н., Буров В. В., Перцова Г. М. Наркологическая профилактика на морских, речных и рыбопромысловых судах. СПб.: Медицинская пресса, 2005. 320 с.
4. Калачев Б. Ф. Движение наркогенов: из Космоса на Землю и вновь во вселенную // Век глобализации. 2008. № 2. С. 114–128.
5. Хартелиус Й. Наркотические средства. Психотропные вещества и допинговые средства. Иллюстрированный справочник. Стокгольм: RNS, 2002. 80 с.
6. Кристи Н., Бруун К. Удобный враг. Политика борьбы с наркотиками в Скандинавии / пер. С англ.
7. А. Турунтаевой. М.: РОО «Центр содействия реформе уголовного правосудия», 2004. 242 с.
8. Дейвенпорт-Хайнс Р. В поисках забвения: Всемирная история наркотиков. 1500–2000 / пер.
9. Дельнов А. А. Большой исторический путеводитель. М.: Эксмо; Алгоритм, 2008. 848 с. История борьбы с наркоторговлей: [электронный ресурс]. URL: <http://www.istorya.ru/articles/>
10. Энгельс Ф. Роль труда в процессе превращения обезьяны в человека // Маркс К., Энгельс Ф.
11. Маркс К., Энгельс Ф. Соч.: в 28 т. Т. XV. М.: Партиздат, 1933. 728 с.
12. Левин Б. М., Левин М. Б. Наркомания и наркоманы. Книга для учителя. М.: Просвещение, 1991.

УДК 355.001

МРНТИ 78.25.01

Эчин В.Е.¹, Мартикьян А.С.¹, Саматов А.К.², Муратбеков Т.Т.¹

¹ доктор философии (PhD), доцент кафедры Пограничной академии КНБ Республики Казахстан, г. Алматы

¹ кандидат военных наук, ассоциированный профессор (доцент), профессор кафедры Пограничной академии КНБ Республики Казахстан, г. Алматы.

² магистр военного дела и безопасности, начальник отдела Пограничной службы КНБ Республики Казахстан, г. Актау.

¹ магистр военного дела и безопасности, доцент научного управления Пограничной академии КНБ Республики Казахстан, г. Алматы

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИНТЕГРАЦИИ ТЕХНИЧЕСКИХ СРЕДСТВ ОХРАНЫ ГРАНИЦЫ (РАДИОЛОКАЦИОННЫЕ СТАНЦИИ) В ЕДИНУЮ СИСТЕМУ БЕЗОПАСНОСТИ

Аннотация

В данной статье определяется сущность и содержание интегрированной системы технических средств охраны границы, среди которых важная роль принадлежит радиолокационным станциям. Проведённое исследование показывает данную систему как, искусственно создаваемую человеком сложную систему, обеспечивающую обнаружение нарушителей границы на гораздо более высоком уровне. Раскрываются отдельные принципы и порядок её построения, функциональные способности к эффективному выявлению и устранению возникающих угроз. При этом одну из важных ролей играют технические средства охраны, основу которых составляют радиолокационные станции, без которых в сегодня невозможно представить современную границу. Технические средства охраны границы (далее – ТСОГ) уже не одно десятилетие являются неотъемлемым элементом системы охраны границы. В настоящее время, когда современные научно-технические достижения стали легкодоступны, тактика действий нарушителей границы постоянно меняется. Поэтому перед Пограничной службой стоит задача по оснащению рубежа государства современными высокотехнологичными ТСОГ по всему периметру его территории. Поэтому, в процессе построения системы необходимо решать ряд сложных научно-технических и инженерных задач. Она должна иметь высокую эксплуатационную надёжность, простую и удобную масштабируемость, устойчиво функционировать и стойко переносить особенности различных физико-географических и климатических условий охраняемых участков границы (повышенную или пониженную температуру воздуха и запылённость пустынно-песчаной местности и т.д.). Данная статья подготовлена в рамках исследования финансируемого Комитетом науки Министерства образования и науки Республики Казахстан (Грант № BR109009-0221)

Ключевые слова: система, технические средства, платформа, интеграция, программный уровень, функциональные возможности, принципы.

Эчин В.Е.¹, Мартикьян А.С.¹, Саматов А.К.², Муратбеков Т.Т.¹

¹ философия докторы (PhD), ҚР ҰҚК Шекара академиясының кафедрасының доценті, Алматы қ.

¹Әскери ғылымдардың кандидаты, доцент (доцент), ҚР ҰҚК Шекара академиясының кафедрасының профессоры, Алматы қ.

² әскери іс және қауіпсіздік магистрі, ҚР ҰҚК Шекара қызметінің бөлім бастығы, Ақтау қ.

¹ Әскери іс және қауіпсіздік магистрі, ҚР ҰҚК Шекара академиясының ғылыми басқару кафедрасының доценті, Алматы қ.

ШЕКАРАНЫ ҚОРҒАУДЫҢ ТЕХНИКАЛЫҚ ҚҰРАЛДАРЫН (РАДИОЛОКАЦИЯЛЫҚ СТАНЦИЯЛАР) БІРЫҢҒАЙ ҚАУІПСІЗДІК ЖҮЙЕСІНЕ ИНТЕГРАЦИЯЛАУДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Аңдатпа

Бұл мақалада шекараны қорғаудың техникалық құралдарының интеграцияланған жүйесінің мәні мен мазмұны анықталады, олардың арасында радиолокациялық станцияларға маңызды рөл беріледі. Зерттеу бұл жүйені адам жасанды түрде жасайтын күрделі жүйе ретінде көрсетеді, бұл шекараны бұзушыларды әлдеқайда жоғары деңгейде анықтауға мүмкіндік береді. Оны құрудың жеке принциптері мен тәртібі, туындаған қауіптерді тиімді анықтау және жоюдың функционалды қабілеттері ашылады. Сонымен қатар, техникалық қауіпсіздік құралдары маңызды рөлдердің бірін ойнайды, олардың негізін радиолокациялық станциялар құрайды, онсыз қазіргі шекараны елестету мүмкін емес. Шекараны қорғаудың техникалық құралдары (бұдан әрі-ТСОГ) он жылдан астам уақыт бойы шекараны қорғау жүйесінің ажырамас элементі болып табылады. Қазіргі уақытта заманауи ғылыми-техникалық жетістіктер оңай қол жетімді болған кезде, шекараны бұзушылардың іс-қимыл тактикасы үнемі өзгеріп отырады. Сондықтан Шекара қызметінің алдында мемлекет шекарасын оның аумағының бүкіл периметрі бойынша заманауи жоғары технологиялық ТСОГ-мен жарактандыру міндеті тұр. Сондықтан жүйені құру барысында бірқатар күрделі ғылыми-техникалық және инженерлік міндеттерді шешу қажет. Ол жоғары пайдалану сенімділігіне, қарапайым және ыңғайлы масштабталуға, шекараның қорғалатын учаскелерінің әртүрлі физикалық-географиялық және климаттық жағдайларының ерекшеліктерін (ауа температурасының жоғарылауы немесе төмендеуі және шөлді-құмды жерлердің шаңдануы және т.б.) тұрақты жұмыс істеуге және төзімді болуға тиіс. Бұл мақала Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің Ғылым комитеті қаржыландыратын зерттеу шеңберінде дайындалды (№BR109009-0221 Грант)

Түйінді сөздер: жүйе, техникалық құралдар, платформа, интеграция, бағдарламалық деңгей, функционалдық мүмкіндіктер, қағидаттар.

Эчин В.Е.¹, Мартикьян А.С.¹, Саматов А.К.², Муратбеков Т.Т.¹

¹ Doctor of Philosophy (PhD), Associate Professor of the Department of the Border Academy of the National Security Service of the Republic of Kazakhstan, Almaty

¹ Candidate of Military Sciences, Associate Professor (Associate Professor), Professor of the Department of the Border Academy of the National Security Service of the Republic of Kazakhstan, Almaty

²magister of Military Affairs and Security, Head of the Department of the Border Service of the National Security Service of the Republic of Kazakhstan, Aktau

⁴ Master of Military Affairs and Security, Associate Professor of the Scientific Department of the Border Academy of the National Security Service of the Republic of Kazakhstan, Almaty

THEORETICAL BASES OF INTEGRATION OF TECHNICAL MEANS OF BORDER PROTECTION (RADAR STATIONS) INTO A UNIFIED SECURITY SYSTEM

Abstract

This article defines the essence and content of the integrated system of technical means of border protection, among which an important role belongs to radar stations. The conducted research shows this system as a complex system artificially created by a person, providing detection of border violators at a much higher level. Individual principles and the order of its construction, functional abilities for effective identification and elimination of emerging threats are revealed. At the same time, one of the important roles is played by technical means of protection, the basis of which is radar stations, without which it is impossible to imagine a modern border today. Technical means of border protection (hereinafter-TSOG) they have been an integral part of the border protection system for more than a decade. At present, when modern scientific and technical achievements have become easily accessible, the tactics of actions of border violators are constantly changing. Therefore, the Border Service faces the task of equipping the state border with modern high-tech TSOG along the entire perimeter of its territory. Therefore, in the process of building the system, it is necessary to solve a number of complex scientific, technical and engineering problems. It should have high operational reliability, simple and convenient scalability, function stably and persistently tolerate the features of various physical, geographical and climatic conditions of protected border areas (increased or decreased air temperature and dustiness of desert-sandy terrain, etc.). This article was prepared as part of a study funded by the Science Committee of the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan (Grant no. BR109009-0221)

Keywords: system, technical means, platform, integration, program level, functionality, principles.

Введение: Охрана и защита Государственной границы – один из наиболее важных аспектов безопасности любой страны. В Республике Казахстан незыблемость целостности и неприкосновенности её рубежей является одним из национальных интересов [1]. Контроль за продуктивным функционированием данного интереса возложен на Пограничную службу КНБ РК (далее – Пограничная служба) [2]. Это определяет её особую роль в системе мер, обеспечивающих безопасность и территориальную целостность государства.

Пограничная служба использует разнообразные ресурсы (людские, материальные, финансовые, организационные, правовые и др.). С их помощью она создаёт систему охраны границы, направленную на своевременное устранение противоправной деятельности в пограничном пространстве, действенность которой во многом зависит заблаговременного обнаружения нарушителей и своевременной передачи полученной информации руководству пограничных подразделений.

Совершенствование ТСОГ необходимо осуществлять на основе широкого использования современных средств автоматизации, автоматизированных систем управления, перспективных технических средств, основу которых составляют радиолокационные станции. Это позволит объединить организационные и технические ресурсы для решения поставленных задач, сведя до минимума физическое присутствие личного состава на охраняемых участках.

Для повышения качества охраны Государственной границы необходимо внедрение такой системы, которая бы объединила в единый комплекс различные подсистемы, и, обеспечивала бы единое управление всеми техническими средствами, входящими в ее состав. Решение данной задачи возможно в рамках создания интегрированной системы технических средств охраны границы (далее – ИС ТСОГ), использование которой будет способствовать повышению эффективности действий пограничных подразделений, и тем самым решит на качественно новом уровне задачи по обеспечению защищённости национальных интересов Республики Казахстан в её пограничном пространстве.

Следует отметить, что применение ИС ТСОГ не устранит необходимость контроля со стороны человека, но значительно повысит действенность охраны границы, особенно при наличии разноаспектных особенностей обстановки на различных её участках. Оптимальное соотношение людских и технических ресурсов должно выбираться в соответствии с поставленными задачами и допустимым уровнем возможных угроз.

Постановка проблемы: Технологические процессы, обеспечивающие охрану Государственной границы, постоянно совершенствуются, а технические средства, реализующие их, становятся все более сложными, разветвлёнными и многофункциональными, представляющими собой широкий комплекс разнородных элементов. Государственная граница Республики Казахстан состоит из участков с различными географическими условиями: горы, леса, степи, пустыни, и т.д. В основном инженерная инфраструктура на них недостаточно развита (кроме восточного направления), и как следствие на данный момент времени, нет чётких критериев построения ИС ТСОГ.

Анализ последних исследований и публикаций: В зарубежных странах интегрирование технических средств охраны границы в единую систему безопасности, как правило обеспечивают инженеры разработчики предприятий с целью реализации практических проектов инженерно-технического оснащения конкретных участков границы [3-4]. В таких системах объединяются средства радиолокационного контроля с оптикоэлектронными комплексами наблюдения, БПЛА и сигнализационными системами или комплексами, как на стационарной, так и мобильной платформе.

Например, российская научно-производственная компания «ФаворитЪ» [5] проводит изыскания, связанные с разработкой и внедрением перспективных, автоматизированных информационно-управляющих систем мониторинга надводной и наземной обстановки территориально распределённых объектов, функционирующих на основе специального программного обеспечения и созданных с использованием инновационных технологий.

Другая российская компания «Фирма «ЮМИРС»» [6], а также белорусское предприятие «Rovalant» [7] занимаются эмпирическими исследованиями связанными с разработкой и производством комбинированных комплексов технических средств охраны протяжённых участков границы.

Вышеперечисленные предприятия разрабатывают и производят мобильные, стационарные и переносные радиолокационные, оптико-электронные, светотехнические и сигнализационные комплексы. Данные комплексы являясь самостоятельными ИС ТСОГ при необходимости могут входить в структуру более сложных автоматизированных систем технического мониторинга обстановки территориально-распределённых объектов, и прилегаемых к объектам территорий.

В Республике Казахстан до настоящего времени рассматривались лишь отдельные вопросы развития и комплексного применения технических средств охраны Государственной границы. По данной тематике опубликован ряд научных трудов отечественных учёных погранологов, а также публикаций подготовленных в рамках написания магистерских диссертаций.

Так, Абраимов Д.К., Адаутов А.Ю. и Алтынбеков Р.М. при определении приоритетов в выборе ТСОГ и направлений развития научно-технических инноваций в Пограничной службе КНБ РК приходят к выводу о том, что в настоящий период основной акцент необходимо делать на создание комбинированных систем, сочетающих в себе достоинства радиолокационных и электронно-оптических средств наблюдения. То есть, одно компенсируя недостатки другого, позволит создать систему с повышенными тактико-техническими характеристиками, способную в любых условиях обстановки обнаружить, идентифицировать цель для принятия наиболее целесообразного решения [8-10].

Исследователи С.М. Салий, Д.Б. Съедин, А.С. Мартикьян в своих работах, касающихся определения наиболее эффективных характеристик технических средств охраны границы, отмечают о необходимости автоматизации всех процессов пограничной деятельности, это касается как выбора наиболее эффективных технических средств охраны, так и собственно управления силами и средствами пограничных подразделений [11-14].

Эчин В.Е. рассматривая перспективу построения ИС ТСОГ на Государственной границе РК приходит к выводу, что использование высокотехнологичных ТСОГ объединённых на единой программно-аппаратной платформе значительно повысит деятельность национального пограничного ведомства по пресечению правонарушений на границе [15].

Работа по целенаправленному изучению возможности построения ИС ТСОГ активизировалась после того, как руководством ПС КНБ РК в рамках реформирования национального пограничного ведомства особое внимание решено было обратить на создание образа интеллектуальной границы [16].

Цель статьи: Целью представленного исследования является определение сущности интеграционных процессов проходящих между техническими средствами охраны границы в единой системе безопасности, а также определение условий и принципов влияющих на порядок её построения.

Методы исследования: Основу методологической базы исследования составляет системный анализ [17], позволивший провести структурное изучение входящих в данную систему элементов, их устойчивое единство и отношения между собой. Раскрытие структуры интегрированной системы дало возможность определить последовательность и принципы её формирования в целом. Кроме системного анализа были применены такие общенаучные методы такие как сравнение, обобщение, аналогия и классификация.

Изложение основного материала: Согласно толковому словарю Ожегова С.И. «интегрировать» означает объединять в одно целое [18], а «интеграция» – это объединение отдельных составных частей с помощью определённых действий в единое целое, либо их встраивание в уже существующий объект. То есть на основе интеграции создаётся некая система, включающая в себя совокупность двух или более взаимосвязанных подсистем или элементов, в которой функционирование одной (одних) из них зависит от результатов функционирования другой (других) так, что эту совокупность можно рассматривать как цельную систему, основывающуюся на создании единого информационного пространства для всех входящих в неё подсистем или элементов.

Применение интегрированного подхода при обеспечении безопасности не является чем то новым. Такой подход ещё с 90-х годов прошлого века широко и весьма успешно применяется в обеспечении безопасности как гражданских объектов (жилых и офисных зданий, предприятий, комплексов сооружений складов, банков и т.д.), так и режимных

объектов МВД и МЮ [19,20]. Формализованное определение данной системы ещё не вполне сложилось, однако, обобщая мнения отдельных специалистов [21] можно сказать, что:

ИС ТСОГ – это совокупность двух или более технических средств или автоматизированных систем (наблюдения, безопасности и т.д.), находящихся в едином информационном пространстве, в которой функционирование одного из средств (системы) зависит от результатов функционирования другого (других). Из чего следует, что данная система это не что-то неопределённое и модное, а совершенно конкретный программно-аппаратный комплекс, предназначенный для решения чисто утилитарных задач с целью повышения эффективности охраны Государственной границы.

Интегрированная система обеспечивает выполнение в автоматическом режиме заранее определённых алгоритмов взаимодействия между составными её компонентами, направленных на выявление и устранение различных видов угроз, а также автоматизацию работы оператора с целью снижения риска принятия ошибочных решений и уменьшения времени реакции при выявлении нарушения или признаков нарушения границы. Причём, в условиях постоянного повышения стоимости программного обеспечения больших систем, во все пропорциях превышающей стоимость технических средств, особое значение приобретает внутри- и межуровневая совместимость её составляющих [22].

Основанием интегрированной системы является единая программная или аппаратная платформа, которая создаёт для всех входящих в неё технических средств и систем охраны границы (радиолокационного и электронно-оптического наблюдения, сигнализационного обнаружения, контроля и разграничения доступа, БПЛА, геолокации и др.) общее информационное пространство. Большинство из них строятся по принципу двухуровневого интегрирования.

Первый уровень - системный. Центральный процессор объединяет все подсистемы ИС ТСОГ и обеспечивает их взаимодействие. Каждая из подсистем автоматически выполняет какие-либо действия при поступлении определённого сигнала от любой другой.

Второй уровень - модульный. Контроллеры «местного значения» управляют небольшой группой извещателей, сигнализационных приборов (датчиков), телевизионных камер, считывателей, исполнительных устройств и т.п.

Таким образом, структуру интегрированной системы можно разделить на несколько составных частей [23]: устройства приёма, передачи и обработки сигналов (ТСОГ), позволяющие получать максимально полную информацию и воссоздавать на мониторе оператора (дежурного по отделению, отделу, управлению) всестороннюю и объективную картину состояния объекта охраны (участок границы, отделение, пункт пропуска, склад и т.д.), работоспособности аппаратуры и оборудования; исполнительные устройства, способные при необходимости действовать автоматически или по команде оператора; пункт (или пункты) контроля и управления системой отображения информации, через которые операторы могут следить за работой всей ИС ТСОГ; центральный процессор, наглядно представляющий и накапливающий информацию для её последующей обработки; коммуникации, с помощью которых осуществляется обмен информацией между элементами ИС ТСОГ и операторами.

Такое структурирование позволяет легко её конструировать из технических средств необходимых в конкретной обстановке практически для любых объектов (линейный участок границы, периметр пограничного отделения, пункт пропуска, аэродромы, склады и т.д.). В процессе эксплуатации достаточно просто наращивать и совершенствовать функции системы путём дополнительного подключения необходимых компонентов.

Это обеспечивает следующие функциональные возможности: контроль протяжённых участков границы с организацией нескольких рубежей охраны; многоуровневый доступ военнослужащих и посетителей с чётким разграничением полномочий по праву доступа в определённые охраняемые зоны, по времени суток и дням недели; идентификацию объекта,

пересекающего определённый рубеж; своевременное выявление нарушений (признаков нарушений) Государственной границы, позволяющее руководству пограничных формирований принимать наиболее рациональные меры противодействия; организация и поддержание разноуровневого взаимодействия при несении службы по охране границы и в случаях пресечения противоправных действий; накопление документальных материалов для использования их при расследовании и анализе незаконной деятельности в пограничном пространстве.

Возможность гибкого программирования ИС ТСОГ и отдельных подсистем позволяет также активно противодействовать таким несанкционированным действиям, как прерывание каналов передачи тревожной информации, частичная нейтрализация системы лицами, имеющими доступ к отдельным ее элементам и подсистемам, уничтожение информации о происшествии, нарушение военнослужащими установленного порядка несения службы и т.п.

Интегрированная система ТСОГ это сложная искусственно создаваемая система, предназначенная для решения частных задач, поэтому при её проектировании необходимо придерживаться определённых принципов. Анализ зарубежных источников помог выделить несколько основных из них, а именно [24-25]: совмещение высокой эффективности и универсальности; модульность, то есть построение системы на базе гибких аппаратно-программных модулей; иерархичность - построение многоуровневой структуры. Модульность и иерархичность позволяют разрабатывать ИС ТСОГ для самого высокого организационно-структурного уровня; преимущественно программной настройки, то есть перенастройки оборудования путем ввода новых управляющих программ – модулей; совместимость технологических, программных, информационных, конструктивных, энергетических и эксплуатационных элементов. Это требование достигается унификацией технологии производства составных элементов системы.

Данные принципы проектирования во многом определяются способами интеграции, которые можно обозначить тремя основными уровнями или платформами интеграции:

1. Интеграция на проектном уровне (проектная платформа) – объединение подсистем производится на этапе проектирования системы для каждого конкретного объекта. Как правило, в этом случае, применяются разнородные подсистемы различных производителей. Объединение (интеграция) этих систем осуществляется путем установки оборудования управления подсистемами в общем помещении - центральном пункте управления. Взаимодействие между подсистемами осуществляется на уровне операторов подсистем, то есть без автоматизации.

Это минимальный уровень интеграции, ему присущи известные недостатки, такие как «человеческий фактор», разнородность аппаратуры, сложность обслуживания, параллельность прокладываемых коммуникаций, отсутствие автоматизации и т.д. В настоящее время его не рассматривают как перспективный.

2. Интеграция на программном уровне (программно-аппаратная платформа). В этом случае роль объединения подсистем играет программный пакет, разработанный и поставляемый как самостоятельный продукт, предназначенный для функционирования в аппаратной среде, как правило, в локальной сети стандартных ЭВМ, которая представляет собой верхний уровень ИС ТСОГ. Сопряжение с аппаратной частью подсистем нижнего уровня осуществляется с помощью программ-драйверов, разрабатываемых специально для поддержки конкретных средств других производителей. Связь с аппаратными средствами осуществляется с помощью стандартных портов ЭВМ.

Подобное построение ИС ТСОГ имеет ряд положительных сторон. Это возможность на программном уровне, используя все возможности современных компьютерных технологий, создавать высококачественные многофункциональные программные системы. Возможность интеграции с аппаратными средствами других производителей (при наличии

соответствующего драйвера и соответствующих интерфейсов обмена данными в самих применяемых средствах).

С другой стороны, это порождает и определенные недостатки - необходимость разработки драйверов для каждого применяемого аппаратного средства. При этом не всегда разработчик аппаратного средства предоставляет протоколы обмена данными. Даже, если протоколы открыты и документированы, в них могут быть заложены ограниченные возможности, не позволяющие оптимальным образом обеспечить сопряжение. Кроме того, фирма разработчик программной системы, поставляя только свой программный продукт, не может в этом случае в полном объеме гарантировать работу всей системы в целом.

3. Интеграция на аппаратно-программном уровне (аппаратно-программная платформа). Наиболее распространенный метод построения ИС ТСОГ. В этом случае аппаратные и программные средства разрабатываются в рамках единой системы. Это позволяет достигнуть оптимальных характеристик, так как вся разработка сосредоточена, как правило, в одних руках и система как законченный продукт поставляется с полной гарантией производителя. При этом, возможно также получить оптимальные экономические показатели.

При выборе технических средств и аппаратуры следует обратить внимание не только на выполнение системой необходимых функций по охране границы, но и на удобство эксплуатации, порядок гарантийного и послегарантийного обслуживания, возможность оперативного приспособления системы к изменяющимся функциям объекта достаточно простыми методами.

Несмотря на то, что уже существуют общие подходы к организации ИС ТСОГ, решение указанных задач остаётся сугубо индивидуальным. Это обусловлено не только размерами (протяжённостью) и физико-географическими особенностями объекта, но, в первую очередь, разнородностью охраняемых объектов с точки зрения необходимого уровня безопасности.

Очевидно, что на направлениях сосредоточения основных усилий к охране границы предъявляются более жёсткие требования, чем на остальных участках. Поэтому сначала максимально конкретно, с возможно более детальной проработкой решаются общие вопросы, касающиеся стратегии охраны объекта, реакций на возможные нарушения, процедуры принятия решений и ответственности за них и т.п., затем - выбор оборудования по критерию «стоимость – надёжность».

В рамках исследования представляем вариант методики выбора ТСОГ для построения интегрированной системы безопасности конкретного объекта (участка границы):

Первый этап. Определение характеристики объекта.

1. Важность участка границы (основной, второстепенный), его протяжённость и физико-географические особенности.

2. Характеристика объектов имеющихся на участке границы, требующих особого внимания (пункты пропуска, контрольные посты, дороги, населённые пункты и т.д.), место их расположения и количество.

3. Организация связи (проводная, радио) и характеристика сети питания.

Второй этап. Определение тактики построения ТСОГ.

1. Выбор вида технических средств (автономные или централизованные).

2. Выбор структуры ИС ТСОГ (количество рубежей охраны и количество пультовых номеров).

3. Определение возможных вариантов питания аппаратуры и технических средств (от сети или от источников автономного питания).

4. Определение структуры и значимости построения рубежей ИС ТСОГ:

- определение количества охранных шлейфов;

- разделение охранных шлейфов на самостоятельные участки контроля, определение участков контроля;

- определение способа контроля неупреждаемых участков (объем, зона, ловушка);

- размеры участков контроля.

5. Выбор технических средств охраны границы:

- контролируемого признака (точечный, линейный, поверхностный, объёмный);

- способа обнаружения (оптико-электронный, магнитоконтактный, ударноконтактный, пьезоэлектрический, емкостной, радиоволновой, ультразвуковой, комбинированный);

- средства и системы радиолокационного и электронно-оптического наблюдения, сигнализационного обнаружения, контроля и разграничения доступа с конкретными тактико-техническими характеристиками (надёжность, сложность установки и монтажа, удобство ТО и ремонта, маскирующие средства).

6. Выбор типа приемно-контрольных приборов:

- тип приемно-контрольного прибора (ёмкость, сложность монтажа, удобство ТО и ремонта);

- элементов индикации, контроля и сигнализации нарушения;

- определение структуры размещения приемно-контрольного прибора, оконечного устройства, источников питания (основного и резервного).

Выводы: Исходя из того, что, каждый объект (линейный участок границы, периметр пограничного отделения, пункт пропуска, аэродромы, склады и т.д.), на котором создаётся интегрированная система ТСОГ является уникальным, следовательно, и каждая проектируемая система представляет собой продукцию единичного производства, создаваемую заново для каждого конкретного объекта. Поэтому, при использовании термина ИС ТСОГ необходимо уточнение: ИС ТСОГ – это проектируемая система, являющаяся продуктом единичного производства для каждого конкретного объекта.

Применение ИС ТСОГ является достаточно эффективным. По сравнению с простой совокупностью отдельных систем и средств защиты, использование интеграции обеспечивает следующие преимущества:

1. Более быструю и точную реакцию на происходящие события.

2. Существенное уменьшение потока информации, получаемой оператором от разных автоматизированных рабочих мест (АРМ).

3. Облегчение работы оператора за счёт автоматизации процессов управления, контроля и принятия решений по обеспечению безопасности. Возможность анализа и выработки разнообразных управляющих воздействий на основе единого информационного поля.

4. Существенное уменьшение вероятности ошибочных действий оператора.

5. Возможность создания и внедрения сложных алгоритмов функционирования отдельных элементов системы.

6. Уменьшение затрат на оборудование ввиду многофункционального использования отдельных систем и более полной их загрузки.

Таким образом, исходя из вышеизложенного можно сделать вывод о том, что одну из важных ролей в охране Государственной границы играют технические средства, без которых в настоящее время невозможно представить современный пограничный рубеж. При этом пристальное внимание необходимо обратить на проекты универсального интегрированного характера, позволяющего решать обширный комплекс задач при обнаружении и нейтрализации возникающих угроз. Применение современных высокотехнологичных ТСОГ позволяет изменить соотношение люди/технические средства в пользу последнего, что позволит снизить до минимума физическое присутствие пограничников на охраняемых участках.

Список использованных источников:

1 О национальной безопасности РК. Закон Республики Казахстан от 6.01.2012 № 527-IV ЗРК Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан. - URL: <http://adilet.zan.kz>, (дата обращения: 2021-08-13).

2 О Государственной границе Республики Казахстан. Закон Республики Казахстан от 16.01.2013 № 70-V ЗРК Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан. - URL: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1300000070> (дата обращения: 2021-08-11).

3 Геоинформационная система «Граница». КБ «Панорама». - URL: <http://www.gistoolkit.ru/download/prezents/gisgranitsa.pdf>. (дата обращения: 2021-08-10).

4 Федяев Л.С. Комбинирование средств охраны периметра протяжённых объектов и государственной границы. - URL: <https://cyberleninka.ru/> (дата обращения: 2021-08-11).

5 Официальный сайт НПК «ФаворитЪ». - URL: <https://npkfavorit.ru> (дата обращения: 2021-08-07).

6 Официальный сайт АО «Фирма «ЮМИРС»». - URL: <https://umirs.ru> (дата обращения: 2021-08-07).

7 Официальный сайт компании «Rovalant». - URL: <http://www.rovalant.com> (дата обращения: 2021-08-07).

8 Съедин Д.Б., Абраимов Д.К., Яхьяров А.Т. Направления совершенствования безопасности и защиты объектов// «Комплексная модернизация технического обеспечения Вооруженных Сил, пограничных и воинских формирований Республики Казахстан в контексте стратегии Казахстан – 2050: проблемы и пути решения» Мат-лы междунар. науч.- прак. конференции (Алматы, 28 августа 2019 года): Академия Пограничной службы КНБ Республики Казахстан, 2019. – С. 26-29.

9 Адаутов А.Ю., Алтынбеков Р.М., Арапов Н.К., Жусупова Г.Б. Приоритеты применения технических средств охраны Государственной границы Республики Казахстан // Военно-теоретический журнал «Бағдар» – Нур-Султан, Национальный университет обороны, 2019.- №2.- С. 3-5.

10 Алтынбеков Р.М., Мартикьян А.С. Некоторые направления развития научно-технических инноваций в Пограничной службе КНБ Республики Казахстан// Вестник КазАТК им. М. Тынышпаева, Алматы, 2018.- №3. – С. 186-191.

11 Мосов С.П., Мартикьян А.С., Салий С.М., Садыков А.А., Арапов М.К. Методические подходы к модернизации, оценке и выбору техники и технических средств, применяемых в охране Государственной границы // Журнал «Научный аспект». Серия гуманитарные науки. - № 2, 2019. – Самара: Изд-во ООО «Аспект», 2019. – Т. 5. – С. 641-651.

12 Мосов С.П., Салий С.М., Съедин Д.Б. Условия и факторы, влияющие на определение характеристик технических средств охраны государственной границы // Вестник КазАТК им. М. Тынышпаева, Алматы, 2019.- №2. – С. 304-311.

13 Съедин Д.Б., Микен Е.Н. Направления совершенствования охраны границы путем комплексного применения тсог // Шекара, Специализированный научный журнал, Алматы, 2020. - № 1 (47). – С. 167-170.

14 Мосов С.П., Салий С.М., Садыков А.Б. Оптимизация выбора технических средств охраны и контроля состояния Государственной границы Республики Казахстан// «Комплексная модернизация технического обеспечения Вооруженных Сил, пограничных и воинских формирований Республики Казахстан в контексте стратегии Казахстан – 2050: проблемы и пути решения» Мат-лы междунар. науч.- прак. конференции (Алматы, 28 августа 2019 года): Академия Пограничной службы КНБ Республики Казахстан, 2019. – С. 87-91.

15 Эчин В.Е. «Возможность применения интегрированной системы технических средств охраны на Государственной границе Республики Казахстан» // Техническое обеспечение охраны и контроля состояния Государственной границы: реалии и пути решения: материалы Межд. науч.-практ. конф., Алматы, 2020 / Пограничная Академия КНБ Республики Казахстан; редкол.: Р.М. Алтынбеков [и др.]. – Алматы: РГУ «ПА КНБ РК», 2020. - С. 44-51.

16 «Умная граница» - концептуальное решение. Ведомственная газета ПС КНБ РК. «Отан Сақшысы - Часовой Родины» от 5.12.2020 №47 (5930). - URL: <http://www.gov.kz> (дата обращения: 2021-08-02).

17 Перегудов Ф.И., Тарасенко Ф.П. Введение в системный анализ. – Москва: Высшая школа, 1989. – 361 с.

18 Ожегов С.И., Шведова Н.Ю., Толковый словарь русского языка: 120000 слов и фразеологических выражений/Российская академия наук. Институт русского языка им. В.В.Виноградова, – 4-е изд., доп.. – М.: ООО «А ТЕМП», 2017. - С. 240.

19 Рекомендации по охране особо важных объектов с применением интегрированных систем безопасности / Р 78.36.018 – Москва: ФКУ НИЦ «Охрана» МВД России, 2011. – 72 с.

20 Интегрированные системы безопасности серии «Рубеж» для охраны объектов и учреждений ФСИН России / Н.С. Хохлов, О.В. Четкин, Д.Г. Зыбин. - Воронеж: Полиграфия, 2011. - 179 с.

21 Крахмалёв А.К. Интегрированная система безопасности «Рубеж»: учеб, пособие / А.К. Крахмалёв; под ред. А.Г. Зайцева. - URL: http://www.sigma-is.ru/files/education/pos_isb_rubej.pdf (дата обращения: 2021-07-30).

22 Комплексные (интегрированные) системы обеспечения безопасности / В.А. Ворона, В.А. Тихонов. - М.: Горячая линия-Телеком, 2013.- 160 с.

23 Погранология. Материалы постоянно действующего межведомственного научного семинара. №10. «Научно-техническая политика в сфере охраны и защиты государственной границы». – М.: Пограничная академия ФСБ России, 2013. – 146 с.

24 Интегрированные системы обеспечения безопасности объектов ФСИН России: Учебное пособие / А.В. Душкин, Д.Г. Зыбин, С.В. Ролдугин; ФКОУ ВО Воронежский институт ФСИН России. – Воронеж: Издательско-полиграфический центр «Научная книга», 2016. - 115 с.

25 Обеспечение пограничной безопасности и охрана Государственной границы Республики Беларусь: теория и практика: материалы VIII Респ. науч.-практ. конф., Минск, 23 апреля 2019 г. / ГУО «ИПС РБ»; редкол.: В. П. Вишневская [и др.]. – Минск : ГУО «ИПС РБ», 2019. – 259 с.

К.Мұстафақызы¹, Л.Х.Матакбаева¹

¹ Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің 1-ші курс магистранты, Алматы қ., Қазақстан, e-mail: karinne1604@mail.ru

¹ Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің халықаралық қатынастар кафедрасының профессоры, с.ғ.д., Алматы қ., Қазақстан, e-mail: lmatakbaeva@mail.ru

ҚАЗІРГІ ӘЛЕМДІК САЯСАТТАҒЫ АЗИЯ-ТЫНЫҚ МҰХИТЫ АЙМАҒЫНЫҢ РӨЛІ

Аңдатпа

Мақалада қазіргі уақыттағы әлемдік саясаттың негізгі орталығының біріне айналған Азия-Тынық мұхиты аймағының маңыздылығы мен рөлі қарастырылған. Оның географиялық шектері мен бүгінгі таңдағы әлеуетіне жалпылай сипаттама берілген. Азия-Тынық мұхиты аймағы – саяси және экономикалық процестердің жоғары серпіні тән, экономикалық, демографиялық, интеграциялану және даму секілді көптеген көрсеткіштер бойынша әлемдік көшбасшыға айналудың тұрақты тенденциясы бар аймақ. Оның болашақтағы мүмкіндіктері мен қызметі жайлы әлемдік саясаткерлер мен сарапшылар алдын

ала болжаған. Қазіргі таңда ол геоясаяси, экономикалық және әскери-стратегиялық тұрғыдан көптеген ұйымдар мен мемлекеттердің назарын өзіне аударуда. Мақалада оның себептері және аймақтағы қуатты интеграциялық ұйымдар мен экономикалық серіктестіктердің қызметіне де тоқталған. Сондай-ақ мақалада аталған аймақтың әлемдік саяси аренаға енгізген терең өзгерістері де атап өтілген.

Түйінді сөздер: Азия-Тынық мұхиты аймағы (АТА), әлемдік экономика мен саясат, өзгерістер, көшбасшылық, экономикалық серіктестік.

Мұстафақызы К.¹, Матакбаева Л.Х.¹

*¹ магистрант 1 курса Казахского национального педагогического университета имени Абая, Алматы, Казахстан,
e-mail: karinne1604@mail.ru*

*¹ д.полит.н., профессор кафедры международных отношений Казахского национального педагогического университета имени Абая,
Алматы, Казахстан,
e-mail: lmatakbaeva@mail.ru*

РОЛЬ АЗИАТСКО-ТИХООКЕАНСКОГО РЕГИОНА В СОВРЕМЕННОЙ МИРОВОЙ ПОЛИТИКЕ

Аннотация

В статье рассматривается важная роль Азиатско-Тихоокеанского региона, который сегодня становится одним из главных центров мировой политики. В статье даны описания его географических границ и сегодняшнего потенциала. Азиатско-Тихоокеанский регион характеризуется высокой динамикой политических и экономических процессов, устойчивой тенденцией к выходу в мировые лидеры по таким показателям, как экономика, демография, и интеграция. Мировые политики и эксперты предсказывают его будущие возможности и деятельность. Сегодня регион привлекает внимание как государств, так и международных организаций в геополитическом, экономическом и военно-стратегическом плане. В статье также рассматриваются деятельность мощных интеграционных организаций и экономических партнерств в регионе. Также показаны глубокие изменения, которые регион оказывает на мировую политику в целом.

Ключевые слова: Азиатско-Тихоокеанский регион (АТР), мировая экономика и политика, изменения, лидерство, экономическое партнерство.

Mustafakyzy K.¹, Matakbaeva L.Kh.¹

*¹ master student of the 1st year of the Kazakh National Pedagogical University named after Abai, Almaty, Kazakhstan,
e-mail: karinne1604@mail.ru;*

*¹ d.p.s., professor of the Kazakh National Pedagogical University named after Abai,
Almaty, Kazakhstan,
e-mail: lmatakbaeva@mail.ru;*

THE ROLE OF THE ASIAN-PACIFIC REGION IN MODERN WORLD POLITICS

Abstract

This article examines the important role of the Asia-Pacific region, which today is becoming one of the main centers of world politics. The article contains descriptions of its geographic boundaries and current potential. The Asia-Pacific region is characterized by high dynamics of

political and economic processes, a steady trend towards becoming world leaders in terms of economy, demography, and integration. World politicians and experts predict its future opportunities and activities. Today the region attracts the attention of both states and international organizations in geopolitical, economic and military-strategic terms. The article also examines the activities of powerful integration organizations and economic partnerships in the region. It also notes the profound changes that the region has made in the global political arena.

Key words: Asia-Pacific Region (APR), world economy and politics, changes, leadership, economic partnership.

Азия-Тынық мұхиты аймағы (АТА) - Тынық мұхитының периметрі бойынша орналасқан елдер мен мұхиттың өзіндегі көптеген аралдық мемлекеттерге арналған саяси және экономикалық термин. Азия-Тынық мұхиты концепциясы өткен ғасырдың 60-70 жылдарынан басталады. Оны АҚШ, Жапония және Австралия сияқты елдер Шығыс Азияны алып Тынық мұхиты аймағымен байланыстыратын құрал ретінде алға тартты. «Азия-Тынық мұхиты» азиялық өлшемді «Тынық мұхиты аймағынан» да кеңейтеді [1].

XXI ғасырда Азия-Тынық мұхиты аймағы - әлемнің негізгі экономикалық және саяси аймақтарының бірі ретінде үлкен маңызға ие. Оның географиялық шектерін анықтаудың әр түрлі нұсқалары бар. Бірінші нұсқаға сүйенсек, Азия-Тынық мұхиты аймағына Оңтүстік және Солтүстік Американың батыс жағалауы, Азияның шығыс жағалауы және Австралиямен шектелген кеңістік кіреді. Аймақтың бұл анықтамасы өте кең таралған. Ал екінші нұсқаға сәйкес Тынықмұхиттық Азия елдері, АҚШ, Канада және Австралия мен Жаңа Зеландия аумағы саналады, бірақ латынамерикандық елдер кірмейді. Ал үшінші анықтама Азия-Тынық мұхиты аймағы ретінде Шығыс Азия елдерін қамтып, ондағы жағдайға елеулі ықпал ететін АҚШ, Канада, Австралия және Индия секілді аймақтық емес державаларды көрсетеді [2].

Тынық мұхитының маңыздылығы туралы XIX ғасырдың ортасынан бастап айтыла бастады. Аймақтың маңыздылығын бірінші болып болжаған Карл Маркс болды. 1857 жылы ол «Тынық мұхиты болашақта қазіргі уақытта Атлант мұхиты ойнайтын рөлді, ал ежелгі және орта ғасырларда Жерорта теңізі ойнайтын рөлді атқарады, яғни әлемдік қатынастардағы ірі су жолы болмақ» деді [3]. Содан кейін АҚШ-тың Тынық мұхитындағы нақты әрекеттерінен туындаған американдық ғалымдар мен саясаткерлердің ұқсас мәлімдемелері пайда болды. Олардың арасында АҚШ президенті Теодор Рузвельттің мәлімдемесі де танымал. Ол 1898 жылы Филиппин аннексиясынан кейін «Атлантика дәуірі жақын арада өз ресурстарын тауысады» және «Тынық мұхитының дәуірі жақын қалды» деп айтқан болатын [3].

XXI ғасырдың басында әлемдік экономика мен саясатта қазіргі әлемдік тәртіптің негізінде терең өзгерістер орын алуда. Олардың одан әрі дамуы тек ұзақ мерзімді перспективада ғана емес, сонымен қатар жақын уақытта әлемнің болашақ бейнесін анықтауға толық мүмкіндік беретіні анық. Сондай өзгерістердің бірі – әлемдік экономикалық белсенділік орталығының Азия-Тынық мұхиты аймағына түпкілікті ауысуы. Шын мәнінде қазірдің өзінде әлемдік жалпы ішкі өнімнің басым бөлігі АТМ елдерінде өндіріледі және бұл аймаққа әлем халқының 50 пайыздан астамы тән. Мұнда ең қуатты және ең жылдам өсіп келе жатқан әскери әлеует те шоғырланған. Таяу болашақта әлемдік экономиканың даму бағыттарын, сипаты мен динамикасын айқындайтын Азия-Тынық мұхиты аймағы екендігін айтуға негіз бұрыннан бар. Ал 2008-2009 жылдардағы әлемдік қаржылық-экономикалық дағдарыс пен 2010–2013 жылдардағы тоқырау нәтижелері оның өзектіленуіне кепіл болды. Екінші өзгеріс ретінде басқа мемлекеттер мен Оңтүстік-шығыс Азия елдері ассоциациясының (АСЕАН) әрекеттері аясында әлемдік саясаттың ең ықпалды субъектілері – АҚШ пен Қытайдың саяси, экономикалық және әскери қайшылықтарының аталған аймаққа ауысуын айтуға болады.

Дамушы елдер экономикасының қарқынды дамуымен байланысты негізгі процестер Азия-Тынық мұхиты аймағында орын алуда. АТА елдерінің жалпы ішкі өнім, халық саны мен сыртқы сауда көлемінің өсу қарқыны әлемдік деңгейден алда келе жатыр. Сонымен қатар бірқатар сарапшылар мен саясаткерлердің пікірінше, аталған аймақта жаңа билік орталығы орын алып үлгерді және Солтүстік Атлантикадағы АҚШ-тың дәстүрлі күш орталығы – Еуропалық Одақпен бәсекеге түсе бастады [4]. Бұл экономика және әскери саясатта көптеген мысалдармен расталады. Мысалы, АҚШ Әскери-теңіз күштерінің 60%-дан астамы қазірдің өзінде Азия-Тынық мұхиты аймағында орналастырылған және аймақтағы көптеген елдерде әскери шығындар көлемі әлемнің басқа елдерімен салыстырғанда әлдеқайда жылдам өсуде [4]. Шындығында АТА елдерінің көпшілігінің әскери саясатты қайта қарауы және әскери күштердің жылдам өсуімен қатар жүретін милитаризациясын байқауға болады.

Қазіргі уақытта Азия-Тынық мұхиты аймағына интеграциялық үрдістердің қарқынды түрде дамуы және экономикалық серіктестіктердің ұлғаюы тән. Мәселен, 2016 жылдың 4 ақпанында Азия-Тынық мұхиты аймағының бірқатар мемлекеттері алғашқы аймақаралық мегасеріктестік келісіміне – Транс-Тынық мұхиты серіктестігі туралы Келісімге қол қойған болатын. Олар АТЭС форумына мүше 12 мемлекет – Австралия, Бруней, Вьетнам, Канада, Малайзия, Мексика, Жаңа Зеландия, Перу, Чили, Сингапур, АҚШ және Жапония еді. Бұл мемлекеттер әлемдік экономика, сауда және тікелей шетелдік инвестицияларда маңызды орын алуымен ерекшеленеді. Олардың үлесіне әлемдік жалпы ішкі өнімнің 28,4%-ы, жер аумағының 4%-ы және әлем халқының 11%-ы тиеді. Сондай-ақ оларға жоғары деңгейдегі экономикалық өзара тәуелділік тән. Аталған Транс-Тынық мұхиты серіктестігі физика-географиялық принцип пен Тынық және Атлант мұхитын байланыстыру негізінде құрылып, мақсаты тауар айналымын ұлғайту және әлемдік сауда көлемінің шамамен жартысын қамтитын қаржылық ағынды бақылау болып табылады. Болашақта ол Тынық мұхиты аймағындағы бұрыннан келе жатқан АСЕАН, АТЭС секілді экономикалық серіктестіктердің баламасына айналып, сауданың либералды шарттарын қамтамасыз етуі мүмкін [5].

Азия-Тынық мұхиты аймағының әлемдік аренада маңызы артуымен геоясаяси, экономикалық және әскери-стратегиялық тұрғыдан көптеген ұйымдар мен мемлекеттердің қызығушылығын тудыруда. Бұл, ең алдымен Шығыс және Оңтүстік-Шығыс Азия елдерінің қарқынды экономикалық дамуымен байланысты. Аймақтағы көпшілік дамушы Шығыс Азия елдері бір-бірімен экономикалық қатынастар орнатып, еркін сауда аймақтарын құруда. 2013 жылы Қытайдың сыртқы сауда серіктестерінің оннан сегізі мен тікелей шетелдік инвестициялар көлемінің 80%-ы Азия-Тынық мұхиты аймағына тиесілі болды [6]. Сондай-ақ аймақтағы АҚШ пен Жапония ішкі жалпы өнім бойынша әлемде алдыңғы қатарлы орындарға ие. Олар аймақтың экономикалық дамуына үлестерін қосып, оның потенциалын арттырады. Мәселен, ХХІ ғасырдың басында әлемдік ішкі жалпы өнімнің шамамен 60%-ы, әлемдік сауда көлемінің 50%-дан астамы, тікелей әлемдік инвестициялар ағынының 48%-ы, теңіз тасымалдауларының 60%-ы және әуе тасымалдауларының 25%-ы Азия-Тынық мұхиты аймағының үлесіне тиесілі болды [6].

Дегенмен халықаралық саяси аренада көшбасшылық үшін Азия-Тынық мұхиты аймағы қуатты интеграциялық ұйымды қажет етеді. Бүгінгі таңда оның аумағында бірқатар ірі аймақтық және жаһандық, әртараптандырылған және мамандандырылған халықаралық ұйымдар жұмыс істейді. Олардың ішіндегі ең маңыздыларына Оңтүстік-Шығыс Азия елдерінің ассоциациясы (АСЕАН), Азия-Тынық мұхиты экономикалық ынтымақтастығы (АТЭС), Шанхай ынтымақтастық ұйымы (ШЫҰ), АСЕАН аймақтық форумы, Азия инфрақұрылымдық инвестициялар банкі және тағы басқалары жатады. Экономикалық ынтымақтастықты либерализациялау, экономикалық интеграция, мемлекетаралық қатынастың демократиялық нысандарын енгізу, қауіпсіздікті қамтамасыз ету үшін құқықтар

мен нормаларды құруда олардың рөлі зор. Сондай-ақ терроризмге қарсы іс-қимылдың ұйымдық-құқықтық негіздерін құруға да ерекше көңіл бөлінеді.

Қазіргі әлемдегі Азия-Тынық мұхиты аймағының рөлінің күшеюінің келесі себептерінің бірі - оның географиялық жағдайы, яғни аймақтағы елдердің көпшілігінің Тынық мұхитына шығу мүмкіндігі бар. Тынық мұхиты бүгінде негізгі орынды алады, өйткені маңызды теңіз және әуе байланыстары Тынық мұхиты арқылы өтеді. Сондай-ақ оның табиғи ресурстары әлем халқының айтарлықтай бөлігін қамтамасыз етеді.

Сонымен қатар Азия-Тынық мұхиты аймағында Ресей Федерациясы, АҚШ пен ҚХР, азиялық «айдаһарлар», Латын Америкасының дамушы елдері және жоғары дамыған Австралия мен Жаңа Зеландия сияқты халықаралық аренадағы негізгі ойыншылар орналасқандығын атап өткен жөн. Аталған аймақтың осындай сан алуан құрамы осы нақты аймаққа әлемдік көшбасшы болуға толық мүмкіндік береді [7].

Қорытындылай келе, Азия-Тынық мұхиты аймағы – саяси және экономикалық процестердің жоғары серпіні бар, оның еуроатлантикалық аймақпен салыстырылатын әлемдік саясат пен экономиканың маңызды орталығына айналуының тұрақты тенденциясы бар аймақ. Азия-Тынық мұхиты аймағы әртүрлі мемлекеттердің, ең алдымен Ресейдің, АҚШ-тың, Жапонияның және Қытайдың мүдделері тоғысқан әлемдік саясаттың маңызды түйіндерінің бірі болып табылады. Сондықтан да аймақ әлемдік саясатта экономикалық, демографиялық және саяси тұрғыдан, сондай-ақ бейбітшілік пен қауіпсіздік тұрғысынан ерекше орын алады. Қазіргі таңда адамзаттың алдында тұрған көптеген мәселелерді шешу көп жағдайда осы аймақта қалыптасқан халықаралық қатынастар жүйесіне байланысты болып отыр.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. McDougall D. *Asia Pacific in world politics*. – Lynne Rienner publishers. USA. ISBN: 1-58826-194-8 hc & 1-58826-170-0 pb. - 2007.
2. Ланцова И.С. *Азиатско-Тихоокеанский регион в современной мировой политике // Вестник Санкт-Петербургского Университета. Сер. 6, 2016, вып. 3. - С.36-41.*
3. *Безопасность в АТР: проблемы и перспективы // Сайт Научно-исследовательской фирмы «РАУ-Университет».- <http://www.rau.su/observer/N27>.*
4. Жданова А.М. *Азиатско-Тихоокеанский регион – колыбель «мягкой силы»? // Сборник статей под ред. В.А.Аваткова и Т.В.Кашириной. 2017. – С.45-51.*
5. Матакбаева Л.Х. *К вопросу о формировании новых региональных моделей экономического партнерства // Вестник КазНПУ им. Абая, серия «Международная жизнь и политика», №3(58), 2019. - С.34.*
6. Гарусова Л.Н. *Международные отношения. Трансграничное сотрудничество. Региональная безопасность в АТР: учебное пособие/под общ. ред. д-ра ист. наук Л.Н.Гарусовой; отв. за вып. канд. ист. наук Н:В.Котляр. – Владивосток: Изд-во ВГУЭС, 2014. – 260 с.*
7. Казаков К.А. *Азиатско-Тихоокеанский регион - будущий мировой лидер // Сборник статей под ред. В.А.Аваткова и Т.В.Кашириной. 2017. – С.67-70.*

МРНТИ 11.09.09

Шокенов Б.С.¹ т.ғ.к., доцент
Сорбонна-Қазақстан институты, халықаралық қатынастар кафедрасы,
Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университеті

БЕЙБІТШІЛІК ЖОЛЫНДАҒЫ БЕДЕЛ

Аңдатпа

Тақырыпта атом бомбасына қарсы, бейбітшілікті ту еткен Ел басының, ел қауіпсіздігін сақтаудағы істеген еңбегі туралы және бейбітшілік пен тұрақтылық, бірлік, татулық сияқты ұстанымы арқылы мәңгілік ел идеясын жүзеге асырудағы баға жетпес қызыметі баяндалады.

Түйінді сөздер : Бейбітшілік, бірлік, достық, мемлекет, тәуелсіздік

Шокенов Б.С.¹ к.и.н., доцент
Институт Сорбонна-Казakhstan, кафедра международные отношения,
КазНПУ им.Абая

РЕПУТАЦИЯ НА ПУТИ К МИРУ

Аннотация

В статье рассматриваются заслуги Ел басы, который работал над соблюдением безопасности страны на протяжении долгих лет под знаменем мира и стабильности, мира и единства, реализация идею “мәңгілік Ел”.

Ключевые слова: Мир, единство, дружба, государство, независимость.

Shokenov B.S.¹
¹Candidate of historical sciences, associate professor
Institute Sorbonne-Kazakhstan, department of international relations,
Abay KazNPU

AUTHORITY ON THE PATH OF PEACE

Abstract

In this article will be written the destruction of atomic bombs on merit of Elbasy, who worked for many years under the banner of peace, as well as by the principle of “Eternal” made in the implementation of the idea of invaluable service

Keywords: Peace, unity, friendship, state, independence.

Кіріспе. Қазақстан Республикасының азаттығы, қазіргі мынау жаһандану заманында, жүрегі Отан деп соққан әрбір азаматтың қасиетті мерекесі, еліміздің ең басты қуанышы да, тойы да осы тәуелсіздігіміз болып табылады.

Қ.Ж.Тоқаев өзінің жолдауында: “Биыл егемен ел болғанымызға 30 жыл толып отыр. Тәуелсіздік-біздің ең қасиетті құндылығымыз.Қазақстанның тұңғыш Президенті Елбасының дара саясатының арқасында табысты ел ретінде бүкіл әлемге танымал болдық.Ең басты жетістігіміз-біртұтас ел болып,жаңа мемлекет құрдық.Іргемізді тіктедік.Халықаралық қауымдастықтың белді мүшесіне айналдық, тұрақты қоғам қалыптастырып,орнықты даму жолына түстік”[1] -деп айтуы бекер емес, ежелгі қазақ елінің бүгінгі күнде қабырғалары қабырғадай-қабырғадай елдермен қатар дамып кележатқаны біздің жетістігіміз.

Себебі, біздің халқымыз тарихтың тамырын терең жіберген халық . Сондықтан бүгінгі күнді түсіну үшін де, болашақты елестету үшін де, өткен тарихқа көз жіберуіміз керек.

Тақырыптың мақсаты: Осыдан бақандай бір жарым мың жылдай бұрын біздің ата-бабаларымыз өздерінің тұңғыш мемлекетін - Түрік қағандығын құрған кезден бастап, тек бейбітшілікті ту еткен халық. Осыншама ұлан-байтақ аумақты басқалар емес, тек көшпелілердің игергені ол тегіннен – тегін емес. Өйткені олар көшпелі өмірді жақсы білді. Төрт түлікті бағып-күтуге лайықталған, бітімі бөлек мәдени – шаруашылық тұрпатын жасады. «Жылқы ысқырса желдікі, айдаса жаудыкі»демей ме? қазақ. Сондықтан да көшпелілер мықты жауынгер, айлалы саясаткер де болды. Міне осындай қасиеттерімен, әскери басымдылығымен кең байтақ аймақтарға ие болды.

Осындай мемлекеттің ел болып бірігу процесін монғол шапқыншылығы күйретіп үш ғасырға кейінге шегерді. Ақырында осы қиратылған жұртта көптеген мемлекеттер пайда болып, мемлекеттің қалыптасу процесі қайта жанданды . Міне осы тұста Қазақ хандығы дүниеге келді. Қазақ мемлекетінің дүниеге келуі Жәнібек пен Керей хандардың есімдерімен тікелей байланысты. Қазақ хандарының бірігуі және шектес жатқан Орта Азиямен, Астрахан, Сібір хандықтарымен Орыс мемлекеті мен және Иран шахы сияқты елдермен барыс-келісті жиілетіп байланыс орнатуға елдің, гүлденуіне жол ашты.

Негізгі бөлім. Алғашқы хандарымыздан бастап ақ,көрші елдермен тату болу қазақ хандарының ұстанымы болса керек. Осындай бейбіт сүйгіштілікті қолдаған хандар қазақ елінде аз болған жоқ, солардың бірі, туған елін түгендеп,оны тездете түскен көрнекті қазақ ханы Қасымның аты ерекше. Міне осыдай татулықты, бірлікті,бейбітшілікті жақтаушы, мынау аумалы төкпелі Бір-бірімен, қырғи-қабақ болып,соғысып жкезіндегі ұстап отырған Н.Ә.Назарбаевтың саясаты да бейбітшілік саясаты деп айтсақ артық болмас.

Одан жоңғар шапқыншылығы мен Ресей отаршылығы халықты тағыда діңкелетті емес пе?

Міне осындай халықтың басына түскен ауыр күнді, Алаш зиялылары да бір сәт естен шығармады. Мағжан Жұмабаевтың :

«Алыстан орыс, қытай – ауыр салмақ, Жақыннан тыншытпайды қалың қалмақ.

Артында – ор, алдында – көр, жан-жағы жау, Дағдарған Алаш енді қайда бармақ?!»- деп күйзеле суреттегенін байқаймыз. [2,64бет]

Қазақстанның Ресейге қосылуы бір жарым ғасыр уақытқа созылды. Ол бейбіт жолмен де, әскери күшпен де жүзеге асырылды. Қалай деген де ол басып алу болатын. Оның мәні айналып келген де біреу, отарлау.

Отарлау саясаты басталысымен, қазақ даласында осы тәуелсіздігіміз үшін талай-талай азаттық күрестер болғаны тарихтан бәрімізге белгілі. С.Датұлы,Исатай мен Махамбеттер,Кенесары Қасымұлы, т.б

XXғ. Басында ұлт азаттық күресті Алаштың білімді де , білікті асыл азаматтары қолға алды. Алаш азаматтары Кеңес үкіметінен автономия сұрады. Сол елдің ішінде мемлекет құру еді. Өзімізді-өзіміз басқарсақ деп ойлады. Бірақ билікті толық қазақ қолына бергісі келмеген кеңес өкіметі Алаштықтарды ұлтшыл ретінде жойды . Бейбіт жолымен шеше алмағаннан кейін олар Омбыдағы «Кому ч» үкіметінен көмек сұрады. Колчак оларға көмектесті. «Алаш» атты әскер жасақтап, қару жарақ берді. Ондағы мақсаттары өз алдына жеке мемлекет болу болатын.

Кеңес өкіметі өз дегеніне жетіп, бәрібір билікті өз қолына алды. Тағдырдың ісіне көнген қазақ елі 70 жыл осы қызыл империяның илеуінде өмір сүрді. Тек 1991 жылы 16 желтоқсанда тәуелсіздіктің таңы атты. Ата-бабаларымыз аңсаған тәуелсіздікке қол жеткіздік. Н.Ә.Назарбаев осы тәуелсіздік туын тік көтеріп, оны аялауға, қадірлей білуге, тәуелсіздікті енді ешқашан да қолдан бермеуге шақырды. Міне тәуелсіздіктің 30 жылдығын қарсы алғалы отырмыз.Тәуелсіздік халқымыздың асыл арманы, бұл арман – әлем елдерімен терезесі тең, әлем қартасынан ойып тұрып орын алған Тәуелсіздік. Бұл арман-тұрмысы бақуатты, түтіні

түзу ұшқан, ұрпағы ертеңіне сеніммен қарайтын бақытты ел болу. Біздің міндетіміз осы армандарды ақиқатқа айналдыру. Мен қоғамда «Қазақ елінің ұлттық идеясы қандай болуы керек» деген сауалдың жиі толқытатынын естіп жүремін. Біз үшін болашағымызға бағдар ететін, ұлтты ұйыстыра ұлы мақсаттарға жетелейтін идея бар. Ол – Мәңгілік Ел идеясы,- деп айтқан болатынын Н.Ә.Назарбаев. [3,153бет]

Назарбаев өз сөзінде: « Мен мәңгілік ел ұғымын ұлтымыздың ұлы бағдары , Қазақстан 2050 стратегиясының түпқазығы етіп алдым. Тәуелсіздікке қол жеткізгеннен гөрі оны ұстап тұру аса қиын екенін барлығымыз білеміз. Бұл әлем кеңестігінде ғұмыр кешкен талай халықтың басынан кешкен тарих шындығы. Өзара алауыздықпен жан-жаққа тартқан берекесіздік талай елдің тағдырын құрдымға жібергенін де білеміз. Тіршілік тезіне төтеп бере алмай, жер бетінен ұлт ретінде жойылып кеткен елдер қаншама? Біз өзгенің қателігінен, өткеннің тағылымынан сабақ ала білуіміз керек. Ол сабақтың түйіні біреу ғана – « Мәңгілік ел» біздің өзіміздің қолымызда. Ол үшін өзімізді үнемі қамшылап, ұдайы алға ұмтылуымыз керек. Болашағымыз да, бақытымыз да болған мәңгілік тәуелсіздігімізді көздің қарашығындай сақтай білуіміз керек.

«Қазақстан 2050» мәңгілік елге бастайтын ең абыройлы, ең мәртебелі жол. Осы жолдан айнымайық , сүйікті халқым!- деген болатын. [4]

Қазіргі уақытта бірлік пен татулықты сақтаудың үйлесімін табу қандай қиын болса, оны жетілдіру және ұстап тұру одан да күрделі шаруа. Өйткені , мүлде қатып қалған, өзгермейтін ағза емес. Мәселен, тәуелсіздіктің елең алаңында шекарасы бекем, экономикасы нарықтық қатынастарға құралған, әлемдік қауымдастық таныған, қарулы күштері жасақталған мемлекет биігіне көтерілу, орта дамыған елдер қатарына кіру басты мүдде ретінде алға шықса, осы 30 жыл ішінде барша қазақстандықтарды біріктіретін ел болашағының іргетасын 7 құндылық(Тәуелсіздік және Астана, бірлік бейбітшілік пен келісім,зайырлы қоғам және жоғары руханият,экономикалық өсім, жалпыға Ортақ Еңбек қоғамы ,тарихтың, мәдениет пен тілдің ортақтығы,елдің қауіпсіздігі және бүкіләлемдік, өңірлік мәселелерді шешуге жаһандық тұрғыдан қарау) түзіліп, әлеуметтік субъектілер мен мемлекеттің мүддесі жаңарды хәм жаңғыртылды деуге болады .

Осынау баға жетпес құндылықтарды қалыптастыруда Қазақстан халқы Ассамблеясының тарихи рөлі зор екені даусыз. Оған бұл теңдессіз отыз жылдық жасампаздыққа толы тарихымыз дәлел бола алады.

Әлемдік тарихи тәжірибе көрсетіп отырғандай, рухы биік бір – тұтас ұлттар ғана дамыған жетекші елге айнала алды, Соған сәйкес, ел тарихындағы ең ауқымды реформаның барлық бағыттары бір арнаға, яғни Болашағы Біртұтас Ұлт құруға тоғысады. Оның екі негізі бар: бірі Қазақстан халқы Ассамблеясы, екіншісі- жалпыұлттық патриоттық « Мәңгілік Ел» идеясы.

Елінің ертеңі, келер буынның болашағы толғандырған Елбасы елдің бүгінгі мен келешегін ұрпақтар сабақтастығы тұрғысында қарағанына куә болып отырмыз.

«Мәңгілік Ел» құруға болатынына сенімді бабалардың аманаты бүгінгі күні Елбасының елдік, аймақтық хәм жаһандық қауіпсіздік бойынша бастамалары арқылы көрініс табуда . Күні кешеге ғана бүкіл халықаралық қауымдастық назарына ілінген Елбасының «Әлем ХХІ ғасыр манифесі-күллі адамзаттың мәңгілік құндылықтары жолындағы күресінің айқын дәлелі. Оны бүкіл әлемдік саяси- интеллектуалдық элита мойындап отыр.

Сондықтан да Ел басының « Әлем ХХІ ғасыр» манифесі еліміздің тәуелсіздік жылдарындағы бейбітсүйгіш саясаты, ата-бабалар арманының қисынды жалғасы болып табылады.

ХХІ ғасырда әлемге тыныштық керек! Дәл осылай деп әлемнің бірде-бір мемлекет басшылары, бірде-бір қоғам қайраткерлері осы 30 жыл ішінде жан дауысы шығарып шырылдаған емес, жан айқайылары да естілмеді.

Жаһан жұртының тыныштығы үшін, келешек ұрпақтың бейбіт өмірі үшін тәуелсіз Қазақстанның бұрынғы, басшысының бұл үндеуі бүкіл адамзаты әлем апатынан сақтау деп түсінетін уақыт жетті. Бұл жөнінде Н.Ә.Назарбаев былай дейді: «Әлем бұған дейінгі 100 жылдықта бейбітшілік үшін қалай күрессе, ХХІ ғасыр-да дәл солай саналы және табандылықпен күресуге әбден лайықты. Біз балаларымыз бен немерелеріміздің болашағы туралы ойлауға тиіспіз»[5]- деп айтуы Әлемнің халықтары мен мемлекет басшыларын ойландыруы керек, Манифесте өте дәл айтып көрсетілгендей мемлекеттер арасындағы барлық дау- дамайлар соғыс арқылы емес, тек келіссөздер арқылы үстел басында шешілуі тиіс.

Қорытынды. Қорыта келгенде: Қазақстан Республикасының Президенті Қ.Ж.Тоқаев өзінің жолдауларында әр кезде бейбітшілік туын жоғары ұстап, тыныштықты сақтап келеді. Ядролық қарудан бас тартушы ел ретінде, көптеген мемлекеттерге үлгі-өнеге боларлықтай жол көрсету біздің еліміздің бас мақсаты болып отыр. Еліміздің осындай бейбітсүйгіш саясаты, мемлекет басшысының халықаралық деңгейде беделінің өсуіне және еліміздің қарқындап дамуына жол ашуда.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қ.Ж.Тоқаев «Халық бірлігі және жүйелі реформалар-ел өркендеуінің берік негізі» атты жолдауы // Егемен Қазақстан; Алматы, 2021ж.

2. Н.Ә. Назарбаев «Қалың елім қазағым». А., 1998ж. 64бет

3. «Қазақ хандығының тарихы мен тағлымының «мәңгілік ел» идеясымен сабақтастығы» атты Республикалық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары. А., 24 сәуір 2015ж, 153бет

4. М.Жолдасбеков «Ел-назар республикалық журнал «Мәңгілік ел-Қазақстан» №1 (28) қаңтар 2014 жыл

5. Бақтияр Мәкен «Егемен Қазақстан» 23 сәуір 2016 жылы

МРНТИ 06.71.63

Койлыбаева Н.Т.¹, Сембинов М.К.¹

¹КазНПУ им. Абая, Институт Сорбонна-Казахстан

ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ В СИСТЕМЕ СОВРЕМЕННОГО НАУЧНОГО ЗНАНИЯ И ГЛОБАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ЧЕЛОВЕЧЕСТВА

Аннотация

В данной статье говорится, об экологических проблемах современного мира и то, что они имеют отличительную черту от традиционных проблем тем, что факты не имеют точного определения, ценности мирового сообщества спорны, интересы высоки, а решения неотлагательны.

Мало кто все еще будет сомневаться в том, что наша современная технологическая культура достигла поворотного момента и что это должно существенно измениться, если мы хотим справиться с нашими экологическими проблемами. Возможно, еще не так широко оценено, что наука, до сих пор считавшаяся главной движущей силой технического прогресса должна измениться.

Ключевые слова: неопределенный, характерный, постнормальная, политический, проблемы, факторы, наука.

Койлыбаева Н.Т.¹, Сембинов М.К.¹

¹Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университеті,
Сорбонна - Қазақстан Институті

ҚАЗІРГІ ҒЫЛЫМИ БІЛІМ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕР ЖӘНЕ АДАМЗАТТЫҢ ЖАҒАНДЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Түйіндеме

Бұл мақалада қазіргі әлемнің экологиялық проблемалары және олардың дәстүрлі проблемалардан ерекшелігі бар, фактілердің нақты анықтамасы жоқ, әлемдік қоғамдастықтың құндылықтары даулы, мүдделері жоғары және шешімдері шұғыл емес екендігі айтылған.

Біздің заманауи технологиялық мәдениетіміздің бетбұрыс кезеңіне жеткеніне және біз экологиялық қиындықтарға төтеп беру үшін бұл айтарлықтай өзгеруі керек екеніне әлі де күмәнданатындар аз. Бәлкім, осы уақытқа дейін техникалық прогрестің негізгі қозғаушы күші саналып келген ғылымның өзгеруі қажет екені әлі де кеңінен бағаланбаған шығар.

Түйінді сөздер: белгісіз, тән, пост қалыпты, саяси, проблемалар, факторлар, ғылым.

Nargiza T. Koylibaeva¹, Murat K. Sembinov¹

¹*Kazakh National University named after Abay,
Institute Sorbonne-Kazakhstan*

ENVIRONMENTAL PROBLEMS IN THE SYSTEM OF MODERN SCIENTIFIC KNOWLEDGE AND GLOBAL PROBLEMS OF MANKIND

Abstract

This article talks about the environmental problems of the modern world and the fact that they have a distinctive feature from traditional problems in that the facts do not have an exact definition, the values of the world community are controversial, interests are high, and solutions are urgent.

Few will still doubt that our modern technological culture has reached a turning point and that this must change significantly if we are to cope with our environmental challenges. Perhaps it is not yet widely appreciated that science, hitherto considered the main driving force of technological progress, must change.

Key words: indefinite, characteristic, post normal, political, problems, factors, science.

Экологические проблемы ставят перед наукой новые задачи; наряду открытием и применением научных фактов, новые фундаментальные достижения науки также должны быть связаны с устранением патологии нашей промышленной системы. Мы больше не нуждаемся в идеале науки, которая полностью свободна от ценностей и этически нейтральна, и нам не нужно верить, что рациональные и правильные политические решения автоматически вытекают из фактов, открытых наукой. Новый метод, основанный на признании неопределенности, сложности и качества, будет направлять новое научное предприятие, которое мы называем "пост - нормальной наукой". Наш подход должен быть новым в своем акценте на концепции неопределенности, сложности и качества, все это ранее оставалось на периферии понимания науки, как среди исследователей, философов, так и среди популяризаторов. Наука традиционно представлялась как неуклонное развитие наших определенных знаний и эффективный контроль над миром природы.

В настоящее время наука ценится как противостоящая сложностям и справляющаяся с неопределенностями в неотложных технологических и экологических решениях в глобальном масштабе. Работа по обеспечению качества результатов исследований в этом

новом, более широком контексте науки больше не может быть оставлена изолированным сообществам специалистов; она должна быть обновлена и обогащена. Диалог по качеству, наряду с диалогом по политике, должен быть распространен на всех тех, кто заинтересован в какой-либо проблеме, кто привержен подлинному обсуждению; их называют "расширенным сообществом коллег". Они разработали метод оценки и выражения качества технической информации с точки зрения ее характерных неопределенностей [1]. Эта система "NUSAP" облегчит критическую оценку технической информации, тем самым способствуя работе по обеспечению качества в расширенных сообществах коллег, которые занимаются экологическими проблемами с помощью постнормальной науки.

Новые экологические проблемы имеют общие черты, которые их отличают от традиционных научных проблем. Они планетарные по масштабам и долгосрочны по-своему воздействию. Эти явления являются новыми, сложными и изменчивыми, часто не совсем понятными. Данные об их воздействии и данные для исходных условий "ненарушенных" систем являются радикально недостаточными. Для решения этих новых проблем наука обычно не может предложить хорошо обоснованных теорий, основанных на экспериментах, для объяснения и предсказания. За частую, они могут достигать не более чем математических моделей и компьютерного моделирования, которые не могут быть проверены традиционными научными методами. На основе таких неопределенных научных данных необходимо принимать политические решения в условиях определенной срочности. Поэтому в политике решения экологических проблем не может определяться на основе научных прогнозов, а только подкрепляться политическими прогнозами.

Общество принимает термин "постнормальный", чтобы отметить уход эпохи, когда нормой для эффективной научной практики мог бы быть процесс рутинного решения головоломок, проводимый в незнании более широких методологических, социальных и этических проблем, возникающих в связи с деятельностью и ее продуктами [2].

Ведущие научные проблемы больше не могут быть вызваны исключительно любопытством ученых или задачами обороны, промышленности или медицины. Сообщество исследователей не может позволить себе роскошь откладывать изучение проблем до тех пор, пока они не будут надеяться на успех; в проблемах, связанных с окружающей средой, исследователи должны делать все возможное, какой бы сложной ни была проблема и неопределенным не было ее решение. Этих новые проблемы возникают из-за вопросов, в которых, как правило, факты неопределенны, ценности спорны, ставки высоки, а решения срочны. Более того, когда требуется исследование, сначала должны быть определены проблемы, подлежащие изучению, и это будет зависеть от того, какие аспекты проблемы являются наиболее значимыми. Следовательно, политические соображения ограничивают возможности получения тех результатов, которые могут быть получены и следовательно, тех вариантов политики, для которых имеется научная поддержка. В целом, ситуация постнормальной науки такова, что традиционное противопоставление "твердых" фактов и "мягких" ценностей перевернуто; здесь мы находим решения, которые являются "жесткими" во всех смыслах, для которых научные данные являются непоправимо "мягкими".

Присущие традиционным стратегиям решения проблем ограничения раскрываются структурной особенностью проблем нового типа. Ибо в них решения зависят от оценок будущего состояния природной среды, ресурсов и человеческого общества, все из которых неизвестны и непознаваемы в любых деталях. Кроме того, в дополнение к непоправимой неопределенности в знаниях, имеющих отношение к политике, возможности науки также создали моральные сложности в результате вторжения в области священного и частного. Наиболее заметными случаями являются репродуктивные технологии, а также научные исследования, которые требуют причинения вреда сознательным существам. В этих новых условиях радикальной неопределенности любого рода появляется новый тип стратегии решения проблем.

Мы можем проанализировать различные виды стратегии решения проблем, которые в настоящее время используются, с помощью различных диаграмм, которые показывают их с точки зрения двух атрибутов "неопределенности систем" и "ставки на принятие решений", варьирующихся от низкого до высокого [3].

Стратегия решения проблем включает в себя:

- прикладную науку
- профессионально консультированную
- постнормальную науку

Нет никаких претензий на количественную оценку любого из выше перечисленных наук, определяющих стратегии решения проблем. Они могут обеспечивать приблизительную шкалу, с помощью которой можно осветить различия между тремя науками. Когда обе науки указывают минимальные показатели, тогда рутинное исследование решения головоломок в высказывании Куна является адекватным; это происходит, когда исследование предоставляет полезную информацию, которая не оспаривается и не имеет решающее значение в отношении политического вопроса. Но когда любой из показателей является средним, в работе должно быть внесено что-то дополнительное, что мы можем назвать профессиональными навыками или суждениями. Показатели могут варьироваться от умеренных до тяжелых; врач обычно заботится о здоровье или жизни одного пациента, хотя эта задача является более сложной во времена кризисов общественного здравоохранения; в то время как инженера волнует благополучие большего количества людей в связи с безопасностью - благополучия более широкого сообщества. В пост - нормальной науке, когда глобальные экологические проблемы важнее, то ставкой может стать выживание цивилизации или экосистемы и даже нынешних форм жизни на планете; и неопределенность систем соответственно серьезна.

Если доказательства одной из наук указывает на особенность, которая заключается в том, что даже при низкой неопределенности, если ставки на принятие решений высоки, то "прикладная наука" решение головоломки само по себе не будет эффективным в процессе принятия решений. Ибо ни один научный аргумент не может быть логически убедительным; даже традиционная позитивистская философия науки признавала это факт. В ходе научных дебатов аргументы развиваются в непрерывный диалог, который невозможно свести к логике; то, что заставляет ученых "рационально" менять свои мнения, является предметом постоянных дискуссий среди философов и социологов науки.

Применяя этот урок к дискуссиям по конкретным вопросам (как в системе регулирования), мы можем оценить, что, когда какая-либо сторона обнаруживает, что ее интересы находятся под угрозой, она всегда может выявить некоторые методологические недостатки, с помощью которых можно оспорить качество научной информации, представленной другой стороной. Это особенно легко в случае нормативных решений о рисках или окружающей среде, когда неопределенность доказательств и аргументов является серьезной. Таким образом, на политической арене форум для научных дискуссий расширяется, начиная с только технических экспертов, и включает в себя все те интересы, коммерческие или корпоративные, которые сильно заинтересованы в результатах. Все эти тенденции к расширению дискуссионного форума проявляются еще сильнее в случае постнормальной науки.

Исследовательская работа и внедрение навыков по-прежнему играют важную роль, но это должно быть сделано в рамках, в которых узко определенные научные проблемы интегрируются в более широкие политические вопросы. Таким образом, им предоставляется руководство, гарантия качества, а также средства для согласованного решения политических проблем, несмотря на присущие им сложности и неопределенности. Примеры проблем, связанных с сочетанием высоких ставок на принятие решений и высокой системной неопределенности, хорошо известны из нынешнего набора экологических проблем.

Действительно, любая из проблем, связанных с серьезными технологическими опасностями или крупномасштабным загрязнением, относится сюда. Наглядным примером общепринятых парадигм постнормальной науки может быть бункер хранилища для долгоживущих ядерных отходов, которые должны быть защищены в течение следующих десяти тысяч лет. Полезность показателей разных наук может быть проиллюстрирована рассмотрением случаев, расположенных близко к любой из осей.

Для проблемы с низкой неопределенностью систем у нас есть примеры среди крупных катастроф, которые обрушились на наши современные индустриальные общества в последние годы. Последующие расследования во многих случаях установили, что катастрофа "ожидала своего часа" из-за комбинации физических предрасполагающих причин и методов управления, которые были хорошо известны заранее [4]. Тем не менее, прикладная наука и профессиональные консультации были недостаточны для предотвращения несчастных случаев в первую очередь; и усиление правил для предотвращения повторения требует, чтобы катастрофы стали политическими вопросами, которые в конечном итоге будут решены с помощью постнормальной науки.

Контрастным случаем является космология, наука, которая сейчас (в отличие от времен Галилея) имеет низкие ставки на принятие решений наряду с высокой неопределенностью. Там данные настолько скудны, теории, которые так трудно проверить, и общественный интерес настолько живой, что эта область в такой же степени является "естественной философией", как и наукой; и эксперты должны делиться платформой с любителями, популяризаторами, философами и даже теологами. В этом последнем примере мы видим историческую преемственность между наукой, которая практиковалась до установления авторитарных парадигм, и формирующейся пост - нормальной наукой настоящего времени. Это может помочь нам оценить методологическую преемственность между постнормальной наукой и всеми другими стратегиями решения проблем.

Для постнормальной науки это развитие традиционных форм науки, соответствующих условиям нынешнего века. Его основной принцип заключается в том, что в научно обоснованных политических решениях и даже в науке мы больше не можем рассчитывать на то, что победим или избежим неопределенность и невежество. Вместо этого ими нужно управлять для общего блага [5].

Программы реформирования технологий, промышленности или образа жизни, которые игнорируют этот аспект современных научных знаний, скорее всего, останутся частью глобальной проблемы, а не будут способствовать ее решению. Используя данные, мы можем лучше понимать различные аспекты сложных проектов, в которых могут быть задействованы все три вида.

Для этого мы можем взять пример строительства плотины, который упоминалось ранее в связи с аналогичной классификацией проблем как научных, технических и практических [6].

Во-первых, при строительстве плотины используется много базовых, общепринятых научных знаний; и будут проводиться конкретные исследовательские проекты "прикладного научного" характера для предоставления информации о соответствующих особенностях местной среды и деталях строительства плотины. Но создание плотины - это, в первую очередь, проектное задание, где форма и структура не полностью определяются научными данными. По крайней мере, будет достигнут конструктивный компромисс между различными возможными функциями завершенной плотины, которые могут включать в себя хранение воды, гидроэлектростанцию, борьбу с наводнениями, орошение и досуг, а также связанные с ними расходы.

Достижение оптимального баланса между ними, учитывая как неопределенность в научных материалах, так и ценностные конфликты между различными интересами, это задача для "профессионального консультанта". Но на этом дело не заканчивается. Может возникнуть вероятность долгосрочного ухудшения гидрологического цикла в районе,

неблагоприятных последствий ниже по течению и, возможно, даже локальных землетрясений. Некоторые люди могут обнаружить, что их дома, фермы и религиозные памятники утонули в искусственном озере; возможно ли, что они получают адекватную компенсацию? Плотины когда-то рассматривавшиеся как совершенно безобидный инструмент человеческого контроля над дикой природой, внезапно стали рассматриваться как своего рода хищений, практикуемый огромной безличностной бюрократией, против местных сообществ и окружающей среды.

Когда возникают такие проблемы, мы определенно выходим за рамки профессиональных консультаций и находимся в сфере постнормальной науки. Кроме того, мы отмечаем, что "сложность" проекта плотины заключается, по сути, не в разнообразии соответствующих научных дисциплин, а скорее в том, что он состоит из множества точек зрения на общую проблему.

Мы также можем использовать данные, чтобы проиллюстрировать, как проблема в постнормальной науке может развиваться так, чтобы ее укротили и принесли путь к управляемости. Ибо, когда (например)

Приходя оповещения о рисках или проблеме загрязнения, данные почти всегда, будут находиться в состоянии значительной неопределенности. Поскольку ранее это не было оценено по достоинству, вряд ли о нем будет содержательная информация. Следовательно, доказательства будут, как правило, анекдотическими с экспериментальной стороны и спекулятивными с теоретической стороны. Но сила ставок на принятие решений гарантирует, что все заинтересованные стороны будут высказывать свое мнение с полной уверенностью. Таким образом, первый этап обсуждения будет напоминать обычные политические дебаты, но особенно запутанного рода. Поскольку каждая сторона попытается определить проблему в терминах, наиболее благоприятных для ее интересов, как правило, сторонники разработки представляют ее как простую прикладную науку, а оппоненты подчеркивают ее неопределенность, а также ее этические аспекты. Это новое явление для такого широкого обсуждения должны быть эффективными; до сих пор коммерческая жизнеспособность или государственная безопасность были главным соображением для промышленного развития, при условии некоторой озабоченности здоровьем, безопасностью и окружающей средой.

Подводя итог можно действительно определить что, в последние десятилетия подготовленные эксперты испытывали недоумение и тревогу, сталкиваясь с теми, кто пытается заблокировать "прогресс" на основе явно неосознанных и ненаучных аргументов. Если бы такие проблемы оставались в сфере чистой политики власти, перспективе политики в области науки, техники и окружающей среды были бы мрачными. Но есть закономерность эволюции проблем, при которой на первый план выходят различные стратегии решения проблем. Это дает надежду на то, что профессиональные консультации, а также прикладная наука еще могут сыграть важную роль. Ибо по мере того, как дебаты развиваются с начальной запутанной фазы, позиции проясняются и стимулируются новые исследования.

Список использованной литературы:

- 1. Фунтович С.О., Равец Дж.Р., 1990. Неопределенность и качество в науке для политики, Клувер, Дордрехт. стр.97-102*
- 2. Kuhn T. S., 1962. The Structure of Scientific Revolutions, University of Chicago, стр.67-90*
- 3. Фунтович С.О., Равец Дж.Р., 1992. Т.В/ оценки рисков и появление постнормальной науки. В: Социальные теории риска, (ред.), Прегер. стр. 251-275.*
- 4. Exxon Valdez Update of Comparative Occurrence Rates for Offshore Oil Spills," Cheryl McMahon Anderson and Robert P. LaBelle, Spill Science and Technology Bulletin, Vol. 6, No. 5/6, pp. 303-321, 2009.*

5. Фейерабенд П.К., 1975. *Против Метода, Новый Оставил Книги*, Лондон, стр.12-15

6. Ravetz J.R., 1971. *Scientific Knowledge and its Social Problems*, Oxford, The Clarendon Press, стр.30-33

МРНТИ 11.25.15

Гольцев М.¹, Исламова А.Т.¹, Сембинов М.К.¹

¹Институт Сорбонна-Казахстан при КазНПУ им.Абая,
кафедра международных отношений
г.Алматы, Казахстан

СРЕДНИЙ ВОСТОК И МАЛАЯ АЗИЯ: ПРИЧИНЫ И СЛЕДСТВИЯ ВОЙНЫ

Аннотация

В данной статье автор на основе свидетельств очевидцев, статистике и интервью осветил Афганскую проблему. Страны Ближнего Востока, в том числе и Афганистан стали основным полем боя различных политических сил международного сообщества, что часто окликается противодействием. Автор статьи благодаря принципу "Практика-критерий истины", попытался сравнить и предсказать конфликты и последствия, которые повлечет за собой вывод войск США из Афганистана.

Ключевые слова: Афганистан, вывод войск, СССР, США, террористическое движение.

Гольцев М.¹, Исламова А.Т.¹, Сембинов М.К.¹

¹Абай атындағы ҚазҰПУ, Сорбонна-Қазақстан институты,
халықаралық қатынастар кафедрасы,
Алматы қ., Қазақстан

ТАЯУ ШЫҒЫС ЖӘНЕ КІШІ АЗИЯ: СОҒЫС СЕБЕПТЕРІ МЕН САЛПАРЫ

Аңдатпа

Автор бұл мақаласында куәгерлердің сөздеріне, статистикалық мәліметтерге және сұхбаттарға сүйене отырып, ауған мәселесіне тоқталған. Таяу Шығыс елдері, соның ішінде Ауғанстан да халықаралық қауымдастықтың әртүрлі саяси күштерінің негізгі шайқас алаңына айналды, оны оппозиция жиі құптайды. Мақала авторы «Тәжірибе-шындық критерийі» қағидасының арқасында АҚШ әскерлерінің Ауғанстаннан шығарылуына әкелетін қақтығыстар мен салдарларды салыстырып, болжауға тырысты.

Түйінді сөздер: Ауғанстан, әскерлерді шығару, КСРО, АҚШ, террористік қозғалыс.

Goltsev M.¹, Islamova A.T.¹, Sembinov M.K.¹

¹Institute Sorbonne-Kazakhstan at KazNPU named after Abay,
Department of International Relations,
Almaty, Kazakhstan

THE MIDDLE EAST AND ASIA MINOR: CAUSES AND CONSEQUENCES OF WAR

Abstract

In this article, the author, based on eyewitness accounts, statistics and interviews, highlighted the Afghan problem. The countries of the Middle East, including Afghanistan, have become the

main battlegrounds for various political forces of the international community, which is often hailed by opposition. The author of the article, thanks to the principle of "Practice-criterion of truth", tried to compare and predict the conflicts and the consequences that will entail the withdrawal of US troops from Afghanistan.

Key words: Afghanistan, withdrawal of troops, USSR, USA, terrorist movement

Ближний восток большую часть своей истории становился полем боя множества государств, ведь именно эти земли стали фронтовой линией между двумя ныне популярнейшими религиями человечества. С течением времени и началом колониального периода, ситуация стала стабилизироваться, однако взаимные претензии на колонии вновь подогревали интерес передовых и развитых стран, к этому региону. Афганистан не стал исключением. Нескончаемые смены империй, и религий, властвующие над этой территорией, сильно размыло национальный и духовный код этих территорий. Начиная ещё с 19 века, когда в 1838 году произошла первая англо-афганская война, этот край, с перерывами в несколько лет, был погружен в бесконечную череду войн. Уже не первое поколение людей которое не видело мирного неба, рождается по сей день.

Как всё началось?

Затрагивая глобальную проблему борьбы с терроризмом, война в Афганистане начавшаяся по инициативе США, началась в 2001 году, после инцидента 11.11, который унёс жизни около 3000 невинных людей. [1]

Во вторник 11 сентября 2001 года, террористы захватили американские пассажирские лайнеры и протаранили на них два небоскрёба в Нью-Йорке. Погибло три тысячи человек" Именно после этого события, США было предпринято решение о развертке операции "Несокрушимая свобода", что начало одну из самых продолжительных войн в истории Соединенных Штатов. Причины столь долгого конфликта множественны, однако чтобы воссоздать полную картину, стоит обратиться к ранее происходившим в Афганистане военным конфликтам, и к чему они приводили.

Сравнение с Американско-вьетнамским конфликтом.

В свете последних событий, вывод войск США из Афганистана сравнивают с проигранным Вьетнамским военным конфликтом 1964 года. Глобально, сценарии похожи, однако сама суть, враг, и причины разнятся.

"Почти полвека назад, в 1975 году, США завершили вьетнамскую войну — самую неудачную для себя кампанию в XX веке. Ее сопровождали победы на поле боя, карательные операции в тылу, растущее чувство изоляции и неприятие местных жителей. Это война, на которой американцам не хватило мягкой силы, а симпатии большинства, вопреки всем усилиям, достались коммунистам." [2]

Действительно, сценарии партизанской войны похожи. Семьями и деревнями, люди жертвуя собой, отстаивали интересы свои, и своего государства, нанося мелкие, быстрые и точечные удары, после уходя в подполье, что схоже с ситуацией в Афганистане. Однако эта война имела характер борьбы двух идеологий, нежели чем реальной гражданской войной. Вьетнам, небольшая аграрная страна, которая разбиралась в себе, с иностранными участниками, и целей массового покорения конкретно эта страна себе не ставила.

"Вьетнамский народ никогда не ставит знак равенства между американцами стремящихся к справедливости, и их правительствами, на вести которых немало преступлений, совершенных в отношении вьетнамского народа... Те, кто покушается сейчас на нашу национальную независимость и свободу, - это люди предавшие забвению Декларацию независимости Соединенных Штатов, где записано, что "все люди рождаются равными", и зафиксированы их неотъемлемые права - "на жизнь, на свободу и стремление к счастью" - Хо Ши Мин [3]

Действительно, ещё тогда США обвиняли в навязывании своего политического устройства, однако лидеры противоборствующей стороны заявляли про своего противника СССР тоже самое. Причины поражения так же довольно схожи, сложная география и борьба с неизвестным врагом (небольшие партизанские отряды), а так же ряд неверных стратегических указаний и привели США к поражению в обоих случаях. Однако не только для США, Афганистан стал местом бесконечной резни, ещё в 1979, СССР вводят войска по просьбе Афганского правительства, что уже встретила лицо к лицу с очередной гражданской войной.

Сравнение с Советским-Афганским конфликтом

Афганский конфликт 1979 года стал реакцией СССР на призыв о помощи в гражданской войне. С одной стороны, демократическое правительство Афганистана, что поддерживалось СССР, с другой стороны - моджахеды, что поддерживались НАТО, Пакистаном, Китаем и влиятельными домами стран исламского мира. СССР не ожидали такой тяжелой партизанской войны, из-за чего наступили на грабли своего западного оппонента. Сложный горный рельеф, слияние с мирными жителями и поддержка ими - партизан, создало гигантский пласт проблем для Советского Союза.

"В. С. Христофоров критически оценивает решение о вводе советских войск в Афганистан, подчеркивая, что оно нанесло ущерб международному авторитету СССР. Он доказывает, что в период пребывания советских советников в Афганистане именно на них лежала основная ответственность за принятие решений, при этом афганские руководители фактически самоустранились от управления страной. Вместе с тем, автор показывает, что после вывода советских войск из Афганистана нормализации ситуации в стране не произошло."

Ситуация всё та же, страна гегемон вмешивается в гражданскую войну другого государства, кои воюют оружием своего будущего противника. С другой стороны, СССР вёл политику отстраивания инфраструктуры в Афганистане, что и создало хорошее мнение и поддержку подобных взглядов. Тем не менее, Афганистан продолжает оставаться страной традиций, где новые взгляды часто вбираются притворно, дабы разбогатеть.

Советские войска, не предполагая о характере будущей войны, в начальные годы стреляли "по камням и грязи". Моджахеды ведь, в сути своей были обычными людьми, и были схожи с обычными крестьянами. В перерывах между военными действиями, они могли вспахать землю, рожать детей и заниматься своими делами, после чего наносить небольшие точечные удары. Так же и децентрализация в самой группировке, сулило то, что дипломатическим путём договориться было невозможно. Несмотря на победы в битвах СССР, глобально, война затягивалась и была проигрышной. Никакое советское оружие не помогало против небольших партизанских групп, которых к тому же, сложно идентифицировать. Единственным действенным средством, был советский вертолёт МИ-6, который благодаря броне и боевой мощи которого, удавалось не воспринимать артиллерийские удары мелкого калибра. Однако, после того как США стали поддерживать движение Моджахедов оружием, а именно зенитно-ракетный комплекс Стингер, любое советское оружие стало бесполезным в этой войне.

Однако прослеживается четкое различие между Вьетнамом и Афганистаном в том, что Афганистан является передовым центром - полей боев и наркопроизводства. Факт выращивания опиумного мака для производства наркотиков часто пренебрегается, благодаря обещаниям всех сторон конфликта об исключении наркоторговли из списка своих доходов. Однако, в случае с Афганистаном, это является двумя главными, и одними из последних видов крупного дохода. Эта ситуация является проблемой и по сей день.[3]

"Талибан"

Террористическое движение "Талибан" - исламистское радикальное религиозно-политическое военизированное движение, запрещённое во многих странах мира,

зародившееся в Афганистане среди пуштунов в 1994 году. Исходя из вышенаписанного, дети и жены моджахедов, искали убежища в близлежащем Пакистане, в лагерях беженцев. Единственное что знали дети воюющих в Афганистане отцов - это нищета и бедность. Благодаря финансовой поддержке богатых домов Саудовской Аравии и других стран Исламского мира, поддерживали жизнь медресе(религиозные обучающие учреждения), около 2.000 которых находилось вдоль Пакистано-Афганской границы, и где обучалось примерно 220.000 детей. Беженцы дети попали в изоляцию от внешнего мира, и им постепенно прививали радикализм, и ваххабитскую веру. Детям внушали их новую "миссию", которая боролась со всем тем, что ранее им было неизвестно, со всем "злом", что было обозвано их учителями. Многие из этих медресе обучали своих студентов боевым навыкам, которые помогли бы им для исполнения будущей миссии, и именно эти дети стали называться Талибан(с арабск. студенты). [9]

Первое появление талибов в Афганистане и их политика.

Примерно в начале 90-ых годов, в городе Кандагар, в Афганистане, группа молодых людей во главе со священнослужителем Талибана Мулла Омаром, захватывают несколько районов ранее находившиеся по контролю моджахедов. Местные жители были только рады встретить такую перемену, ведь небольшие группы моджахедов занимались вымогательством и запугиванием местных жителей. С приходом Талибана, воры были лишены конечностей, насильники повешены, и другие преступники были наказаны, что и вселило в народ Афганистана надежду на то, что Талибан в своей сути станет символом новой стабильности и процветания Афганистана. В свою очередь, Пакистан стал поддерживать вооружением и дополнительной подготовкой силы быстрорастущего Талибана. К 1994 году, Талибы ликвидировали контрольно-пропускные пункты моджахедов на Пакистано-Афганской границе, после чего, взяли город Кандагар, завладев вооружением, деньгами, электро и радио приспособлениями. Поначалу, местное население положительно относилось к приходу Талибана, на фоне истязаний бывших тиранов моджахедов. После Кандагара, Талибан выбил Моджахедов со всей территории южного и западного Афганистана, уже к 1995 году, Талибан уже шёл к столице страны Кабулу. 1996 год, местное население стало видеть молодых людей патрулирующих улицы, разговаривающих на другом языковом диалекте, получавших образование в другой стране, что стало проявляться чужеродством по отношению между населением и талибами. А когда группировка укрепились у власти, произошёл час икс, который показал истинный оскал тоталитаризма террористического движения. Женщинам запрещалось принимать участие в общественной и политической жизни страны, ворами по прежнему отрезали конечности, фильмы и музыка попали под запрет, театры превратились в мечети, азартные игры запрещены, празднование не исламских праздников запрещено, бороды стали обязательным атрибутом каждого мужчины, при её отсутствии, его избивали кабелем, любой кто не молился в установленное время подвергался наказанию.

"Все военно-политические группировки моджахедов в своих программах и лозунгах, сформулированных в 70-80-х годах, опирались на базовые положения, мало отличавшиеся от талибских. Более того, большинство лидеров талибов начинали свою деятельность полевыми командирами этих группировок, но только преимущественно пуштунских по своему составу (возглавлявшихся упоминавшимися выше А. Саяфом, Ю. Халесом, М. Н. Мухаммади) [4]. Заняв Кабул в апреле 1992 г., моджахеда провозгласили Афганистан исламским государством, запретили прежние политические партии, распустили все прежние светские органы власти, закрыли университет. Женщин обязали носить чадру и запретили им учиться и работать в государственных учреждениях, на радио и телевидении вместе с мужчинами. Б. Раббани издал ряд декретов, создававших исламские основы государственного управления, восстанавливавших разветвлённую систему шариатских судов и обязывавших население соблюдать мусульманские ритуалы и нормы поведения, в

особенности затворничество женщин. В сфере насаждения норм шариата ситуация на территории, контролируемой Северным альянсом немногим отличалась от того, что известно про талибов. Там, например, запрещено слушать музыку. Основным предметом, преподаваемый в медресе при мечетях, это зубрёжка (без перевода с арабского) Корана. Наказания тоже достаточно суровы. Так, пойманного на центральном рынке города Хаджи-Багауддина торговца наркотиками ожидала довольно жестокая экзекуция. Его водили на верёвке по улицам, периодически сильно избивая прикладами. Талибы продолжили политику моджахедов. В том числе вслед за моджахедами они выражали готовность оказать помощь «всем братьям, находящимся под властью чуждых исламу режимов». Что касается внутренней политики, то степень жесткости насаждения шариатских норм была неодинаковой в разных районах. Применительно к пуштунским районам их фундаментализм, характерный и для упоминавшейся «Джамиат-е улема-е ислам», [4] на которую они ориентировались, на практике в большинстве случаев оказался не разрушением традиционной структуры и патриархальных устоев, а, наоборот, средством их сохранения. Сохранения вообще всего, что ранее существовало. Например, на востоке страны продолжали действовать десятки школ с совместным обучением мальчиков и девочек, в которых преподавали женщины-учительницы. Однако в районах национальных меньшинств – таджиков и хазарейцев-шиитов, оказавших талибам упорное вооружённое сопротивление, насаждение шариата оказалось достаточно жёстким. А в таджикоязычной столице и примыкающих к ней районах как бывшем «гнезде коммунизма» и «западного тлетворного влияния» население, с точки зрения талибов, нуждалось в радикальных мерах исламского перевоспитания. Иначе говоря, пуританизм талибов, вызвавший обеспокоенность мирового сообщества, ограничивался Кабулом и отчасти Гератом. В целом только по отношению к населению столицы политика талибов в равной степени определялась этническими и религиозными факторами, во всех остальных районах преобладали этнонациональные мотивы. Помимо всего прочего это означает, что оба указанных фактора носили подчинённый по отношению к политике характер и использовались исходя из тактических соображений."

Так же стоит добавить, что в своей сути Афганистан является страной неоднородной, где живут узбеки, таджики, пуштуны и др. Неоднородность этническая, так же подкрепляется неоднородностью языковой, так как два преобладающих здесь языка являются Фарси и Пушту и узбекский языки. Конкретно Талибан, в своей политике ведёт упор на второй язык, чем дискриминирует и ущемляет другие народы проживающие на территории Афганистана. Например от 18 сентября 2021 года, [5] Талибан принял решение о лишении узбекского языка статуса официального. Это, и другие факты, являются опытом Талибана по отношению к местному населению.

Почему не остановили Талибан?

До 2001 года, Талибан активно расширял области своего влияния, оставив лишь области прилегающие к Пандшерскому ущелью, и часто встаёт вопрос, почему же ещё тогда не стали останавливать Талибан? В период с 1996 по 2001 важным предметом политики стало Пост-Советское пространство, что сместило взор Западных демократий с ещё не массовой проблемы терроризма, на проблемы происходившие в Восточной Европе. Запад ожидал, что Талибан в последствии станет государством типа Саудовской Аравии, однако в 1998 году террористическая группировка Аль-Каида коя сотрудничает с Талибаном, объявляет войну США, на что США просят помощи у Пакистана, дабы те разобрались в регионе, который ранее они сами же и поддерживали. Но как оказалось, Пакистан потерял рычаги давления на своего же созданного монстра, и благодаря нарастающему и воспитанному пуштунскому шовенизму, сам Пакистан стал опасаться за свои территории. Таким образом, Талибан уже было не остановить.[6]

Поражение США.

20 лет, начиная с 2001 года, с разной степенью интенсивности США вели боевые действия в Афганистане, однако были допущены ошибки прошлого своей страны, так и прошлого бывшего главного соперника СССР. Проблемы партизанской войны стали индикатором несовершенности ведения современных военных действий, что вновь подтвердилось на таком примере. Ни военное, ни экономическое вмешательство, не стало оружием, что США могло бы использовать на поле боя в Средней Азии, что и начали понимать множество политиков в США. Штаты лицом к лицу столкнулись с фактом войны с "призраками", что сделало их, и в частности новой администрации президента Байдена заложниками ситуации. С одной стороны оставалось демократическое правительство Афганистана что вело войну с Талибаном и находилось на стороне США.

"СССР пришёл в Афганистан с неправильным предположением, что используя афганских коммунистов из больших городов, они смогут построить коммунистическое общество в Афганистане. Но всего в течении года они выяснили, что все там воспринимают их как врагов. Мы, в какой-то степени делаем то же самое, полагаясь на тех, кого считаем западными, демократичными афганцами. Мы проводим у них выборы, к которым они не готовы. И спустя восемь лет после прихода мы начинаем понимать, что ничего не получается. Пора извлечь из этого уроки. И понять что мы не должны просто механически переносить в Афганистан свой собственный опыт, свои ценности, свою политическую систему." - Збигнев Бжезинский. [7]

Последствия вывода войск.

Главным потрясением мировой общественности стал поспешный вывод войск, который простимулировал гуманитарную катастрофу. Проиригнорировав опыт с Сирийскими беженцами, постоянными терактами и культурной диссимилиацией, цивилизация в лице Запада повторяет ошибку Римской Империи перед Карфагеном, что повлечет ещё большие кровавые последствия. Среди беженцев из Афганистана, с большой долей вероятности окажутся агенты террористических группировок, которые смогут проникнуть в страны лояльно относящиеся к исламскому миру, для того чтобы иметь рычаги давления схожие, с рычагами давления на Пакистан. [8]

Политика военных межгосударственных военных действий вряд ли станет способом экспансии группировки. Талибан всё же является несколько децентрализованной группировкой, благодаря чему опыт ведения крупномасштабной войны для них чужд. Даже Мулла Омар, в своём заявлении Пакистанскому премьер-министру заявлял, что "Если он не принудит своих граждан жить по законам шариата, то столкнётся с внутренней нестабильностью". Главные инструменты ведения подрывной деятельности это внедрения, агитации, подрывы и теракты, что куда страшнее, нежели открытые боевые действия.

Заключение и чего ждать.

Афганский вопрос на повестке дня является одним из популярнейших, однако такие же вопросы вызывают и страны как например Палестина или Ирак. В сущности, проблему нельзя адресовать только для Афганистана, ведь терроризм сегодня это глобальная проблема всех стран Ближнего Востока, а сегодня Европы, Азии и Америки. Сам же Афганистан, несмотря на утверждения лидеров Талибана о смягчении режима, ждёт тоталитарный режим с постепенным запретом всего того, что было запрещено ещё в 90ых годах. Такая политика может двойственно сказаться на местном населении, ведь оно может как принять такие перемены, так и наоборот, начать строить альтернативу, т.е развивать повстанческие идеи, кои могут разрознить новую гражданскую войну. Прямо сейчас, Пандшер - единственный неподконтрольный регион, который может стать как плацдармом для начала подпольной борьбы, так и наоборот прозрачной надеждой о спасении всех тех, кто ранее работал с США. Талибан уже стал известен своим национальным и языковым шовинизмом, а следуя философии прагматизма, где "практика-критерий истины", в сущности всё будет так -же. Последствия вывода войск США не пройдут бесследно, ведь прямо сейчас, причины вывода

войск стали 1) Осознание факта бесконечной войны 2) спад бюджета, и кризисы в социально-политической сфере.[9] На данный момент, ситуация с Талибаном не стало чем-то новым, а лишь добавило масла в огонь уже разгорающегося котла. Факт победы Талибана станет дополнительным стимулом для вербовки новых радикалов благодаря социальным сетям, что будет поддерживать людской ресурс. Данный опыт, дал нам возможность понять несовершенство политики агрессивного навязывания идеологии, и лишь показал как факт, что западная демократия не может прижиться во всех уголках земли.

Список использованной литературы:

- 1 Хейстингс М. Вьетнам: история трагедии 1945-1975 / - .: Альпина-нон-фикшн 2020 - 868с.
- 2 Христофоров В.С АФГАНСКАЯ ВОЙНА ГЛАЗАМИ ИСТОРИКАВОСТОКОВЕДА И СОТРУДНИКА КГБ СССР/ .: Quaestio Rossica 2018 - 911с.
- 3 ЛАЛЕТИН Ю.П О НЕКОТОРЫХ ПРЕДПОСЫЛКАХ ИСЛАМИЗМА ТАЛИБОВ / Научная статья .: [Электрон.Ресурс] - URL : <https://mgimo.ru/upload/iblock/HYPERLINK>
- 4 В.Г. Коргун. Ислам и государственная власть в Афганистане // Афганистан: война и проблемы мира. М., 2000, 67с.
- 5 Евгений Пахомов. Афганистан: Очередные задачи талибской власти // Итоги, М., № 33, 25 августа 1998 г., 38с.
- 6 Питер Марсден. Талибан. Война и религия в Афганистане. М., 2002, 103с.
- 7 Майоров. А Правда об Афганской войне. Свидетельства Главного военного советника // -- .: Издательство "Права человека" - 1996г . 80с.
- 8 В.Я. Белокреницкий. Пуштуны Афганистана и Пакистана: демографическая динамика и политическая роль// Афганистан на переходном этапе (сентябрь 2001 – июнь 2002 г.). М., 2002, 50с.
- 9 Michael Barry. La resistance afghane. Paris, 1989, p. 150
- 10 M. Elphinstone. An account of the Kingdom of Caubul and Its Dependencies in Persia, Tartary and India.- L., 1815, p. 23

**ПЕДАГОГИКА
PEDAGOGY**

**УДК 37.014.24
МРНТИ 12.17.06**

С.Ш.Шолтай¹

*¹магистр, Абай атындағы ҚазҰПУ, Сорбонна-Қазақстан институтының тәрбие ісі жөніндегі директордың орынбасары
Алматы қ., Қазақстан*

**БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ТҮЛҒАЛЫҚ ҚАСИЕТТЕРІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ
ЖОЛДАРЫ**

Аңдатпа

Мақалада Еліміздің өсіп-өркендеп, дамыған мемлекеттер қатарынан көрінуі бүгінгі ұрпақтарымызды бәсекелестікке бара алатын, руханидүниесі бай ізгілікті тұлға етіп тәрбиелеу мен байланысты екендігіне топталған. Осыған орай жалпы білім беретін ЖОО-ғы студент тер ұйымына қойылатын басты міндет-ұйымдастыру қабілеті мол, жауапкершілікті сезінетін, өз қабілетін жете меңгерген, мәдениетті, бизнесті сүйетін ұрпақ тәрбиелеу. Ол үшін Студенттің өз мүмкіндіктерін игеру, қоғамдық жұмыстар арқылы бойындағы сапалы қасиеттерді дамыту қажеттігі туындап отырғаны туралы айтылған. Сондықтан осы мақсатта мынадай жұмыс ұйымдастыру керектігіне тоқталған. ЖОО-нда студенттердің ұйымын құру; оның басты идеясы-жеке тұлғаның өзіндік танымы мен мүмкіндіктерін жүзеге асару арқылы тұлғалық қасиеттерін дамытуға жол ашу; Студенттердің өз мүмкіндіктері мен қабілеттерін анықтап алғаннан кейін студент тер ұйым арқылы тұлғалық қасиеттерін тәрбиелеу жолдарын ұйымдастыру.

Түйінді сөздер: ЖОО, студент, қарым-қатынас, ғылым, білім, мәдениет.

Шолтай С.Ш.¹

*¹магистр, преподаватель кафедры Международного права,
Института Сорбонна-Казахстан при КазНПУ им. Абая,
г. Алматы, Казахстан*

ПУТИ ФОРМИРОВАНИЯ ЛИЧНОСТНЫХ КАЧЕСТВ ОБУЧАЮЩИХСЯ

Аннотация

В статье рассматривается вопрос происхождения казахских родов старшего жуза: Сарыуйсун, Дулат, Албан, Суан, Ысты, Шапырашты, Ошакты, Сиргелы с точки зрения популяционной генетики и данных шежире. В связи с этим главная задача, поставленная студенческой организацией в общеобразовательных вузах – воспитание подрастающего поколения, обладающего организаторскими способностями, чувствующего ответственность, обладающего своими способностями, любящего культуру, бизнес. Для этого было сказано о том, что студент должен освоить свои возможности, развивать качественные качества через общественные работы. Поэтому в этих целях необходимо организовать такую работу. Создание студенческих организаций в вузе; его главная идея - способствовать развитию личностных качеств через реализацию личностных способностей и самобытности личности; после выявления студентами своих возможностей и способностей организовать пути воспитания личностных качеств через студенческую организацию.

Ключевые слова: Вуз, студент, общение, наука, образование, культура.

S.Sh.Sholtay¹

*¹master, lecturer, Department of International law,
of Institute Sorbonne-Kazakhstan, at Abai KazNPU,
Almaty, Kazakhstan*

WAYS OF FORMATION OF PERSONAL QUALITIES OF STUDENTS

Abstract

The article discusses the origin of the Kazakh clans of senior Zhuz: suryoyo, Dulat, Alban, Suan, ysty, Shaprashty, Oshakty, Sergeli from the point of view of population genetics and data Shezhire. In this regard, the main task set by the student organization in secondary schools-education of the younger generation with organizational skills, feeling responsible, having their abilities, loving culture, business. To do this, it was said that the student must master their abilities to develop quality through community service. Therefore, to this end, it is necessary to organize such work. Creation of student organizations at the University; its main idea-to promote the development of personal qualities through the implementation of personal abilities and identity of the individual; after identifying students their capabilities and abilities to organize ways of education of personal qualities through the student organization.

Keywords: University, student, communication, science, education, culture.

Адамдар арасындағы қарым-қатынас жасаудың қажеттілігі мен маңызын жапондықтардың жеке басын тәрбиелеп жетілдіру әрекетіндегі істерінен айқын көруге болады. Адам өзінің бойындағы қабілеті мен іскерлігін жетілдіруді керек деп атап, өзін-өзі сынап көреді екен. Мұндай сынақ адамның денесі мен рухани жағынан дамып жетілу жолындағы күрделі қиындықтарды жеңуге тура келеді.

Қоғам – бұл адамдардың бірігіп тіршілік етуі. Еңбек ету әрекетінде адамдар топтасып бірлесіп атқаратын іс-әрекет ұжымның әрбір мүшесіне белгілі бір істі тұрақты түрде атқарып отыруы жүктеледі. Сөйтіп әрбір ұжым мүшесінің әлеуметтік рөлі, қоғамдық қызметі айқындала түседі. Ал сол қоғам мүшесінің әлеуметтік ролін көрсететін іс-әрекет түрлері: мұғалім мен шәкірт арасындағы қатынаста, бастық қызметкер мен бағынушылар арасында, отбасындағы ата-аналар мен балалар арасындағы, сатушы мен алушылар арасындағы, көршілер мен туған-туыстар қатынасында, үй иесі мен қонақтар арасында күнделікті сан қилы әлеуметтік қарым-қатынаста өрістеп әркімнің өзіндік ролі мен ісін, міндетті қызметі мен іс-әрекетін білдіреді. Міне, әлеуметтік өмір тіршілігінде осындай қарым-қатынастарға әрбір қоғам мүшесінің азаматтық өзіндік даралық бейнесі мен мінез-құлқының қасиеттері, сапалары мен ерекшеліктері қалыптасады [1].

Қатынас жасау адамның даралық мінез қасиеті. Ол мынадай сатылардан тұрады:

1. Өзгелермен қарым-қатынас орнатуға ниет білдіруі.

2. Қатынас жасайтын әріптестерінің кімдер екенін танып білуге ықылас білдіріп, олар жайында қажетті мәліметтер алуға ұмтылады. Әрбір әріптесі мен өзінің өзара қатынасының нендей ролдер атқаруы жайлы елестері пайда болады. Әріптестерінің кімдер екенін, танып білуге мән беріп, мен олардың арасында қандай орын аламын деп, өзгелердің пікірімен санасады. Өзін өзгелердің орнына қойып, ішкі жан-дүниесінің сырына барлау жасайды. Мұның бәрін ол өзінің ақыл мөлшерімен таразылап көреді де, ұжым ішінде өзінің атқаратын мен мінез-құлқы қандай болуы керек деген міндетті шешеді.

3. Қатынас жасаушы серіктері жайында өзара тілдесіп, ұғынысудың жолын іздестіреді: егер олар тіл табыса алатын белгілі іс-әрекет болса, атқаруға кіріседі. Іс-әрекет үстінде ұжым ішіндегі әріптестердің кімдер екенін аңғарып, оларды да, өзін де танып білетіндей деңгейге көтеріледі.

4. Қарым-қатынас жасап, тілдескен әріптестер нендей істерді атқара алады және олардың іс-әрекеті мен мінез-құлқында, қабілетінде нендей жағымды ісі бар, ұнамды қасиеттері мен олқылықтары кездеседі деген жәйттерді анықтап, кімнің кім екенін білетін болады. Егер жалпы тіл табысып кете алмайтындай жәйттер байқалатын болса, онда қатынасқа түскен адамның өзгелермен онон әрі қарым-қатынас жасаудың пайдасыз екенін аңғарып, олардан өзін аулақ ұстауға тырысады[2].

Адамның өзгелермен тілдесіп қарым-қатынас жасай білуі жалпы адами қасиеттердің аса қажет түрінің бірі. Күнделікті өмірде кездескен адаммен ашық-жарқын сөйлесіп пікір алысатын болсақ көңілің ашылып, жан дүниенің сергиді. Ал, өркөкірек, менмен, тұйық адаммен кездесе қалсаң айтқан сөзіңді түсіну түгіл, оны құлағына да, ілмей қойса, көтеріңкі көңілің сұдай басылып жігеріңді құм етеді.

Сонымен қарым-қатынас дегеніміз – ғылым әрі өнер. Бұл шығармашылық процесс. Қатынас жасау, өзгелермен тіл табысу - әрбір адамның өмір тәжірибесіне, біліміне, тапқырлығы мен ақыл-ойына байланысты жүзеге асып отыратын тіршілік мұқтажы. Тіл табысып өзгелермен қатынас орнату әрбір адамның өзіндік талғам-тілегін, ықылас-ынтасын, жалпы адамға деген адами көзқарасын жете түсінуді талап етеді. Қарым-қатынас нәтижесінде адамның кісілік қасиеті, өзгелерге деген қамқорлығы мен жанашырлық сезім, гуманитарлық көзқарасы қалыптасады. Тіршілік ортасы мен өмір сүрудің сан алуан сырларын біліп, жеке басының қадір-қасиетін арттырады. Адам өзін өзгелердің орнына қойып байқап, оның ішкі дүниесінің сырын да барлап біледі.

Қарым-қатынас жасаушылар өз арасында көтерген мәселелері мен хабар алысу кезінде бірінің сөзін ынта қойып тыңдап, әңгіменің мән-жайын барынша жете түсінісуді мақсат тұтады. Әріптестердің талап-тілегі мен хабары, көңіл-күйі олардың көзқарасынан, дауыс ырғағынан, бет құбылысы мен ым-ишараларынан анық аңғарылады. Айтуды да, тыңдауды да өзара түсіністік білдіріп, бірінің сөзін екіншісі ықылас-ынта қойып тыңдайды, мұңын тыңдап оған жанашырлық кейіп білдіріп, ал сәтті ісі мен игі ісін жүзеге асыруына тілектестігін білдіреді. Халқымызда «жақсы сөз – жарым ырыс» дейтін мәтел осы бір жәйтті білдірсе керек [3].

Көптеген елдерде адамның дамуы, жетілуі, тұлға ретінде қалыптасуы жөніндегі маманданған институттар құрылып, ғалымдар білім беру мен тәрбиелеудің жаңа теориясын қалыптастырып, білім беру саласын адамгершілік құндылықтар тұрғысынан оқытуды қолға алуда.

Жеке тұлғаны қалыптастыру дегеніміз - оны мәдениетке үйрету, білім беру, қарым-қатынас ережелерін, әлеуметтік тәжірибені меңгерту.

Жеке тұлғаның белгілі бір мәдени ортада болып, оның тұлғалық және танымдық дамуына ерекше әсерін тигізеді. Қалыптасуына қарай жеке, тұлғаның белгілі бір мәдениетінің субъектісі ретінде екі түрлі фактор бар: біріншісі - сол халықтың мәдени ерекшеліктері, екіншіден - танымдық процестері, темперамент, мінез-құлқын сапалы түрде танып ажырата білу.

Әрбір жеке тұлға қасиеттер жиынтығы арқылы әрбір тұлғаның басқа бір тұлғадан айырмашылығын, оның ешкімге ұқсамайтынын, өзіне тән ерекшелігі бар екенін сипаттайды.

Әдетте, адамның мінезі мен темпераментінің ерекше белгілері шығармашылық іс-әрекеті мен қабілеттілігінің өзгешелігі арқылы ерекшеленеді. Ұжымдағы Студенттердің тұлғалық қасиеттеріне төмендегіше сипаттама беруге болады (Сурет 3).

Студенттің тұлғалық қасиеттері

Тұлғаның жеке бастық және рухани қасиеттері

- денсаулық
- адалдық
- қайырымдылық
- кішіпейілділік
- еңбексүйгіштікт.б

Әлеуметтік қарым-қатынастық қасиеттері

- белсенділік
- жауапкершілік
- ұстамдылық
- жолдастыққа
- беріктілік
- ұжымшылдық

Ұжымда тұлғалық қасиеттері дамыған жеке тұлға

Тұлғаның даму құрылымы үш бөліктен тұрады. Біріншіден, тұлғаның ақыл-ойын дамыту арқылы санасын жетілдіру; екіншіден, мәдениетті және адамзаттық өркениетті тұлғаның бойына біртіндеп сіңіру; үшіншіден, жеке тұлғаны іс-әрекетке ендіру арқылы өзін-өзі тәрбиелеуге белсене қатыстыру.

Руханиқұндылықтар құрамына тұлғалық (жалпы адамзаттық), қоғамдық (әлеуметтік мәнді) және мемлекеттік (ұлттық) құндылықтар алынады. Студенттер мен жастардың рухани-адамгершілік жағынан қалыптасуы, өмірге өздігінен даяр болуы, қоғам мен мемлекеттің дамуын қамтамасыз етеді.

Студенттердің тұлғалық қасиеттерін қалыптастырудың жолдары соңғы жылдары қазақстандық педагог-ғалымдар: С.Қалиев, Ш.Майғанарова, А.А.Бейсенбаева, К.Оразбекова, Р.К. Төлеубекова, К.Оразбекова т.б. жеке тұлға туралы түсініктер мен адамның тұлғалық ерекшеліктерін айқындаудың методологиялық негіздерін қоғамдық тәрбиенің даму заңдылықтарына, ұлттық мәдениет пен әлемдік мәдениеттің кірігу заңдылықтарына негіздей отырып, бүкіл адамзат баласының қолы жеткен рухани-мәдени байлықтарды еркін меңгерген азамат тәрбиелеудің жолдарын көрсете отырып, тұлғаның жеке басты қасиетін жетілдіруді психологиялық аспекті де қарастырады.

Еліміздің өсіп-өркендеп, дамыған мемлекеттер қатарынан көрінуі бүгінгі ұрпақтарымызды бәсекелестікке бара алатын, рухани дүниесі бай ізгілікті тұлға етіп тәрбиелеумен байланысты. Осыған орай жалпы білім беретін мектептердегі студенттер ұйымына қойылатын бастыміндет- ұйымдастыру қабілеті мол, жауапкершілікті сезінетін, өз қабілетін жете меңгерген, мәдениетті, бизнесті сүйетін ұрпақ тәрбиелеу. Ол үшін Студенттің өз мүмкіндіктерін игеру, қоғамдық жұмыстар арқылы бойындағы сапалы қасиеттерді дамыту қажеттігі туындап отыр. Сондықтан осы мақсатта мынадай жұмыс ұйымдастырылды:

- ЖОО-нда студенттердің ұйымын құру; оның басты идеясы- жеке тұлғаның өзіндік танымымен мүмкіндіктерін жүзеге асару арқылы тұлғалық қасиеттерін дамытуға жол ашу;
- Студенттердің өз мүмкіндіктері мен қабілеттерін анықтап алғаннан кейін студенттер ұйым арқылы тұлғалық қасиеттерін тәрбиелеу жолдарын ұйымдастыру;

Нақты іс-әрекетте баланың жеке тұлғалық қасиеттерінің дамуы “өзіне” (субъектіге), табиғатқа (объектіге), “адамдарға” (әлеуметтік ортаға) қатысты үш бағытта дамып, көрініс береді.

Бірінші бағытта баланың дені сау, көңіл-күйі сергек, сүйкімді, өмірге құштарлығы арқылы бейнеленеді. Екінші бағытта білімге және біле түсуге құмарлығы, табиғатты сүюге

және қоршаған орта мен үйлесімді өмір сүруге ұмтылысы т.б. арқылы көрінеді. Үшінші бағыт тұлғаның адамдармен тіл табыса білуі, достарының көп болуы, топ жұмысына араласуы және ұжым мүшесі ретіндегі белсенділігі т.б. арқылы қоғамдық ортадағы іс-әрекет түрінде байқалады.

Студенттердің тұлғалық қасиеттерін студент тер ұйымы арқылы дамытуда педагогикалық тәжірибе жұмысының міндеттері төмендегіше болды:

- ұйым жұмысында студенттердің тұлғалық қасиеттерін дамытуда мақсаттарды белгілеу;

- студенттердің ұйым жұмысын жете ұғынып, жұмысты ұйымдастыруға көмектесу;

- студенттердің мақсат, тілектері мен қабілеттерін айқындау;

- студенттердің тұлғалық қасиеттерін ұйым жұмысы арқылы дамытудың моделі жасау және он жүзеге асару жолдарын анықтау.

Студенттер ұйымында олардың тұлғалық қасиеттерін дамытуға бағытталған жұмыстарды модельдеу, мектептегі ғылыми-тәжірибелік ізденістік жұмыстар, осы жұмысқа қатынасушы ұжым үшін қажетті жағдайлардың болуы ескерілді. Бұл жұмыстың барысында дәстүрлі, классикалық әдістер (рөлдік ойындар, талдау) пайдаланылды. Интерактивті әдістер пайдалану арқылы басқалар мен ізгілік қарым-қатынас жасауға үйренеді. Ұйымда топпен жұмыс жасау ортаға бейімделіп, өзін ұстай білуге, үйлесімді қарым-қатынаста болуды, достықты қадірлеуді, жолдасыңа көмек көрсету, өз ара қайырымдылық, адалдықты с.с. тұлғалық қасиеттерді қалыптастыруға ықпал етеді.

Зерттеу проблемасының жағдайын теориялық талдау мен студенттерді коммуникативтілікке тәрбиелеудің анықталған педагогикалық-психологиялық шарттары мен ұсынылған үлгісін сынақтан өткізуге байланысты жүргізілген тәжірибелік-эксперименттік жұмыстардың нәтижелері бойынша төмендегідей қорытынды жасауға болады:

1. Коммуникативтілік ұғымын, проблеманың жағдайын зерттеу нәтижесінде коммуникативтілік ұғымының мәні, коммуникативтілікке тәрбиелеудің маңызы анықталды. Қазіргі таңда әлемде орын алған әлеуметтік, дінаралық, ұлтаралық және т.б. әртүрлі сипаттағы қақтығыстар өршіп тұрған жағдайда, елімізде оны болдырмаудың, қайшылықтардың алдын алу үшін жастарды коммуникативтілікке тәрбиелеу керек.

2. Бүгінгі көптеген ұлт өкілдері мен түрлі діни конфессиялар бейбіт өмір сүріп отырған Қазақ елінің үлгілі рухани қатынасы, тәуелсіздік алған жылдары қол жеткізген табыстары ұлтаралық келсім мен коммуникативтіліктің арқасында болып отыр. Коммуникативтілікке тәрбиелеудің негізінде ұлттық тәрбие беру, Қазақстандағы ұлттардың ұлттық құндылықтары туралы білім беру жатыр. Ұлттық менталитетімізге кейбір жат қылықтардың жастар арасында етек жаюы жас ұрпақты ұлттық рухта толық ақпараттандырмағанның, ұлттық тәрбие беруді әлсіретіп алудың нәтижесінде туындап отыр. Сондықтан да, ұлтаралық келісім мен ұлтаралық бірлікті дамыту үшін де ұлттық тәрбиеге баса көңіл бөлу керек.

3. Қазіргі заманда жас ұрпаққа ұлттық тәрбие беруге, коммуникативтілікке тәрбиелеуге ықпалын тигізетін кез келген ақпараттың қолжетімді болуы үшін жаңа ақпараттық технологиялардың барлық мүмкіндіктерін, соның ішінде Интернетті де пайдалану қажет. Жас ұрпаққа білім мен тәрбие беру мәселелері түрлі факторларға, соның ішінде ақпараттық құралдарға да тікелей байланысты. Ақпараттық технологияларды тиімді қолдану бәсекеге қабілетті ұлттық білім беру жүйесін дамытуға, жастардың танымдық белсенділігін арттыруға, шығармашылықпен еңбек етуіне және ұлттық тәрбие беруге де жағдай жасайды.

4. Зерттеу нәтижесінде жоғарғы оқу орнында студенттерді коммуникативтілікке тәрбиелеудің педагогикалық-психологиялық шарттары анықталып, теориялық түрде негізделді, үлгісі жасалды.

5. Студенттерді коммуникативтілікке тәрбиелеуге байланысты жұмыстарды ұлттық тәрбие негізінде ұйымдастырудың әдістемесін жасалып, оның жолдары мен әдістемелік құралдары анықталды.

6. Зерттеу нәтижесінде анықталған студенттерді коммуникативтілікке тәрбиелеудің педагогикалық-психологиялық шарттары мен ұсынылған үлгісі ЖОО-ның тәрбие үдерісінде және тәжірибелік-эксперименттік жұмыс барысында дәлелденді. Эксперимент нәтижесі ұлттық тәрбие негізінде коммуникативтілікке тәрбиелеуді ұйымдастырудағы ең басты деген факторларды анықтауға мүмкіндік берді, олар: ұлтжанды, толерантты азамат болу дегенді түсінуі; ұлттық құндылықтарды білудің, толерантты болудың ел болашағы үшін маңызын түсінуі; ұлттық құндылықтарды білудің, толерантты болудың ел болашағы үшін маңызын түсінуі; Қазақстандағы ұлттардың ұлттық құндылықтары туралы Интернетті қолданып алған білімі болуы; ұлттық тәрбие негізінде коммуникативтілікке тәрбиелеуге қатысты тәрбие сағаттарына, іс-шараларға белсене қатысуы.

6. Зерттеу барысында жоғары оқу орнында студенттерді коммуникативтілікке тәрбиелеуге байланысты жұмыстарды ұйымдастыруды әдістемелік жағынан қамтамасыз ету үшін төмендегідей әдістемелік құралдар жасалып, тәрбие үдерісіне ендірілді:

- «Коммуникативтілікке тәрбиелеу: теория және практика» атты әдістемелік құрал енгізілді;

- «Педагогикалық ізденістер» атты оқу-әдістемелік құрал енгізілді;

- аудиториядан тыс тәрбие жұмыстарына қосымшалар (кураторлық сағаттар, тәрбиелік шаралар) енгізілді;

- ЖОО оқытушыларының кураторларының әдістемелік даярлығын жетілдіру үшін «Студенттерді коммуникативтілікке тәрбиелеудің жолдары» атты арнайы семинар енгізілді.

Зерттеу барысында әзірленген әдістемелік еңбектерді жоғары оқу орындарының тәрбие үдерісінде, мамандарды дайындауда пайдалануға болады.

Зерттеу нәтижесі бойынша студенттерді коммуникативтілікке тәрбиелеуге байланысты жұмыстарды тиімді ұйымдастыру үшін төмендегідей ұсыныстар айтуға болады:

- студенттерді коммуникативтілікке тәрбиелеудің ұсынылған үлгісіне сәйкес анықталған педагогикалық-психологиялық шарттар біртұтас жүйе ретінде қарастырылып, кешенді түрде орындалуы тиіс;

- студенттерді коммуникативтілікке тәрбиелеудің тиімді болуы оның педагогика-психология қағидаларына негізделіп, тәрбие жұмыстарының әдістемесі мен құралдарын қолданып оқытушының дұрыс ұйымдастыруына, оның құзіреттілігі мен студенттің мотивациясын қолдайтын шараларға тәуелді

- студенттерге ұлттық тәрбие беру нәтижелі болуы үшін отбасы, ата-ана, оқу-орны бірлесіп тәрбие жұмысын жүргізу керек. Тәрбие сағаттарында жүйелі түрде бір мақсатта ұлттық тәрбие беру, коммуникативтілікке тәрбиелеу жұмыстарын ұйымдастыру керек [3].

Қорыта келгенде, қарым-қатынас орнатудың екі бөлшектен тұратынын ажыратып көрсетуге болады. Оның бірі – адамның ішкі дүниесінің қатысты қасиеттері ойлауы мен саналы әрекеті, ал, келесі бөлшегі адамның мінез-құлқы мен өзгелермен тіл табысып бірлесіп әрекет істейтін қатынас сипаттарын білдіреді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- 1 Андреева Т.В., Толстова А.В. *Темперамент супругов и совместимость в браке // Ананьевские чтения. – 2001: Тезисы научно-практической конференции. – СПб., 2001, Б.57*
- 2 Бодалев А.А. *Психология общения. – М.; Воронеж, 1996., Б. 68*
- 3 Бодалев А.А. *О коммуникативном ядре личности// Сов. педагогика – 1990 - №5., Б. 102*

**ПУБЛИКАЦИИ ЗАРУБЕЖНЫХ КОЛЛЕГ
ШЕТЕЛДІК ӘРІПТЕСТЕРДІҢ БАСЫЛЫМДАРЫ
PUBLICATIONS OF FOREIGN COLLEAGUES**

**УДК 343.985.7
МРНТИ 10.85.51**

*Хусаинов О.Б.¹, Этьен Баон¹
¹Институт Сорбонна-Казахстан КазНПУ имени Абая
¹ Этьен Баон - преподаватель
Института Сорбонна – Казахстан, Франция*

**ОПЫТ ВЕЛИКОБРИТАНИИ В ОРГАНИЗАЦИИ
ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ И РАСКРЫТИЯ КАРМАННЫХ КРАЖ,
СОВЕРШАЕМЫХ В ОБЩЕСТВЕННЫХ МЕСТАХ**

Аннотация

В настоящей статье исследуются вопросы предупреждения и раскрытия карманных краж в зарубежных странах. Изучена деятельность оперативных подразделений органов внутренних дел, направленная на предупреждение и раскрытие краж, совершаемых в общественных местах в условиях крупного города.

Проведена научная разработка комплекса теоретических положений, и практических рекомендаций, направленных на дальнейшую оптимизацию использования оперативно-розыскных возможностей в раскрытии и предупреждении карманных краж.

Изучен современный опыт зарубежных стран по организации предупреждения и раскрытия краж, совершаемых в общественных местах крупных городов

Ключевые слова: кража, карманная кража, общественное место, органы внутренних дел, оперативные подразделения, оперативно-розыскная деятельность, оперативно-розыскные мероприятия, зарубежные страны, раскрытие и предупреждение краж.

*Хусаинов О.Б.¹, Этьен Баон¹
¹Абай атындағы ҚазҰПУ, Сорбонна-Қазақстан институты
Алматы қ, Қазақстан
¹ Этьен Баон – Сорбонна институтының
оқытушысы – Қазақстан, Франция*

**ҚОҒАМДЫҚ ОРЫНДАРДА ЖАСАЛАТЫН ҚАЛТА ҰРЛЫҚТАРЫНЫҢ
АЛДЫН АЛУДЫ ЖӘНЕ АШУДЫ ҰЙЫМДАСТЫРУДАҒЫ
ҰЛЫБРИТАНИЯНЫҢ ТӘЖІРИБЕСІ**

Аңдатта

Осы мақалада шет елдердегі қалта ұрлықтарының алдын алу мәселелері зерттеледі. Ішкі істер органдарының жедел бөлімшелерінің ірі қала жағдайында қоғамдық орындарда жасалатын ұрлықтардың алдын алуға және ашуға бағытталған қызметі зерделенді.

Қалта ұрлықтарын ашу мен алдын алуда жедел-іздістіру мүмкіндіктерін пайдалануды одан әрі оңтайландыруға бағытталған теориялық ережелер мен практикалық ұсынымдар кешенін ғылыми әзірлеу жүргізілді.

Ірі қалалардың қоғамдық орындарында жасалатын ұрлықтардың алдын алуды және ашуды ұйымдастыру бойынша шет елдердің қазіргі заманғы тәжірибесі зерделенді

Түйінді сөздер: ұрлық, қалта ұрлығы, қоғамдық орын, Ішкі істер органдары, жедел бөлімшелер, жедел-іздістіру қызметі, жедел-іздістіру іс-шаралары, шет елдер. ұрлықты ашу және алдын алу.

Khussainov O.B¹, Etienne Baon¹

*¹Kazakh National University named after Abay, Institute Sorbonne-Kazakhstan
Almaty, Kazakhstan*

¹lecturer of Institute Sorbonne - Kazakhstan, France

THE UK'S EXPERIENCE IN ORGANIZING THE PREVENTION AND DISCLOSURE OF PICKPOCKETING COMMITTED IN PUBLIC PLACES

Abstract

This article examines the issues of preventing pickpocketing in foreign countries. The article examines the activities of operational units of the internal affairs bodies aimed at preventing and detecting thefts committed in public places in a large city.

The scientific development of a set of theoretical provisions and practical recommendations aimed at further optimizing the use of operational investigative capabilities in the detection and prevention of pickpocketing was carried out.

The modern experience of foreign countries on the organization of prevention and disclosure of thefts committed in public places of large cities is studied

Key words: theft, pickpocketing, public place, internal affairs bodies, operational units, operational search activities, operational search activities, foreign countries. detection and prevention of theft.

Несомненно, что важнейшую роль в жизни любого человека, общества и государства, играет одно из исключительных прав, как право собственности.

Собственность, стабильные отношения в этой сфере, для самого государства, как и для каждого конкретно лица, не просто важны, а имеют наиважнейшее значение. В современных государствах, относимых к высокоцивилизованным, правовым данные постулаты закреплены в основных законах государства.

В Республике Казахстан Конституция (ч.2 ст. 26) определяет, что «граждане Республики Казахстан могут иметь в частной собственности любое законно приобретенное имущество» [1].

В Стратегии Национальной безопасности Республики Казахстан на 2021-2025 годы, отмечено, повышение эффективности работы правоохранительных органов и судебной системы, защиту населения от всех видов правонарушений [2].

Одной из основных целей оперативно - розыскной деятельности является проведение оперативно-розыскных мероприятий в целях защиты собственности [3].

Несмотря на то что, в последние два года идет снижение общего количества преступлений и в том числе имущественных и принимаемыми мерами органов внутренних дел, уголовная статистика последних лет свидетельствует о значительном количестве имущественных преступлений, совершаемых в общественных местах, в общегосударственных масштабах. Так, в 2020 году из 163226 преступлений, из них 123063 относятся к имущественным, что составляет более 75 % от общего количества общеуголовных преступлений. А из более 16 тыс. краж, карманные кражи составили 2812, что имеет небольшой удельный вес [4]. Однако, тут есть и объективные причины в первую очередь связанные с нахождением Республики Казахстан практически полтора года с марта 2020 года, в режиме on-lain, в связи с пандемией Ковид-19.

В нашей стране в органах внутренних дел, накоплен достаточный опыт противодействия карманным кражам, а также профилактике и предупреждению их совершения в общественных местах. Однако, нам бы было полезно проведение исследования по изучению опыта борьбы с кражами, (особенно карманными) совершаемыми в общественных местах в зарубежных странах.

В данном исследовании нам бы было полезно для изучения, опыт по борьбе с преступлениями, совершаемыми в общественных местах, одной из ведущих стран Европы, это Великобритании. В данной стране он называется: «Инициативы по борьбе с уличной преступностью» (Street Crime Initiative⁴², далее – SCI[5]).

Начиная, с XXI века в Великобритании резко возросли миграционные процессы, связанные с прибытием, большого количества мигрантов, беженцев с Азиатского и Африканского континента. Соответственно, выросли остро вопросы количества уличных преступлений, таких как грабежи, разбои и, конечно же, краж. И не малую долю здесь стали иметь карманные кражи. Всё это, послужило поводом применения правоохранительными и муниципальными органами ряда мер как предупредительно-профилактических мер, а также оперативно-розыскных мероприятий по выявлению лиц, совершающих данные правонарушения.

Великобритания является одной из первых стран Европы где была произведена массовая установка систем фото и видеофиксации. Хотя, существует ряд мнений о том, что эффективность оказалось достаточно спорной. По разным оценкам, средний уровень раскрываемости уличных преступлений с помощью таких систем составлял около 20 %. Позволим себе не согласиться с данными мнениями. Во-первых, общеизвестно, что любое нововведение в противостоянии с преступностью не дает полной «победы». Во-вторых, противодействие преступности, состоит кроме выявления и раскрытия, в первую очередь в профилактике и предупреждению.

Наличие системы фото- и видеонаблюдения является определенным сдерживающим фактом для лиц, замышляемых и подготавливающих такие преступления. Однако можно согласиться с тем, что лица, нацеленные на их совершение и относимые к лицам профессионального уровня, данные меры сами по себе не являются фактором сдерживания. И всё же, мы остаемся при своём мнении.

Возвращаясь к опыту Великобритании в предупреждении и выявлении краж в общественных местах, необходимо отметить, что в 2002 году была принята Инициатива по борьбе с уличной преступностью (Street Crime Initiative), включающая в себя следующий комплекс мер:

- разъяснительная работа с населением;
- усиление полицейских патрулей;
- упрощение процедуры судебного преследования за совершение уличных преступлений;
- ситуационные механизмы (повышение риска и усилий, направленных против потенциальных преступников);
- социальные меры по сокращению преступности (с целью отвлечения от преступлений и совершенствования механизмов социального контроля);
- индивидуальное лечение (например, попытка снизить зависимость от наркотиков или изменение мышления о преступности).

Если провести параллель проведения комплекса мер по противодействию преступлений в общественных местах в Великобритании и Республике Казахстан, то необходимо отметить, что ряд не являются новшеством для отечественных правоохранительных и местных исполнительных органов. Однако, вызывают интерес социальные меры по сокращению преступности (с целью отвлечения от преступлений и совершенствования механизмов социального контроля). Сказать, что в Республике Казахстан нет социального контроля,

будет неправильно. Но исследования показали, что вопросы социального контроля осуществляются более комплексно и глубже.

При подготовке к введению данной инициативы проводился анализ состояния уличной преступности. С учетом его результатов производилась выборка районов для проведения Street Crime Initiative (далее SCI), отмеченных наибольшим количеством зарегистрированных уличных преступлений. Для того, что бы закончить эту программу, как уже выше мы говорили, были выделены серьезные денежные средства, которые были использованы в основном на дополнительную оплату задействованных лиц, на внедрение определенных информационных технологий, введение в штат новых сотрудников.

Основной упор в данной программе SCI был направлен на исполнения стратегии полицейских служб, а также организацию действенного выполнения целевой стратегии полицейской деятельности и синергии между заинтересованными ведомствами. Соответственно, ряд сотрудников полиции были направлены и приняли участие. Значительное число сотрудников полиции было направлено в SCI с тем, чтобы основная функция состояла в предупреждении и сокращению преступлений, а именно краж в общественных местах.

В результате работы данной программы было зафиксировано снижение числа уличных преступлений. В частности, в Лондоне к 2005 году число уличных грабежей снизилось на 27% [6]

Однако, в 2014 году в Великобритании ученые с помощью лабораторных исследований решили изучить преступления в общественном транспорте, а именно карманных краж.

Во-первых, было установлено, что самым опасным местом, где пассажиры ближе всего находятся друг к другу и при этом не проявляют серьезной обеспокоенности от такой близости (а следовательно, могут стать жертвой преступника) является момент входа в автобус либо другой общественный транспорт и выхода из него. При этом следует отметить, что если салоны автобусов в Лондоне повсеместно оборудованы камерами видеонаблюдения, то пространство с наружной стороны автобусных дверей этими камерами не перекрывается. Во-вторых, значительное влияние на поведение пассажиров оказывает предупреждение о возможном совершении в отношении них противоправного деяния, что, в свою очередь, дает возможность предупредить преступление [7].

Таким образом, в ходе изучения международного опыта рассмотрены современные примеры организации борьбы с преступлениями, совершаемыми в общественных местах крупных городов, в частности Великобритании.

Результаты проведенных исследований подчеркивают актуальность и необходимость комплексного изучения современной практики противодействия преступлениям против собственности, совершаемым в местах скопления людей в условиях мегаполиса, и разработки предложений, направленных на повышение эффективности данного направления деятельности как оперативных подразделений органов внутренних дел, так и представителей местных исполнительных органов.

Список использованных источников:

- 1. Конституция Республики Казахстан (принята на республиканском референдуме 30 августа 1995 года) (с изменениями и дополнениями по состоянию на 23.03.2019 г.)*
- 2. Закон Республики Казахстан от 15 сентября 1994 года № 154-ХІІІ «Об оперативно-розыскной деятельности» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 19.12.2020 г.)*
- 3. Указ Президента РК "Об утверждении Стратегии национальной безопасности Республики Казахстан на 2021-2025 годы". <https://ru.sputnik.kz/society/20210621/17401758/Tokaev-podpisal-ukaz-o-strategii-natsbezopasnosti-Kazakhstana.html>*

4. Комитет по правовой статистике и специальным учетам Генеральной прокуратуры Республики Казахстан. Форма отчета № 1-М «О зарегистрированных уголовных правонарушениях». <https://www.gov.kz/memleket/entities/pravstat?lang=ru>

5. Published by Centre for Economic Performance London School of Economics and Political Science Houghton Street.– London: WC2A 2AE.S. Machin and O. Marie, submitted, 2005.

6. Сайт полиции Лондона. URL: <https://maps.met.police.uk/stats-and-data> (дата обращения 02.07.2021).

7. Safety and Security in Transit Environments. An Interdisciplinary Approach / Edited by Vania Ceccato Royal Institute of Technology (KTH), Sweden and Andrew Newton University of Huddersfield, UK. - Basingstoke, 2015.- 291 p.

Авторлар туралы мәлімет

Ауесхан А. Абай атындағы Қазақ Ұлттық Педагогикалық Университеті, Сорбонна-Қазақстан институтының 2-курс магистранты

Ахметова А.Б. кіші әділет кеңесшісі, Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасы жанындағы Құқық қорғау органдары академиясының «Құқықтану» оқытудың ғылыми-педагогикалық бағытының магистранты

Ахапов Е.А. Ph.D., доцент м.а., әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, Алматы қ., Қазақстан
E-mail:khani.hime@gmail.com

Әлен Ж.Д. Абай атындағы Қазақ Ұлттық Педагогикалық Университеті, Сорбонна-Қазақстан институтының 2-курс магистранты

Баон Этьен Сорбонна институтының оқытушысы – Қазақстан, Франция

Гімің Қ. Абай атындағы ҚазҰПУ, Сорбонна-Қазақстан институтының Халықаралық құқық мамандығының 2 курс магистранты

Гиш Н. халықаралық қатынастар мамандығының 2 курс студенті Сорбонна-Қазақстан инстиуты, Абай атындағы ҚазҰПУ

Гольцев М. Халықаралық қатынастар мамандығының 2 курс студенті, Сорбонна-Қазақстан институты, Абай атындағы ҚазҰПУ

Ермекбаева А.С. Сорбонна-Қазақстан институтының Халықаралық құқық мамандығының 2 курс студенті, Абай атындағы ҚазҰПУ

Исағалиев К.И. ҚР СІМ еңбек сіңірген дипломаты, Сорбонна-Қазақстан институтының Халықаралық құқық кафедрасының профессоры, Абай атындағы ҚазҰПУ

Исламова А.Т. Халықаралық қатынастар кафедрасының оқытушысы, Сорбонна-Қазақстан институты, Абай атындағы ҚазҰПУ

Канафина Г.Е. с.ғ.к., Абай атындағы ҚазҰПУ халықаралық қатынастар кафедрасының аға оқытушысы

Койлыбаева Н.Т. халықаралық қатынастар мамандығының 1 курс магистранты Сорбонна-Қазақстан инстиуты, Абай атындағы ҚазҰПУ

Қуатова Х.Қ. әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-ның магистранты

Матакбаева Л.Х. Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің халықаралық қатынастар кафедрасының профессоры, с.ғ.д., Алматы қ., Қазақстан, e-mail: lmatakbaeva@mail.ru

Мартикьян А.С. Әскери ғылымдардың кандидаты, доцент (доцент), ҚР ҰҚК Шекара академиясының кафедрасының профессоры, Алматы қ.

Молотов Ф.Х. Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті жанындағы Сорбонна-Қазақстан институты халықаралық құқық кафедрасының 1 курс магистранты

Муратбеков Т.Т. Әскери іс және қауіпсіздік магистрі, ҚР ҰҚК Шекара академиясының ғылыми басқару кафедрасының доценті, Алматы қ.

Мұстафақызы К. master student of the 1st year of the Kazakh National Pedagogical University named after Abai, Almaty, Kazakhstan e-mail: karinne1604@mail.ru

Оңғарова Е. Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университеті, Қазақстан, Алматы қ. e-mail:aidmukas@mail.ru

Нурғалым К.С. саяси ғылымдардың кандидаты, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, «Сорбонна – Қазақстан институты», Халықаралық құқық кафедрасының доценті

Сарсенбаев Б.С. т.ғ.к., ҚР ТӨЕ, «Конфессияаралық және өркениетаралық диалогты дамыту жөніндегі Н.Назарбаев орталығы» КЕАҚ Басқарма төрағасы, Нұр-Сұлтан, Қазақстан

Сабитова А.А. Сорбонна-Қазақстан институтының директоры, з.ғ.д., профессор, Қазақстан Республикасы Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігі Қоғамдық кеңесінің мүшесі;

Қазақстан Республикасы Президентінің жанындағы Адам құқықтары жөніндегі комиссияның мүшесі

Сабитова Ш.А. ф.ғ.д., Сорбонна-Қазақстан институтының Халықаралық құқық кафедрасының профессоры, Абай атындағы ҚазҰПУ

Саматов А.К. әскери іс және қауіпсіздік магистрі, ҚР ҰҚК Шекара қызметінің бөлім бастығы, Ақтау қ.

Сембинов М.К. Ғылыми жетекші: тарих ғылымы кандидаты, доцент, Абай атындағы Қазақ Ұлттық Педагогикалық Университеті, Сорбонна-Қазақстан институтының халықаралық қатынастар кафедрасының профессоры, Алматы қ., Қазақстан

Хусайнов О.Б. заң ғылымдарының кандидаты, Сорбонна-Қазақстан институты Халықаралық құқық кафедрасының аға оқытушысы, Абай атындағы ҚазҰПУ

Чумаченко Т.Н. с.ғ.к., халықаралық қатынастар кафедрасының аға оқытушысы Сорбонна-Қазақстан институты, Абай атындағы ҚазҰПУ, Алматы қ., Қазақстан

Шойынбаев А.М. Сорбонна-Қазақстан институтының халықаралық қатынастар мамандығының 3 курс студенті

Шолтай С.Ш. магистр, Абай атындағы ҚазҰПУ, Сорбонна-Қазақстан институтының тәрбие ісі жөніндегі директордың орынбасары, Алматы қ., Қазақстан

Эчин В.Е. философия докторы (PhD), ҚР ҰҚК Шекара академиясының кафедрасының доценті, Алматы қ.

Сведения об авторах

Ауесхан А. магистрант 1-курса Института Сорбонна-Казахстан при КазНПУ имени Абая

Ахметова А.Б. младший советник юстиции, магистрант научно-педагогического направления подготовки «Юриспруденция» Академии правоохранительных органов при Генеральной прокуратуре Республики Казахстан

Ахапов Е.А Ph.D., и.о. доцента, КазНУ имени аль-Фараби, г.Алматы, Казахста E-mail:khani.hime@gmail.com

Элен Ж.Д. магистрант 2 курса, Института Сорбонна-Казахстан при КазНПУ им. Абая

Баон Этьен преподаватель Института Сорбонна – Казахстан, Франция

Гімің Қ. магистрант 2-курса кафедры международного право Института Сорбонна-Казахстан КазНПУ им. Абая

Гиш Н. студентка 2 курса специальности международные отношения (ДОТ) ИСК КазНПУ им. Абая

Гольцев М. студент 2 курса, Международные отношения, Институт Сорбонна-Казахстан, КазНПУ им.Абая

Ермекбаева А.С. студент 2 курса, специальность «Международное право», Институт Сорбонна-Казахстан при КазНПУ им. Абая

Исагалиев К.И. заслуженный дипломат МИД РК, профессор кафедры международного права, Институт Сорбонна-Казахстан, КазНПУ им. Абая г. Алматы, Казахстан

Исламова А.Т. преподаватель кафедры международных отношений, Институт Сорбонна-Казахстан, КазНПУ им.Абая

Канафина Г.Е. к.п.н.,старший преподаватель кафедры международных отношений КазНПУ имени Абая

Койлыбаева Н.Т. магистрантка 1 курса специальности Международные отношения, Институт Сорбонна-Казахстан

Куатова Х.К. магистрант, КазНУ имени аль-Фараби

Матакбаева Л.Х. д.полит.н., профессор кафедры международных отношений Казахского национального педагогического университета имени Абая, Алматы, Казахстан, e-mail: lmatakbaeva@mail.ru

Мартикьян А.С. кандидат военных наук, ассоциированный профессор (доцент), профессор кафедры Пограничной академии КНБ Республики Казахстан, г. Алматы.

Молотов Ф.Х. Магистрант 1 курса кафедры международного права Института Сорбонна-Казахстан при КазНПУ им.Абая

Муратбеков Т.Т. магистр военного дела и безопасности, доцент научного управления Пограничной академии КНБ Республики Казахстан, г. Алматы

Мұстафақызы К. магистрант 1 курса Казахского национального педагогического университета имени Абая, Алматы, Казахстан

Оңғарова Е. Казахский Национальный университет имени аль-Фараби, , Қазақстан, г.Алматы e-mail:aidmukas@mail.ru

Нурғалым К.С. научный руководитель: Кандидат политических наук, доцент, преподаватель кафедры международного права в Институте Сорбонна-Казахстан КазНПУ им. Абая, г. Алматы, Казахстан

Сарсенбаев Б.С. кандидат исторических наук, ЧПП РК Председатель Правления НАО “Центра Н.Назарбаева по развитию межконфессионального и междивилизационного диалога” г.Нур-Султан, Казахстан

Сабитова А.А. директор Института Сорбонна-Казахстан, доктор юридических наук, профессор, Член Общественного совета Агентства Республики Казахстан по противодействию коррупции; Член Комиссии по правам человека при Президенте Республики Казахстан

Сабитова Ш.А. д.ф.н., профессор кафедры Международного права, Институт Сорбонна-Казахстан при КазНПУ им. Абая, г. Алматы

Саматов А.К. магистр военного дела и безопасности, начальник отдела Пограничной службы КНБ Республики Казахстан, г. Актау

Сембинов М.К. Научный руководитель: кандидат исторических наук, доцент ВАК, профессор кафедры международных отношений в Институте Сорбонна-Казахстан при КазНПУ им. Абая, г. Алматы, Казахстан

Хусаинов О.Б. кандидат юридических наук, старший преподаватель кафедры международного права Института Сорбонна-Казахстан, КазНПУ им. Абая

Чумаченко Т.Н. к.полит.н., ст. преподаватель кафедры международных отношений ИСК Каз НПУ им. Абая, Алматы, Казахстан

Шойынбаев А.М. студент 3-его курса Международные Отношения Института Сорбонна-Казахстан при КазНПУ им. Абая

Шолтай С.Ш. магистр, преподаватель кафедры Международного права, Института Сорбонна-Казахстан при КазНПУ им. Абая, г. Алматы, Казахстан

Эчин В.Е. доктор философии (PhD), доцент кафедры Пограничной академии КНБ Республики Казахстан, г. Алматы

About authors

Aueskhan A. 1st-year master's student of the Sorbonne-Kazakhstan Institute at Abai KazNPU

Akhmetova A.B. Junior Adviser of Justice, Master's student of the scientific and pedagogical direction of training "Jurisprudence" of the Academy of Law Enforcement Agencies at the Prosecutor General's Office of the Republic of Kazakhstan

Akhapov E.A. Ph.D., Acting Associate Professor, Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan E-mail:khani.hime@gmail.com

Alen J.D. 2nd year master's student, Sorbonne-Kazakhstan Institute at KazNPU named after Abay

Baon Etienne Lecturer at the Sorbonne Institute - Kazakhstan, France

Gimin K. 2nd-year master's student of the Department of International Law of the Sorbonne Institute-Kazakhstan KazNPU named after Abay

Gish N. 2nd year student majoring in International Relations (DOT) Institute Sorbonne-Kazakhstan of Kaz NPU named after. Abay

Goltsev M. 2nd year student, International Relations, Sorbonne Institute-Kazakhstan, KazNPU named after Abay

Ermekbayeva A.S. 2nd year student, specialty "International Law", Sorbonne Institute-Kazakhstan at KazNPU named after Abay

Isagaliev K.I. Honored Diplomat of the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Kazakhstan, Sorbonne Institute-Kazakhstan, KazNPU named after Abay, Almaty, Kazakhstan

Islamova A.T. Lecturer of the Department of International Relations, Sorbonne Institute-Kazakhstan, KazNPU named after Abay

Kanafina G.E. Ph.D., Senior Lecturer of the Department of International Relations of Abai KazNPU

Koilybayeva N.T. 1st year master's student in International Relations, Sorbonne Institute-Kazakhstan

Kuatova H.K. Master's student, Al-Farabi Kazakh National University

Matakbayeva L.H. D.polit.S., Professor of the Department of International Relations of the Kazakh National Pedagogical University named after Abai, Almaty, Kazakhstan, e-mail: lmatkbaeva@mail.ru

Martikyan A.S. Candidate of Military Sciences, Associate Professor (Associate Professor), Professor of the Department of the Border Academy of the National Security Committee of the Republic of Kazakhstan, Almaty.

Molotov F.H. 1st year master's student of the Department of International Law of the Sorbonne-Kazakhstan Institute at KazNPU named after Abaya

Muratbekov T.T. Master of Military Affairs and Security, Associate Professor of the Scientific Department of the Border Academy of the National Security Committee of the Republic of Kazakhstan, Almaty

Mustafakzy K. 1st year master's student of the Kazakh National Pedagogical University named after Abai, Almaty, Kazakhstan

Ongarova E. Al-Farabi Kazakh National University, , Kazakhstan, Almaty e-mail:aidmukas@mail.ru

Nurgalym K.S. Scientific supervisor: Candidate of Political Sciences, Associate Professor, lecturer of the Department of International Law at the Sorbonne Institute-Kazakhstan KazNPU. Abaya, Almaty, Kazakhstan

Sarsenbayev B.S. Candidate of Historical Sciences, NWP RK Chairman of the Board of the NAO "N.Nazarbayev Center for the Development of Interfaith and Intercivilizational Dialogue" Nur-Sultan, Kazakhstan

Sabitova A.A. Director of the Sorbonne Institute-Kazakhstan, Doctor of Law, Professor, Member of the Public Council of the Anti-Corruption Agency of the Republic of Kazakhstan; Member of the Human Rights Commission under the President of the Republic of Kazakhstan

Sabitova Sh.A., Ph.D., Professor of the Department of International Law, Sorbonne-Kazakhstan Institute at KazNPU named after Abaya, Almaty

Samatov A.K. Master of Military Affairs and Security, Head of the Department of the Border Service of the National Security Committee of the Republic of Kazakhstan, Aktau

Sembinov M.K. Supervisor: Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of the Higher Attestation Commission, Professor of the Department of International Relations at the Sorbonne-Kazakhstan Institute at KazNPU. Abaya, Almaty, Kazakhstan

Khusainov O.B. Candidate of Law, Senior Lecturer of the Department of International Law of the Sorbonne Institute-Kazakhstan, KazNPU named after Abaya

Chumachenko T.N. K.polit.N., Senior lecturer of the Department of International Relations ISC Kaz NPU named after Abaya, Almaty, Kazakhstan

Shoynbayev A.M. 3rd year student of International Relations of the Sorbonne-Kazakhstan Institute at KazNPU named after Abaya

Sholtai S.Sh. Master's degree, lecturer of the Department of International Law, Sorbonne-Kazakhstan Institute at KazNPU named after Abaya, Almaty, Kazakhstan

Echin V.E. Doctor of Philosophy (PhD), Associate Professor of the Department of the Border Academy of the National Security Committee of the Republic of Kazakhstan, Almaty